

అ ల బ్ధ కా వ్య ప ద్య ము క్తా వళి

సంపాదకుడు

డా. ఆర్. శ్రీహరి

ఎమ్.ఏ;పిహెచ్.డి. (తెలుగు)

ఎమ్.ఏ;బి.ఓ.ఎల్. (సంస్కృతం)

పి.జి.డిప్లొమా (లింగ్విస్టిక్స్)

రీడర్, తెలుగుశాఖ

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము

ప్రచురణము

ప తం జ లి ప బ్లి తే షన్స్

హైదరాబాద్

ALABDHA KAVYA PADYA MUKTAVALI

(An Anthology of Poems from unavailable Telugu classics)

by Dr. R. SRIHARI

Reader in Telugu, Osmania University, Hyderabad-500 007.

First Edition 1983

Price Rs. 30/-

For Copies
R. ANANTALAKSHMI
16-2-836/F/2,
Madhavanagar, Saidabad,
HYDERABAD-500 659.

Printed at
MASTER ART PRINTERS
1-1-694/2/A, Gandhinagar,
HYDERABAD-500 380

Paper used for the printing of this book has been made available by the Convenor, State Level Committee for distribution of Paper, A. P.

అంకితం

నాదో పరిశోధనానితిని పెంచి

కా నానాత్యజీవితానికి

మానవీకృత్యాలైన

నిడువరోలు

అచార్య బిరుదునాజు హామ—

గారికి

కృతకృత్యనమస్కృత్యతో

Dr. G DHARMESWARA RAO,
M.A., Ph.D.,
LECTURER IN TELUGU,
AMARAVATHI - 522 020.
GUNTUR - (DIST.)

కళాప్రపూర్ణ. పద్మశ్రీ
 డా. సి. నారాయణరెడ్డి
 అధ్యక్షులు

అధికారభాషావంశం
 హైదరాబాదు

అభినందన

డా॥ శ్రీహరి స్మితపూర్వాభిలాషి. ఆ స్మృతంకంటె ఎరింగ్ ఉన్న హృదయం ఆకలిది. విద్య. వివేకం. వినయం ముప్పిరిగొన్న ఉత్తమాధ్యాపకుడు. శ్రీహరి తీసుకున్న గుత్త వంస్కుకాండ్రభాషా విద్యుత్త.

వ్యాకరణంలో చేయి తిరిగిన వాయి. వ్యాకరణం కీకారణ్యంలో పడి సాహిత్యాన్ని వివ్వరించలేడు. నల్లగొండజిల్లా మాండలికపదకోశం తయారు చేస్తున్నారు. భావ్యరరామాయణం పైవ ప్రామాణిక పరిశోధన గ్రంథం వ్రాశారు. ఇప్పుడు ఈ వంకరవం రూపంలో అరిద్దికావ్యాల్లోని ఆణిముత్యాలను హారాయమానంగా అందిస్తున్నారు.

ఈ వంపుటిలో మౌలిక ప్రతిభ ఉన్న మహాకవి పద్యకులున్నారు. కేవల ప్రతిద్యవికారులైన కీచుగొంతుకల కవులూ ఉన్నారు. ఏమైనా అక్షరాకృతిలో పరిశీలించి బేరీజు వేయడానికి అనువుగా ఈ వంకరవం కూర్చిన శ్రీహరికి అభినందన.

సి. నారాయణరెడ్డి

డా. కే. గోపాలకృష్ణారావు
అచార్యులు, తెలుగుశాఖ

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము
హైదరాబాదు

పరిశోధనలో ప్రగతి

విశ్వవిద్యాలయంలో రూపొందుతున్న విస్తృత విద్యా ప్రణాళికలో పరిశోధన ఒకటి. స్నాతకోత్తర పట్టాన్ని పొందిన వారిలో కొందరు ఆరంభంలో ప్రవేశించటం ఒక పేషనుగా భావించటంతో దాని విలువ, స్థాయి తగ్గే ప్రమాదస్థితి ఏర్పడవచ్చు. దానిని నిరోధించుట పరిశోధనాపత్తి కల విద్యార్థి కూర్చున్నప్పుడు ప్రత్యేకంగా చెప్పే అవసరం లేదు. గురుతరమైన ఈ బాధ్యతను గుర్తించి తన్మార్గదర్శకగా 'అలర్ట్ నెస్' పద్యముక్తావళి' అనే పంకలన గ్రంథాన్ని రూపొందించి వెలువరించినవారు మిత్రులు డా. శ్రీహరిగారు.

మనకి లేఖనీ ముద్రితమైన ప్రాచీన కావ్యపంపదలో ఎంతో భాగం అనేకానేక కాలకాలాలలో అంతరించిన అంశం ప్రాచీన లక్షణ గ్రంథాల్లో లక్ష్యంగా ఉదాహరణ పద్యాలవల్ల స్పష్టం. అవి కవి రచనలకే కాక కవిదేశ కాలాదులకు సంబంధించిన అమూల్య విశేషాలను గుర్తించుటకు ఏకైక, ప్రధాన ఆధారాలుగా ఉన్న విషయం న్యూనిటీకే. అవి అన్నీ చెల్లాచెదురుగా లక్షణగ్రంథాల్లోను, సాహిత్య చరిత్రకారులు, పరిశోధకులు మున్నగువారి వ్యాసాల్లోను తలదాచుకోవటం వల్లను, మరల మరల ముద్రణ భాగ్యాన్ని పొందక అందుబాటులో లేనందువల్లను, నామమాత్రంగానే విలసిల్లి ఉన్నవి. సామాన్య పరిశోధకులకు ఎంతో శ్రమ కలిగిస్తున్న స్థితి ఇది. తెలుగులో సాహిత్య, చారిత్రక పరిశోధన పరివర్తుత్రాక్తివ ఈ శతాబ్ది ఆరంభంలో పండితుల పరిశ్రమ ఫలితంగా ఆ పంపద పంకలన గ్రంథ రూపంలో అవతరించి దిగ్గంతులైన పండితులకే కాక పిల్ల పరిశోధకులకును కొందంత బలాన్ని ఇచ్చింది. ప్రబంధరత్నావళి, ప్రబంధరత్నాకరము, గోలకొండ కవుల పంచిక వంటివి వాటిలో తలమానికమునంటివి. పిల్ల పరిశోధకులలో కొందరికి గోలకొండ కవుల పంచిక వంటి గ్రంథాల ఉనికి కూడ తెలియని స్థితి వచ్చింది. పంకలన గ్రంథాల ప్రాధాన్యం పరిశోధక లోకానికి అందును ప్రత్యేకంగా యువతరానికి తెలియవలసి ఉన్నది శ్రీహరిగారి గ్రంథం ఆ ప్రయోజనాన్ని తప్పకుండా సాధిస్తుంది.

అంబి కావ్యాలను గూర్చి నూత్నాంశములు తెలుగులోనికి ఎస్తున్నప్పుడు భాషాసాహిత్య చరిత్రలోని కొన్ని భాగాలు పునర్నిర్మాణం పొందే అవసరం కలుగవచ్చు. భాషాచరిత్రలో విస్తృతంగాను, సాహిత్య చరిత్రలో పరిమితంగాను కనిపిస్తున్నదీ దోపిడి లక్షణ గ్రంథాల్లోని అనేక పద్యాల వల్ల మహాకవులు, తదితరులు రచించిన కావ్యాల పరిచయం నామమాత్రంగా అయినా కలుగుతున్నది. వంకరన గ్రంథాల ద్వారా ఈ ఆదారాలు బహుళ ప్రచారాన్ని పొందే అవకాశమున్నది. అభివ్యంజన భారతం - ఎఱ్ఱన రామాయణం - నన్నెచోడుని కళావిలాసం, తిక్కన విజయసేనం-శ్రీనాథుని గాథానవ్వుకలి-నాచనవోమన, తెనాలిరామలింగకవి, భాస్కరుడు, చక్రపాణి రంగనాథుడు, పింగళి సూరన వ్రాసినవారు రచనలు ఈ పరిచయంలో పేర్కొనదగినవి.

పరిశోధకులు ఈ పద్యాలను వరంపరిగా ఉదాహరించటంతో తృప్తి పడరాదు. ఉదాహృత పద్యాలకు వివరణాత్మకభాగం చేర్చటం, అన్ని విశేషాలు తెలిసినంత వరకు చర్చించి పరిశీలించటం చాల అవసరం. శ్రీహరిగారు ఈ అవసరాన్ని గుర్తించి అంబికావ్యాలను గూర్చి కొన్ని విశేషాలు తెలిసినంత వరకు వివరించినారు. ప్రాచీన సాహిత్యమంటే - మూతి విరుపు, చాందస దృక్పథం, విపరీత అవాంఛనీయ అభిప్రాయ ప్రకటనలు ప్రబలంగా ఉన్న దశలో అంబికావ్యములను గూర్చి పరిమిత అవగాహన, నమూనా సానుభూతి కలిగించే అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. శ్రీహరిగారి లక్ష్యాన్ని సాధించుటకు కొంతవరకు ప్రయత్నించినారు.

నేడు తెలుగులో పరిశోధనము విస్తృత పరిధిలో నూత్నాంశములపై కేంద్రీకృతమై నూత్నరంగములకు పయనిస్తున్నది. ప్రాచీన అంబి కావ్యముల గోడుపట్టించుకొనని దశలో శ్రీహరిగారి 'అంబికావ్యపద్యముక్తావళి' ముందుచూపుతో పాటు వెనుక చూపును కలిగించి ప్రాచీన సాహిత్య సంపదను వివ్వరించరాదని హెచ్చరించుచున్నది. పరిశోధకులకు అవకాశం కలిగిస్తున్నది.

ఇటువంటి ఉత్తమ గ్రంథాన్ని పరిశోధనలో ప్రగతి పథానికి దృఢంగా సాహిత్య లోకానికి అందించవలెనని మిత్రులు శ్రీహరిగారిని హృదయ పూర్వకంగా ఆశీర్వాదిస్తున్నాము.

అభినందన

డా. జి. ఎన్. రెడ్డి
అచార్యులు, తెలుగుశాఖ

శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయము
తిరువతి

ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్య గ్రంథ రాశి వంబందించి గుర్తుంచుకోవలసిన ముఖ్యవిషయం గ్రంథ నష్టం. నన్నయకు పూర్వం గ్రంథరచన జరిగి వుండాలి. ఆ గ్రంథాలు ఏకారణంవల్లనో నష్టమై పోయినాయి. నిజానికి తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర నష్ట చరిత్రతో ప్రారంభమౌతుంది. నన్నయ తర్వాత వెలసిన ప్రాచీన కావ్యరాశిలో కూడా లభ్యభాగం. నష్టభాగం నమ భాగాల్లో వున్నాయి. నష్ట భాగం వగనికి మించే వుంటుందన్నా కాదని చెప్పలేం. అంటే ప్రాచీన తెలుగు కావ్యాల్లో మనకు లభించినవి వగమే. మిగిలిన వగం అలభ్యం. తెలుగు సాహిత్యానికి నష్టకాతకం వుండడం తెలుగు శాశ్వత దుఃదృష్టం.

తెలుగు సాహిత్యంలో లభ్యమైన వగ భాగంలో ముద్రణ భాగ్యానికి నోచుకొన్నది అందులో వగమే. మిగిలిన వగం అముద్రితం. తాళపత్ర భాండాగారాల్లో సామాన్యుల అందుబాటుకు దూరింగా అనేక రచనలు ఈనాటికీ వెలుగుచూడకుండా వుండడం కూడా మనకు ఓ నష్టమే.

తెలుగు తాళపత్ర గ్రంథ సేకరణ కూడా అరగారగానే జరిగింది. శ్రమపడి సేకరిస్తే అలభ్యాలు అనుకొంటున్న ప్రాచీన కావ్యాలు కూడా కొన్ని దొరకవచ్చు. అలభ్యం చేస్తే ఉన్నవికూడా పోతాయి.

పరిశోధన దృష్టితో చూస్తే తెలుగులోని అలభ్య గ్రంథాల్ని గురించి ఒక మంచి సిద్ధాంత గ్రంథం వ్రాయడానికి తగినంత విషయ సామగ్రి వుంది. ఇది వ్యయప్రయాసలతో కూడిన పని. అందువల్ల ఇట్టి పరిశోధన పరిశోధకులకు ఆకర్షణీయం కాదు. అయినా అట్టి పరిశోధనకు డిగ్రీ దృష్టితో

కాకుండ, కేవలం సాహిత్య సేవా భావంతో నాంది పలికిన గట్టి పరిశోధకులు
డా॥ శ్రీహరి, వారు మన కందించిన 'అలభ్యకావ్యపద్యముక్తావళి' ఒక అపూర్వ
మైన వంపాదన. వ్యయప్రయాసల కోర్పి, బహుగ్రంథ వలన పరిశీలనను
పాటించి, అముద్రిత గ్రంథాలనేకం గవేషించి, ఈ గ్రంథాన్ని ప్రకటించిన
డా॥ శ్రీహరి అన్నివిధాలా అభినందనీయులు.

ప్రాచీనకాలంలో వెలసిన నకలనీతివమ్మకం వంటి వంకరన
గ్రంథాల వల్ల, లాక్షణికులు తమ లక్షణ గ్రంథాల్లో పుదాహరించిన పద్యాల
వల్ల, స్వీయ గ్రంథావతారికల్లో కవులు పేర్కొన్న తమ ఇతరరచనలవల్ల,
పూర్వ కవి స్తుతిలో పూర్వకవికృతాలుగా పేర్కొన్న గ్రంథాలవల్ల, అముద్రి
తంగా తాళపత్ర భాండాగారాల్లో మూల్గుతున్న కృతులవల్ల అలభ్యమైన తెలుగు
సాహిత్యరాశి ఎంతటిదో మనకు ప్రత్యక్షమౌతుంది. వీటిలో లక్షణ శర్తులు
ఉదాహరించిన గ్రంథాలు ప్రామాణికమైనవనీ, అవి ఆనాడు పండితాదరణ
బొందినవనీ భావించడం అవమంజనం కాదు. ఆ విధంగా లక్షణ గ్రంథాల్లో
ప్రస్తావించబడి, అలభ్యాలుగా వున్న వందకు మించిన ప్రాచీన గ్రంథాల
నుండి డా॥ శ్రీహరి సేకరించి కూర్చిన 'పద్యముక్తావళి' ఇది. యతిప్రాసాది
చందో విశేషాల ప్రదర్శనకో, వద ప్రయోగ విశేషతను చాటడానికో పూర్వ
లాక్షణికులు, తమ పూర్వుల, వమకాలికుల కావ్యానుండి ఏరుకొన్న పద్యాలివి.

అందువల్ల ఈ పద్యాలన్నీ ఒక దృష్టికి నిలక్షణమైనవి, ప్రత్యేకమైనవి.
లాక్షణిక దృష్టిగల పండితులకే కాకుండ, చారిత్రక దృష్టిగల సాహిత్య విమర్శ
కులకు కూడా ఉపయోగపడే కూర్పు ఈ గ్రంథం. మన చరిత్రకారులు, తెలుగు
సాహిత్య చరిత్రలో చేర్చుకోదగిన అనేక చారిత్రకకాంక్షాలకు ఈ గ్రంథం :
ఆకరమౌతుందనడం ఆతిశయోక్తి కాదు. తెలుగులోని అలభ్యకావ్యపద్యము
పరిశోధనకు ఈ "అలభ్యకావ్యపద్యము
ఒక అపూర్వ ప్రయత్నాన్ని, విశిష్ట
డా॥ శ్రీహరి, సాహిత్యప్రియు

డా. యస్. వి. జోగరావు
అచార్యులు, తెలుగుశాఖ

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము
విశాఖపట్టణం

ప హ్లా ద య భూ మి క

ఎంత తిండిపోతుకై నా ఎన్నాళ్ళకోగాని ఒక మంచి పిండి ఎం దొరుకదు. రాజాగారి కేందరు రాణులున్నా అందులో ఏ ఒకరుకో పరిశ్రమ కనికారపేరు కా విధముగా ప్రాప్తించిన దిటీవల ఈ “అరిష్టకావ్యవధ ముక్తావళి.”

ఇది యొక నష్టద్రవ్యప్రాప్తి. పౌలికలనిలో క్షతగాత్రులైన వీరు ఒక తలో మొందెమో కన్నో ముక్కో కాలో కేలో ఏది దొరకినను ఏడుకో ఒక వంక ఏడు ముందెత్తుకొని వచ్చుచున్నను వేరొకవంక ఎంతో సంఖ్య నందు అస్తబంధువు పరే అరిష్ట పూర్వకావ్యమునుండి చెదురుమదురు లక్షణ గ్రంథాదులలో మాత్రము ఊపిరి నిలుపొపుటన్న పద్యకళలము సేకరించి యొకమహాగ్రంథమును పరిధవించినారు మన శ్రీహరిగారు. బిరుదు సార్థకము చేసుకొన్నారు. ఇదియొక సాహిత్య పీఠవ్రతము. మధుక్ నిర్మాణ మహాభినివేశము. ప్రతిపుట్టమునకును ముందు మోతాదుగ ద్వాతము. ఎక్కడి కక్కడ అవసరమగు అధోజ్ఞాపికలు. గ్రంథాంతమున రాదిగ ఉదాహృత కావ్యసూచి. కావ్యకర్తృసూచి. పద్యాను క్రమణిక. యుక్త గ్రంథసూచి ఉట్టంకింపబడి గ్రంథమంతయు సమ్యక్ప్రకాశింప రూపొందించబడినది. ఈ గ్రంథమును చూచుటతోడనే భావ నాటక ప్రతిమాగృహమున తాతముత్తతల చిత్తరువులను చూచి బిత్తర పో తుచి చిత్తవృత్తి నన్నవహించినది. ఇది నా అనుభూతి.

కొన్ని దొరకవచ్చు. అరిష్టం చేస్తే దిన్నా వున్నా శ్రీహరి. గీర్వాణాంధ్ర శబ్దా

నే చదువుల తల్లి కడకంటి తలు పరిశోధన దృష్టితో చూస్తే తెలుగులోని అరిష్టావళి వైఖరి మామూలు ఒక మంచి సిద్ధాంత గ్రంథం వ్రాయడానికి తగినంత శూన్య షోడక్షముగా కనిపిం ఇది వ్యయప్రయానంతో కూడిన పని. అందువల్ల మొలు ఇప్పటికే వెలయిం శోధకులకు ఆకర్షణీయం కాదు. అయినా అట్టి పరిశోధనాభయనకు బంధుర భవిత:

డా. తూమాటి దొణప్ప
అచార్యులు, తెలుగుకావి

నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయము
గుంటూరు

పులుగుడుగు

తెలుగునాటి వర్ణమాన పరిశోధకులు చాలమందిలో అయితే తటవటా యింపో, కాళపోతే దబాయంపో కొట్టవచ్చినట్లు గోచరించే గుణాలు. వ్యక్తున్నదూ, ప్రతిభా వంపన్నదూ అయిన డాక్టర్ రవ్వా శ్రీహరి యీరెండింటికి బహుదూరం. ఆయన నిజంగా ఒక రవ్వ ! వినయసుందరమయిన ప్రవృత్తి, వివేకపరిపాకంతో కూడిన వ్యక్తుత్తీ శ్రీహరి విశిష్టతలు.

ముద్రితా ముద్రితరక్షణ గ్రంథరాశిని శోధించి, కాళిదాసంపుటాలను గాలించి, పూర్వపరిశోధకుల ఉద్బంకింపులను అనుశీలించి పోహరించిన కావ్య పద్యముక్తావళి డా. శ్రీహరి సంకరించిన యీ 'అలభ్యకావ్యపద్యముక్తావళి' ఆయా ఖండికల ముందు కూర్చిన రఘువివరణలు ఆకరాల అనుపానులను అనువర్తించే అదనపు మెరుగులు. పాఠకులకూ, పరిశోధకులకూ ఇది ముట్టినముత్యం.

-తూమాటి దొణప్ప

డా. కే. వి. రామకోటిశాస్త్రి
అచార్యులు, తెలుగుకాల

కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయము
పరంగల్లు

శ్రీహరిగారు

ఇంతవరకూ లభించని తెలుగు కావ్య ప్రబంధాల్లోనిగా అక్కడక్క
లభించిన వద్యాలను వంపాదించి మీరు తయారు చేసిన ఈ అంబికావ
వద్యముక్తావళి అనేది చాలా విశిష్టమైన గ్రంథం. అరనైరెండు మం
కవుల మాటనాలుగు కృతుల నుండి నాలుగైదు వందల వద్యాలకు తక్కు
కాకుండా వంపాదించటంలో మీరు పద్ద శ్రమ దొర్తది. మీ ఈ పుస్తక
చూస్తుంటే వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, దీపాల విఛయ్యశాస్త్రిగారు గుర్తు
వస్తున్నారు. మీరీ వందర్పంగా ఎన్నో ముద్రితముద్రిత లక్షణ గ్రంథాలు
చాటు వద్యపుస్తకాలు, కావ్యవంకలనాలు, విశేష వంశికలు, కష్ట
చరిత్రలు వరిశీలించి వుంటారు. మీ శ్రమను ఉపయోగించుకొంటూ తెలు
వద్య కావ్యరచనా పరిణామ విశేషాలనూ, అందులో ప్రతిఫలించిన తెలు
వారి జీవితాలలోనూ వంబంధ విశేషాలనూ వివరించి చెప్పే తరువాతపనికూ
కొనసాగగలదని ఆశిస్తున్నాను, మరొకసారి మిమ్ము అభినందిస్తున్నాను.

మీ
రామకోటిశాస్త్రి

డా. కొత్తపల్లి వీరబ్రహ్మ
అచార్యులు, తెలుగుకవి

హైదరాబాదు కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాదు

సంభావనం

విద్యరూపమైన నైషధంలో శ్రీకృష్ణ మహాకవి వలచకోవర్తి గుణ కీర్తనం చేస్తూ ఆయన అదీతి బోధాచరణ ప్రచారణవిద్యారా చతుర్థ విద్యలకు చతుర్థశతాబ్ది కల్పించాడని వర్ణించాడు. డాక్టర్ రవ్వా శ్రీహరి గారు-చతుర్థ విద్యల వంగడి నాకనమటాకమైన విషయంగా-విశ్వకరణాద్యనేకాస్త్రాలకు చతుర్థశతాబ్ది కల్పించారనే విషయం ప్రత్యక్షంగా తెలిసిందే. విశ్వవిద్యాలయా చ్యావకులుగా మువ్వబేహరులైన శ్రీహరిగారు తమ సుగుణసుగంధాన్ని మేళ వించి వ్యామోచాన్ని పొంచి "ప్రాయేణ సామగ్ధ్యవిరో గుణానాం వరాజ్ఞానీ విశ్వవృక్షః ప్రసృత్తిః" అనే ఆశ్వాక్తిని పరిధావించి తమ రచనాగ్రినర్తికి అయిన విద్యా వందర్తితో చతుర్ముఖుణ్ణి సుముఖుణ్ణి చేసుకొన్నారు. ఇటువంటి వారి పరికోసం లక్షమే ఈ "అంబికావ్య వద్యముక్తావళి".

ఈ గ్రంథంలోని వద్యాలు కోకిలకూజితాలు. కోకిల కూత వివరించు తుందిగావి ప్రయత్నపూర్వకంగా పరిశీలిస్తేనేగాని అది కనబడదు. ఆ ప్రయత్నం చెయ్యలేక కూత మాత్రం విని అనందించే ఆరసుల ముదిరిగా కాక, ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆ కవిచికారము వట్టుకొని మన ముందుంచారు శ్రీహరి గారు. ఈ కవులలో మనకు తెలిసిన వారు చాలామంది ఉన్నారు తెలియని వారు ఉన్నారు. కొన్ని రచనలతో మనకు పరిచయమున్నా అవి పరానా వారివని తెలియదు. కొందరి విషయంలో వంశయూతన్నాయి. నేటికీ లభ్యం గాని, ఇంతుమింతు, నూరు కావ్యాల వద్యాలు ఈ వంశలనంలో ఉన్నాయి. ఇవన్నీ ఎక్కడ ఉన్నాయో తెలుసుకోవడం మొదటి కష్టం. తెలుసుకొన్న లిరు వాత వాటిని సేకరించడం రెండో కష్టం సేకరించిన తరువాత అవి ఎవరివో విష్టియించడం మూడో కష్టం. ఇంక నాలుగో కష్టం ఆయా కవుల చరిత్రను వ్రాస్తూ "కీర్తిక" లకు వివరణ వ్రాయడం. ఈవిధంగా, ఇక్కడ కూడా నాలుగు దశలలో ఉన్న కష్టాలన్నీ అధిగమించి వందిత విమర్శకులకు, వహ్యవయ

పాఠకులకు పనికివచ్చే అనందాన్ని ఇచ్చే "అర్థకావ్య పద్యముక్తావళి"ని మనకు లభింపజేసిన శ్రీహరి గారు మన కృతజ్ఞతలకు వర్సవిచార పాతులు.

హృదయకవుల రచనల సుద్ధరించాలి అనే వంకర్పం, ఆయా రచనల క్రింద లఘుపోష్టతాదు, అదోక్షాపికలు, గ్రంథాంతంలో అకారాదిగ ఉదాహృత కావ్యాల సూచి, కావ్యకర్త సూచి, పద్యానుక్రమణిక, ఉపయుక్త గ్రంథ సూచి అనే వాటిని పరిశీలిస్తే శ్రీహరిగారు పాఠపద్ధతిలో చదువుకొన్న కొత్త పండితులనీ "కొత్తపాఠం మేలుకలయిక"గా ఈ వంకరినాన్ని వంకరించారని తెలియడం లేదూ!

తెలుగులో అర్థమైన సాహిత్యాన్ని గురించి, వంకరిన సాహిత్య ప్రయోజనాన్ని గురించి వీరు వ్రాసిన 'తెలివిడి'కి 'పన్నశం' అని పేరు పెట్టడం, కీర్తిశేషులైన శ్రీ నిడుదవోలు వారు తమ "ప్రబంధమణి భూషణ" వీరికలో సూచించిన సూచన తమ ప్రయత్నానికి ప్రేరకమని వ్రాయడం శ్రీహరిగారి పాండిత్యాన్ని గురించి, సుగుణ సంపత్తిని గురించి నేను వ్రాసిన వాక్యాలు అక్షరాలా నిజం అని రుజువు చేస్తున్నాయా? లేదా?

ఈ గ్రంథానికి వచ్చే-తప్పక వస్తుంది-ద్వితీయ ముద్రణం, పృథమ ముద్రణం తరువాత లభించిన - శ్రీహరిగారు వ్రాయుత్పన్నానే ఉంటారు గమక, తప్పక లభిస్తాయి - పద్యాలతో ఇంకా సంపూర్ణంగా ఉంటుందని విశ్వసిస్తున్నాను.

..కిరీయాసిద్ధి : వ త్వే భవతి"

-కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు

Dr. S. Laxmanamurthy
Professor & Head

Department of English
Kakateeya University
Warangal

Dr. Srihari has made a significant contribution to Telugu research scholarship by this *Alabdha Kavya Padya Muktavali* which answers long-felt need in providing a large number of *Padyas* for ready reference. The *Padyas* have been gathered with care from various works on Telugu prosody. The writers on prosody often illustrate a technical point by citing a few references from the poets of established reputation for flawless erudition. Over the years, many of their works have been lost, and we get a glimpse of their art in the *Padyas* quoted by the writers on prosody or grammar. They have selected them guided by their relevance to the subject under discussion, and not for their poetic excellence. Yet some of the quoted *Padyas* exemplify subtle turns of expression - *Chamatkara*. Therefore *Alabdha Kavya Padya Muktavali* offers a rich fare for those who enjoy Telugu poetry in *Padya* form.

Many years ago Professor Nidadavolu Venkata Rao, the doyen of Telugu research scholars urged the need of an anthology of this nature in his preface to *Prabandha Mani Bhushanam*. Dr Srihari has now done the job with competence

Dr. Srihari has tried to present here the verses quoted from the *Kavyas* not yet found. He has left out those which were already quoted in *Prabandha Ratnavali*. Dr. Srihari can perhaps claim with some justice that he is the first to attempt an anthology based chiefly on the published as well as the unpublished works of prosody like *Andhraprayoga Ratnakaranu*.

This work has entailed a great deal of labour and careful study of manuscript material lodged in various libraries of Andhrapradesh and Tamilnadu

Dr. Srihari has made the anthology valuable by providing the sources for further reference and research. The work Would get added importance with a brief discussion of the technical points for which the 'Lakshna Karas' have quoted these verses in their works Dr. Srihari may consider the suggestion while revising the work for the next edition.

I thank Dr. Srihari for giving me the privilege to introduce the useful anthology.

-S. LAXMANA MURTHY

ప స్ప శ ం

తెలుగుసాహిత్యంలో మనకు నేటికీ లభ్యంకాని ప్రాచీనకావ్యాలు అవంభ్యాకింగా ఉన్నాయి. లక్షణగ్రంథాలు, వంకలనగ్రంథాలు, కావ్యవ తారికలు—వీటి పుణ్యమా అని మనం ఆలభ్యమైన ప్రాచీనకావ్యవాఙ్మయ్యాన్ని గురించి కొంతైనా తెలుసుకోగలుగుతున్నాం. తెలుగుసాహిత్యంలో వందల కొద్దీ ప్రాచీనకావ్యాలు మన కందకుండా నశించిపోయినాయనే విషయం లక్షణగ్రంథాదులవల్ల తెలిసినప్పుడు తెలుగువాళ్ళ ఇంత నష్టజాతకులా అని బాధ కలుగుతుంది. ఒకవిధంగా ప్రస్తుతం మనకు లభ్యమౌతున్న ప్రాచీన వాఙ్మయం ఎంత ఉంటుందో అలభ్యమైన కావ్యవాఙ్మయం కూడా అంత ఉంటుందని చెప్పటం వత్సదూరం కాదేమో! తెలుగులోని అలభ్యసాహిత్యాన్ని గురించి కొంత పరిశీలిద్దాం.

ఈ సాహిత్యాన్ని గురించి తెలుసుకోవటానికి మనకు ముఖ్యంగా క్రింద పేర్కొన్న మూడు ఆధారాలు కనిపిస్తున్నాయి.

1. కావ్యవతారికలు.
2. చందోవ్యాకరణగ్రంథాలు.
3. వంకలనగ్రంథాలు.

అవతారికలు:—

ప్రాచీనకవులను గురించి, ప్రాచీనకావ్యాలను గురించి అనేక విషయాలు అవతారికలవల్ల తెలుస్తున్నాయి. వంశస్మృత సాహిత్యంలో అతివిరళంగా కావవచ్చే ఈ అవతారికాపద్ధతి తెలుగు సాహిత్యంలో ఒక విశిష్టమైన పద్ధతిగా భావించవచ్చు. సాహిత్యచరిత్రకు అవతారికల ఉపయోగం అవల్సింది. ఆయా కవుల కావ్యవతారికలవల్ల తెలియవచ్చే అలభ్యసాహిత్యాన్ని స్థావరపురాకంగా పరిశీలిద్దాం.

నన్నయ ఆంధ్రమహాభారతారంభంలో రాజరాజనరేంద్రుని వభావనాన్ని పర్లిస్తూ ఆ వభలో 'మృదుమధుర రసభాసురనవార

వచనరచనావికారదులైన మహాకవులున్నట్లుగా వర్ణించినాడు.¹ అంతేకాక 'సారమతింగవీంద్రులు' అన్న పద్యంలో² కవీంద్రులు తన వివిధకవిత్వా గుణాలను ఆదరించినట్లుగా పేర్కొన్నాడు. ఈ మహాకవుల్లో ఒక్క నారాయణ భట్టుపేరు తప్ప మరో కవిపేరు గానీ, ఆ కవి రచించిన కావ్యంకానీ మనకు తెలియరావటంలేదు. 'నారాయణభట్టు' కూడా పేరుకు మాత్రమే కాని ఆయన కావ్యాలు మాత్రం తెలియవు.

తిక్కన తన తాతయైన మంత్రిభాస్కరుణ్ణి సారకవిత్వాభిరాముడని విర్యచనోత్తరరామాయణంలో గొప్పగా ప్రశంసించినాడు.³ ఈ సారకవి తాభిరాముని కృతులు ఏమైనట్లు; భాస్కరరామాయణాన్ని మంత్రిభాస్కరుని రచనగా అంగీకరించినా విద్యాకేళిలో కమలాననకుణ్ణులని కేతన పేర్కొన్న మంత్రిభాస్కరుని కుమారుల కృతులు అంభ్యమే కదా!

కేతన తన రచకుమారచరిత్రలో తిక్కనను ప్రశంసిస్తూ అతడో 'లలితనానాకావ్యములు' చెప్పినట్లుగా పేర్కొన్నాడు.⁴ ఆంధ్రమహాభారతం, విర్యచనోత్తరరామాయణం—ఈ రెండే తిక్కన కృతుల్లో నేడు లభ్యమయ్యేవి వీటితోపాటు తిక్కన మరికొన్ని లలితకావ్యాలు తప్పక చెప్పిఉంటాడు. వాటిలో ఒక్క విజయసేనం తప్ప తక్కిన కావ్యాల వివరాలు తెలియవు

ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణంలో తన తండ్రిని "ఆవ్రతిమూడుతోభయ కవిత్వ పౌండ్రభర్తయోగాజ్ఞాపిత్తిమను"డని ప్రశంసిస్తూ అతడు "విజ్ఞానాత్మక వాఙ్మయంబున ముదావేళోజ్జ్వలుండయ్యెడున్"⁵ అని కొరుకుంటాడు. దీన్నిబట్టి ఎఱ్ఱన తండ్రి సంస్కృతాంధ్రాల్లో గొప్పకవి అని తెలిసినా ఆయన రచించిన కావ్యాలపేర్లు మాత్రం మనకు తెలియవు.

నేమారెడ్డి ఎఱ్ఱనచే చేతోమోడమెలర్చగా రామకథ చెప్పించి అత్యుత్తమభ్యాసించి పొందినట్లుగా హరివంశావతారిక తెలుపుతుంది.⁶ చెదలువార మల్లన "వర్మకథపువచోవైఖరి రామాయణంబు నాండ్రవ్రబందంబుసేసె"— అని తన విప్రనారాయణచరిత్రావతారికలో ఎఱ్ఱన రామాయణాన్ని రచించి

1. 1-1-8. 2. 1-1-28. 3. 1-12.

4. 1-93 5. 1-25 6. పూర్వ. 1-39;

స్లుగు పేర్కొన్నాడు 7 లక్షలగ్రంథాలవల్ల ఎఱ్ఱన రామాయణంలోని కొన్ని పద్యాలు లభ్యమౌతున్నా పూర్తికావ్యం మాత్రం అలభ్యమే.

శ్రీనాథుడు భీమఖండంలోనూ, కాళిఖండంలోనూ తన తాతయైన కమలనాథామాత్యుణ్ణి ఈ క్రింది విధంగా స్తుతించినాడు.

కనకశ్లొకరు నారిదికటిక్రాల్పబ్జితాదీశ్వరున్
మనువిన్ బద్మపురాణ వంగ్రహకాకావ్యవ్రబందారిపున్
విసమత్కాకతి సార్వభౌముః గవితావిద్యాధరున్ గొల్తు నా
యమగుందాతః బ్రదాత శ్రీకమలనాథామాత్య చూడామణిన్
(భీమఖండం 1-10)

మర్పితామహః గవితాపితామహునిః దలఃతుః
గలితకావ్యకళాలాతుః గమలనాతుః
జంద్రచందనమందార వద్యశక్తిర్తి
వరవసాహిత్యసామ్రాజ్యచక్రవర్తి (కాళిఖండం 1-20)

శ్రీనాథుడింత గొప్పగా స్తుతించిన కవితావిద్యాధరుడూ, కవితా పితామహుడూ, వరవసాహిత్యసామ్రాజ్యచక్రవర్తి ఐన కమలనాథామాత్యుడు గొప్ప సాహిత్యవ్రష్టయై ఉండవలె. అయిన పద్మపురాణవంగ్రహంకానీ ఇతరకావ్యాలు కానీ మనకు లభించలేదు.

శ్రీగిరికవి నవనాథచరిత్రను పద్యరూపంలో రచించినట్లుగ గౌరవ తన ద్విపదనవనాథచరిత్రలో ఈవిధంగా తెలిపినాడు

“అవిరళయోగ విద్యాధికులైన, నవనాథవరుల పుణ్యవర్తనలు
వరఃగశ్రీగిరికవి పద్యబంధముల, విరచించినాడది ద్విపదకావ్యమునః
తెప్పింపవలయుః బ్రసిద్ధి పెంపలర”

శ్రీగిరికవి రచించిన ఈ పద్యనవనాథచరిత్ర ఇప్పుడు కానరాదు.

అనంతమాత్యుని ముక్తాశయైన బయ్యన తిక్కనచే “భవ్యభారతి” అనిపించుకున్న కవిరత్నమని భోజరాజీయంవల్ల తెలుస్తుంది.⁸ తిక్కన యంతటి మహాకవిప్రళంపకు పాత్రుడైన బయ్యన సామాన్యకవియై ఉండడు. భవ్యభారతీవిలాసాన్ని చిందించే అనేకకావ్యాలు వ్రాసిఉంటారు వాటి వివరాలేపీ మనకు తెలియవు.

జక్కన విక్రమార్కచరిత్రలో తన తాతయైన పెద్దయామాత్యుడు తజ్జీలు మెచ్చెట్లుగా తెలుగులో ప్రబంధం చెప్పినట్లుగానే కాకుండా ఆతని నర్వతోముఖమైన కవితావైభవాన్ని సీనమాలికలో ఎంతో గొప్పగా ప్రశంసించి నాడు.⁹ ఈ సీనమాలికవల్ల పెద్దయామాత్యుని కవితావైభవం తెలిపి మనకు వంతోషం కలిగినా ఆయన రచించిన ప్రబంధం పేరైనా కనీసం మనకు తెలియరాలేదే అన్న భార మాత్రం తప్పదు కదా!

పినవీరభద్రుడు—తన తాత, తండ్రి, సోదరుడు, తామ-గొప్పకవులమని జైమిని భారతంలోని క్రింది పద్యంలో పేర్కొన్నాడు.

“తాతయుఁ తండ్రియు నగ్ర
భ్రాతయునుం దామ భువన భాసురకృతి వి
ర్యాతలు, పిల్లల మఱివి
భ్యాసునిఁ బినవీరుఁ బోలఁగలరేఁ సుకవుల్”

గోవరాజుకూడా పూర్వకవిస్తుతిలో పిల్లలమఱివంశీయుడైన పెద్దిరాజును స్తుతించినాడు.¹⁰ భువనభాసురకృతినిర్యాతలుగా పినవీరుడు పేర్కొన్న ఆతని తాత, తండ్రి, అన్నా వ్రాసిన కావ్యాలు మనకీనాడు లభ్యం కావు.

పిల్లలమఱి పినవీరన వంశీయుడైన పెనుమల్ల సోమనామాత్యుడు రచించిన సీమంతినీపాణియంలో పినవీరన ప్రళంప ఉన్న ఈ క్రింది పద్యం కావవస్తుంది.

అవతారదర్శణంబన్న కావ్యముఁ జేసె
 నారూఢి నారదీయంబు వలికె
 మహనీయమగు మాఘమాహాత్యము రచించె
 కాకుంతలము జెప్పె వరనపటితి
 నొక్క రాతిరియందు నొనరించె మధురవా
 క్రౌంచీచే జైమినిభారతంబు
 లలితమౌ మానసోల్లాససారంబన్న
 కల్పంబు తాపించె నయ్యరముగ

మఱియు దహరూపకావ్య నిర్మాణ నిపుణుఁ
 డగుచు సుతిగాంచె వకలదిగంతరములఁ
 గుకవిజనగర్వతిమిరనంకోచకృత్ప్ర
 తాతరవియైన పినవీఁ భద్రసుకవి. (1-45)

పై పద్యంవల్ల పినవీరన అవతారదర్శణం మొదలైన ఐదు కావ్యాలతోపాటు ఇంకెన్నో కావ్యాలు రచించినట్లుగ తెలుస్తుంది ఆ తక్కినకావ్యాల పేర్లెమిదోకూడా మనకు తెలియదు. తెలివిన కావ్యాల్లోనూ అవతారదర్శణం, నారదీయం, మాఘమాహాత్యం, మానసోల్లాసం అనేవి మనకు లభ్యం కాలేదు.

రామరాజ భూషణుడు తన పసుచరిత్రలో తాను దహవంశస్కృతాండ్ర కృతులతో రామరాయలను మెప్పించినట్లుగ తిరుమలరాయలముఖంగా తెలిపినాడు.¹¹ పసుచరిత్ర, కావ్యాలంకార వంగ్రహం, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం తప్ప ఈతని తక్కిన వంశస్కృతాండ్రకృతులేవీ మనకు లభ్యంకాలేదు.

గోపరాజ తన ముత్రాతయైన వత్సనారయను ఆంధ్రకవిత్వాపితామహ బిరుదాంఛితుడనీ, రామాయణకృతికర్తయనీ సింహావన ద్వాత్రింశికావతారికలో ప్రకంపించినాడు.¹² ఈతని రామాయణం నామమాత్రంగా మిగిలిపోయింది.

తెనాలిరామభద్రకవి తన ఇందుమతీ పరిణయంలో కృతిపతియైన
పాలచూరి కృష్ణరాయల ముఖంగా తన పూర్వులను ప్రశంసిస్తూ చెప్పిన
ఈ శ్రింది పద్యం కవిపిస్తుంది.

ప్రీతి మీ పెదతాత పాండురంగాది న
శృంగులఁజేసెను రామకృష్ణసుకవి
యనుజాడన్నప్ప మీ పినతాత రచించెఁ
బలుఁగ సుదక్షిణాపరిణయంబు
మీ తాత శ్రీగిరి చాతురీవిఖ్యాతి
శ్రీకైలమాహాత్యకృతి యొనర్చె
కడిమి మీ తండ్రి యమ్మడి రామకృష్ణాద్యఁ
దనఁ గీర్తిఁగనె వంశ్యుకాండ్రములను
వారలను మించె మీ యన్న వీరరాఘ
వాఖ్యసుకవి వర్ణకవిరామహర్షమునను
నివ్వనూదాన వంశాను నెన్నఁదరమె
ప్రాజ్ఞహృదయాబ్జరవి రామభద్రసుకవి.¹⁸

పై పద్యంవల్ల రామభద్రకవికి పినతాతయైన తెనాలి అన్నప్ప
సుదక్షిణాపరిణయాన్నీ, తాతయైన తెనాలి శ్రీగిరికవి శ్రీకైలమాహాత్యకృతి
రచించినట్లుగా తెలుస్తున్నా ఈ కావ్యాలు మాత్రం మనకు లభ్యంకాలేదు.
అంతేకాక రామభద్రుని తండ్రి వంశ్యుకాండ్రాల్లో కీర్తి గన్నవాడనీ,
అన్నయైన వీరరాఘవకవి కవితామహర్షంలో రామకృష్ణాది కవులను మించిన
వాడనీ పై పద్యం తెలుపుతుంది. కాని వాళ్ళు రచించిన కావ్యాలపేర్లైనా మనకు
తెలియవు.

పోతన, పింగళి సూరన, శ్రీనాథుడు మొదలైన మహాకవుల చేతనూ,
పొత్తపి వెంకటరమణకవి, అప్పకవి మొదలైన లాక్షణికులచేతనూ స్తుతింప

నిదిన వేములవాడ భీమకవి మహాకవుల శ్రేణికి చెందినవాడనటంలో సందేహం లేదు. భీమకవి రాసువపాండవీయమనే ద్వ్యర్థికావ్యాన్ని రచించినట్లుగా లోకంలో ఉన్న జనశ్రుతిని పింగళి సూరన గ్రంథస్థం చేయటమేకాక కావ్యాన్ని ఎవ్వరూ చూడలేదని కూడా చెప్పినాడు¹⁴. తెలుగులో ప్రథమద్వ్యర్థిక కావ్యమైన భీమన రాసువపాండవీయం లభించకపోవటం మన దురదృష్టమే. భీమకవి రచించిన నృసింహపురాణ, శతకందరరామాయణాల్లోనుండి పద్యాలను ఉదాహరించిన లక్షణకారులు రాసువపాండవీయంలోని ఒక్కపద్యం కూడా ఉదాహరించక పోవటంవల్ల ఆ కావ్యం అతిప్రాచీనకాలంలోనే నష్టమైపోయి ఉంటుందని భావించవచ్చు.

చెదలువాడ మల్లన తన తండ్రియైన లింగనకవి “రాజుల్ మెచ్చగ కావ్యములు తెప్పినకవి” అని విప్రనారాయణ చరిత్రలో పేర్కొన్నాడు.¹⁵ ఈ లింగన రచించిన కావ్యాలు మనకు తెలియవు.

గణనాథుడనే కవి కుతుబ్షాహీరాజుల ఆస్థాన మహాకవీంద్రుడుగావిరిసిల్లి నల్లైకాక అతడు సంస్కృతాండ్రభాషావరకావ్యకల్పన విచక్షణుడనీ, దేవిగవీ వయోయుర వద్యగ్వచనా వై యశోహరచ్ఛక్తి యనీ వాచిగాంచినట్లుగ కామినేని మల్లారెడ్డి పద్యపురాణం తెలుపుతుంది.¹⁶ కుతుబ్షాహీరాజుల ఆస్థానంలో ఆస్థానమహాకవీంద్రుడని అరిష్టించిన గణనాథకవి తెలుగులో గొప్పకావ్యాలే రచించి ఉండవలె. కాని ఈతని ఒక్కకావ్యం పేరైనా మనకు తెలియటం లేదు.

సుప్రసిద్ధకవయిత్ర రంగాజమ్మ తన ఉషాపరిణయంలో “మహనీయ భారతరామాయణ కథా సంగ్రహణవిచక్షణయు” — అని తన్ను గురించి చెప్పుకున్న ఆశ్వాసాంత గద్యంవల్ల ఈమె భారత, భాగవత, రామాయణాను మూడింటినీ సంగ్రహరూపంలో రచించినట్లు తెలుస్తుంది. కాని ఈమె రచనల్లో ఉషాపరిణయం, మన్నాడుదాసవిలాసం తప్ప తక్కిన గ్రంథాలు లభ్యంకాలేదు.

రఘునాథభూపాలుని తెలుగురామాయణాన్ని సంస్కృతీకరించిన మధుర
వాణి తన రామాయణంలో ఇట్లా చెప్పుకున్నది.

వర్షోత్తరస్యాదిమసంస్కృతాండ్ర
ప్రబంధవిర్యాణవచోమాని
యశాంసి భూయాన్వ్యవతారయంతః
వహస్రంశః సంతి"

అంతేకాక 'మాధుర్యైకదురంధరాండ్రకవిశావిర్మాణవమ్మాన్య'నని
వగర్వంగా చాటుకొన్నది. మధురవాణి సంతరించిన తెలుగుకృతుల పేర్లైనా
మనకు తెలియటంలేదు.

తంజావూరు పరివృత్తిమహల్ గ్రంథాలయంలో చందోదర్పణం అనే
పేర ఒక చందోగ్రంథం ఉన్నది.¹⁷ ఇది అనంతవి పేర ప్రసిద్ధమైన
చందస్సు కాదు. దీని కర్త ఎవ్వరో తెలియదు. ఈ చందాకర్త అవతారికలో
తాతంభట్టును స్తుతిస్తూ ఈ క్రిందిపద్యం చెప్పినాడు.

"ఏ కవి చెప్పె వనేకపుణ్యావర్ణ
బంధురవంశేవతాగవతము"

తాతంభట్టు చెప్పిన వంశీవతాగవతప్రతి ఒక్కరైనా మనకు లభ్యం
కాలేదు.

ఈ విధంగా మనం తెలుగుకావ్యావతారికలను పరిశీలించినచైతే తెలుగు
సాహిత్యంలో నష్టమో, వృష్టప్రాయమో ఐన ఎన్నో కావ్యాలను గురించి,
ఎంతోమంది కవులను గురించి అనేకవిషయాలు తెలుసుకోవటానికి
వీలౌతుంది.

చందోవ్యాకరణగ్రంథాలు:-

తెలుగులోని అలర్థి సాహిత్యాన్ని గురించి తెలుసుకోవటానికి మరో మెరుగైన అధారం లక్షణ గ్రంథాలు. ముఖ్యంగా చందోవ్యాకరణాలు. యతికో, ప్రావకో, శబ్దవ్యరూపనిర్దేశానికో లాక్షణికులు వివిధ కవుల కావ్యాల నుండి పద్యాలనూ, పద్యభాగాలనూ లక్ష్యంగా చూపటం జరుగుతుంది. దీనివల్ల తెలుగు సాహిత్యంలో బిప్పటికీ లభించని ఎన్నో కావ్యాలను గురించి, కవులను గురించి మనం తెలుసుకోగలుగుతున్నాం. లాక్షణికులు ఉదాహరించిన కావ్యాలు సాధారణంగా పండితలోకంలో మంచి పేరున్నకవులు రచించినవే ఐకండాల్సి. చందోవ్యాకరణాలమూలంగా మాత్రమే తెలియవచ్చిన అలర్థి కావ్యాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. వాటిని దిగువ పేర్కొంటాను.

కావ్యము	కవి
అదినారాయణచరిత్ర	కవిరాక్షసుడు
ఇంద్రవిజయము	నన్నయ
కందశతకము	భాస్కరుడు
కవులషష్ఠము	నంది మల్లయ, ఘంట సింగన
కూర్మపురాణము	మరియమారుతం మల్లన
కృష్ణవిలాసము	నాచన పోమన,
..	పరాశం ఆప్పన
గిరిజాకల్యాణము	సింగళి సూరవ
చమత్కారరామాయణము	;
చారుదేష్టచరిత్ర	;
చిత్రశేషభాగవతము	కళాధరకవి
శైమిని రామాయణము	;
దశగతులు	భాస్కరుడు
పద్మపురాణము	అయ్యలరాజు సింగన
వరమథాగవతచరిత్ర	లక్షణకవి ఆప్పన్న
బిలరామవిజయము	నంది సింగయ
బ్రహ్మాండపురాణము	కవిమాధవుడు

మహాభారతము

మిత్రవిందాపరిణయము

ముద్రారాక్షసము

యథావార్ధికీరామాయణము

యమకళకము

యయాతి చరిత్ర

..

రామవాఙ్మయము

రామచంద్రాఙ్మయము

కుక్కుంఁగదచరిత్ర

లక్ష్మీనారాయణవిలాసము

సవంతవిలాసము

వాణీవిలాసము

వామనపురాణము

వానవాఙ్మయము

విక్రమార్కచరిత్రము

విజయవిజయము

శంతమచరిత్ర

శతపక్షీనంబాదము

శమంతకమణీచరిత్ర

శశిబిందుచరిత్ర

శుద్ధాంద్రరామాయణము

శూద్రకరాజచరిత్రము

శ్రీరంగమాహాత్మ్యము

వత్సావధూన్రణయము

సువందనచరిత్ర

?

చక్రపాణి రంగనాథుడు

?

లక్షణకవి అప్పన్న

గణపవరపు వేంకటకవి

రాయవం దత్తన

సూరపరాజు

నన్నయ

బడబాగ్విభట్టారకుడు

చెదలువాడ మల్లన

కవిరాక్షసుడు

నాచన సోమన

ముక్కు తిమ్మన

నంది పింగన

శ్రీనాథుడు

కవిభల్లటుడు

చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు

సోమయాజి అనంతయ్య

క్షేమేంద్రుడు

వణుకూరి గుర్వరాజు

చరిగొండ వృసింహకవి

అడిదం బాలభాస్కరకవి

కవిభల్లటుడు

తెలుగురాయలు

అల్లిసావి పెద్దన

శ్రీనాథుడు

సునందనోపాఖ్యానము	హాళక్కి తావ్వురుడు
న్మరతత్త్వసారము	!
హరవిలాసము	భీమన
హరికథాసారము	అల్లసాని పెద్దన
హ(౧)రవిలాసము	నాచన సోమన

చందోవ్యాకరణగ్రంథాల్లో వైన పేర్కొన్న కావ్యాలేకాక మరెన్నో అల్ప కావ్యాలు ఉదాహరించబడ్డవి. ఇతే అవి మనకు వంకరన గ్రంథాలమూలంగా చూచి తెలియవస్తున్నందున కేవలం లక్షణ గ్రంథాలమూలంగా తెలియవచ్చిన గ్రంథాలను మాత్రమే వైన పేర్కొనటం జరిగింది. లక్షణకారులు వీటిని ఉదాహరించక పోయినదైతే ఈ కావ్యాల ఉనికి, మనికి మనకు తెలిసి ఉండేవి కావు. ఈ విధంగా లక్షణకారులు తెలుగు సాహిత్యానికి, తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకూ చేసిన ఉపకారం ఎంత దొడ్డదో మనం ఊహించుకోవచ్చు.

సంకలన గ్రంథాలు :-

తెలుగులోని అల్పసాహిత్యాన్ని గురించి తెలుసు కోవటానికి వంకరన గ్రంథాలు ఎంతో సాహాయ్యకారులు. "కవి తనకు పూర్వ ముందున్న కవుల కావ్యములనుండి వర్ణనాంశములు గాని, శాస్త్ర విషయ ములుగాని పేకరించి వానిని వర్గీకరించి ఏకాకారమైన ఒక కృతిగా నమకూర్చు సాహిత్య ప్రక్రియ వంకరన గ్రంథము" - అని నిడుదవారు వేంకటరావు గారు వంకరన గ్రంథ వ్యూహాన్ని నిర్వచించినారు.¹⁸ తెలుగులో వెరిసిన వంకరన గ్రంథాలు పరిమితమే ఐనా వాటిప్రయోజనం మాత్రం అపరిమితం. తెలుగు కవులు ఈ ప్రక్రియను సంస్కృతం నుండే గ్రహించి ఉంటారు. సంస్కృతంలో మనకు ప్రసిద్ధంగా తెలియవస్తున్న కొన్ని వంకరన గ్రంథాలను పేర్కొంటాము.

కవీంద్రవచన సముచ్చయము	!
వదుక్తి కర్ణామృతము	శ్రీధరరాసుడు
కార్ణధరపద్ధతి	కార్ణధరుడు

18. వంకరనీతిసమ్మతం పీఠిక-పుట 31.

సుభాషితావళి	వల్లభదేవుడు
సుభాషితరత్ననందోహము	అమితగతి
సుభాషితరత్నాకరము	మునిదేవాచార్యులు
సుభాషితరత్న భాండారము	కే.పి. వరద
సూక్తి ముక్తావళి	జల్మణుడు

ప్రాకృతంలో వెరిసిన వంకరన గ్రంథాల్లో హాయిని గాఢపత్త శతి. జయవల్లభుని వజ్రాలగ్గం పేర్కొనగ్గవి. సుత్తనిపాతం అనే గ్రంథం పాఠి భాషలో వెరిసిన ప్రాచీన వంకరన గ్రంథం.

తెలుగులో ఈ క్రింద పేర్కొన్న వంకరన గ్రంథాలు లభ్యమౌ తున్నాయి.

వకలసీతివమ్మతము	మడికి పింగన
ఉదాహరణపద్యములు	?
ప్రబంధరత్నాకరము	పెదపాటి జగ్గవ
ప్రబంధసారశిరోమణి	?
ప్రబంధమణిభూషణము	?
శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము	పూవపాటి కుమారాచ్యుతరామరాజు
ప్రబంధరత్నావళి	వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి
వర్ణనరత్నాకరము	రావరి లక్ష్మణస్వామి
శృంగారపద్యావళి	మోదీ జగన్నాథమల్లు
ఋతువక్రము	నమ్మర్తి రంగయ్య నెట్టి
భారతసారముక్తావళి	కట్టమంచి సుబ్బిహ్మయ్య రెడ్డి
భాగవతసారముక్తావళి	..
శ్రీమదాంధ్రమహాభారత.	
దర్శనదర్పణము	భాగవతము సీతారామరావు
ఆంధ్రకవిరత్నాకరము	భట్టిప్రోలు రామయ్య
చాటుపద్యమణిమంజరి	వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి
చాటుపద్యరత్నాకరము	దీపాల విఛయ్యశాస్త్రి

పైన పేర్కొన్న సంకలన గ్రంథాల్లో మొదటి ఏడింటిలో మాత్రమే ప్రస్తుతం మనకు లభించని అనేక కావ్యాలకు చెందిన పద్యాలు ఉదాహరింపబడినవి. ఇప్పటికీ లభ్యంకాని తెలుగు కావ్యాలన్నెన్నింటినో సాహిత్య లోకానికి తెలియజేసిన ఈ సంకలన గ్రంథాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

నకలనీతిసమ్మతము :- ఇది తెలుగులో సంకలన గ్రంథ ప్రక్రియకు శ్రీకారం చుట్టిన గ్రంథం. పదిహేనవ శతాబ్దికి చెందిన మడికి సింగన దీవి కర్త. కవిశ్రీయ భారతం, వన్నెబోడుని కుమార సంభవం, మంచెన కేయూరబాహు చరిత్ర మొదలైన లభ్య గ్రంథాల్లోవే కాక ఇప్పటికీ లభించని కామందకం, వంచకంతి, నీతి భూషణం, నీతి సారం, పురుషార్థసారం, ముద్రామాత్యం, శ్రీగిరీశశతకం, శ్రీరామాయణం, మిత్రసీతులు, నీతి తారావళి - అనే గ్రంథాల్లోని పద్యాలు కూడా ఇందులో ఉదాహరింపబడ్డవి. రాజనీతికి సంబంధించిన దాదాపు వేయి పద్యాలు మూడాళ్ళాసాల్లో వివిధ విషయాల క్రింద విభజింపబడి ఇది ఒక నీతి పద్య సంకలనంగా విరాజిల్లుతుంది. ఈ సంకలనం మూలంగా ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయంలో నష్టమైన నీతి శాస్త్ర గ్రంథాలన్నో మనకు తెలుస్తున్నాయి. తెలుగు పరిశోధకులకందరికీ ప్రాతః స్మరణీయులైన మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు ఈ గ్రంథాన్ని మొట్టమొదట 1923 లో విష్ణుకళపుర కృతుల్లో పదో గ్రంథంగా ప్రకటించినారు. దీని కాగితపు ప్రతి అమరచింత సంస్థానాధీశ్వరులైన సీతారామ భూపాలబహద్దరగారి నుండి కవిగారికి లభించినదట. 1970లో నిరుదవోలు వారి విపుల పీఠికతో చీనికి రెండో ముద్రణం కూడా వెలువడింది.

ఉదాహరణ పద్యములు :- దీని ప్రతి ఒక్కటి ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు (కాకినాడ) వారి గ్రంథాలయంలో ఉన్నది. తుదమొదట్ల లేకపోవటంవల్ల ఈ గ్రంథ వంశావళిపేరుకానీ, అతడీ సంకలనానికి పెట్టిన పేరుకానీ తెలియవు. ఉదాహరణ పద్యాలన్నపేరు గ్రంథాలయంవాళ్లు పెట్టిందే ఈ సందాక పెదపాటి జగ్గన (క్రీ. శ. 1580)కు వమకాలికుడు కావచ్చునని విమర్శకుల అభిప్రాయం. జగ్గన పదహారో శతాబ్దికి చెందినవారు. కనుక ఉదాహరణ పద్య సందాకకూడా ఈ శతాబ్దికి చెందినవాడని చెప్పవచ్చు, ఈ సందాక తన కాలానికి ప్రసిద్ధంగా ఉన్న అనేక కావ్యాల్లోని వందలకొద్దీ పద్యాలను వివిధ

విషయాలుగా విభజించి ఉదాహరించినాడు. ఈ వంకరలలో మనకిప్పుడ
 రథ్యమౌతున్న కవిశ్రయ భారతాది గ్రాంథాల్లోనుండేకాక రథ్యంకాని అనే
 ప్రాచీన కావ్యాలనుండి కూడా అనేకపద్యాలు సేకరింపబడినవి. ఈ వంకరల
 వల్ల తెలియవస్తున్న అలభ్యకావ్యాలనూ, తక్కువలనూ దిగువ పేర్కొంటాను

విక్రమసేనము
 కళావరీకతము
 కాదంబరి
 కుశలవోపాఖ్యానము
 నందన చరిత్ర
 విజయ సేనము
 వ్రద్యుమ్న చరిత్ర
 అనిరుద్ధ చరిత్ర
 విష్ణుకథానిధానము
 కేదారఖండము
 అథర్వణ భావకము
 అమరుకము
 కువలయాశ్వచరితము
 వీరమాహేశ్వరము
 భాలభారతము
 సౌగంధికావహరణము
 నాసికేతోపాఖ్యానము
 కాంచీమాహాత్యము
 శివకాంచీమాహాత్యము
 హరిశ్చంద్రకథ
 శ్రీ విష్ణుపురాణము
 జినేంద్రపురాణము
 అష్టమహిషీకల్యాణము
 బృహన్నారదీయము

చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు
 తేల్లపూడి కవచరాజు
 భావ్యుడువీ కేతన ప్రెగ్గడ
 చిరుమూరి గంగరాజు
 గంగరాజు చౌడయ్య
 తిక్కవ
 పొన్నాడ పెద్దిరాజు
 భావన పెమ్మన
 భైతరాజు ముమ్మయ
 పెదపాటి సోమయ
 అథర్వణాచార్యుడు
 కాసుకొలను అన్నమరాజు
 కేతన
 నిక్కంకుని కొమ్మయ
 కాకమాని గంగాధరుడు
 రాయవం గణపయ
 చందలూరి చిక్కయ
 తుడిచెల్ల తిప్పరాజు
 రావరది దేచిరాజు
 దేవరాజభట్టు
 వకువితి నాగవాళుడు
 పద్మకవి
 రెడ్డిపల్లె ముత్తమరాజు
 వాసిరాజు రామయ్య

త్రిపురవిజయము	పోతరాజు వీరయ్య
శ్రీరంగమాహాత్యము	చెన్నమల్లు శ్రీగిరన్న
అదిపురాణము	వర్వదేవుడు
విరాటము	"
కాకుంఠలము	పెద్దన ప్రెగ్గడ
త్రిపురవిజయము	పెదపాటి సోమయ
వనంఠవిలాసము	నాచవ సోమవ
ఇంద్రసేనము	నన్నయ
పురాతనచరిత్రము	?
రంగనాథశతకము	?
రామా!రాజచూడామణి	?

పైన పేర్కొన్నవాటిలో మొదటి పది కావ్యాలను పెదపాటి జగ్గన్నకూడా తన ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరంలో పేర్కొన్నాడు. తక్కినవి ఈ గ్రంథసంధాత మాత్రమే ఉదాహరించినట్టివి. ఆథర్వణభారతం, వనంఠవిలాసం, విరాటం— ఈ మూడూ కొన్ని చందోగ్గింథాల్లోకూడా ఉదాహరింపబడినవి. ఇక తక్కిన కావ్యాలన్నీ ఈ వంకరన కర్తవర్ల తెలియవచ్చేవే. ఈ విధంగా తెలుగు సాహిత్యచరిత్రకు ఎంతోమేలు చేసిన ఈ గ్రంథ సంధాత పేరు మనకు తెలియక పోయినా ఆయన వంకరసంమాత్రం తెలుగు సాహిత్యచరిత్రకాయ లకు చిరవ్యురీత్యం.

వర్ణించుటత్నాకరము:—ఇది, పదహారు శతాబ్ది చివరిపాదంలో విలసిల్లిన పెద పాటి (రామాప్రెగ్గడ) జగ్గన పూర్వకావ్యాలనుండి, నమకాలిక కావ్యాలనుండి వందలకొద్ది పద్యాలను ఏరి కూర్చిన వంకరసం. మొత్తం ఐదాశ్వాసాలుగాఉన్న ఈ వంకరసంలో ప్రస్తుతం మూదాశ్వాసాలగ్రంథం మాత్రమే తంజావూరు శరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయంలో ఉన్నది. వగరవర్ణన, శ్రీవర్ణన, ఋతు శ్రర్ణన మొదలైన వివిధవిషయాలకు చెందిన దాదాపు 78 కావ్యాల్లోని పద్యాలు ఇందులో ఉదాహరింపబడ్డవి. వీటిలో ఉదాహరణపద్యకర్త, లక్షణకారులూ ఉదాహరించిన కావ్యాలనూ, లభ్యమైన కావ్యాలనూ మినహాయస్తే జగ్గకవి

మాత్రమే ఉదాహరించిన అలర్పితావ్యాలు దాదాపు ఇరవైవిదు వరకు ఉంటాయి. అవి ఇవి.

వకలపురాణసారము	కూచిరాజు ఎఱ్ఱయ
కుమారనైషధము	పెదపాటి ఎఱ్ఱాపెగడ
వవగ్రహస్తవము	గౌరనకవి
తారావ?	తీపురాంతకుడు
పోదశరాజచరిత్ర	అనుడూరి వరసింహభట్టు
ఆనంతమహత్త్వము	బొడ్డపాటి పేరయ
వద్మినీవల్లభము	..
మంగళగిరివిలాసము	..
శంకరవిజయము	..
సూర్యశతకము	..
వర్వతపురాణము	పోలమరాజు
ఇందుమతీకల్యాణము	అంగర బసువయ్య
సావిత్రిశత	తులసి బసువయ్య
హరిదత్తపాఖ్యానము	నండూరి మల్లయ
జలపాలిమహత్త్వము	మటసాసి మల్లభట్టు
వృద్ధ్యమ్నవిజయము	ఫణిధను మాధవభట్టు
వద్మావతీకల్యాణము	నెల్లూరి ముత్తరాజు
రామలింగశతకము	ఎలుకుర్తి రామరాజు
షష్ఠ స్కంధము	మలయమారుతం వర్వన
ఓన్నప్పచరిత్ర	కంచిరాజు సూరయ
భరతము	దామరాజు సోమయ
శివజ్ఞానదీపిక	పెదపాటి పోమయ
పంచతంత్రము	?
వల్లభాట్యుడయము	శ్రీనాథుడు

జగ్గన తన ప్రబంధరత్నాకరంలో పై గ్రంథాలను పేర్కొని ఉండఁ పోతే వాటి ఉనికి మనకీనాడు తెలిసిఉండేది కాదు.

ఉదాహరణ పద్యాలనూ, జగ్గకవి ప్రబంధరత్నాకరాన్ని యథాతథంగా ముద్రించవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది.

ప్రబంధమణి భూషణము:- ఈ వంశలనసంధాకపేరుకానీ, ఆకడుకన వంశల నానికి పెట్టిన పేరుగానీ మనకు తెలియవు. ప్రబంధమణిభూషణమనే పేరు మొట్టమొదటగా దీనిని ముద్రింపించిన మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు పెట్టినదే. పైన పేర్కొన్న ఉదాహరణపద్యాలు, ప్రబంధరత్నాకరం అనే వంశలనాలకూ, దీనికి కొంత భేదం ఉంది. పై రెండింటిలో వివిధకావ్యాలనుండి గ్రహించిన పద్యాలను వివిధ కీర్తికలక్రింద ఉదాహరించడమేకాక అవి ఏయే కావ్యాల నుండి గ్రహించిందీ చెప్పటం జరిగింది. కాని ఈ వంశలనంలో ఉదాహ రించిన పద్యాలు ఏయే కావ్యాల్లోనివో వంశలనకర్త సూచించలేదు. గ్రంథ కర్తల నామసూచనకూడా కావరాదు. ఈ వంశలనంలో మరో వైచిత్రీ కనిపి స్తుంది. వంశలనకర్త వివిధ కావ్యాలనుండి పద్యాలను గ్రహించి వాటినిన్నిం టివీ ముక్తకాలాగ పేర్కొనక ఒక కథాసూత్రంలో గ్రహించి దీనినొక నుండర కావ్యంగా, తీర్చిదిద్దినాడు. రాజశేఖరుడనే ఉజ్జయినిరాజకుమారుడు పాండ్యరాజు పుత్రియైన రత్నసుందరిని స్వయంవరంలో పరించటం ఇందులోని ఇతివృత్తం.

కావ్యనామాన్ని, కావ్యకర్తనామాన్ని పేర్కొంటూ ఉదాహరించిన ప్రబంధరత్నాకరాది వంశలనగ్రంథాల్లోని పద్యాలకూ, మనుచరిత్ర మొదలైన ప్రసిద్ధ ప్రబంధాల్లోని పద్యాలకూ ఆకరాలు తెలుస్తున్నా ఈ వంశలనంలో ఆకరాలు తెలియని పద్యాలు ఇంతెన్నో ఉన్నాయి. నిడుదవోలువారూ, మాన వల్లివారూ ఈ వంశలనానికి వంశరించిన పీఠికలో కొన్ని పద్యాలకు ఆకరాలు చూపినారు.¹⁹ అదిపురాణం, కాదంబరి, విజయసేనం మొదలైన అంబి కావ్యాలకూ, కవిక్రియభారతం, కుమారవంధవం, దళకుమారచరిత్ర మొదలైన అంబికావ్యాలకూ చెందిన పద్యాలు ఇందులో ఉదాహృతాలు.

ఈ సంకలనంలో ఉదాహరించబడ్డ పెక్కుపద్యాలు క్రీ.శ. 1700లకు ముందు వెలసిన కావ్యాలలోనివే కనుక ఈ సంకలనకర్త క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతానికి చెందినకవిగా భావించవచ్చు.

ఈ సంకలనాన్ని సంపాదించి మొట్టమొదట ప్రకటించినవారు. మాన వల్లి రామకృష్ణకవిగారే.¹⁰ ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ ఆధ్వర్యంలో నిడుదవోలువారి విపులమైన పీఠికతో దీనికి రెండో ముద్రణం కూడా వెలువడింది.

తంజావూరు సఃస్వతీమహల్ గ్రంథాలయంలో ఉన్న “ప్రబంధసార శిరోమణి” ఈ సంకలనానికి ఆదానగ్రంథం కావచ్చునని పండితుల అభిప్రాయం.

ప్రబంధసారశిరోమణి:—ఇది పూర్వప్రబంధాల్లోని ౬వవంకమైన పద్యాలను ఏరి కూర్చిన సంకలనగ్రంథం. దీన్ని వందానించిన కవి ఎవ్వరో తెలియదు. అముద్రితమైన ఈ సంకలనం తాళపత్రప్రతులు నాలుగు తంజావూరు సఃస్వతీమహల్ గ్రంథాలయంలో ఉన్నాయి. ఇందులో కావ్యాల పేర్లనుకానీ, కవుల పేర్లనుకానీ వందాత పేర్కొలేదు ఇంచుమించుగా ఈ సంకలనం ప్రబంధ మణిభూషణ ప్రకాశికలో సాగినట్లు కనిపిస్తుంది. ఆయా ప్రబంధాల్లోని పద్యాలను కేవలం విడివిడిగా వివిధశీర్షికలక్రింద ఉదాహరించకుండా వాటినిన్నింటినీ కథాక్రమంలో కూర్చినట్లు ఈ సంకలనం చివర ఉన్న క్రింది వాక్యాలపిల్ల తెలుస్తుంది.

“ఆ కుమారునికి రాజేంద్రుడు జాతకరణ. నామకరణాన్నప్రాశన చోలోపనయనాదివక్కర్మాదులు గావించి సంతోషితాంతరింగుండై ఆ భామాలలామలతో గూడి రాజ్యము పాలిస్తూ సుఖాన నుండెను”

ప్రబంధరత్నావళి:—ఉదాహరణపద్యాలనే పేరుతో లభిస్తున్న సంకలనాన్ని, పెదపాటి జగ్గవ సంకలీతంచేసిన ప్రబంధరత్నాకరాన్ని కలిపి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ‘ప్రబంధరత్నావళి’ అనే పేరి కొత్తసంకలనాన్ని కూర్చి

తెలుగుసాహిత్యలోకానికి మహాపకారం చేసినారు కవిశ్రయభారతం మొదలైన ప్రసిద్ధగ్రంథాల్లోని పద్యాలు కూడా పై రెండు వంకరనగ్రంథాల్లో ఉన్నట్లుగ ఇంతకుముందు చెప్పుకున్నాం. కాఫీగారు లభ్యమౌతున్న గ్రంథాల్లోని పద్యాలను వదలి ముఖ్యంగా మనకింతవరకూ లభించని కావ్యాల్లోని పద్యాలను ఈ వంకరనంలో కూర్చినారు. కాఫీగారి ఈ వంకరనం వల్లనే ఎంతోమంది విస్మృతకవులూ, వారి కావ్యాలూ లోకానికి తెలిసే భాగ్యం కలిగింది. 1918లో మొట్టమొదటిసారిగా ముద్రణభాగ్యాన్ని పొందిన ఈ వంకరనం తిరిగి 1976లో మరిముద్రణం పొందింది.

శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము :- ఇది, మనుచరిత్రాది ప్రబంధాలనుండి రచన వంతమైన శృంగారపద్యాలను ఏరి కూర్చిన శ్రీకృష్ణుని శృంగారవిలాసవర్ణన వరమైన వంకరనగ్రంథం. పూసపాటి కుమారాచ్యుతరామరాజు దీని కర్త. ప్రబంధమణిభూషణంలో వలె ఇందులోనూ పద్యాలకు ఆకరాలు కావరావు. కూచిమంచి తిమ్మకవి వరకూ గల కవుల పద్యాలు ఇందులో ఉదాహృతాలు. అందువల్ల ఈ వంకరనం క్రీ.శ. 1800 ప్రాంతంలో రచించబడి ఉంటుందని నిడుదవోలువారు ఆభిప్రాయపడ్డారు. దీనివల్ల కొన్ని కొత్త ప్రబంధాలు తెలిసే అవకాశముందని కూడా వారు సూచించినారు అముద్రితమైన దీని తాళవశ్రవణి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారంలో ఉన్నది.²¹

వర్ణవరత్నాకరము:-దాదాపు మూడు వందల ప్రబంధాల నుండి వివిధ వర్ణనలకు సంబంధించిన అనేక పద్యాలు నాలుగు భాగాలలో సేకరింపబడ్డవిగా వైన వంకరనగ్రంథం. దాని లక్ష్యజస్వామిగారు ఈ గ్రంథవందాక. లభ్యమైన కావ్యాల్లోనివే కాక విజయసేనం మొదలైన కొన్ని అలభ్య కావ్యాల్లోని పద్యాలు కూడా ఇందులో పేర్కొనబడినవి.

శృంగారపద్యపరి:- ఇది ప్రబంధాల నుండి కేవలం శృంగారరసానికి సంబంధించిన పద్యాలు కూర్చబడిన వంకరనగ్రంథం. వేంకటగిరి పాలకులైన శ్రీ కృష్ణయ్యాచేంద్రుల ఆజ్ఞానుసారంగా మోడీ జగన్నాథమల్ ఈ వంకరనాన్ని కూర్చినాడట.

ఋతువక్రము:-ఋతువర్ణనగల వ్రణంధపద్యాలను ఒక్కచోట కూర్చిన వంకలన గ్రంథం. వసుద్ధి రంగయ్య నెట్టి దీవి కర్త.

భారతసారముక్తావళి:-కవిత్రయభారతం నుండి రాజకీయ, సాంఘికాద్యాత్మికాద్యానేక విషయాలకు సంబంధించిన పద్యాలు ఆయా శీర్షికలుగా వర్గీకరింపబడిన వంకలన గ్రంథం. ముద్రితమే. కట్టమంచి సుబ్రహ్మణ్యరెడ్డిగారు ఈ వంకలన కర్తలు.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతవర్ణనము :- వత్సం, అహింస, శౌచం మొదలైన దార్మిక విషయ సంబంధంకల పద్యాలను కవిత్రయభారతం నుండి గ్రహించి ఆయా విభాగాలలో కూర్చిన వంకలనం. భాగవతం సీతామామిడి గారు ఈ వంకలనసంపాదకులు. ఆముద్రితం.²²

భాగవత సారముక్తావళి :- పైన పేర్కొన్న భారత సారముక్తావళి ప్రణాళికలోనే పోతన భాగవతంనుండి పద్యాలను పేకరించి కూర్చిన గ్రంథం. ముద్రితమే. కట్టమంచి సుబ్రహ్మణ్యరెడ్డిగారు ఈ గ్రంథవంకలయర్కులు.

అంధ్రకపిరత్నాకరము:-ఇది ప్రాచీనవ్రణంధాల్లోని సూక్తులనూలోకోక్తులనూ ఏరి కూర్చిన వంకలనం తట్టిప్రోలు రఘుచంద్రయ్యగారు ఏకత్సంకలన కర్తలు. శ్రీ క. 1900లో మొదటిసారిగా ముద్రింపబడింది.

వేటూరివారి చాటుపద్యమణిమంజరి, దీపాలవారి చాటుపద్యరత్నాకరం-ఈ రెండూ పై వంకలనాలవలె ప్రాచీన కావ్యపద్యాల వంకలనాలు కావు. వివిధ కవులు ఆయావందర్పాల్లో చెప్పిన ముక్తకరూపాలైన పద్యాల వంకలనాలు.

పైన పేర్కొన్న వంకలనగ్రంథాల్లో మొదటి ఏడింటిలో మాత్రమే ప్రాచీన అలర్థికావ్యపద్యాలు ఉదాహరింపబడ్డవి. కావ్యావశాంకికలు, రక్షణ గ్రంథాలు, వంకలనగ్రంథాలు-ఏటి ఆధారంగా ఎరికిలిస్తే తెలుగులోని ఎన్నో కావ్యాలు

22. ఈ వంకలనకర్తల పుత్రులైన శ్రీ భాగవతం రామరావు గారి దగ్గర దీవి వ్రాతప్రతి ఉన్నది.

మనకు లభ్యం కాలేదన్న విషయం వృష్టమౌతుంది. ఇక కావ్యావతారికాదు ల్లోకి ఎక్కక. నామరూపాల ఉనికి కూడా తెలియక వష్ట ప్రాయాలైన కావ్యాలు మరెన్నో! మొత్తం మీద మన చేతికందని కావ్యాలు వందలకొద్దీ ఉంటాయనటంలో వందేహం లేదు. తెలుగుజాతి ఇంత సాహిత్య వంశదను కోల్పోవటం విజంగా దురదృష్టం.

ఇక ప్రస్తుతవంకలనాన్ని గురించి నాలుగు మాటలు మనవిచేస్తాను.

విరుదవోలువారు ప్రబంధమణిభూషణపీఠికలో అలర్చి వాఙ్మయాన్ని గురించి చెప్పతూ ఈ క్రింది వాక్యాలు వ్రాసినారు.

“ప్రబంధరత్నావళిని యథారూపమున తిరిగి ముద్రించుటకన్న, ‘అలభ్య వాఙ్మయము’ అను పేర నొకవంపుష్టవంకలన గ్రంథము ప్రకటించుట యత్నా వశ్యకము. అందు

1. వకలనీతి వస్తుతములోని అలర్చిగ్రంథపద్యాలు
- 2 ప్రబంధరత్నావళి (పూర్తిగా)
3. ప్రబంధమణిభూషణమున అలర్చిగ్రంథపద్యములు
4. శ్రీకృష్ణ (లీలా) విలాసమున అలర్చిగ్రంథపద్యములు.
5. లక్షణగ్రంథములనుండి తెలియుచున్న పద్యములు — ప్రకటించి విపులపీఠికా విశేషములతో వెలియించిన ఆంధ్ర సాహిత్య పరిణామ చరిత్రకు అత్యంతోపయోగమగును”.

విరుదవోలువారి పై వాక్యాలే ఈ వంకలన వంకల్పానికి ప్రేరకాలు. ఐతే వారు సూచించిన పై ప్రణాళికను పూర్తిగా ఇందులో అనుసరించలేదు. ఈ వంకలనానికి నేనేర్పరచుటన్న ప్రణాళికలోని అంశాలను క్లుప్తంగా తెలియ జేస్తాను. తెలుగుసాహిత్యంలో నేటికీ లభించక కేవలం ఛందోవ్యాకరణాలవల్లా, వంకలన గ్రంథాలవల్లా, తదితర ఆదారాలవల్లా తెలియవస్తున్న కావ్యాల్లోని పద్యాలను ఒక్కచోట వంకలనం చేయటమే ప్రస్తుత వంకలన లక్ష్యం. అప్పకవీయం, కవిచింతామణి, కవిజనపంజీసవి, లక్షణశిరోమణి, లక్షణసారసంగ్రహం, సుకవిమనోరంజనం మొదలైన ముద్రిత చ్ఛందోగ్రంథాలతోపాటు ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరం, కవివాగ్గుంధనం, ఆంధ్ర

కొముది, వరసాండ్రవృత్తరక్షాకరం (మాల్యాద్రిచ్ఛందస్సు), లక్షణ దీపిక, బాలబోధచ్ఛందస్సు మొదలైన చందోవ్యాకరణ గ్రంథాల్లో ఆయా సందర్భాల్లో యతి ప్రాసాదులకు లక్ష్యంగా చూపబడ్డ అలబ్ధ కావ్యపద్యాలన్నీ ఇందులో గ్రహింపబడ్డవి.

వంకరనగ్రంథాలవల్ల తెలియవస్తున్న అలబ్ధికావ్యాల్లోని పద్యాలనుకూడా గ్రహించాలన్నది ఈ వంకరనలక్ష్యమే ఐనా వాటినిన్నింటినీ ఇందులో గ్రహించటంజరుగలేదు. లక్షణగ్రంథాల్లో ఎక్కడా పేర్కొనబడక కేవలం ప్రబంధరత్నావళివల్ల మాత్రమే తెలియవస్తున్న పెదసాటి పోమయ కేదారఖండం, భావన పెమ్మన అవిరుద్ధ చరిత్ర, విశ్వంకుని కొమ్మయ వీరమాహేశ్వరం మొదలైన అలబ్ధికావ్యాల్లోని పద్యాలను గ్రంథవిస్తరభీతితో ఈవంకరనంలో గ్రహించలేదు. లక్షణ గ్రంథాల్లో పేర్కొనబడిన కావ్యాలకు సంబంధించిన పద్యాల వంకరన గ్రంథాల్లోకూడా కనిపిస్తున్నప్పుడు వాటినిమాత్రం ఇందులో ఉదాహరించటం జరిగింది. ఉదాహరణ పద్యాల్లోనివిగానూ, ప్రబంధరత్నాకరంలోనివిగానూ చూపబడ్డ పద్యాలన్నీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి ప్రబంధరత్నావళి నుండి గ్రహించినవే.

వంకరనీతివమ్మతంలో ఉదాహరించబడ్డ అలబ్ధ గ్రంథాలన్నింటిలో ఏ రెండుమూడో తప్ప తక్కినవన్నీ ఎక్కువగా అర్థ, నీతిశాస్త్రాలకు సంబంధించినవే. ముఖ్యంగా కావ్యప్రబంధాల పద్యాలనే గ్రహించిన యీ వంకరనంలో వంకరనీతివమ్మతంనుండి శ్రీగిరిశతకం, శ్రీరాఘవాయణం - ఈ రెంటిలోని పద్యాలే ఉదాహరించబడ్డవి. ముద్రామాత్యం, కామండకం మొదలైన శాస్త్రగ్రంథాల పద్యాలను గ్రహించలేదు.

ప్రబంధమణిభూషణకర్త తాను పేర్కొన్న పద్యాల ఏయే కావ్యాల్లోనినో, విధేకించలేదు. మానవల్లివారూ, నిడదవోలువారూ అలబ్ధ కావ్యపద్యాలుగా గుర్తించిన వాటిని మాత్రం ప్రస్తుతవంకరనంలో చేర్చినాను.

వీరేశలింగం వంతులు, గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి, చాగంటి శేషయ్య, వంగూరి సుబ్బారావు, ఆరుద్ర - వీరి కవుల చరిత్ర, సాహిత్యచరిత్రలోనూ

అలబ్ధ కావ్యాల్లోవివిగా పేర్కొన్న పద్యాలనుకూడా యథాశక్తి సేకరించి సంకలనంలో కూర్చినాను. శతకసాహిత్యంకూడా కావ్యప్రక్రియకు చెందిందే కావడంవల్ల శతక పద్యాలుకూడా ఈ సంకలనంలో చోటుచేసుకున్నవి. ఈ సంకలనంలో ఉదాహరింపబడ్డ లక్షణగ్రంథపద్యాలను ఆయాలక్షణగ్రంథాల్లో ఏయే లక్షణాలు లక్ష్యంగా చూపినానే విషయంకూడా నిర్దేశించాలని మొదట అనుకున్నాను. కాని అలబ్ధమైనకావ్యాలనూ, వాటిలో ఇంతవరకు లభించిన పద్యాలనూ తెలియజేయటమే ఈ సంకలనలక్ష్యంగా పెట్టుకోవడంవల్ల ఈ విషయాన్ని వృథాచేలేదు. లక్షణకారులందరూ ఆయా పద్యాలను ఒకే లక్షణానికి ఉదాహరణలుగా చూపకపోవటంతోపాటు ఆ వివరాలన్నింటినీ చూపితే గ్రంథవ్యర్థం కాంత గజిబిజిగా అవుతుందేమోనన్న భయం కూడా ఈ వివరాలను చూపకపోవటానికి కారణం. ఇందులో ఉదాహరించిన కావ్యాల్లో పెక్కు కావ్యాల రచనాకాలం వృష్టంగా తెలియక పోవటంవల్ల కావ్యాలన్నింటినీ కాలానుక్రమంగా కాక అకారాది క్రమంలో కూర్చటం జరిగింది. ప్రతి కావ్యానికి ముందు కొద్దిమోతాదులో కవి, కావ్యపరిచయం చేసినాను.

స్థూలంగా పై అంశాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని ఈ సంకలనాన్ని కూర్చినాను. అముద్రిత లక్షణగ్రంథాల్లో కొన్నింటిమాత్రమే పరిశీలించటం జరిగింది. పరిశీలించవలసిన అముద్రిత లక్షణ గ్రంథాలు ఇంకా ఉన్నవి. వాటివల్ల కూడా మరికొన్ని అలబ్ధ కావ్యాల్లోని పద్యాలు లభించే అవకాశం లేకపోలేదు. ఈ సంకలనం సంపూర్ణమని కానీ, నిర్దుష్టమని కానీ నేనభిప్రాయ పడటం లేదు. పహృదయతతో విజ్ఞులిండలి దోషాలను తెలియజేస్తే మరి ముద్రణంలో వాటిని పవరించుకుంటాను. సంకలన శాఖలో విశిష్ట పరిశోధన చేసే మాత్రన కావ్యాలనేన్నింటినో వెలుగులోనికి తెచ్చిప పరిశోధక వశంతులు పూజ్యులు పేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, మానవల్లి రామకృష్ణకవి, నిడుదవోలు వేంకట రావుగారు సంకలన ప్రక్రియపై నాకభిరుచి కలిగించి వన్నీ సంకలన శ్రయ త్నానికి ప్రేరణచేసినవి వీరి రచనలే. వీరు నాకు పర్యదా స్మరణీయులు.

ఈ సంకలన పందర్బంగా వివిధదశలలో, వివిధ రూపాంలో నాకు తోడ్పడిన ఆవులు, పహృదయులు ఎంతో మంది. వారందరికీ కృతజ్ఞతలు తెలియజేయటం నా విధి.

తమ గ్రంథాలయంలో ఉన్న అముద్రితచుండోవాకరణ గ్రంథాలనూ, వంకరవ గ్రంథాలనూ సంప్రదించుకోవటానికి అవకాశ మిచ్చినవారు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్ లైబ్రరీ ఆండ్ రీసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ (హైదరాబాద్), గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్ లైబ్రరీ (మదరాసు), ఎస్.వి. యూనివర్సిటీ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్ లైబ్రరీ ఆండ్ రీసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ (తిరువతి), ఏ ఎస్.వి. గవర్నమెంట్ మ్యూజియమ్ ఆండ్ రీసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ (కాకినాడ) ఆధికారులు -

వివిధ ప్రాంతాలలో ఉన్న గ్రంథాలయాలకు వెళ్ళి కావలసిన పరిశోధన సామగ్రిని సేకరించుటనే విమిత్తం 'ట్రావెల్ గ్రాంట్' రూపంలో అధిక సాహాయ్యం చేసినవారు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయాధికారులు -

తమ దగ్గర ఉన్న అముద్రితచుండోగ్రంథాలనుండి నాకవవరమైన అర్థకావ్యపద్యాలను శ్రమయవక వ్రాసి పంపి తోడ్పడినవారు వహ్మదయూలు శ్రీ రావురి దొఁసామి శర్మ, డా॥ కొల్లపాటి శ్రీరామమూర్తి, శ్రీ తీర్థం శ్రీధరమూర్తి, డా॥ జి. రుద్రగారలు -

గ్రంథముద్రణ కోసం 2500 రూపాయల అర్థికసాహాయ్యాన్ని కల్పించి పోషింపించినవారు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయాధికారులు -

పరిశోధనపై నాకావక్తి కలిగించి నా సాహిత్య జీవితానికి మా దర్శకులైన వారు పూజ్యులు ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజుగారు -

తమ విలువైన అభిప్రాయాలతో వన్నాశీర్వాదించిన ఆచార్యవర్యులు-

అందరికీ పంపనాలు.

కా.శ.౧౯౮౫

క్రావణపూర్ణిమ

28-8-1983

విదేయుడు

ఆర్. శ్రీహరి

అంబాలభాణము

[అంబాలభాణాన్ని రచించిన కవిపేరు తెలియదు. ఇందులోని ఒక పద్యం రత్నాకరం గోపాలకవి రచించిన పకలరక్షణ సారవంగ్రహంలోనూ¹ మరో పద్యభాగం వార్తాకవిరఘునాథయ్య రక్షణదీపికలోనూ ఉదాహరించబడ్డవి. ఈ భాణం పంపూర్ణంలోని అంబాలభాణానికి అనువాదం కావచ్చు. పంపూర్ణంలో అంబాలభాణమనే పేరుగల ఒక భాణం ఉన్నట్లుగ వెంకటరావు అనే రిపోర్టర్ కల్నల్ మెకంజీకి వ్రాసిన 'దినపతి' లోని ఈ క్రింది వాక్యాలవల్ల తెలుస్తుంది.

“గద్యాలో అపూర్వగ్రంథాలు విచారించగా ఉండినవి. ప్రబోధ చంద్రోదయం, పంకల్పసూర్యోదయం, శిలిపితాత్రం, రెట్టమతమున్నూ-ఇవి గాక నాటకాలు, అంబాలభాణం అనేదిన్నీ, శాకుంతలం అనేదిన్నీ-ఇందులో రెట్టమతంమాత్రం తెలుగు-కొడువావి పంపూర్ణగ్రంథాలు.”²]

1. పగ మీఱున్నరసీరుహప్రకరముల్పాదేగు చేలావకుల్ (?)
 తోగులంబాటెఁజికోరవారము మహామోదంబునం జక్రము
 ల్మెగదెన్ముజ్జగముల్వెలింగె జిగి మీఱెన్నర్వభూతా? ప్రా
 జ్ఞగరాజాగ్రమునందుఁదోచె రవి.... త్రోజ్జ్వలద్వానుఁడై³.

2. గ్రీ
 క్కిరిసెన్ చిక్కుల జిమ్ముచీకటి నిశాదీకుండు పూర్వాద్రి దో
 చె రథాంగంబులు

1. పకలరక్షణసారవంగ్రహంలోని కొంతభాగం ఆం.సా.ప. పత్రికలో ప్రచురించబడింది. చూ : పంచిక 6, పంపుటం.81 పేజీ 354.
2. ఈవాక్యాలు చా॥ నాయనికృష్ణకుమారిగారు మెకంజీపై వ్రాసిన వ్యాసంలో నుండి గ్రహించబడ్డవి.
3. ప. ర. పం. (ర. గో.), 4. ర. దీ.

అంబికాశతకము

రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు

[రావిపాటి త్రిపురాంతకుడీశతకకర్త. పద్నాలుగోశతాబ్ది పూర్వార్థానికి చెందినవాడు. ఈతడు సంస్కృతంలో ప్రేమాభిరామం, తెలుగులో త్రిపురాంతకోదాహరణం, అంబికాశతకం, చంద్రతారావళి, మదనవిజయం అనే గ్రంథాలను రచించినాడు. ప్రేమాభిరామం అలభ్యం. తెలుగుగ్రంథాల్లో ఒక్క త్రిపురాంతకోదాహరణమే పూర్తిగా లభ్యమౌతుంది. తక్కినవాటిలో కొన్ని పద్యాలమాత్రమే లక్షణగ్రంథాలవల్ల తెలియవస్తున్నవి. మదనవిజయం వాఙ్మయముని కామశాస్త్రానికి అనువాదంగా వెలసిన ఎనిమిదాశ్వాసాల గ్రంథమనీ, తామాగ్రంథాన్ని ఒక్కగడియ మాత్రమే చూడగలిగినామనీ, తమకా గ్రంథాన్ని ఆగ్రంథస్వాములు రెండవమారు చూపలేదనీ మానవల్లవారు తెలుపుతున్నారు¹. ఈ శాస్త్రగ్రంథం మనకు పూర్తిగా దొరకకపోయినా అందులోని దొరికిన రెండు పద్యాలకైనా ప్రస్తుతానికి తృప్తిపడుదాం.

‘చంద్రా రోహిణీవల్లభా’ అనే మకుటంలో చంద్రస్తుతిపరకమైన కృతి చంద్రాతారావళి. ఇందులోని నాలుగుపద్యాలు మాత్రమే లభిస్తున్నవి.

‘అంబికాశతకం’లో పార్వతీపరమేశ్వరుల శృంగారరసోన్నతి ఎంతో ఉచిత రీతిలో వర్ణింపబడింది. ఈ శతకంలోని ఏడు పద్యాలు మాత్రమే ప్రస్తుతానికి లభ్యమైనాయి.]

1. అదిమశక్తి యీ తరుణి యాద్యకుటుంబిని యీ కుమారి ము
తైదువ యీ తలోదరి చిదాత్మక యీ సతి విశ్వమాత యీ
పైదిలి సర్వలోకగురుభామిని యీ చపలాక్షి యంచు బ్ర
హ్మదులు వచ్చి నివృలు హిమాద్రికి నిన్నెఱిగింతురంబికా²

2. కూడెడు వెండుకల్ నిడుదకూకటఁబ్రోవుగ బొడ్డుపై వకుల్
జాదిగఁదోపఁ గ్రొమ్మొలకచన్నులు మించు దలిర్ప సిగ్గునన్
జూడఁగ నేరముల్ మెఱుఁగుఁ జూపులసిన హిమాద్రియింట నీ
వాడుట శూలికిన్ మనము వాడుట గాదె తలంప నందికా!*
3. భారతివై సరోజభవుపాలి వసించి రమావధూటివై
నీరజనాభుఁడెంది ధరణీధరనందనవై మహేశ్వరుం
గోరి వరించితమ్మ : నినుఁ గొల్వక యూరక యేరి గల్గు సం
సారసుఖంబు లీమనుజసంతతికిందలపోయ నందికా!†
4. బెడఁగగు రత్నదర్పణముఁదేరిన వెన్నెలవోసి నిచ్చలుం
దుడువక పాలసంద్రమునఁదోచి సుధాకరుమేనికందువో
గడుగక నేరెఁటెట సితకంజము ముంపక నై జకాంతితోఁ
దొడరినఁదల్లి : నీ మొగముతో సరిపోల్చుగఁజాలునందికా!
5. తెప్పరిబోరుఁదల్చులిసిఁతలు వాఁడెడు చూపుఁగుంచియం
ద్రిప్పి తకుక్కునందెఱచి తిన్నని మోమునఁగాయు వెన్నెలల్
ముప్పిరిగొన్న వేడుకలు మూగిన సిగ్గుసియాడఁబీఱితి నీ
వప్పరమేఱుఁజూచి తనువర్థముఁగొంటి పొసంగనందికా!
6. లాచి వరాంగనల్ వరవిలాసమనోహరవిభ్రమంబులన్
జూచినఁజూడఁడు త్తముఁడుచూపఱఁజూచును మధ్యముండు లాఁ
జూచినఁ జూడకుండినను జూచుఁగనిఘటఁడు నన్ను వీరిలోఁ
జూచినఁజూడకుండ గుణిఁజూచిన చూపునఁజూడుమందికా!

3. ఉదా. ప.

4. పృ. ర.

7. వాలిన కన్నుముంగురులు వాతెఱకెంపు మెఱుంగుఁజంటిపై
 గ్రాఢెడు తారహారమును గంకణచారుకరంబు దాపరిం
 దూలుచునున్న పయ్యెదయుఁదోచిన కన్నులు మోడ్చిమోడ్చి నీ
 పాలగు నీకుమేని సగఁబాలు మనంబునఁజేర్తునంబికా!⁵

5. త్రిపురాంతకోదాహరణపీఠికలో “బెడగురత్న” అనేపద్యం మొదలు
 కొని “వాలినకన్ను” అనే పద్యంవరకు ఉన్న నాలుగుపద్యాలు ఉదాహ
 రింపబడ్డాయి. (మానవల్లకవి రచనలు-97పే.)

అథర్వణభారతము

అథర్వణుడు

[అథర్వణాచార్యుడు దీని కర్త. ఈతడు విరాటోద్వేగవీష్ణపర్వాలను మాత్రమే రచించినట్లుగ వీరేశలింగంవంతులుగారు ఆం. క. చ. లో పేర్కొన్నారు¹. కాని ఆంధ్రకౌముదీకారుడు తానుదాహరించిన అథర్వణభారత పద్యాల్లో కొన్నింటిని అవి యేపర్వాలకు చెందినవో కూడా నిర్దేశించడంవల్లా, ఆయాపద్యాల్లోని విషయంవల్లా అథర్వణుడు ఆదిపర్వంనుండి శల్యపర్వందాకా రచించిఉంటాడని చెప్పవచ్చు. తక్కిన పర్వాల్లోని పద్యాలు లభించకపోవడం చేత అథర్వణుడు భారతాన్ని పూర్తిగా రచించినాడని చెప్పడం సాధ్యపడదు. ఈతడు 12వ శతాబ్ది చివరనో, 13వ శతాబ్ది ప్రారంభంలోనో ఉండిఉంటాడని పండితుల అభిప్రాయం. తురగా రాజకవి-అయ్యంకి బాలవరప్రతి అనే జంట కవులు, కాదాదం పెద్దనసోమయాజి-వీళ్లు మాత్రమే అథర్వణుణ్ణి పూర్వకవి స్తుతిలో పేర్కొన్నారు. ఈతడు జైనుడని ప్రతీతి. జైనులైన తెలుగుకవుల కావ్యాలన్నో పూర్తిగా వస్తుంకావడం తెలుగుసాహిత్యానికి ఒకపెద్ద లోటుగా భావించవచ్చు.

అథర్వణభారతంలోనివిగా ఇప్పటికి లభించిన పద్యాలు 25మాత్రమే. కీ. శే. తిమ్మావజ్ఞులకోదండరామయ్యగారు వీటిలో 20పద్యాలను అథర్వణ భారతం² అన్నవ్యాసంలో ప్రకటించినారు. తక్కినవి ఈ గ్రంథకర్త సేకరించినవి.]

1. 1భా. 297 పుట

2. భారతి. 1953 డిసెంబర్, పుటలు 482-487.

ఆదిపర్వము

1. ఆ తటి చెలికిచ్చిన మే
 తొ తొడవులు దొడిగె నా సరోజదళాక్షీ
 కౌతుకముగఁజెప్పము వినఁ
 బ్రీతి జనించెడిని తనదు హృదయంబునకున్³

సభాపర్వము

2. తడిసిన పచ్చని తడికాంతులకుఁదోరు
 తొడల క్రొమ్మెఱుఁగులు తోడుసూపఁ
 గురుల వంకలు దీర్చి కురియు వార్పిందువుల్
 సనుదోయికొక వింతసరము గాఁగఁ
 బొది జాతీయున్న క్రొవ్వెడ చక్కనొత్తుచో
 దోర్మూలకాంతులు తొంగలింప
 గజ్జలరేఖలు కరఁగిన తెలిగన్ను
 లంభోజదళకాంతి నసహసింప

రాజసూయావధృతమునఁదేజరిల్లు
 దుర్బదరాజతనూజాతవిపులజపున
 తలముఁగనుగొని రాజకాంతాజనముల
 మనములాపోవమిని మగమనములయ్యె⁴

-
3. అం. కౌ: 'ద్రౌపదీవిహాసే నఖం ప్రత్యర్థునవాక్యమ్' అనే అవతా
 రికావాక్యం ఈ పద్యానికి ముందు ఉన్నది.
4. తిరుపతిలోని శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రాచ్యవిద్యాపరిశోధనాలయ గ్రంథ
 ఖాండాకారిలోని ఒకానొక భారతప్రతి (నంబర్ 580)లో సభాపర్వంలో
 అథర్వణాచార్యులభారతంలోని పద్యంగా ఈ పద్యం పేర్కొనబడి
 నట్లుగా తిమ్మావజ్జుల కోదండరామయ్యగారు తెలిపినారు. చూ:-
 అథర్వణభారతం అన్నవ్యాసం. భారతి. 1953 డిసెంబర్.

3. పృణతాశేషవసుంధరాదిపశిరస్పృగ్గంధలుబ్ధభృమ
త్క్వణదభృతృమకృద్విరేపగణయంతారప్రదాబద్ధనం
ప్రణవత్యుత్ప్రళితప్రవర్ధితసమస్తతృసూయాధ్వర
క్షణసింహాసనభాసితున్ దృఢధనుఃక్లాఘానుజున్ ధర్మజున్⁵

అరణ్యపర్వము

4. వరధౌమ్యాచార్యపుర
స్పరులై స్వాధ్యాయహోమజపతత్పరులై
యఱువదివేల స-లు ధ
ర్మరాజమఖమరుతఁజనిరి రమ్యాంబునకున్⁶
5. నేనిదిగా మత్కులోద్భవుడైన జముని
పట్టిపారుడి శాపంబు వాసితింక
సొర్గమునకేగెద(ను) మీరు సుఖముఁజెంది
యొందుడనుచు విమానంబునొత్తి చనియె⁷
6. నయమార రాఘవుఁడు నా
వి యెక్కి వడి దాటి జాహ్నువీశై వలినిన్
జయజయ యని వినువీఘర
వియచ్చరులు సన్నుతింప వేడుకతోడన్⁸

5. ఉదా. ప.

6. అం.కౌ.

7. అం.కౌ. ఈ పద్యానికి ముందున్న 'అథర్వణభారతే ఆదిపర్వణి అజగర
నహుషవాక్యమ్' అనే అవతారికావాక్యంలో ఇది ఆదిపర్వంలోనిదిగా
చెప్పబడ్డా అజగరనహుషకథ అరణ్యపర్వంలోంది కనుక ఈ పద్యాన్ని
అరణ్యపర్వానికి చెందిందిగానే గ్రహించవలె.

8. అం.కౌ.

విరాటపర్వము

7. గురుదీష్ఠకర్ణగాంధా

రరాజ భూరిశ్రవులు దొరకుఁదోడ్పడి గృ

చ్చుట కవ్వడి మార్కొని వి

బ్బరముగ నటఁగురిసిరంపవానలు కడిమిన్⁹

8. ఇక నొకసారి పక్కిన ఘటిల్లని చిందునొ నోటిముత్యముల్

వికచనరోరుహాక్షి వినవే నను మన్నన చేసి కావుమీ

యకట మనోభవాశుగచయంబుల నా తనువెల్ల నొచ్చి పో

యె కరుణసూచి యేలుకొనుమీ కినుకిప్పుడు నేయనేటికే¹⁰

9. శ్రీకంఠుఁడెదురునపుడు వ

నొకోధ్వజమింద్రమకుటమర్జునతురగా

నీకము దివ్యశతాంగము

నా కవ్వడి కబ్బియున్న నతఁడేమగునో¹¹

10. ఆ కర్ణుదురాలాపము

లాకర్ణింపగ నసహ్యమై దోబునితో

నాకనదీసుతుఁడనియె వ

నొకోధ్వజమెఱుగవచ్చు నరుఁజూపి తగన్¹²

9. అం.కౌ.

10. అం.కౌ: 'కీచకవాక్యమ్' అని ఈ పద్యానికి అవతారికావాక్యం.

11. అ.క. III - 141; మ.సా. 168; మ.మ.రం. III - 235

12. అ.క. III - 142; మ. మ.రం. III - 236

11. ధర్మతనయ యుష్మదాజ్ఞానిగళవివి
బద్ధమగుచుఁజిక్కువడియెఁగాక
విజయమత్తగజము విడివడ్డచో నడ్డ
పాటు గలదె విష్టపత్రయమున¹³
‡
12. ధాధమితభేరికాధ్యానముండులీని
నాటమును మిన్నుముట్ట ననారతంబు
ఁజిక్కు గంధర్వపతులు నల్లిక్కులందుఁ
గ్గచు సౌగంధికంబుఁదేఁగలరె యొరులు¹⁴
13. అశ్శబరసీమఁదారలు జటాటవి మల్లెవిరుల్ భుజాంతరా
శంబున హారసంతతులిలాస్థలిఁబువ్వులవర్షముల్ ప్రసూ
నంబులు సత్కృతాంజలిసనందగి మౌక్తికతుల్యమౌగి
గాంబుకణంబులుట్టిపడనాదెడు శంభుఁడుమిమ్ముఁ బ్రోవుతన్¹⁵
-
13. అ. క. III -124 ; సు.మ.రం. III -158
14. అ. క. v-155
15. ఈ పద్యాన్ని అథర్వణుని భారతవిరాటపర్వంలోని మొదటి ఆశ్వాసం
లోవిడిగా మానవల్లికవిగాకు తమ క్రిడాభిరామపీఠికలో పేర్కొన్నారు.
(చూ:-మానవల్లికవి-రచనలు 78పే.) కైసుదైన అథర్వణుఁడు
శంభుస్తుతి చేసినాడా : అలోచించవలె.

ఉద్యోగపర్వము

14. అరయగ వారెల్లరు ప్రబ
 జరు గావున వారితో విరోధము మనకే
 ర రవయిడగ సంధికిఁబం
 పు రాచబెబ్బులి మఱేను బోయి మఱలెదన్.¹⁶
15. తాలాంకుతుములసమర
 క్రీడకుఁదాళఁగలవాఁడు షీతిలోపల నె
 వ్యాఁడును లేడవి యుండకు
 నీదగ్గఱ నున్నవాఁడనే నెలవిమ్మా.¹⁷
16. తృష్ణాతంతునిబద్ధబుద్ధులగు రారేయాదులంగూడి శ్రీ
 కృష్ణంగేవలమర్త్యుఁగాఁదలఁచి మర్దింపంగ నుత్సాహ్న
 ర్తిష్ణండయ్యె సుయోధనుండకట దాత్రీనాథ! యూహింపుమా
 యష్టిషంబునఁగట్టవచ్చునె మదహ్మధోగ్ర శుండాలమున్.¹⁸
17. నతనానావవినాథయాథమకుటన్యస్తాజ్జరాగోజ్జ్వల
 ద్యుతివిభ్రాజితపాదపీతు లలినాదోశ్చామరోద్ధాతమా
 రుతలోలాలివిసీలకుంతలుఁబ్రభారుగ్ధముఁగేయూరణో
 రితణాహాపరిమున్ సువర్ణధరణీభృద్దైర్య దుర్యోధనున్.¹⁹
-
16. ఆం. కౌ. "పంజయభృతరాష్ట్రపంవాదే" అనేది ఈ పద్యానికి
 ముందున్న అవతారికావాక్యం.
17. ఆం. కౌ.
18. ల.సా.నం. II -224 ; ఆ.రం.చం. III -295 ; క.చిం. III -54
 ఆం.ప్ర.ర.45bపుట ; వ.ల.వం.28bపుట.
19. ఉదా.వ.

18. రాజమండలపూర్ణ రాజమండలపీఠి
 రత్నగర్భామలరత్నగర్భ
 గంధర్వగంధర్వగంధర్వనగరంబు
 నాగపున్నాగపున్నాగవనము
 మార్గణమార్గణమార్గణపీఠము
 త్తుంగభుజంగభుజంగభూమి
 కాంతకాంతారాతికాంతకుంతస్థలి
 వీరకుమారకుమారసరసి

యనఁబొగడ్తకెక్కు నలకాపురంబు దే
 వేంద్రపురము దానవేంద్రపురముఁ
 గ్రేణినేయు లలితశోణాంకుమణిబద్ధ
 గోపురంబు హస్తినాపురంబు.²⁰

భీష్మపర్యము

19. పది దినములైదు ప్రౌద్ధలు
 పదపది రెన్నాళ్లు నొక్క పగలున్ రేయున్
 గదనంబుఁజేసి మదిసిరి
 నదిసుతగురుకర్ణకల్యణాగపురీకుల్.²¹

20. ఉదా. ప.

21. ల.సా.వం. || -30. ఈ పద్యం కొద్ది భేదంతో నన్నయ అదిపర్యంలో
 కనిపిస్తుంది. కాని ఈ పద్యార్థమే ఉన్న "పదిదినంబులు భీష్మదాహవ"
 అనే పద్యం దీనిపైనే ఉన్నది. కనుక ఇది అథర్వణుని భారతంలోనిదే
 కావచ్చు.

ద్రోణపర్వము

20. తెంపును బెంపును గడుర వి
లింపులు వెఱగంది చూడ రిపునై న్యములుం
గంపింపఁదమ బలంబులు
ఱంపిలి బిట్టార్వ ధర్మరాజుందాకెన్.²²

కర్ణపర్వము

21. కురుపతి రవిసుకుని సువ
ర్ణరత్నభూషణతతుల నుఱక బహుమతిఁజే
సి రథసము మీఱ నేనల
కు రాజు గావించె సమరకుశలుండగుటన్.²³

శల్యపర్వము

22. తఱుచై న కురుబలంబుల
మఱపించుచుఁగడిమి మెఱయ మాటిమనఁగిన
ట్టిముఱి బెడంగు గదఁగొని
కరువలికొడుకండు నుఱుము గావించె వడిన్.²⁴

క్రిందనుదాహరింపబడ్డ మూడు పద్యాలు ఏ పర్వాలకు చెందినవో
స్పష్టంగా తెలియరావడం లేదు.

23. రక్షింపవయ్య భాస్వత్తపాకరనేత్ర
యుగ్మసంవర్తాగ్నితిగ్మభానుః²⁵

22. ఆం. ప్ర. ర.

23. ఆం. కౌ.

24. ఆం. కౌ.

25. ఆం. ప్ర. ర. 22b పుట

21. ఉగ్రులను పదునొకొండు బాణముల
నణతునె నీ నహాయంబు గలుగ. ³⁶

25. శాశ్వతముగ నంగావనీశ్వరుండు
సార్థముగ భూషణాః యాచకులకిచ్చి
కీర్తిచే నాల్గు చెఱగుల వార్తకెక్కె
గాన యారీతి విఖ్యాతి గనగవలయు. ⁷

ఈ క్రింది వద్యార్థం ఆనందరంగరాట్టండంలో అక్షర్యణా
చార్యులపద్యమని ఉదాహరింపబడింది. ఇది ఆరివి భారతంలోనిదే
కావచ్చునేమో:

26. అనవరతమును బూజించి సాంబళిపునిఁ
దరిపఁదరిపులు ఫలియించుఁగలుషమణఁగు. ³⁸

27. అనుధావత్సరమన్వటన్నిగమమన్వంచత్సరోజాననం
బనుగచ్చద్దిగరీశ్వరంబనునరద్య (1) జ్ఞానకర్మవ్రజం
బనువద్య (2) త్వనకాదియోగిసకరంబమ్మేటి తేజంబు దం
దనమస్తారముఁజేసె ధర్మజ్ఞునకున్ మర్త్యత్వనాట్యంబునన్. ⁹

26. ఆం. ప్ర. ర. 31a పుట

27. ఆం. ప్ర. ర. 36a పుట.

28. ఆ. రం. చం. III -217

29. ర. వి. 31 పుట.

అరుణాచలపురాణము

పెదపాటి సోమనాథుడు

[పెదపాటి సోమనాథుడు అరుణాచలపురాణకర్త. కవిలోకబ్రహ్మ విరుదాంచితుడైన ఈతడు శివజ్ఞాపదీపిక, కేదారకండం, త్రిపురవిజయం అనే గ్రంథాలను కూడ రచించినాడు. క్రీ.శ. 1500 ప్రాంతానికి చెందినవాడు. ప్రబంధరత్నాకరం, ప్రబంధమణిభూషణం, లక్షణ పారవంశగ్రహం—వీటిలో అరుణాచలపురాణంలోని మూల పేర్కొనినది. ఈ గ్రంథంలోనివిగా లభ్యమైన వన్నెండు వర్ణాలు సుకవిస్తుతికీ, పురవర్ణనకు వంబించివని.]

అంగయుక్తంబుగా నామ్నాయములు నాల్గ్
చదువంగనేంవి సద్విజ్ఞాతి
బ్రాహ్మపాద్యాదిపురాణాగమేతిహా
సములెఱుంగని బ్రహ్మసంభవుండు
భాటవై శేషిక ప్రాభాకరాది శా
ప్రములాలు చూడని ధరణిసురుండు
న్యకులోచితములై న నప్తతంతువులెల్లఁ
బారమెయింపని బాడబుండు

కావ్యనాటకలనదలంకారముఖ్య
విద్యలన్నియు నెఱుంగని విప్రవరుండు
పంచయజ్ఞములును లేని బ్రాహ్మణుండు
వెదికి చూచినఁబొడమండు వీటిలోన¹

2. విజయమునకును నను
 వెలుచువగ భద్రుల విజయము హరి ను
 క్కలులట్టి చిట్టలేరుదు
 రుణకుదురు యుగాన్ని నె న నురుభలులందున్.
3. తాకి జిచ్చితిండి శివతాండవమాడ నతందు మర్తకో
 దారివంబు మేముననదంబి చేరినఁజూచి నాసికా
 ద్వారవిరింబు జన్మిదపువ్యాఁము చొప్పినఁబొడమైతి మీం
 కాలము నేని నవ్వు వెనఁకయ్య కృతీశ్వరు మెన్నఁగఁపరిన్.
4. ప్రతిపాదిలంపితిథిభారతహంకార
 పుట్టు నెన్నయభట్టుఁగడు భజించి
 యుభయభాషాప్రాసమోద్యన్యహంకారజ్ఞ
 భాజిఁదిక్కనసోమయాజిఁబొగడి
 వాక్పరిశోషితదక్షవాటిమహాస్థాన
 కీము పేములవాడ కీముఁగొలిచి
 భావబంధవిబంధపరమేశ్వరుడవ్ర
 శర్మ నెఱ్ఱయశర్మ నన్నులిచి
 భారతీహరు భవదూరుఁబ్రణయితిసేసి
 సుకవికులసోము నాచనసోమునెన్ని
 నవ్వుకవిశాసనాథు శ్రీవాఘదలచి
 సరసనకలాండ్రకపురి కంజలి యొనర్చి

2. ప్ర.ర. (8)

3. ప్ర.ర. (8) ర.సా.పం. 11-123

4. ప్ర.ర. (8)

5. బంటుతనంబు వై భవము భాగ్యము తేజము చాల గల్గి ము
క్కంటినెడమ్మికంటి నధికంబగు భక్తి భజించి కేలిమై
గంటకులం జయించి కలికాలము నర్థుల కోర్కెపంటలై
పంటలుఁబాడియుంగలిగి పంటలు మీటుదురప్పురంబునన్.⁵

6. భ్రమరకావళికప్పు ప్రసవగుచ్ఛభ్రమ
ద్యృమరకావళికప్పు బాంధవింప
కరముల తెంపును గమనీయహల్లకో
త్కరముల తెంపు సఖ్యంబు నేయ
ముఖసౌరభములు నమోఘాతిము క్తక
ముఖసౌరభంబులు మొనసి బెరియ
హాసవిస్ఫూర్తులు నతులవర్ణప్రతి
హాసవిస్ఫూర్తులు ననఁగి పెనఁగ

సారములగు తమ్ముల విలాసములు చూపి
వరుసఁబువ్వులు జట్టికోవచ్చినట్టి
జనుల మనసులు మును తారు జట్టికొండ్రు
పుష్పలావీవధూటులప్పురమునందు.⁶

7. రాజులు విక్రమోగ్రమృగరాజులు విశ్రుతదివ్యకాంతి రే
రాజులు రూపరేఖ రతిరాజులు మానగుణంబునందు రా
రాజులు దానశక్తి ధనరాజులు వై భవభోగవృద్ధి స్వా
రాజులనంగ నొప్పుదురు రాజితేజులు తత్పురంబునన్.⁷

5. ప్ర.ర. (జ)

6. ప్ర.ర. (జ)

7. ప్ర.ర. (జ) : ప్ర.మ. భూ.78వ.

8. పలుదకుచంబులున్ బవడవాలెఱులున్ మెఱుఁగారు మేనులున్
బలుచని చెక్కుటద్దములుఁబద్మపుమోములుఁగంబుకంతముల్
కలువలఁదోలు కన్నులు వికాసపునవ్వులుఁజిల్కపల్కులున్
దలిరుల మించు పాదములుఁదత్తురికాంతలికొప్పనెంతయున్*

9. విపణికోరో యన్న విబుధాచలంబై నఁ
దెమ్మనఁదేని నై దేహికుండు
పులిజున్న వలెనన్న బొరుగిల్లు సూపక
యాక్షణంబున నీని యర్యవరుఁడు
మహానీయకౌస్తుభమాణిక్యమునకై న
వెలఁద్రెంచనేరని విద్యరుండు
గురుతరహాటకకోటికిఁబడగలు
కోటియై త్తని వణిక్కుంజరుండు

మందునకునై న లేరు సమగ్రభోగ
భాగ్యసంక్రందనులు జగత్ప్రకటకీర్తు
లర్థిసంపత్ప్రదుల్ విర్జితార్థపతులు
పర్జితోదారులప్పురి వై శ్యులెల్ల.*

10. వ్యాసుని వార్మికి వరరుచి వామను
బాణు షీమేంద్రునిఁబ్రవరనేనుఁ
గర్జామృతు మయూరుఁగాలాంతకుఁగళింగుఁ
గవిదైత్య శివదాసుఁగాళిదాసు

8. ప్ర.ర. (2)

9. ప్ర.ర. (2)

భట్టారహరిచంద్రు భట్టనారాయణు
 భట్టగోపాలుని భట్టబాణు
 భాను భామహు సార్యభౌముని శివభద్రు
 భారవి భవభూతి భర్తృహరిని

రాజశేఖరుఁడోరు మురారిఁగృష్ణ
 మిత్ర జయదేవు దండి సౌమిల్లు సోము
 చంద్రు దిబ్బాగు విజయవికారదేవు
 హర్షఁ జిత్తపు శాతవాహను సుబంధు
 మాము మల్లాణు వీల్లాణు మఱియు గలుగు
 ప్రథితగీర్వాణకవులనుఁ బ్రణీతినేసి.¹⁰

11. ఉదయస్రావివిహారమై వినుతవర్ణోద్యద్విభక్తిక్రియా
 సదనంబై సదరింకృతిప్రభవమై సద్విక్రమావాసమై
 విదితార్థాకరమై ప్రసన్నపదమై వృద్ధశ్రవోపై భవా
 స్పదమై రాజానుఁడోరె గ్రాలవరిదా పద్యంబు హృద్యస్థితిన్¹¹

12. ద్విదరణకేసరుల్ మనుజవేశసువర్ణమహీధరంబుల
 ప్రచలితసాగరంబులనపాయమనోహరచంద్రబింబముల్
 సుచరితచిత్రరూపములకోకసముజ్జ్వలరామవాక్యకుల్
 ప్రచురిమహానిధుల్ పురవరంబున రాజకుమారులందఱున్.¹²

ప్రబంధమణిభూషణంలో పేర్కొనబడ్డ పై తెండు పద్యాలు
 అరుణాచలపురాణం లోనివిగా విడదవోలు వెంకటరావుగారు
 ప్ర.మ.భూ.పీఠిక (పు.20,21)లో తెలియజేసినారు.

ఆదిపురాణము

నర్వదేవుడు

[తై నతీర్థంకరులలో మొట్టమొదటివాడైన ఋషభదేవతీర్థంకరుని చరిత్రను వర్ణించే కావ్యం ఆదిపురాణం. నర్వదేవుడు దీని కర్త. ఎడపాటి ఎఱ్ఱన మల్లాది చరిత్రలో ఈయనను పూర్వకవి స్తుతిలో పేర్కొన్నారు. కన్నడ రత్నాక్షరయమని ప్రసిద్ధి పొందిన పంప, పొన్న, రన్నలలో—పొన్నకవే ఈతదని నిడదవోలునాం అభిప్రాయం. నర్వదేవుడు ఆదిపురాణాన్నేకాక భారతంలోని విరాటవర్ణాన్నికూడ రచించినట్లు ఒకానొక లక్షణగ్రంథమూ¹, ప్రబంధ రత్నావళి సాక్ష్యమిస్తున్నవి. ఇతడు క్రీ.శ. పదోశతాబ్దికి చెందిన తై నకవి. ఈతని ఆదిపురాణంలోని ఆరు పద్యాలు మాత్రమే లభిస్తున్నవి. వీటిలో ఒక పద్యం (ఒకనాడిందురకుండు అనేది) పోముని ఉత్తర భూరివంశంలోనూ కనిపిస్తుంది.]

1. నరసీతాతవిరాగకారి పురయోషావక్త్రహృద్యాతిసుం
దరకాంతిన్ దఱిగించుఁబో యని మదిందర్కించి దోషాకరున్
ఋరముద్దండకరంబురెత్తి చఱవంబొత్తైనయట్లాప్పు ను
ద్ధురసౌదాగ్రనిబద్ధకేతువు మహాదోలాఖిరామంబుగన్.²
2. హరిసీలమణివిరాజిత
సురుచిరగోపురము దగిలి చూచి తమిస్రా
కరుఁడు విదుంతుదమందలి
పరిశంకంజేసి పురముపైఁ జననోడున్.³

1. చం.గ్ర. నెం. 159/7 కాకినాడ; 11, పుట.

2. ఉదా.ప. 3. ఉదా.ప.

3. కాలివనాలి గ్రాలి జలజాతపరాగము దూలి పద్మినీ
 కూలరితాంతసౌభముఁగ్రోలి మధూలితపక్షజాతవా
 తూలమునేలి వాఃకణముఁదోలి మదేభమదాంబుధారలన్
 దేలి వనాంతరాళములఁద్రిమ్మరు గాలి ప్రమోదకాలియై. 4
4. మరువముఁబొంది పొంది విరిమల్లియపూవులఁజెంది చెంది వే
 సరములుఁగ్రోలి క్రోలి జలజాతపరాగముఁదోలి తోలి క
 స్పరముల నెంచి యెంచి సురపొన్నల కావుల నంది యంది తె
 మ్మైరలు విరంతరంబును భ్రమించుచునుండు వనాంతరంబులన్ 5
5. శిక్షణమ ఛృతియు నాప
 ద్రక్షణమును జేయు తల్లిదండ్రులు నను ప్ర
 త్యక్షపుదైవములుండఁబ
 రోక్షపు దైవములఁగొలుచు నలజడి యేలా! 6
6. ఒకనాడించుధరుండుఁ బార్వతియు లీలోద్యానకేళీసరి
 న్నికటానేకవనప్రదేశముల దై తేయేంద్రకన్యాస్సరో
 వికురుంబంబులు పారిజాతకుసుమానీకంబుపైఁజల్ల ద
 ర్చకబాణంబులకెల్ల నెల్ల యగు సౌభాగ్యంబు శోభిల్లగాన్. 7

4. ల.వి. 37పు. ల.వం. (R 235); ప్ర.మ.భూ. 150వ.

5. ల.శ. iv-84; భం.గ్రం. 138/7 కాకినాడ.

6. ల.శ. iv-228.

7. అ.క. III -118; ల.వి. 38పు; వి.భూ; ఈ వద్యం సోమునిశిక్షర
 హరివంశంలో ఉన్నది.

ఇంద్రవిజయము

నన్నయభట్ట

[అక్షిణగ్రంథాల్లో ఈ కావ్యం నన్నయభట్టకృతంగా పేర్కొనబడింది. ఇందులోని ఐదు పద్యాలు మాత్రమే ప్రస్తుతానికి లభ్యమైనాయో లభ్యమైన పద్యాల్లోని 'అంగజాడను మానటి' అన్న పద్యాన్ని ఉదాహరించి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు 'ఇది నన్నయపద్యమనుట విశ్వావ్యమగునా? యని తమ సందేహాన్ని వెల్లడించినారు. రామవాఙ్మయమనే మరో కావ్యం కూడా నన్నయభట్టకృతమని ఆంధ్రకౌముది పేర్కొంటుంది.]

1. ఆ సరసిజాషిరౌనుకు

గాసరి యొక్కింత పోలుకతమునఁగద యా

కాశమనంతాహ్వాయమునఁ

గేరి హరినామమునఁదగెన్ వినుమండ్రా! ¹

2. నగరాజవైరివికరణ

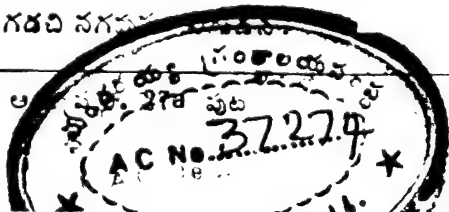
నగరాజత్కుసుమరసన (న)త్కుల్కాంచ

న్నగరాజిరమును సురిలె

న్నగ రాజిలు గతుల గదచి నగరాజులు

1. ఆ.రం.చం. III - 163; ఆ

2. అం.ప్ర.ర. 19a పుట.

3. నునుమై కల్మి పడంతి దాకరమునెందున్ బూరగొమ్మీరు చే
తను వేయంచులవాలు మేలొసగనా దాలున్ పవల్ రేయు న
ను చూపున్ నెఱిచూపులాసఁగొను చూపఁటెన్ జగాదట్టి బొ
ట్టనప్రేరిన్ వెలినుల్పగన్న యొడయందా నన్నుఁబాలింపుమా!³
4. అంగజుఁడను మాసటి చ
క్కంగను రాయంచ యేనుగును సూఁకుచుఁజే
చెంగలువ నోజచేఁజెలి
చంగవ నడుచక్కి గ్రుమ్మి పరగుననార్చెన్.⁴
5. ఒక పలువాతఁగొన్న కిటియుందరిలో నిరు కూర్మభర్త నా
లికలిరుగొన్న సీదరపు తేడు పయోధరదారఁబొట్టి పెం
చుకలనగా? యీడు ప్రతిజోడని యెంచగఁగూడదేరితె
న్నికగ యయాతి యందె ధరణీభరముంచి చెలంగువానికిన్.⁵

3. ఆంధ్రప్ర.ర. 44a పుట.

4. ఆంధ్రప్ర.ర. 23b పుట

5. ఆ.రం.రం. III-278.

ఉ మా మ హే శ్వ ర ము

[ఈ గ్రంథాన్ని రచించిన కవి యివ్వరో తెలియదు. పాఠ్యతీ పరమేశ్వరుల వృత్తాంతమిందు వర్ణింపబడినదేమో! ఇందులోని ఒకే ఒక పద్యం వరసాండ్రవృత్తరత్నాకరం¹ అనే చందోగ్రంథంతో ఉదాహరింప బడింది.]

1. మాకందవలరసంబుల

నాకలిగొవి మేము గ్రోత నా కొమ్మలలో

చీకటినప్పుడు నొక చిలు

కేగతిన్ మోవిగఱచె నెలుగనె చెలియా²

1. దీనికే మాల్యాద్రిస్థనింహర్పందమనే నామాంతరం ఉన్నది. శైల్లబూతి లింగయతుంత్రి దీని కర్త.

2. త.వృ.ర. 71పుట.

ఎఱ్ఱన రామాయణము

ఎఱ్ఱనెగడ

[“వర్మకథపు వచోవైఖరి రామాయణంబు నాంధ్రప్రబంధంబు జేసె” అనే చెడదవాడ మల్లన పద్యంవల్ల ఎఱ్ఱన వాల్మీకి వాగ్వైఖరిలో రామాయణాన్ని ప్రబంధంగా రచించినట్లు తెలుస్తుంది. పదిహేడవ శతాబ్దికి చెందిన కూచిమంచి తిమ్మకవి ‘లక్షణసారసంగ్రహం’ ఎఱ్ఱనరామాయణంలోని పద్యా లను ఉదాహరించిన మొట్టమొదటి లక్షణగ్రంథం. ఆయా లక్షణగ్రంథాల్లో లభించినవే కాకుండా వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఎఱ్ఱన రామాయణంలోనివిగా గుర్తించిన పద్యాలు కూడ ఇందులో చేర్చబడ్డవి.]

- i. ఆనుటయు మంత్రిమాటలకుఁ బ్రయంపడి యాతనినాదరించి య మ్మనుజకులేంద్రుడ¹
2. నందడి యధ్వరక్రియకసంగతి మేని బలంబుతోడఁబెన్ గ్రందడి యేల మేనఁదగఁగార్ముకహస్తుడనై కడంగి మీ ముందట నిల్చెదన్ గ్రతువు ముట్టక యుండఁబ్రపంచదైత్యరా జిందెగ దప్పుదొల వెసఁజించెదఁబెంచెద మీకు మోదమున్.²
3. అంగముతోడఁగట్టుమిక యజ్ఞవిఘాతకచోరు నెందు వో వంగలవాడవింక నిటు వై శమ తాపసవేషధారివై³

1. ల.సా.సం. I - 167; 2. ల.సా.సం. II - 314.

3. సు.మ.సం. V - 383, ల.సా.సం. II - 327.

4. చెఱుకుందోటలఁబెంచి శాలిమయసుషేత్రస్థలల్ వించి య
క్కఱ లేకుండగఁబూగనాగరికాకాంతారముల్ దోచి యే
దైఱ నంతంగుముదోత్పలాజ్ఞవనవాటికోటి బాటించి పెం
జెఱువుల్ వొల్చెఁబురంబులన్ దెసలఁబ్రసృతంబుపూరిస్థిన్⁴
5. మాఱు తెఱంగుల నెరసులు
మీఱగ నీవిభ్రమములు మెఱయించి మునిం
గాఱగజేయుము మేనక
చూఱగొనదె యతని తెలివిసొమ్ములు మున్నున్.⁵
6. తాఱంగాగిన నేరి తంపఱతఁబాతాళంబుదాకంజనం
దూఱంజెల్మిటి మిన్ను దాకి తరగల్ దోరంబులై నల్గడల్
బాఱంబెల్లుగ నేఱులుబ్బరముగాఁ బైపెన నీరెక్కి దై
వాఱంజెప్పులు చెన్ను మీఱె నఖిలప్రాణుల్ ముదంబందగన్⁶
7. కోఱలు నుగ్గునుగ్గుయిన కూర్పరపణిందుగ్గరిందరంగముల్
మాఱిన భూరివారిదిక్రమంబున రాహుకరాళవ క్త్రమున్
దూఱిన తీవ్రహనుక్రియ దోర్బలనైన్యతఁ బురిహీనతన్
గీఱి పాథవాదిగతి గీడ్పడి భూపతి నెమ్మనంబునన్.⁷
8. ఆనఘ యకంపమై విమలమై పరిపూర్తియు లోతు దియ్యమున్
పునతయు గల్గి సజ్జనమనస్పదృశస్థిఁజాలనొప్పు మీ
తీనయది యన్నదీజలము తేవును మంచిది⁸

4. సు.మ.రం. iv -82; ర.సా.వం. III -102

5. సు.మ.రం. iv -81; ర.సా.వం. III -244

6. ర.సా.వం. III-253; 7. ర.సా.వం. III-279 8. ర.సా.వం. III-299

9. నూర్వరు నొక్కచందము మనోగతి నైరణ చేసి వన్ను నా
సర్వకులంబు నుత్తమయశమ్మున నుంచితిరమ్మలార మీ
కుర్విని సాటియే యబరిలొందారు దేవతలున్ బలుక్షమా
నిర్వహణంబొనర్చుటకు నేరరు మర్త్యులఁజెప్పనేటికిన్.⁹
10. ఆ దశరథసూనుండు ప
యోధి జలంబింకఁజేసి యొక శరమునఁగ్ర
వ్యాదవిభుఁడుఁమి సీతను
మోదంబునఁజేకొనె పురష్కంగవులెల్లన్.¹⁰
11. త్యాగులు పాతకేతరులునై నుతికెక్కగ నాకలోకబీ
లాగరిమంబు నంబుదములాగు దలిర్చిన సంస్కృతోల్లస
ద్వాగభియుక్తి నాత్మవిబుధిత్వము సిద్ధతనొందగా సుధా
యోగము నొందుదుఁద్రుతిపయోధి మథించి రసజ్ఞులై కవుల్.¹¹
12. దానమిచ్చితి నని యీని దీనునిభంగి.¹²
13. దాత్రీసురనేవారతి
భ్రాతృభృతిగరూక్తిపాలిండుమతి దు
శ్శాత్రవహరణదణ్ధితి
మిత్రానందకరవిహృతి మీయందమమరున్.¹³

9 సు.మ.రం. ౪ - 208, ల.సా.పం. 1 - 314.

10. సు.మ.రం. 1 - 254; ఆ.రం.చం. 1 - 85; ఆ.ప్ర.ర. 22a పు.
ఆ.రం.చం. లో ఈ పద్యం ఎఱ్ఱానెగడ పంక్షేపరామాయణంలోనిదిగ
నేర్పొందింది.

11. సు.మ.రం. ౪-316; 12. క.వం.వి. 64. 13. ఆం.ప్ర.ర. 23a పు.

14. బాలసుధాంకునిటాలని నవసుధా

లాపముల్ వినవలెననెడి యాస.¹⁴

15. ఓ నారీమణి యీ మెక

మేనిప్పుడ తెచ్చియుంతునె మోలన్

గామకగానని రాముడు

చేనమ్మును విల్లు దాల్చి - యుండుతమిన్.¹⁵

16. త్రెవ్వెడు గంటులన్ గురువు దేతెడు నెత్తురు రాకమున్న యే

నొవ్వియు నేవికారము మనోగతిఁజెందకమున్న సాయకం

బవ్వలఁబోకమున్న మకుటాగ్రవిఘట్టిన రాణమొప్పుగా

మవ్వున నుప్పతిల్లె నసురోద్వహమూర్ధవయంబు గ్రక్కనన్¹⁶

17. నిర్మలహేమబిందుకమనీయము గాఢమునైన విస్ఫుర

ద్వర్మము దాల్చి శీఘ్ర(?) పరివారితవహ్నియుఁబోలె రుద్రుడై

కార్ముకమెక్కువెట్టి గుణకర్మశబంధకృతులన్ సమస్తది

జ్ఞిర్మములుంబగల్గుచుసమర్థుడు రాముడు నిలెనయ్యెడన్¹⁷

14. ఆం.ప్ర.ర. 29aపు. 15. ఆ.ప్ర.ర. 27a పు

16. ఈ పద్యం భాస్కరరామాయణ ముద్రితప్రతి (V-2154) లోనేకాక చాలా కావ్యప్రతుల్లోకూడా ఎట్లాప్రెగడవారి పద్యమని పేర్కొనబడింది.

17. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారంలో ఉన్న ఒక భాస్కరరామాయణ కావ్యప్రతి (T 19-50, Acc. No. 3294)లో "కాంచనరత్నదీప్తమగు" (భా.రా; అరణ్య. 1ఆ. పుటనోట్లోని పద్యం) అనే పద్యం తరువాత ఈ పద్యం ఎట్లాప్రెగడ పద్యంగా కావవస్తుంది.

18. పారోదారసమంచితస్సృతదురుస్సాయల్లనల్లాలిత
(స్పారంబుల్ వె) సఁద్రిప్పి పెట్టుచును శబ్దద్రవ్యహీనుల్ సదా
తారుం జెప్పితిమంచుఁజెప్పికొనుటల్ దప్పే నిరాఘటవా
క్వారథ్యప్రతిభావిజ్ఞంభితులు మెచ్చర్ గాక యా చందముల్¹⁸
19. చువ్వన మేను వంచి రవి సోకగఁదోక విదల్చి పాదిముల్
వివ్వగఁబట్టి బాహువులు వీచి మొగంబు విగించి కొండ జొ
జవ్వన నూగి ముందఱికిఁజాగి పిఱిందిరిఁదూగి వార్తిపై
ఱివ్వన దాటె వాయుఁజుఁడు తెక్కలతోడిసురాద్రియోయినన్¹⁹
20. ఆ నెఱజోడు కేలు దొనకై విగించుట యమ్ము మోర్చి సం
రానమునేత నిండఁదెగఁదార్కొని లక్ష్యము నేయుడేయుదున్
గాన నజస్రమండలితకార్ముక మొక్కటి గంటిఁగంటిన
ద్దానవదీర్పు దేహసముదాయనిరంతరపాత వేగముల్.
21. కరిణీయానంబు నవ్వున్ గతి నవలలికాకారమంగంబు చంద్రున్
బురుణించున్ ముద్దుమోమంబురుహదళములంబోలు
గన్నుల్విపంచి
స్వరసంకాశంబు వల్క్కున్ జలదళినిచయస్పర్ధియై యుండు వేణీ
థరమాతన్వంగికింద్రప్రముఖనిఖిలదిక్పాలకాభీలశౌర్యా!

18 ఈ కవిస్తుతిపద్యం ఎఱ్ఱాపెగ్గడరచితంగా ఒక ప్రాచీనపద్యవంకల
వంశో కావచ్చుందనీ, అది ఎఱ్ఱన రామాయణకృత్యవతరణికలోంది
కావచ్చునని వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తెలిపినారు. చూ. హరివంశం
పీఠిక. 31 పు.

19 ఈ పద్యం 'ఎఱ్ఱన రామాయణంలోనిదా' అని ఎప్పుడో ప్రభాకరశాస్త్రి
గారు నోట్ బుక్కులో వ్రాసుకొన్నారట. చూ. హరివంశపీఠిక 31 పు.

22. అలినిభవేణి చంద్రసదృశానన యుత్పలపత్రనేత్రకో-
మలలితాభిరామభుజ మంజులవృత్తలసక్కుచదవ్యయా-
కలితసుమద్య హృద్యకటి కామ్యతరోరువు రమ్యజంఘ యు
జ్జ్వలచరణాబ్జ తదన్వితజానకినా విలసిల్లు రావణా! ²⁰

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకకాలలోని ఒక సంకీర్ణపద్యాలుగల
తాళపత్రసంపుటంలో రామాయణయుద్ధకాండకు సంబంధించినవి ముప్పై
పద్యాలు కానవచ్చినవనీ. అవి ఎఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణంలోని కావచ్చు
ననీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తెలిపినారు. రెడ్డిసంచికలో ముద్రింప
బడ్డ ఆ ముప్పై పద్యాలను దిగువ ఉదాహరిస్తున్నాను.

23. అనిలజరావణానుజాలు హస్తములంగయిదండఁగొంచు గగ్గి
క్కునఁజనుదెంచి భానుజదుగొల్వ సుఖంబుననున్న రామచం-
దునిఁగని పాదముల్ శిరముతో నొఱయన్బ్రాణమిల్లి లేచి ని
ర్వినయెడ నెమ్మొగంబు వికసిల్లి విభీషణుడుంబ్రియంబునన్
24. తమ్ముడ నేడు నాకుఁబ్రమదంబు పుట్టిలై దశాస్యనందనుం-
డిమ్మొయిఁ గూలుటన్ మనకు వింక జయంబగునంచు సిగ్గు లోఁ
గగ్గిమ్మగనున్న లక్ష్మణునిఁగగ్గిక్కున సంకమునందునుంచి వ
త్సమ్మునఁజేర్చుచున్ శిరము సారెకు మార్కొనుచుంగగ్గిమం-
బునన్.

20. 'ఆ నెఱజోడు' అనే పద్యం మొదలుకొని 'అలినిభవేణి' అనే పద్యం
వరకు గల మూడు పద్యాలు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారికి అనే
గొంధిలో లభించిన భాస్కరరామాయణతాళపత్రప్రతిలో అరణ్యకాండ
లో ఎఱ్ఱాప్రెగడకృతంగా కనిపించినవట. చూ; వాఙ్మయమంజరి
(నేలటూరి వెంకటరమణయ్య) లో భాస్కరరామాయణవమస్య అన్న
వ్యాసం.

25. కరములనవ్వెభుండతవి గాయములంటుచు నూర్పు పుచ్చుచున్
బురఁబురఁబొక్కుచున్ శిరము మార్కొవి యెంతయు మాఱడిం-
పుచున్
దురమున లెస్స గూర్చితివి దుర్దముడైన విరోధిపంక్తికం-
ధరుడును నింక గూలునని నా మది షళ్ళయబుద్ధినొందెదన్.
26. మనలక రామ రావణులు మార్కొవి యుద్ధము నేయుచుండగా
నిశితశరంబులొందొకటి నేర్చునఁచుచుచు నుగ్రసక్తిమై
దశశిరు మస్తకపృథతి దాకిన చిత్రమ దుల్లు నూపుమై
మసిరికమృనిమీదఁబిడుగూవినఁగాయలు దుల్లునాకృతిన్
27. అక్కట ధూళి బృంగుడయి(1)యంగమునెత్తుటఁదోగి వేదనన్
సుక్రకుచు దాల్చిపైఁబొరలుచున్ బడి లక్ష్మణుడిట్టులుండ నా
తెక్కడి యుద్ధకాంక్ష యిక నెక్కడి విక్రమగౌరవక్రమం
బెక్కడి ప్రాణమెక్కడి మహీసుత యెక్కడి రాజ్యపంపదల్
28. కందక గాజవాఱక మొగంబు వికాసముఁజెందెఁజేతులీ
యందములైన కాళ్లు నరుణాంబురుహంబులలీలఁజూడఁజె
న్నొందెడు జీవహీనులిటులుండరు ప్రాణముతోడనున్నవా
డిందుసహోదరుండు ధరణీశ్వర! నీకు విషాద మేటికిన్
29. మనమున నిశ్చయించి పవమానతనూజుఁడు మూడుమాఱులే
పునఁగదలించి యంబుధరముంబలె నీలయచింజెలంగు త
ద్వనగిరిశృంగమున్ బిడిచి తెక్కివి పై తెగురంగవైచి యా
చి నిలువఁబట్టుచున్ వెన సుషేణునిఁజేరగవచ్చి యచ్చటన్

30. ఆతని రొద్దిరేఖగని యట్టి గలంగెఁజరించె శైల, మా
తృతిక వారిడంబులతిదారుణరావములై జనించె, ధా
త్రీతలమెల్ల బిట్టదరె, దిక్కులు వీరె, నమస్తభూతముల్
ఓతి వహించె డెందమగలెన్ రజనీవరలోకభర్తకున్.
31. అనయము సర్వభూతములయందును గోద్యజులందు శైలకా
ననగగనాఖిలానలఘనత్వము మించ నహస్రపాదలో
చనశతశీర్షమూర్తిపయి సారగతిన్ వసియించి సాద్రికా
వనియు సమస్తభూతములవారివహించువు నీవె రాఘవా!
32. తరుణాదిత్యనిభద్యుతిన్ మెఱసి రక్తశ్రీచ్ఛటాళాటికా
ధరయుండప్తసువర్ణభూషణయు నుద్యన్నీలధూమాద్రబం
ధురధమ్మిల్లయునె విదేహతనయన్ దొడ్డిల్లబెన్మంబులోఁ
జొరనేతెంచినరూపుతోన జగముల్ సోద్యంబునన్ జూచినన్.
33. అవనిజలంబులెల్లను దళానసునంతిపురంబునందుఁబె
క్కవు చివసంబులున్న జనకాత్మజ శోధితఁజేయకే యనా
ర్యవిహితవృత్తిఁదెచ్చె రఘురాముఁడు బాలికుఁడంచునెంచరా
తువనములెల్ల నమ్ముటకుబో యిటునేసితి హవ్యవాహనా!
34. ప్రకటతరాత్మతేజమున రక్షిత యా మిథిలాధిరాజక
న్యకనుఁబయోధివేలఁబరె నాశరుఁడెందునతిక్రమింపఁదె
న్నికకును విప్పువంటి మహనీయచరిత్రము గల్గి నిట్టి జా
నకివిఁదరంబె నానికి మనంబున నేమియుఁజాల్యఁజూడగన్.

95. నై రిజయంబుగాంచి బలవంతుల మిత్రులఁగూడి తేజమున్
సారయశంబునున్ గనిన నాడునమాగమనంబు నీవు పొం
పారగఁజెప్పచో నతని యాననవర్ణవిలోకనేంగితా
కారవచో విశేషములకై వడి నేర్పునఁజూడుమేర్పడన్
96. ఆతులంబై వశవర్తియై రథతురంగానేకపాక్షిర్ణమై
పితృపైతామహుమైన రాజ్యము మదిన్ భేదింపఁజేయు సం
తతమెవ్వనికినైన రాజ్యఫలమాత్మన్ గోరినన్ గైకయీ
సుతుఁడే యేలుచునుండుగాక విపులక్షణీతలంబెంతయున్
97. ఆతఁడదరించు శస్త్రముల యారవముల్ శరపుంఖజాతమా
రుతములు గ్రమ్మినన్ గులగరుల్ గడలెన్ గలగెన్ బయోనిధుల్
ఓతి వడితెన్ మనంబునఁజలించిరి పన్నగలోకవాసులు
న్నురుచిఁబాసి మాపె దిననాథుఁడు మందటిలెన్ సమీరుఁడున్
98. ఎదినమరేంద్రముక్తమగు వజ్రములీల యుగాంతకాలుకై
వడిఁబఱతెంచి రావణుని వక్షము గాడి ధరిత్రిఁదూరె బ
ర్విడి దళకంఠుఁడ్రుంచె రఘువీరుఁడు నేడని మేలువార్త యే
ర్పడ ఫణిలోకవాసులరన్ వివరింపగనేగెనో యనన్.
99. ఆపుణ్యవ్రతఁబట్టినప్పుడె తదీయంబై యనిర్వార్యమౌ
కోపాగ్నిన్ మసిగాక నీవునికి రక్షనాథ లోకంబునన్
బాపాత్ముండగువాడు పాపఫలమున్ బ్రాప్తవ్యకారంబునన్
బ్రాపించెన్ నిజపాపకర్మఫలమిథ్యంగిన్ నినుంజెందుటన్

40. సవిత్వఁడు చంద్రుఁడున్ దిశలుసంధ్యలురేలుఁబగళ్లుగాలియున్
భువియును నాదిగా సకలమున్ గను సాక్షులు వీరెఱుంగ నేఁ
బ్రవిమలసద్గుణోత్తరధరాపరిభూషిత నై తినేవి హ
వ్యవహాఁడు నన్ను నిప్పుడు దయాయతచి త్తతఁబ్రోచుగావుతన్
41. ఆ రీతిన్ భువనత్రయిన్ గలుగువారత్యంతశోకార్తులై
చీరత్వంబు ఓరిత్యజించి యల ధాత్రీనందనంజెంచు దు
ర్వారాపన్నతి యెంచుచున్ బలుకఁదద్వాక్యంబులాలించుచున్
ధారాశ్రులతో మనంబెరియఁజింతన్ రాముఁడున్నత్తఱిన్.
42. ఖలునిఁగబంధునిన్ విశితకాండములన్ దునుమాడి వాని ప
ల్కులు విని ఋక్యమూకమునకున్ జని భానుజుఁగూడి వాలిను
జ్వలిబలుఁగూల్చి యర్కసుతు వానరరాజ్యమునందునుంచి య
య్యలముఁడు పంపె భూమితనయన్ వెదకన్ గపివీరకోటులన్
43. నిరుపమూర్తి రామధరణీపతి శోభనవేళ నాది ర
చరపువుటోండ్లు కిన్నరులు సారెఱుఁబాడిరి దేవదుందుభుల్
మొరిసెను ధాత్రి నిస్యములు మోహనలీల వహించె వృక్షముల్
పరసురభిప్రసూనఫలవర్గములన్ విరిసిల్లె నెంతయున్
44. అవి కొనియాడుచున్ జలరుహాక్షులు నేసలు మీదఁ జల్లగా
ననభువరిత్రః రామః సుగుణాకరః వర్ధిలుమంచుఁ బొరులె
ల్లను దనచుట్టుఁగొల్వొగ నలంకృతమైన రథంబుపై ముదం
బున భరతాగ్రజుండు రఘువుంగపుఁడిగతివై భవంబులన్

45. జలనిధిఁగట్టి మించు కపినైన్యముతో వనరాళిఁదాటి దో
 ర్పలమున లంకపై విడిసి రావణముఖ్యనికాటకోటులన్
 గలన జయించి భూతనయఁ గ్రమ్మఱఁగై కొని నిత్యక్రీడులన్
 వెలసినవాఁడు రాముఁడిటు వింటిమె కంటిమె యిట్టి చిత్రముల్
46. భేరీకాహళశంఖతూర్యములు గంఠీరంబులై మ్రోయఁగాఁ
 దారామార్గమునందు దేవముషిగంధర్విస్తుతుల్ మీఱ నే
 వారూఢిందగ వందిమాగధులు కైవారంబు గావించుచున్
 సారోదారనిచిత్రవైఖరుల నానందంబు గల్పింపఁగన్.
47. రావణుఁగూల్చి క్రమ్మఱ ఛరాసుతఁజేకొని వచ్చుచున్నవా
 దావసుధాకశత్రుఁడిదె యాపులతోడ మహేంద్రుతో శచీ
 దేవియుఁబోలె సీత జగతీతలనాధుఁఁగూడి సంతత
 శ్రీ విరిసిల్ల నున్న యది చేరినవాఁడు సుమిత్రపట్టియున్.
48. అలికులవేణులన్ జలరుహాక్షరిఁజంద్రనిభాస్యలన్ వివి
 ర్మలమణిహేమభూషణసమగ్రల భార్యలగా వరింపు క
 న్యల గుణజాతియు క్తలఁబదార్గుర గ్రామశతంబుఁజూడఁజె
 న్నలరెడు లక్ష గోవులఁబ్రియంబెఱిగించిన నీకు నిచ్చెదన్.
49. కొంచక కోటపై నిలిచి కొందఱు బీమబలాధ్యులైన న
 క్తంబరులుగ్రతోమరగదాపటుక క్తిని వానరాళి మె
 స్పించిరి వానరేంద్రులును బేర్చి రణంబునఁగోటపైకి లం
 మించి నికాటులంఛరణికిం బడసిడిచి నొంచురుద్ధతిన్

- b0. నిను నేవించినఁగల్గు మానవులకున్ వీటివధూటిఁఘటి
ఘనకోటిశకటికటితటిపటి గంధేభవాటిపటి
రనటిహరిపటిసువర్ణమకుటిప్రచ్చోటికాపేటికల్
కనదామ్నాయమహాతురంగఃశివలింగానిలకంఠేశ్వరా!

కందర్ప కేతు విలాసము

తెనాలి రామలింగకవి

[తెనాలి రామలింగకవి వైష్ణవం స్వీకరించిన తరువాత తెనాలి రామ కృష్ణదైవాదవి విమర్శకుల అభిప్రాయం. రామలింగకవి వేఱు, రామకృష్ణకవి వేఱు అని మానవల్లవాడు అభిప్రాయపడినట్లుగ వ్రాశాకంశాస్త్రిగారు తెలిపినారు¹. ఏమైనా రామలింగకవి పేర లభ్యమౌతున్న పూర్తికావ్యం ఒక్క పాండురంగ మాహాత్యమే కందర్ప కేతు విలాసం, హరి లీలా విలాసం—ఈ రెండు కావ్యాలు కూడా రామలింగకవి కృతంగా తెలియవస్తున్నాయి. కాని ఇవి అలభ్యం. వీటి లోని కొన్ని పద్యాలు మాత్రమే వంకర వగ్రంథాల్లో కనిపిస్తున్నాయి.

కంచు కేతు విలాసంలోని కదేమిటో తెలియదు. లభించిన పద్యాల్లో నాయికానాయకుల విరహాలు, చంద్రవర్ణన ఉన్నాయి. రామలింగకవి ఈ కావ్యాన్ని నాదేశ్వర గోపమంత్రికి దగ్గరబంధువైన చిట్టమంత్రికి అంకితమిచ్చినాడట.]

1. అక్కమలాక్షిగన్గొనినయప్పటినుండియు నేమి చెప్ప నా
తెక్కడఁజూచినన్మదనుఁదెక్కడఁజూచిన రోహిణీవిభుం
దెక్కడఁజూచినంజిలుకఁదెక్కడఁజూచినఁగమ్మగాడుల్లిం
తెక్కడ వెట్టి యోర్వగల నీవిరహనంతాపవేదనన్²

1. ప్రబంధరత్నావళి పీఠిక 29 పుట.
2. మానవల్లికవిగారి వ్యాసం. ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది వంశిక (1914) 108 పుట
3. ప్ర ర. (జ) 427 ప.

2. కామిని చంద్రుఁజూచి మచిఁగందు నరోరుహగఁచి మందిరా
రామముఁజూచి మ్రానువడు రాజని భాననపారెకన్ ఈక
స్త్రోమముఁజూచి యేకరును దొయ్యలి కోకిలఁజూచి కంబఁగెల
పా మదిలీలఁదాల్చు మదినానలతాపవిషాదవేదనన్⁴

3. తారామనోరంజనారంభ మేదొడ్డు
శిలలు ద్రవింపంగఁజేయు ననినఁ
జాకోరహర్షయోజనకేళి యేదొడ్డు
పేర్చి యింభోరులుబ్బించుననినఁ
గుముదామతాపోపశమకృత్య మేదొడ్డు
సృష్టి యంతయుఁజల్లనేయునినిన
వనినికాకామినీవల్లభ్య మేదొడ్డు
వర్ణింప సత్కళాపూర్ణుఁడనినఁ

దనకు సర్వజ్ఞశేఖరిత్వంబు గలుగ
హితసుధాహరవితరణంబేమి దొడ్డు
ననఁగ విలసిల్లె హరిదంతహస్తదంత
కాంతినిభకాంతిఁజెలువారి కంజవై రి.⁵

4. వారిజః మీనః కోకః యశోవర్గః నితచ్చదః సల్లతావనీః
యీ రుచిరాన్య మీనయన మీకుచ మీయలకాలి యీగతిన్
మీ రమణాంగి మత్రియ నమేయగతిన్ వింహాతరాననన్
మీరును మీరు మీరు మఱి మీరును మీరును మీరుఁగానరే!⁶

4. ప్ర.ర. (జ) 428వ. 5. ప్ర.ర. (జ) 428వ.

6. ప్ర.ర. (జ) 130వ.

మానవల్లి కవిగారీ క్రింది పద్యాన్ని కందర్పకేతువిలాసం
లోనిదిగా ఉదాహరించినారు.⁷

5. లలితాస్యాంబురుహంబు నీలకచరోలంబంబు నేత్రాసితో
త్పల ముచ్చైస్తనకోక మోష్టవిలసద్బంధూక ముద్యత్కటీ
పులినంబుద్ధతచిత్తజాతరసవాఃపూరంబు ప్రాజ్ఞేశ్వరీ
జలజావాసముఁజొచ్చి యాడక మనోజాతానలంబారునే;

7. కుమారవంధవ (వ్రథమథాగ) పీఠిక

క మ లా క ర చ రి త్ర ము

[దీని కర్త యెవ్వరో తెలియదు ఇందులోని ఒకపద్యంలో (మాటలకేమి అనే దానిలో) ప్రయోగింపబడ్డ 'జంజాటము' అనే పదాన్నిబట్టి ఈ కవి ఆధునికుడని చెప్పవచ్చు. కమలాకరుడనే రాజకుమారుని షరీత్ర ఇందులోని వర్ణాంశం కావచ్చు రత్నాకరం గోపాలకవి రచించిన వకలలిక్షణ సార సంగ్రహమనే లక్షణగ్రంథంలో ఇందులోనుండి మూడు పద్యాలు ఉదాహరింప బడ్డవి]

1. కాశఃరూకకోసలత్రిగర్తకాంగకళింగదేశధా
త్రీకులనెల్లజేరి పరికించితిఁగాంచితి వారి దైర్యముల్
భాసురభూరిఘోరవరభండనచండపరాక్రమక్రియా
భ్యాసుల మించు పిమ్ముఁదలపన్విని వచ్చితి రాకుమారకా¹
2. ఈ గహనభూమి బందుర
నాగవ్యాఘ్రాగ్రశరభనాగారియుతం
బీగతి నొంటిగ నెచటికి
నేగంగా రణమదేమి యిందునిభాస్యా²
3. మాటలకేమి వచ్చె విను మానవనాయక చొక్కమైన మి
న్నేటిపసిండి తామరలహీనశిరోమణి గాంచుఁబొల్పు నా
నాటికి నిన్నుఁజేరమనినన్విని నవ్వి నృపాలమౌళి జం
జాటముమానిమంత్రిసుతసంయుతుడై రథమెక్కి యుద్ధతిన్³

-
1. వకలలిక్షణ సారసంగ్రహంలోని కొంతభాగం ఆం.సా.ప. పత్రికలో ప్రచురింపబడింది. చూ:- పంచిక 8, పంపుటం 8; పేజీలు354-355
 2. వ.ల.పం. (ర.గో)చూ. ఆ సా.ప పత్రిక పంచిక 8, పంపుటం 8; పుట. 354. 3. ఆం.రే. 4. అందే.

కవుల పుష్టము

నందిమల్లయ, ఘంటసింగన

[నంది మల్లయ, ఘంట సింగన అనే జంటకవులు రచించిన మహా భాగవతపుష్కంధమే కవులపుష్కం. లక్షణగ్రంథాల్లో దీనికి త్రికవులపుష్కం, శృంగారపుష్కం, రాచమల్లువారి కవులపుష్కం అనే పేర్లుకూడా కనిపిస్తున్నవి. కవులపుష్కంనుండి పద్యాలను ఉదాహరించిన మొదటి లాక్షణికుడు ముద్దరాజు రామన. ఈ కావ్యం చిక్కతిమ్మరాజు కుమారుడైన తిమ్మరాజుకు అంకితమై నట్లుగ ఇందులోని "చందాంకుప్రభ" అనే పద్యంవల్ల తెలుస్తుంది.]

1. మనుజులలోపలఁగర్మం

బొనరుచువారెల్ల దండ్యులో వారలలోఁ

గనుగొనఁ గొందఱె దండ్యులొ

యనవుడు హరిభటులకనిరి యప్పార్వ్యచరుల్¹

2. అడవిని నిల్వ వారిఁగని యంతకుకింకరులెవ్వరయ్య మీ

రిదె యమునాజ్ఞఁద్రోచితిరి యెచ్చటనుండిది వచ్చినారె

య్యది గతిమద్దపెట్టుటకు నెవ్వరివారిలెఱుంగఁజెప్పుదా

యదితితనూజులో సురలొ యక్షలొ సిద్ధులొ కాక సాధ్యులొ²

3 చిగురాకుఁబోడి మైచెమటపన్నీటిలో

నానుట త్రిషవణస్నానమయ్యె³

1. ల.సా.వం. 1 -134; సు.మ.రం. 5 -19.

2. ల.సా.వం. -137; సు.మ.రం. 5 -34, క.వం.వి. -21

3. ల.సా.వం. 1 -136.

4. చందాంకుప్రభః చిక్కతిమ్మయతనూజాః తిమ్మః విధ్వస్తపా
షండంబై న త్రిలింగభాగవతషష్ఠస్కంధకావ్యంబు నీ
కుండక్యేంజకురాననత్వగుణయుక్తుర్ మీఱ వాణీమనో
భందారోద్ధత చూరకారవిరుదప్రఖ్యాతి సార్థంబుగన్⁴
5. శీఘ్రుంచేటికి వచ్చి సంస్కృతిభవశ్రీసౌఖ్యగంధంబై ద్వా
నాఘ్రాణింపని మత్తనూజుల దురాత్మాభిక్షులంజేసినన్
కుఘ్రాదిన్యవమున్నజేసితి కృపాకూన్మ్యండవై గోముఖ
వ్యాఘ్రుంబింతియ గాక నీవు ఋషివే యాహ వితర్కింపగన్⁵
6. తనతోనల్గిన వాణిపాదములు మీదన్ వ్రాల లేనెత్త నా
య్యన పాశ్చాత్యనిజాన్యతన్మృతములందన్యోన్య మొక్కప్పుచుం
బనమబ్బంగఁజకుర్ముఖత్వము ఫలింపంజొక్కు పద్మాసనుం
డనవద్యాయురుదీప్తుఁడేయు చికతిమ్మాధీశు తిమ్మాధిపున్⁶
7. పదముల్ దొట్రిలఁగొనుదీవ వెలయింపంగేళముల్దాలఁ బ
య్యెద వజ్రరుహపాళిజేర కనుదోయిన్ బాష్పముల్ గ్రమ్మ గ
ద్గదకంఠంబున వాక్యముల్దడబడన్ దగ్గేహముంజొచ్చి యా
సుదతీరత్నము గాంచె బాలుని మనశ్శోకానలజ్వాలనిన్⁷

4. ల.సా.వం. 1-210, క.వం. -35; ఆం.ప్ర.ర. 188 పు.

5. ల.సా.వం. 1-275;

6. ల.సా.వం. -267, సు.మ.రం. V -330

7. ల.సా.వం. -317; సు.మ.రం. -153

8. అనుటయుఁ గృష్ణద్వైపా
యనతనయుండిట్టులయె నవహితమతివై
విను మతిగుహ్యము నారా
యజకవచము భక్తివాంచితార్థప్రదమున్⁸
9. తల్లి దండ్రీయు దైవంబు దలఁప గురుఁడ
కాఁడె యకఁడేమి చేసినఁ గనలఁదగునె
నాస్తికాధమః యోరి యన్యాయవృత్తి
“నాస్తి తత్త్వం గురోః పరం” ఐనఁగ వినవె⁹
10. ఇవిధంబున మఱియు ననేక గమల
లలితశృంగారచేష్టల లాచి లాచి
చూచుచున్నట్టి ప్రహ్లాదిఁ జూచి మునికి
మరసు గురుగు మనియె యుమ్మనియె నొడలు¹⁰
11. సంతకభక్తియుక్తిఁ గొనసాగకయుండిన నుండనిమ్ము దై
త్యాంతకపాదపద్మములయందు నొకానొకయవ్వదే విజ
స్వాంతము తద్గుణాభిరతుడై నరుఁడెప్పుడు గీలుకొల్పువా
దంతకుఁ దద్భటాః గలనై ననుఁజూచిదు భూవరోత్తమా!¹¹

8. ల.సా.వం. -83; ల.శ. v-407; అ.క. i-938;

క వం. - 51

9. అ.క. i -148; ల.సా.వం. ii-241; సు.మ.రం. ii -178

10. ల.సా.వం. ii-244.

11. ల.సా.వం. i-282; ల.శ. v-313; చం. 159/7 కాకినాడ.

- .2. మురదై త్యభేదికి మూర్ధంబు వంపని
 యవినీతుతలఁ బట్టి యిద్దీ తెందు
 అంభోధరశ్యామునా... ..

 వారిధిశయనుఁ జెయ్యారఁబూజింపని
 జరిజిత్తు (ఁ) పెడకేలఁగట్టి తెందు
 హరిమందిరంబునకు నలనుఁదై నడవని
 హీనాత్ముఁగాల్పట్టి యిద్దీ తెందు
 వలవడు తయంబు వారెంతవారలై న
 నట్టివారలు మన కగ్గమైనవారు
 వారు నిరయంబునకుఁ గాపువచ్చువార-
 లనుచుఁ బుద్దిగఁ జెప్పె మార్తాండసుతుఁడు.¹²
13. హంససమానగామిని నట్టి వినుతనగర్భకుద్దికిన్
 బుంసవనాదికృత్యములు భూపళిఖామణి యార్యసంపదా
 శంసితకర్మకర్మతత సాంగముగా నొనరింప నన్వయో
 త్తంసుఁ గుమాచునిగ్గనియె దర్పకు నిందిర గన్నకై వడిన్.¹³
14. ఎనఁగఁ బాత్రిక నోగిరంబిడకమున్నె
 యతిరయంబునఁ బరివేషమాచరించుఁ
 దత్తరమున నాపోశన మెత్తఁబోయి
 భూసురుండెత్తు నుత్తరాపోశనంబు.¹⁴

12 అ.క. II -180; ర.శ. V -316; ర.సా.వం. -268

13. ర.సా.వం. II -268

14. అ.క. III -188; ర.సా.వం. II -285; మ.మ.రం. "" -217;
 అ.రం.చం. III -178, క.వం. i -99; ఆం.ప్ర.ర.48 b పు.
 ఈ పద్యం ఆ.రం.చం.లో వరాహ(నామవ)పురాణంలోనిదిగా పేర్కొ
 బడింది.

15. ఇంటికే జనుటయు మానెన్
నంటొనరింపంగఁ జాగె నాగరికలతో
కుంటెనకారులఁ గూడెన్
గొంటరియై యతఁ డసాదుగోష్ఠిపరతన్¹⁵
16. పెరిగిన యీసునన్ నెమలిపించములన్ బురివిప్పఁబోలు నీ
సరసిరుహాక్షివేనలికి సాటిగ నిర్వఁగ నోడి చొచ్చె నిం
దిర శరణంబు తేటిగమి నీలములింద్రునిపేరు గాంచె పె
న్నిరులు గుహాశ్రయంబు గనియెన్నెఱిగల్గినవారికోర్తురే¹⁶
17. నెరనె నెఱసంజ చక్రక
సరసిరుహవిరహాభేదసంసూచకమై¹⁷
18. గురుబంధుల్ దనుఁజుట్టి తాఁదిగిచి యాక్రోశింప విశ్వేష్టఁడై
యొరలన్దన్నునెఱుంగలేక యసుహృద్వ్యాధార్తిముంజెందిచూ
పర దన్ రోయుచుఁబో వివర్జిత మెయిం బాటిల్ల¹⁸
19. అరిగి సమిత్రసవకుళాం
కురపక్వఫలోత్కరంబుఁగొని గృహమునకున్
మరలి యట వచ్చునప్పడు
ధరణీసురనందనుండు దన కడైదురన్¹⁹

15. చ.సా.వం. - 354;

16. చ.సా.వం. 1-88, 185;

17. చ.సా.వం. - 133.

18. చ.సా.వం. - 180; సు.మ.రం. v-97.

19. చ.సా.వం. II - 177

20. తెక్కలతో సరాగము నెఱింగిరికింపడు వేడ్కఁజెంది యో
యక్కనకాచలంబు విబుధాధ్యమునం జనుదెంచుచున్న²⁰
21. జాటుటయుందదూరుయుగసాంద్రుచుల్కటిమీద నుండి దై
వాఱినఁగాంచి పంచశరపంచశరీపరికంపితాత్ముఁడై
పాటుడు దా బహుశ్రుతము బల్మియు భావవిశుద్ధి కల్మియున్
మీఱిన నెమ్మనంబు గడిమి న్నిలుపోపఁగలేక లోలతన్²¹
22. రాయైన తివిసి పేరంటాలిఁగ్రమ్మర
గలిగించు నడుగుచే వెలసినాడు²²
23. వయసునఁజిన్నవాడ నభివంద్యుఁడ నౌదునె మీకునంచు సం
శయ మొనరించెదేని మునిసత్తమ కార్యములందు నాగమా
ధ్యయనములందు మంత్రములయందు గరిష్ఠఁడయేని పెద్ద ని
శ్చయమిది వానియం దభిలసన్నతమైన సువిద్య గల్గుటన్²³
24. శ్రీరామాక్షణి సీత నాథుని యురస్సీమన్ నిజచ్ఛాయఁ గ
న్నారన్ గన్గొని యాత్మ నన్యవనితేర్ష్యం బూనఁ దత్కంధరన్
హారం బున్పుచునింకఁ జూడుమనఁ దానౌటండ్రపంజెందఁజె
ల్వారున్ రాముఁడు బ్రోచుఁగాత చికతిమ్మాధీశుతిమ్మా-
దిపున్²⁴

20. ల.సా.వం. iii - 192

21. ల.సా.వం. iii - 251

22. ల.సా.వం. iii - 281

23. క.వం.వి. i - 13

24. క.వం.వి. i . 89

25. అని యీ విద్య గురుప్రసన్నుడు పృథుస్వాంతుండునో చిత్రకే
తున్మపాలాగ్రణికిచ్చి నారదమునీంద్రుం డంగిరోయ్యుక్తుడై
చనియెన్ బంకజగర్భగేహమున కాసర్వంసహృద్ధ దా
(నినుపాసించి) చరించె నేడహమలన్ విద్యాధరాధ్యక్షతన్²⁵
26. ఋషివర్యా ఘనమైన ...యన్వయము దుర్వృత్తంబునై వంశజా
మిషముల్ క్షేత్రములావహించినమున్మేషంబునంబొల్పు మా
మానుషముల్ చేడిక పొందు . టనెందున్ మా కులస్థానపా
రుషముల్ పుత్రకుదుర్నిమిత్తమున పేరున్సింపుమాలెన్ జామీ²⁶
27. ప్రాయశ్చిత్తాదులు నా
....
దాయంజాలవు ధరణీ
నాయక మధుఘటము పుణ్యనదములఁబోలెన్²⁷

25. ల.క. v - 314; పీ.భూ. 61పు.

26. అం.ప్ర.ర. 48 క పు; చందో. 158/7 కాకినాడ.

27. చందో. 158/7 కాకినాడ.

కళావతీశతకము

తేళ్ళపూడి కనవరాజు

[తేళ్ళపూడి కనవరాజు ఈ శతకకర్త. ఈ శతకంలోని పద్యాలు జగ్గకవి ప్రబంధరత్నాకరంలో ఉదాహరింపబడిఉండడంవల్ల ఈతడు క్రీ. శ. 1680 కి పూర్వదని చెప్పవచ్చు.]

1. ఆ కంజాననయుపరతి

కాకాశము వడతెఱ దారలటునిటు పడియెన్

బోత్తెన (గి)రులు గదలెను

ఓకకమగు తమము చంద్రబింబముగప్పెన్.¹

2. గురుకుచకుంభముల్గవలఁ గ్రొమ్ముడి వీడఁగ లాలఁగ్రొవ్విరుల్

కరమణికంకణక్వణనకాచనగధ్వను (ఁ) లుల్లసిల్లగా

భరతపుఁబిట్టకై వడిని బాదికిఁజేరెడి వెల్పె లాగునన్ (ఁ)

బరిపరిరీతులన్ జెలఁగు భంగులు మెత్తుఁగదే కళావతీ.²

3. ప్రకటితరీలఁగీరెడలి పాపట ముతైపుఁజేరు మోముపైఁ

దకపికలాడఁ గ్రక్కదలు దంతపుఁగమ్మరికాంతి మొత్తమై

పికచకపోలిభాగముల వెన్నెల గాయుచునుండ నీవు నన్

(లకుముకటంగిగూడుమగ) లాగులు మెత్తుఁగదే కళావతీ.³

వండిత వంగూరి సుబ్బారావుగారు తమ శ.క.చ లో(258పు) ఈ కింది మూడు పద్యాలను కళావతీశతకంలోనివిగా ఉదాహరించినారు. ఇవి ప్రాచ్యలిఖితాగారంలోని నెం.11-9-16 కాటిమాకులప్రతిలోనివట.

1. ప్ర ర. (జ). 83

2. ఉదా ప. 94 3. ప్ర.ర. (జ). ఉదా.ప. 95

4. వీడెము తెత్తునో పరిడివీణియ మీటుచుఁ బ్రొద్దుపుత్తునో
కూడిన కంకుమంబు చనుగుబ్బలనొత్తుక కౌగిలింతునో
వేడుక చంద్రకాంతమయవేదికమీదికి పండవత్తునో
వూడిగమేమిరా యనుచు నూటటపుత్తుఁగదే కళావతీ!
5. తకతికతాళమానమున తా విరిసిల్లుచుఁబువ్వుపాన్పుపై
కకపిక కక్కపిక్కయని కౌగిటిలోపల ధిక్కరించుచున్
చికితిని చిక్కితిన్ (ః) మిగులఁజిక్కితిరా యని మాటలాడుచున్
ప్రకిటితలించెల్పుచును బాగులు మెత్తుఁగదే కళావతీ!
6. మలయజగంధి నీ చెఱగు మాసిన మూడు దినాలనుండియున్
వలపులరాయదేచె నుపవాసము నాలవనాట ప్రొద్దునన్
మలినమువాపి నీవు బుతుమజ్జనమాడఁగ త్రాణవచ్చునో
పలుచని మోవితేనె సుఖపారణఁజేయఁగదే కళావతీ!

చాటుపద్యమణిమంజరి (2వభాగం)లో ఉదాహరింపబడ్డ ఈ క్రింది
రెండు పద్యాలు కూడా కళావతీశతకంలోనివే కావచ్చునని వంగూరి సుబ్బారావు
గారు తలంచినారు. (క.క.చ 254పుట)

7. ఏమే పూర్ణశకాంకబింబవదనా? యేమే? జగన్మోహిని
నీమీదాన మతెక్కడన్ నిమ విని నేనెక్కడన్ జొక్కనే
నామీదం గరుణించి యేలంగదవే నన్నుఁగటాక్షింపవే
శ్రీ మించన్ భ్రమరాంబికాగుణమణి శ్రీలోకచూడామణి!
8. నాదొకనాడుఁ నిన్నునెలనాఁగరొ పొందిననాటనుండియున్
వేడుకఁబుట్టి మన్మధుఁడు వేదననేయఁగ నోర్వలేక నీ
వాడకు వచ్చి చూడఁదలవాకిట రావెటుఁదొంగిచూచినన్

కళావిలాసము

నన్నెచోడుడు

[నన్నెచోడుడు కుమారవంధవమే కాకుండా కళావిలాసమనే కావ్యాన్ని కూడా రచించినట్లుగ మొట్టమొదట తెలియజేసినవారు మానవల్లికవిగారు. కళావిలాసంలోనివని నాడుగు పద్యాలను వారు కుమారవంధవం (ప్రథమ భాగం) పీఠికలో ఉదాహరించినారు. నన్నెచోడుని కళావిలాసాన్ని పేర్కొంటూ అందులోని పద్యాలను ఉదాహరించినవాళ్ళు రక్షణకర్తల్లో గణపవరపు వేంకటకవి, వంకరనకర్తల్లో జగ్గకవి మాత్రమే.

క్షేమేంద్రుడు సంస్కృతంలో రచించిన కళావిలాసమనే గ్రంథం ఒకటి ఉన్నది, కాని అందులో కథాంశమేమీ కావరాదు. నన్నెచోడుని కళావిలాసంలో మాత్రం కథాభాగం కనిపిస్తుంది. అందువల్ల నన్నెచోడుని గృంథం క్షేమేంద్రుని గృంథానికి అనువాదం కాదని చెప్పవచ్చు.

కళావిలాసంలోని పద్యాలు—ఇప్పటికి లభ్యమైనవి ఏడు మాత్రమే.]

1. నగజాల నారదు నుడి వి

నగరేక్కాగ్రహముఁ జెందినఁ గని హరుఁడు లే

నగవు నెరివి విగుడగ తి

న్నగఁ బలికెన్ సతికి మునికి నాయము దోపన్.¹

2. పాఠోనిదిగాంధీర్యున్

రాధాకాముకపదాబ్జరాజత్సేవా

మేధాదుర్యతపోరా

గారేయుని మునివతంసగా రేయుఁనిన్.²

1 ఆం.ప్ర. 5. 18 b పు.

2. ఆం.ప్ర.ర. 22 a పు.

3. తలపోయఁగ రుచులాలును

గలుగును వాతంబుఁగ్రిమియుఁ గఫముంజెడు నా

కలి పుట్టు దగయుఁ జెడుఁ ద

మ్ములము పదార్థంబు రాగమాలము ధరణిన్.³

4. తొడవులు పెట్టి సంభ్రమముతోఁదిలకించు మడుంగుఁగట్టుఁ బై

పడఁదడవోప దింపెఱిగి పట్టు నేర్పులు గట్టిపెట్టుఁ బ

ల్లెడునెడఁదొట్టుపాటొడవుఁగింకకుఁజెంగిలుమేన్ సెమర్చగాఁ

జిడిముడిఁబొందుఁగాంత పతిఁజేరినఁ గూరిమి గల్గెనేనియున్.⁴

5. పృథులవిశ్వంభరారధమున కెదురుగాఁ

బూన్పించె నెవ్వఁడు పువ్వుఁదేరుఁ

కాంచనచలకార్యకమునకు సాటిగాఁ

జెపదై నెవ్వఁడు చెఱకువిల్లుఁ

నవిహతపాశుపతాస్త్రమ్మునకు వాడి

మిగిలించె నెవ్వఁడు చిగురుఁదూపుఁ

నకులితామరదానవాదిబలంబుల

గెలిపించె నెవ్వఁ డయ్యళిబలంబుఁ

నట్టి జెగజెట్టి మన్మథుం డఖిలలోక

ములకు వెఱిగొంగ జీవుల మూలకంద

మతని యిలు సొచ్చి వెడలనియతఁడుఁ గలదెఁ

యతని యమ్ములనుఁ బడకున్నయతడు గలదెఁ.⁵

3. పృ.ర (జ) 4. పృ.ర. (జ)

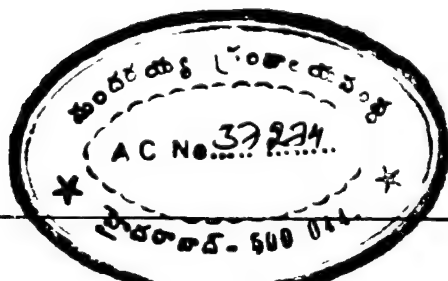
5. పృ.ర. (జ)

అలర్జికావ్య పద్యముక్తావళి

6. శ్రీమంతుడు గుణవంతుడు
 ధీమంతుడు రూపయుతుడు ధీరుండు కళా
 రాముండును గావలయును
 దా మహిః గాముండు కామతంత్రవివేకిః

కళావిలాసంలోని పద్యాలు కవివంశీవని, రత్నాకరం. ఆథర్వణ
 చందం. లక్షణ శిరోమణి-ఈ గ్రంథాల్లో ఉదాహరింపబడినట్లుగా
 పేర్కొంటూ మానవల్లి కవిగారు కళావిలాసంలోని నాలుగు పద్యాలను
 కుమారవంశవప్రథమతాగపీఠికలో ఉదాహరించియున్నారు. ఆ నాలుగింటిలో
 మూడు జగ్గకవి పేర్కొన్నవే. శ్రీమంతుడు పద్యానికి మారుగా కవిగారి
 కింది పద్యాన్ని ఉదాహరించినారు.

7. లలనలు గొండజాత్యపతులం దగఁ గూడిన చెయ్యు లన్నియుం
 దలచి సఖీజనంబులకుఁ దప్పక చెప్పెరువారు పుణ్యజీ
 వులు చెలి యామినీకుని కవుంగిలి దాయుఁడెకాక తార్కికీ
 త్వోలఁగిన తీరుగీరునటఁ దోపపు నాకు రత్నిప్రయోగముల్.

కా దం బ రి

కేతనప్రెగ్గడ

['కాదంబరీరసజ్ఞానామాహారోఽపి న రోచతే' అన్న ప్రశస్తివిహీనిన బాణుని కాదంబరికి ఇది అనువాదం. దీని కర్త కేతనప్రెగ్గడ. ఆం.ప్ర.ర లో 'భావ్యునికేతన' కాదంబరీకర్త యని పేర్కొనబడిఉండడంవల్ల ఈతడు తిక్కనపెదకండ్రియైన కేతన కావచ్చునని విమర్శకులభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈతడు కవిత్వంలో సిద్ధహస్తుడని దళకుమారచరిత్రకర్త పేర్కొనడం. ఇతని కండ్రి భావ్యుడు కావడం ఈ అభిప్రాయానికి హేతువులు. కేతన రచితంగా ఒక కువలయాశ్వచరిత్ర 'ఉదాహరణపద్యములు' అనే గ్రంథంలో పేర్కొనబడింది. మరి ఈ కేతన ఎవ్వరో వృష్టంగా చెప్పలేం.]

1. జనపరేణ్ముఁగాంచి సాష్టాంగ మెఱగిన
నా విభుండు వాని లేవనెత్తి
కొగిలించి వానిఁ గనుగొని కేయూర
కాళిదాన మొసగెఁ గౌతుకమున.¹
2. దాడే యంకతలంబుఁజేర్చి వలచేతన్ మారికన్దాల్చి లో
చెయ్యుల్ కొనసాగి పూవుపయి తపోరాశినఁ
జూచెన్ దప్పక శతక్షణంబునఁ గడున్ శోభిల్లెనేమో మదిన్
సూచించినో కడగిట్టి పల్కుమెయిన్దా నాలించె²

1. ఆ.రం.చం. 1 -213;

2. ఆం ప్ర ర. 148పు; ప.ర.పా.28పు; ఆం.రం.చం. 1 -282

3. గంధర్వాత్మజ రాజుఁజూచెఁబరియుం గాదంబరిం జూచె ద
 ర్పాంధీభూతమనస్కుఁడై మరుఁడు విల్లందెన్ బ్రహ్మనోల్లస
 ద్గంధంబొప్పగ నెక్కువెట్టి గుణనాదంబాని పుష్పాక్షముల్
 సందించెన్ దెగఁబాపి యేయఁదొడగెన్ నవ్యాపనవ్యంబుగన్³.

4. దీనిలోపలఁ గొన్నిదినము లుండిన నుష్ణ
 కరుఁడైన నట శీతకరుఁడు గాదె
 దీని పెంపెఱిగిన దానంబురాళిలోఁ
 గాదని జరికాయె కాపు రాదె
 దీని తీయనినరు దివిజులు త్రాగి చూ
 చినఁ దమ యమృతంబు చేడు నారె
 దీని తోయము తలపై నల్కినంతనె
 పాపాత్ములును మోక్షపరులు గారె

యనుచుఁ గొలవినీటి యతిశీతలత్వము
 బలపు పెంపుఁ దీపు పావనతయుఁ
 గడుముదంబు బెంపుగా వాటి పడివాఁగె
 త్రాటఁ దిగిచికొనుచుఁ దరియఁజొచ్చె.⁴

5. ఆనక యమృతంబు దా నిట్టి చవి యని
 జనుల కేర్పఱుపగాఁ జాలువారు
 చూడక మన్నుదు సుందరాకారంబు
 గరిమ చూపగఁజాలు కడకవారు
 వినకయ పరతత్వవిపుల వినదంబు
 పనుతింపఁ జాలెడు పెరపువారు
 యంబక మెఱువల యందంబు ప్రేగును
 గణుతింపఁ జాలు ప్రఖ్యాతివారు

కంపు గొనకయ కల్పవృక్షముల పుష్ప
సౌరభం విట్టిదని చెప్పఁ జాలువారు
నెందుఁ జూచిన దాత్రిలో హృదయదృష్టిఁ
గవులు గానని మర్మంబు గలదె జగతి.

6. కడువేడి పెల్లెండ పుడమి వ్రేల్చినప్రొద్దు
లాకాళగతియ మేలని తలంప
వాత్యాభిహతి లగ్గవాడి వియచ్చరు
లవనిపైఁ జనుట మేలని తలంప
వడవడగా వీణ యిడిసిన జలవరుల్
వనచరవృత్తి మేలని తలంప
వనములఁగార్చిచ్చు దనరిన వనచరు
లంబునంచరణ మేలని తలంప

వాడి యెండ గానె పడిగొనె సురగాడ్చు
లెసఁగె వడయగాలి నెగనెఁ జాల
దావదహన మడరె జీవుల కధికనం
తాపకాల మగు నిదామవేళ.

పై రెండు పద్యాలు కేశవ కాదంబరిలోనివని మానవల్లి రామకృష్ణకవి
గారు కుమారవంధవప్రథమభాగ-ఆమబంధంలో పేర్కొన్నారు.

కు వ ల యా శ్వ చ రి త్ర ము

ఏర్పూరి సింగవ

[తెలుగులో కువలయాశ్వచరిత్రను చెప్పిన కవులు కేతన, ఏర్పూరి సింగన, నవరం చిననారాయణ. వీరిలో తొలి ఇద్దరి రచనలు లభ్యం కాలేదు. సింగన కువలయాశ్వచరిత్రను ఎన్ని అశ్వాసాల ప్రబంధంగా రచించినాడో తెలియదు. కాని ప్రబంధరత్నాకరంవల్ల ఈ కావ్యంలోని వన్నెండు పద్యాలు మాత్రం లభ్యమౌతున్నాయి¹. వీటిలోని ఒక పద్యాన్ని కూచిమంచి తిమ్మకవి ఉదాహరించినాడు.²

కువలయాశ్వడు వందిని వేటాడుతూ సాతాగానికి పోయి మదాలవను పెండ్లిచేసుకోవడం ఈ ప్రబంధంలోని ప్రధానకథ. సింగన కువలయాశ్వ చరిత్రలో లభించిన పద్యాలు, జాగ్రహ్మణులు, వైశ్యులు, గృహాలు, పుణ్య కాంతలు, శబరకాంతలు, శబరబారికలక్రీడలు, మదాలసాసౌందర్యం, పుత్రోదయం మొదలైన అంశాలను వర్ణించేవి.]

1. ఆదిబ్రహ్మముఖాః చారిక విహారార్థప్రయత్నంబుతో
వేదంబుల్ భువి ధర్మపోషణకునై విభ్యాతిగాఁ బుట్టెనో
కాదే నిట్టి మహత్త్వమన్యులయెడన్ గానంబునాఁ బొట్టు రా
భూదేవోత్తము లప్పురంబున మహాపుణ్యప్రభావంబులన్.

1. చూ:- ప్ర.ర. 100-103 పుటలు

2. ల.పా.వం

2. శేషపణులకు మణులైన జేరి యమ్మఁ
గోరి రత్నాకరంబైన గుత్తగానఁగఁ
జారి వరపస్తునంచయసమితి నొనరి
పరగుదురు వై శ్యవరు లప్పట్టిణమున.
3. గోపురగోపురప్రతిమగోపురముల్ చెలువొంద నప్పరిన్
మాపులు రేపులుం గనలు మంజులగీతవినోదకృత్యముల్
చూపగఁ గిన్నరాడు లవి చూచునెపంబున వచ్చి నేర్తురా
లాపవిశేషనర్తనవిలాసకలాపములన్ ముదంబునన్.
4. చల్లని పండువెన్నెలల సౌధతలోన్నత హేమనేదులం
దల్లన వల్లభుల్ గదిసినట్టి సుధాకరుఁజూచి ప్రాణముల్
జల్లన రాహువుం దలచి నయ్యన బాపుదు రంకసంగతో
త్పల్లవధూముఖంబులను బొల్చు క స్తురిపత్రతంగముల్.
5. ప్రాచీనంబులు రత్నకాంతులు లసత్ప్రాకారముల్ హేమముల్
సూచింపన్ ఘనవేదికుట్టిమములా శుభ్రాంకుకాంతింబులై
యే చోటన్ వరరత్నజాలములచే నిఁపొంది సొంపొందుచున్
వాదాగోచరమై గృహంబు లమరున్ వస్తుప్రళస్తోన్నతిన్.
6. తమ చూపు లొగిఁ బాంధతకులపైఁ బూచిన
భావజు కరవారిదా కులనఁగఁ
దమ కురుల్ యువమృగేంద్రములకై తీర్చిన
మరు ననమానంపు టురు లనంగఁ

దమ హాసములు విదోత్కరమానములఁ బట్టు
వలరాజు పూపులవలలనంగఁ
దమ కాంతి పురుపులఁ దాపంబునొందించు
రతిరాజు మోహనరసమనఁగ

జలజకాహళకదళికాపులినగహన
కోకబినశంభవంద్రాళికులముఁ దెగడు
పాదజంఘారుకటిమధ్యపటుకుచోడు
దాహగళవక్త్రకచముల పణ్యసతులు.

7. నిరుపమధర్మస్థితిచే
వరపాతివ్రత్యనిరతివై భవమున న
పురి పుణ్యకాంతిమరిరి
గిరి తత్పురివాణులెల్ల కీర్తితగతులన్.

8. గిటగిటనగు నెన్నడుములు
పుటపుటనగు చన్నుగవలు బున్నమనెలతో
చిటచిటలాదెడు ముఖములు
గటితలముల యొప్పు కచరకాంతల కొప్పుల్

9. మీఱిన భద్రనాగములమీదికి దాటి తదీయకుంభముల్
చూడలు వట్టి కేసరికిఁగోరనభావళినుండి రాలి సొం
పారిన మౌక్తికంబులు ప్రియంబున నేరి కిరాతదాలికల్
గీరనగింజలాడుదురు గేలిఁదలిర్పగఁ బక్కఁబంబులన్.

10. తన జన్మ మప్పులఁ దలమున్కు లని రోసి
పులిస మీపొంకంబు బొందెనొక్కొ
పరికింపఁ దనపట్టు తిరిగెడి పాటవి
పెన్నిది సుడిమూర్తి బెరసెనొక్కొ

బ్రతుకెల్లగతి బట్టబయలాయెనని చూచి
 గగన మీపుట్టుపుఁ గనియె నొక్కొక్క
 పనిలేక పానెడి పాపంబుఁ దలపోసి
 జక్కవ లీరీతి కెక్కె నొక్కొక్క

యనగ లలన జఘన మంబుజముభినాభి
 చామనదుము జాల చన్నుదోయి
 మహిరరుచులఁ దెగడి మానవపతికన్ను
 దోయిపండువఁచు దొరనె నంత.

11. తిమిరమంతయుఁబాసి దిక్కులు తెలివొందె
 నమృతాంశువులు నెందె నత్రవీధిఁ
 గురలయానఁదమై కోరికలిగురొత్తై
 విబదుల మదిలోన వెట్టి రొదవె
 సత్తంపరశ్రేణి నయమెల్ల దిగజాతఁ
 జిత్రజోల్లాసంబు చెలువు మిగిలె
 దివ్యనీరంబుల తేటలల్లనఁ బర్యే
 భావనాధిపతివేడ్కఁ బొంగి పొరలె

దీపికాజాలమెల్లఁ జిత్రించినట్టి
 రిమణిదోపంగ దృక్పకోఽములు మెచ్చ
 నమితలేజోవిరాజమానాత్ముడైన
 పుత్రచంద్రుఁడు జననంబు వొందునపుడు.

పై పద్యాలన్నీ ప్రబంధరత్నావళిలో ఉదాహరింపబడ్డవి. “మీజీవ
 చిత్రనాగము” అనే పద్యం కూచిమంచి తిమ్మకవి లక్షణసారవంగ్రహంలో
 కూడా ఉదాహరింపబడింది చూ- 1-246

కూర్మపురాణము

మలయమారుతం మల్లన

[జంటకపుల్లో ఒకరైన ఘంటసింగనకు మలయమారుతం సింగన అనే వ్యవహారం ఉన్నది. ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరంలో 'మలయమారుతాభిదాన మల్లయ కూర్మపురాణం' అని పేర్కొనబడింది.¹ సింగన అనడానికి మల్లయ అని పొరపాటువచ్చారా అంటే మరోచోట కూడా మలయమారుతం మల్లయ కూర్మపురాణం అనే ఉన్నది.² నంది మల్లయ, ఘంటసింగనల గృహనామాన్ని నిర్దేశించే వందర్పాల్లో లక్షణగ్రంథాల్లో వ్యత్యాసాలు కనిపిస్తున్నాయి. ఉదాహరణకు కొన్నింటిని చూపిస్తాను. నందిసింగన వామనపురాణం (ఆనందరంగరాట్టవం) నంది సింగయ బలరామవిజయం (ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరం) ఈ నందిసింగన జంటకపుల లోని సింగన కాక నందిమల్లయ తండ్రి సింగన కావచ్చునేమో! ఐతే ఆయన వామనపురాణం చెప్పారా? అని అడుదగ్గారు సందేహిస్తున్నారు.

కూర్మపురాణంలో ఒక పూర్తిపద్యమూ, మరో పద్యంలో కొద్దిభాగమూ లభిస్తున్నాయి]

1. సుదతి ..కంట(దడి యొకింతయును లేక³

2. తలిరాకుచోటి నిడు క

నైలకుల కర్ణాగ్రపాళి నీలాంబురుహం

బలరినది యెట్టులన దృ

క్కులకిల తులగామిణేరి కొల్చువిధమునన్⁴

కృష్ణవిలాపము

నాచన సోమన

[నాచన సోమన రచించిన ఉత్తరహరివంశం తెలుగుసాహిత్యంలో చాలా ప్రసిద్ధిపొందిన కావ్యం. ఈతడు ఉత్తరహరివంశమేకాక వసంత విలాసం, కృష్ణవిలాసం అనే కావ్యాలను కూడా రచించినట్లు లక్షణగ్రంథాలు పేర్కొంటున్నాయి. వసంతవిలాసంలోని నాలుగు పద్యాలూ, కృష్ణవిలాసంలోని ఒక్క పద్యమూ ప్రస్తుతానికి లభ్యమైనాయి. వసంతవిలాసం పెక్కు లక్షణ గ్రంథాల్లో ఉదాహరింపబడగా కృష్ణవిలాసకావ్యం మాత్రం ఒక్క 'ఆంధ్ర కౌముది'లోనే ఉదాహరింపబడింది.]

1. నావంటిదాని నెంచక

యే వంచన నేసి పోయి వృష్టికులుఁడు స

త్యావనిత యింట నరె

రేవానలు గురిసె నట హరిణనయన వినవే²

1. 'నాచనసోమయాజికృతే కృష్ణవిలాసే' అని కృష్ణవిలాసపద్యానికి అవతారికావాక్యం—ఆం.కౌ.

2. ఆం కౌ; ఈపదం చివరిపాదంలో ఒక మాత్ర అధికంగా ఉన్నది.

కృష్ణ విలాసము

పరాశం అప్పన

[పరాశం అప్పన ఈ కావ్యకర్త. బృందావనంభవమనే ఊర్ కావ్యాన్ని కూడా ఈతడు రచించినట్లుగా లక్షణ గ్రంథాలు తెలుపుతున్నాయి. ఐతే ఈతని ఇంటిపేరు పరాశం అనీ, పరావృతం అనీ, పరాశం అనీ మూడు రూపాల్లో కనిపిస్తుంది. ఐతే అనలు ఇంటిపేరు ఏమిదో;

వంశస్థులలో దోజమహారాజు వ్రాసిన చారుచర్యను తెనుగుచేసిన అప్పన ఇంటిపేరు తెలియదు కనుక ఆ అప్పన, కృష్ణవిలాసకర్తయైన అప్పన ఈ ఇద్దరూ ఒక్కరే అని చెప్పడానికి వీలేదు.

కృష్ణవిలాసంలోని ఒకేఒక పద్యపాదం (ఎత్తుగీతి) ఆం.వృ.ర. వల్ల తెలియవస్తుంది.]

1. ఋషులు ప్రార్థింప దాసి (శ్రీ) కృష్ణుడవుదు¹

కొట్టియ శంకరేశ్వరశతకము

కస్తూరి భట్టరాజు

[కొట్టియ అనేది 'కొట్టియదాన'కు సంగ్రహరూపమనీ, ఇదియే నేడు కొఱదెన అని వ్యవహారంలో ఉన్నదనీ, ఇక్కడ ఉన్న శంకరేశ్వరింగం ప్రసిద్ధమనీ, ఈ శంకరేశ్వరుని స్తుతిస్తూ కస్తూరి భట్టరాజు ఈ శతకాన్ని చెప్పి నాదనీ నిదదవోయవారు తెలుపుకున్నారు¹. గౌరీకల్యాణమనే కావ్యం కూడా కస్తూరి భట్టరాజకృతమని మానవల్లివారు పేర్కొన్నారు²]

1. పేర్చిన భక్తి సౌముల నపేరికళంకుడు కాటకొటడ
భ్యర్చననేయ వానికెడఁబాపితి నన్ను .. కండవా
నేర్చిన మేలుఁగీడరయ నేరని పేల్పుల నెల్లఁ బట్టి ప
ల్లార్చునె వాఁడు దుర్బవగజాంకుళ కొట్టియశంకరేశ్వరా
2. సుందయ యుత్తమోత్తముని గూటికిఁగప్పెరయై కడంగి యొం
దొందుగ నాటి యంగడికి నూరిక తెచ్చితివంత యత్తఱిన్
నిండిన వారిలోన నతనిం గడుఁబిన్నతనంబు జేర్చి తే
మందుము నీడు పెద్దతనమా యిది కొట్టియశంకరేశ్వరా³

పై రెండుపద్యాలను నిదదవోయవారు ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిపంచికలో ఉదాహరించినారు.

1. జయవంశశ్రవంచిక 184పుట.
2. కుమారివంశవ ప్రథమభాగం. అనుబంధం.
3. చా.వ.మం.2భా. 26పుట

గాథా సప్తశతి

శ్రీనాథుడు

[శ్రీనాథుడు తన మానూగుమీసారి నూత్నయౌవనంలో చెప్పిన గ్రంథం గాథా సప్తశతి వీరినే ఆతడు కాలివాహన సప్తశతి అని పేర్కొన్నాడు. ఈ వాహనరాజైన హేయదు వంశం వందేసిన ఏడువందల పాత్రకగాథల అనువాదమే ఇది ఐతే ఈ అనువాదం నష్టమైపోవడం అందుకే దురిదృష్టం గాథా సప్తశతిలోని రెండు గాథల అనువాదపద్యాలు క్రీడాభిరామంలో దొరుకు తున్నాయి¹ తాననువదించిన గాథా సప్తశతిలోని పద్యాలనే శ్రీనాథుడు క్రీడాభిరామంలో వాడుకొని ఉంటాడని పండితుల అభిప్రాయం. మరోపద్యం (వారణ సేయదావగోనవాలనేది) ఒకానొక చందోగ్రంథంలో ప్లకయతికి ఉదాహరణగా చూపబడింది.² మానవల్లికవిగారిపద్యాన్ని కుమారపంథవ ప్రసిద్ధులలో ఉదాహరిస్తూ ఇది శ్రీనాథుని సప్తశతిలో నాల్గవ అశ్వాసంలోని నని పేర్కొన్నాడు³. కవిగారి దగ్గర సప్తశతి ఉండిందేమో చెప్పలేం

నిదదవోలువారు ప్ర. మ. భూ. పీఠికలో మరోరెండు పద్యాలను సప్తశతిలోనివిగా ఉదాహరించినారు.

[క్రీ. శ 1931 లో జరిగిన కాకతీయచారిత్రకమహోత్సవాల్లో జరిగిన గ్రంథప్రదర్శనంలో శ్రీనాథుని గాథా సప్తశతి ప్రదర్శించబడినట్లుగా కాకతీయ పంచిక తెలుపుతుంది.⁴ ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజుగారి తాతగారివద్ద

1 మా స ఆం. సా. 4 వం. 134 పుట.

2 చం గ్రం MNo, 328; D 705 పుట 49b

3 కుమారపంథవం (పూ. భా) 4 ఆ. 568 పద్యం అదోక్షాపిక

4. కాకతీయపంచిక, అనుబంధము, ఉత్పన్నము ప్రదర్శించిన గ్రంథములు

శ్రీనాథుని గాథాన ప్రకృతివ్రతి ఉండినట్లుగా, దానినే కేషాద్రిరమణ కవులు గ్రంథప్రదర్శనకోసం తీసుకొని మ్యామండరామరావుగారికి ఇచ్చినట్లుగా, తరువాత ఆగ్రంథం తిరిగి వారికి రానట్లుగా వారు చెప్పుకునేవారనీ ఆచార్య రామరాజుగారు తెలుపుతున్నారు. ఏమైనా తెలుగు సాహిత్యంలో ఒక మహా కవి సంతరించిన మహాగ్రంథం నష్టమైనందుకు విచారించవలసినా అందులోని కొన్ని పద్యాలైనా దొరుకుతున్నందుకు కొంతైనా వంతోషించవలె]

1. మాఘమాసంబు పులివలె మలయుచుండఁ
బచ్చడంబమ్ముకొన్నారు పసరమునకు
ముదితచన్నులు పొగలేని ముర్మురములు
చలికి నొరగోయ కేలుండు నై రికుండు⁵
2. పటురుంఝాపవనోత్తృజాలయములో భద్రంబునం బిడైకం
కటిపై ముచ్చముడింగి నిర్భరపయోగగ్లాని శోషించి యె
క్కటి నిద్రించుచునున్న పాంధవనితన్ గర్జావచః ప్రాధిమన్
దటిదుద్యోతము చూపు నట్టినదురే దారాధర శ్రేణికిన్.⁶

5. క్రీడాభిరామం. 262 ప. ఈ పద్యానికి మూలమైన ప్రాకృతగాథావ్చాయ.
విక్రీణితే మాఘమాసే పామరః ప్రావరణం బలివర్జేన
విఘ్నాచుముర్మురవిభౌ శ్యామల్యాః ప్రనౌ వశ్యన్. (గా. ప. III. 88)
6. క్రీడాభిరామం. 80ప; దీనికి మూలమైన ప్రాకృతగాథావ్చాయ.
యజ్ఞావాతోత్తృణితే గృహే రుదిశ్వా నివృహనిషణ్ణామ్
దర్పయతీవ గతపతికాం విద్యుదుద్యోతో జలధరాణామ్. (గా.ప. IV 15)

3. వారణసేయ దావగానవాః నవవారిజమందుఁ దేటిక్రొ
వ్వారుచునుంట నీవెరుగవాః ప్రియ హాః తెరగంటిగంటితె
వ్వారికి గెంపురాదె తగవా మగవారల దూర నీ విభుం
దారసి నీ నిజంబెరుగనంతకు నంతకు నోర్చు నెచ్చెల్లీ⁷
4. ఇంచిన బాలకేఁదరమేశ్వరు జూటకిరీటకోటిఁ గీ
లించిన చంద్రరేఖఁగణశింప మదిం దిలకించి కాఱి లీ
లాంచితపాలవీధి వికటాకృతిగాఁ గదియించి ముద్దుల
న్మించి నటించు దంతములునింబ్రణులించెద నిష్టసిద్ధికిన్.⁸
5. భాగ్యవతులు మున్ను ప్రాణేశ్వరునిఁ జూచి
వడఁకువారు నూర్చు విడుచువారు
పులకలొత్తునారు బోలంగ ననుబోలంగ ననుబోలి
తన్ను మలుచునదియుఁ దడవగలదె.⁹

పై రెండు పద్యాలను నిడదవోలువారు శ్రీనాథుని గాథావత్సరతిలోని
విగా ఉదాహరించినారు.¹⁰ ఐతే ఇవి వత్సరతిలోనివే అని చెప్పడానికి
ఆధారమేమిదో:

7. కు. సం. (పూ. భా.) 4 అ. 5^వ8 పద్యం ఆదోక్షాపిక;

సం. గ్రం. MNo. 328; D. 705. పుట 43b, వీనికి మూలమైన
గాథ ఇది.

“కవ్వ వ ణ హోష రోషో దత్తూణ పిలలం నవ్వణం అహరమ్,
వభమరకమలన్వృజరి వారిలవామే వహసు ఏల్లమ్॥ గా. ప. 880

దీని భావ :

కవ్వై న భవతి రోషో దృష్ట్యా ప్రియాయాః పవనమదగ్రమ్
వభ్రంపద్మాఘ్రాణకీలే వారిలవామే వహస్వేదానీమ్.

8. ప్ర. మ. భూ. 31 ప. 8. ప్ర. మ. భూ. 671 ప.

10. ప్ర. మ. భూ. పీఠిక, 19 పుట.

గిరిజా కల్యాణము

పింగళి సూరన

[రాఘవసాందవవీయం, కళాపూర్ణోదయం, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం, గిరిజా కల్యాణం, గరుడపురాణం-ఈ ఐదు గ్రంథాలు పింగళిసూరన రచనలు. వీటిలో తొలి మూడుగ్రంథాలు పూర్తిగా మనకు లభిస్తున్నాయి. లాక్షణికుల పుణ్యమా అని అతని గిరిజాకల్యాణంలోని మూడు, నాలుగు పద్యాలైన లభిస్తున్నందుకు వంతోపించవలె గరుడపురాణంమాత్రం తాను రచించినట్లుగ చెప్పుకున్నా¹ దీన్ని లాక్షణికులెవ్వరూ ఉదాహరించలేదు.

సూరన తాను లలాటేశ్వరార్చిత్రీయదనని చెప్పుకోవడంవల్ల తద్బుక్తి ప్రకటించే గిరిజాకల్యాణం అనే రావ్యాన్ని ఆయన తన సూనాగుమీసాల సూత్రయోగవనంలో ప్రాసి ఉంటాడని ఆరుద్రగారు చెప్పుతున్నారు.

కస్తూరిరంగకవి, గణపపరపువేంకటకవి తమ లక్షణగ్రంథాల్లో గిరిజా కల్యాణంలోని పద్యాలను ఉదాహరించినారు. ఈ కావ్యంలోనుంచి ఒకే ఒక పద్యాన్ని ఆనంతరలాక్షణికులు ఉదాహరించినారని ఆరుద్రగారు చెప్పుతున్నారు కాని మనకిప్పుడు లభ్యమైనపద్యాలు నాలుగు.]

1. కోవాటోపంబున ధర

జీసాలకచంద్రముఁడు మునిశిఖామణులన్

ద్రోపించిన వారు దురా

లాపము లాడుచునుఁ బోయి రాసమయమునన్⁴

1. ప్ర ప్ర: పీరిక 6వ. 2. వ. ఆం. సా. 8వం. 189 పుట

3. వ ఆం సా, 8వం 189 పుట

4. ఆ. ర. చం. III -234, వ. ల. సా. 51 పుట.

2. వికవిక నగి విగిచ

వికముడి కొనగోట మీటె వెంబడిగా నీ

విక విడఁజేరెదవే నీ

విక రాక పలుక⁵ ...

3. బంగరుబొంగరాల నగుపోడిమి తోరపుగబ్బగుబ్బలిం-

దుం గుడియించు నెమ్మొగము తుమ్మెదలనెద్దలంగ-నినున్

ముంగురు లంగజాత్రములు మొక్కపడన్ పుటియింపఁజాలు వా

ల్లంగవ దీనికే తనరు కాంతిలోఁ బరికించి చూచినన్.⁶

4. అంజలకరగి యగ్గింజనించినదండ

లేచి యగ్గించి చీలించకడిగినంత.⁷

5. ఆం. ప్ర. ర. 19 b పుట

6. ఆం. ప్ర. ర. 23 b పుట

7. ఆం. ప్ర. ర. 16 a పుట - ఈ పద్యపాదమవ్యవస్థంగా ఉన్నది.

గోదావరీ శత కిము

ప్రెగ్గడపల్లి పోతయ్య

[ప్రెగ్గడపల్లి పోతయ్య ఈ శతకకర్త. ఈతడు వ్రాసిన ఒకానొక పద్యకావనమునుబట్టి ఈ కవి 1488లో నున్నట్లుగ తెలియుచున్నదని పండిత సంగూరి సుబ్బారావుగారు తెలుపుతున్నారు.¹ గోదావరీమహాత్మ్యవర్ణనం ఈ శతకంలోని వర్ణ్యాంశం. లభ్యమైన రెండు పద్యాలవల్ల ఈ శతకశైలి ఎంత రమ్యమో ఊహించవచ్చు.

1. స్థిరపుణ్యదయమేదినీందువదనాసీమంతవీధీలన
స్థురుముత్తైవరిసూత్రమోః సురుచిరజ్ఞానపురంద్రీయశో
చరచమ్మిల్లలితాంతమాలికయో భూతస్వీకుచశ్రీమనో
హరసువ్యాసమో నాగ వీరగు ప్రవాహంతోప్పు గోదావరీః²
2. ద్వీరదాకారతఃజేర్చి సంతమసరీతింటొల్చి మేఘాకృతిం
బడపై తైలధృతిందనర్చిన మహాపాపాఘముంగిట్టి తే
సరిమాడ్కిన్ రవిధాతి గాడ్చుగతి వజ్రస్ఫూర్తి దారించు వే
హరియించున్ విరియించుఁ డ్రుంచు భవదుద్యద్వారిగోదావరీః³

1. శ. క. చ. 738 పుట.

2. శ. క. చ. 738 పుట

3. శ. క. చ. పీఠిక

గౌరీ కల్యాణము

కస్తూరి భట్టరాజు

[ఈ కావ్యంలోని ఒకే ఒక పద్యం లభించింది.]

1. లలితసరోజసౌరభములం గలయం జని చూచి యెందు మె
చ్చొలయమి నాపురాంగనల యొప్పెడు వక్త్రసరోజగంధముల్
పలుమెఱు గ్రోల సౌరభములపై కవివర్గములేగు దానసం
కలితగజేంద్రగండఫలకంబుల కుప్పయనంబు నేయుచున్.¹

1. ఈ పద్యం మానవల్లి కవిగారిచే కుమారవంధవప్రథమ భాగసు
బంధంలో ఉదాహరింపబడింది.

చంద్రాభరణశతకము

చక్రపాణి రంగనాథుడు

[పాల్నూరికి సోమనాథునితో వదిలి ఓడిపోయి శివదీక్షను పొందిన చక్రపాణి రంగనాథుని కృతి యిది. రంగనాథుడు శ్రీశైలమల్లికార్జునునిపై శ్రీగిరినాథవిక్రమ మనేపేరు 100 సీవపద్యాలు, 8000 పద్యాలున్న మహాగ్రంథం, వేయిపాదాలుగల దండకం, ఒక శారావళి, నాలుగు రయాగ్రాహాలు, ఒక వృత్తశతకం, వేయి దోధకవృత్తాలు, నూరు తోటకవృత్తాలు, ఏడు రంగదలు, 3000 మత్తకోకిలలు, 800 గీత పద్యాలు, 8 మంజరులు, 500 కందాలు, 38 గద్యలు, 38 ఉభయ శతకాలు వ్రాసినట్లుగ గురురాజ చరిత్ర కర్తయైన సిద్ధనంజేతుడనే కన్నడకవి పేర్కొన్నాడు. ఇవికాక వీరభద్రవిజయం, శరభరీతి అనే ప్రథాలను కూడా వ్రాసినాడట. పోయిన తనకన్నులు తిరిగి వస్తే భగవంతునికి తనయెత్తు కృతులు వమర్చిస్తానని మొక్కి ఆ మొక్కుబడిని తీర్చుకోవడానికే రంగనాథుడిన్ని కృతులను రచించి ఉండవచ్చు. ఏమైనా ఈ కృతులన్నీ మనకిప్పుడు లభ్యం కావు. నయనరగడను, నమఃశివాయ రంగడను ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చా. ప. మం. (2భా) లో ప్రకటించినారు¹. లక్షణగ్రంథాల్లోనూ, పెదపాటి జగ్గన వంకరలగ్రంథంలోనూ ముద్రాకొన్ని పద్యాలు లభిస్తున్నాయి.

రంగనాథుడు 13వ శతాబ్ది చివరిభాగంలోనూ 14వ శతాబ్ది ఆరంభం లోనూ ఉండి ఉంటాడని విమర్శకులు అభిప్రాయం. ఇతడు వరంగల్లు ప్రాంత నివాసి అని గోలకొండకపురి వంశికలో చెప్పబడింది.²

1. పుటలు 89-90

2. 406 పుట

నిర్దేశనంజేతుడు రంగనాథకృతంగా పేర్కొన్న నూరుకందాలు చంద్రాభరణశతకానికి చెందినవే కావచ్చు. ఈ శతకంలోని రెండుపద్యాలు మాత్రమే ఇప్పటికి లభిస్తున్నాయి.]

పాలకల భస్మరేఖలు
మేలెప్పుడెటుంగనేర్పు మృగమదపంక
వ్యాలేపనాదిరుచులకు
జాలింపడుగాక బాలచంద్రాభరణాః

2. జడలల్లి భూతి పూయని
బొడపులఁ బొడగాన మాదిపురుషులలోనన్
నక్షత్రమంత్రపు సమయంబులు
జడమతు లలరించుకొనిరి చంద్రాభరణాః

పై రెండుపద్యాలు శ్రీ నిడదవోలువారి 'రిక్షణగ్రంథములు-వాఙ్మయ పరిశోధన' అన్న వ్యాసంలో ఉదాహరింపబడ్డవి.³

'పాలకలభస్మరేఖలు' - అన్నపద్యం అసమగ్రంగా బాలబోధ చృందస్సులో ఉదాహృతమైనట్లుగా ప్రభాకర శాస్త్రిగారు పేర్కొన్నారు.⁴

3. ఆంధ్రప్రతిక, ఉగాచివంచిక 1954-55

4. చా.ప.మం. (2భా) 84పు.

చ మ త్తా ర రా మా య ణ ము

[ఈ కావ్యంలో రామకథ చమత్కారంగా వర్ణింపబడిఉండటంవల్ల కవి దీనికి చమత్కారరామాయణమనే పేరు పెట్టిఉంటాడు. దీనికర్త ఎవ్వరో తెలియదు. అప్పకవీయం, మరో చందోగ్రంథం—ఈరెండింటి పుణ్యమా అని ఇందులోని రెండు పద్యాలు మనకు లభ్యమౌతున్నాయి.]

1. ఓ శశిముఖి లోపాము

ద్రోహుడు కలశభవుఁ డుండు నిట నతఁడు తపో
రాశి మహాత్ముఁడు మును పా
పోశనముగఁ గొనియె సాగరాంబువు రెల్లన్.¹

2. నిన్నుఁ జెఱగొన్న హైహయ

కన్నను దోర్వీర్య మెక్కుడగు భార్గవులీ
లన్నిర్జించిన రాముని
కన్నను కూరుండు ముఱ్ఱగంబులఁ గలదే.²

1 అ. క. III — 163; చం. గ్రం. R 2322 తిరుపతి.

2 అ. క. III — 239

త్రై శంక వోపాఖ్యానము

కవి సింగరన్న

[ఈ కావ్యంలోని ఒకేఒక పద్యం అ. క. లోనూ, స్తు. మ. రం. లోనూ ఉదాహరింపబడింది. ఈ కావ్యకర్త కవిసింగరన్న అని సు. రం తెలుపుతుంది. సింగరన్న తన కావ్యాన్ని త్రిశంకూపాఖ్యానమనకుండా త్రైశంకవోపాఖ్యానమనడం ఆయన తద్దితప్రయోగప్రియత్వాన్ని సూచిస్తుంది, 'ప్రియతద్దితా దాక్షిణ్యాః'-అని కదా భగవత్పఠంజలి వాక్యం ']

1. ముషకేతుద్విపునకు (గి

ల్పిషపర్వతవృపున కమృతవిషనిధిజామా

త్రిపునకు ఋషిపూజితనకు

విషమాక్షున కింద్రముఖదివిజపక్షనకున్,-

1. చూ:-మ.తా.1వ అహ్నికం యథా లోకికపై దిశిషు అన్నవార్తికభాష్యం.

2. అ. క. III -330, సు. మ. రం. I - 203

ద శ గ తు లు

భాస్కరుడు

[పద్మాలుగో శతాక్షికి చెందిన హుళక్కి భాస్కరుడు దీనికర్త. ఇందు లోని ఒకపద్యం మాత్రం లభ్యమైనది. సంస్కృతంలో రచింపబడ్డ దశగతు లనే గ్రంథానికి ఇది అనువాదమని మేదేపల్లి వారు అభిప్రాయపడుతున్నారు¹. రెండవ ప్రకాశరుడుని గజసాహిజియైన సాహిజిమారనికి అంకితమైనది. హుళక్కి భాస్కరుడు తన రామాయణాన్నికూడా సాహిజిమారనికే అంకితం చేసినాడు.]

1. పలుకుటెఱుంగు లాననవిభాట లసాంగనిరీక్షణంబు లూ
ర్పులు మరుపెట్టియైన వెలిపుచ్చరు నెచ్చెలు లేమి చందమా
చెలువ తెఱుంగు మీ కెఱుంగఁ జెప్పితిఁ జెప్పెడిదేమి యిట్టిదో
నలికులవేడి (దేర్పు దగదా గజసాహిజిమార! ధీమణి!²

1. భాస్కరరామాయణపీఠిక-2⁷ పుట.

2. చంగ్ర. D 705. అం. వి, 44 శ పుట

దేవీవిజయము

[ఈ కావ్యాన్ని రచించిన కవి ఎవ్వరో తెలియదు. ఇందులోని ఒకే ఒక పద్యం అప్పకవీయ సుకవిమనోరంజనాలవల్ల తెలియవస్తుంది. కుంభ నికుంభాదిదైత్యులపై విజయాన్ని పొందిన దేవియొక్క మాహాత్మ్య వర్ణనం ఈ కావ్యంలోని వర్ణ్యాంశం కావచ్చు.]

1. వాక్త్రీజేత్రాంగనాశచీశక్తురధిక
సంభ్రమమునఁ గుంభనికుంభదైత్య
హంత్రీఁ బూజింపుదురు త్రయీమంత్రములను
స్తోత్రములు చేసి మంగళారాత్రిక లిడి.¹

ధ్రువచరిత్ర

నరసింగన్న

[ఈ కావ్యంలోని ఒక సీవపద్యపాదం ఆ. రం. చం. లోనూ, ఆం. ప్ర. ర. లోనూ ఉదాహరింపబడింది. రంగరాట్నందాశర్త కావ్యకర్త పేరును తెలుపలేదు. కాని గణపవరపు వెంకటకవి ఈ కావ్యకర్త నరసింగన్న అని పేర్కొన్నాడు. ఏనుగు రక్షణకవి (ప్రసిద్ధుడైన ఏనుగు రక్షణకవి తాత) కూడా ఒక ధ్రువచరిత్ర వ్రాసినట్లు తెలుస్తుంది. కాని ఈ రెండు ధ్రువచరిత్రలూ ప్రస్తుతం అలభ్యలే.]

1. రాజులకును విపర్యాసబుద్ధి జనింప

యా సీమప్రజ కెల్ల హాని గాదె¹

చారుదేష్టచరిత్రము

[చారుదేష్ట సుదేష్టకు వర్యాయవదం. కనుక ఈ కావ్యంలో సుదేష్ట చరిత్రం వర్ణ్యాంశమన్నమాట. ఈ కావ్యంలోని రెండేరెండు పద్యాలు లభ్యమైనాయి వీటిలో ఒకటి పురవర్ణన వందర్యంలోనిది. రెండవది కీచకుడు ద్రావదిని చూచి ఆమె సౌందర్యాన్ని భావించే వందర్యంలోనిది కావచ్చు.

ఈ కావ్యకర్త ఎవ్వరో తెలియదు.]

1. ఆచరలు నందనంబునఁ దెచ్చుకొను సు
రాగకుసుమములు హర్మ్యవాతాయనముల
చెంతఁ గాలాది తత్పురస్త్రీల కొనఁగి
వేడికొని పోవుదురు కప్పవీడియముల.¹

2. ఈ లలన వేలుపుంజవ
రాలో యచ్చరయొ కిన్నవదూమణియో
వ్యాళాంగనయో కాకీ
భూలోకస్త్రీల కిట్టి పొంకము గలదే!²

1. అ. క. III - 171; వీ. భూ. 37 పుట.

2. అ. క. I - 217; సు. మ. రం. II - 22

చిత్రశేషభాగవతము

[అం. కౌ. లో చిత్రశేషభాగవతంలోనిదిగా ఒకపద్యం ఉదాహరింపబడింది ఇందులోనే శేషభాగవతంలోనిదిగా మరొకపద్యం కనిపిస్తుంది. ఈ రెండు భాగవతాలూ ఒక్కటేనో, వేర్వేరో తెలియదు. వీటి కర్తలెవ్వరో కూడా చెప్పలేము.]

1. బృందావనమున వేసటఁ

తెందక ప్రేమలను గలియు చెన్నుగదా గో

విందుఁడని యొక్క చెలి యా

నందంబునఁ బలికె నొందు నలినేక్షణతోన్.¹

జాంబవతీకల్యాణము

కళాధరకవి

[ఈ కావ్యంలోని ఒక్క ద్వీపద షష్ఠ్యంతపదం విశేష్యంగా ఉన్నప్పుడు తద్విశేషణం ప్రథమాంతంలో ఉండవచ్చునే నియమానికి అం. కౌ. లో ఉదాహరణంగా ఈయబడింది. ఈ ఉదాహృతికి అవతారికగా ఉన్న “కళాధరకవికృతే జాంబవతీకల్యాణే ద్వీపదప్రబంధే” అనే అవతారికావాక్యం వల్ల ఇది ద్వీపదప్రబంధమనీ, కళాధరుడనేకవి ఈ ప్రబంధకర్త అనీ తెలుస్తుంది. ఈ కవి శ్రీ. శ. 1800 ప్రాంతంవాడనీ, కళాధరుడనేది బిరుదనామమనీ నిడదవోలువారు అభిప్రాయపడుతున్నారు; అంతేకాక ముడియం వెంకటరమణకవి ‘కళాధరోపాఖ్యాన’మనే ప్రబంధాన్ని రచించిఉండడంవల్ల అతడే కళాధరకవిగా ప్రఖ్యాతిపొందెనేమో అనికూడా వారు అనుమానించినారు¹, ఇది శ్రీకృష్ణదేవరాయల సంస్కృతజాంబవతీకల్యాణానికి అనువాదమేమో]

1. వసుదేవతనయుఁడు వసుదేవునకు

బిసకుసుమేక్షణ ప్రీతిమై మ్రొక్కె.²

1. రక్షణగ్రంథములు - వాఙ్మయపరిశోధన అన్నవ్యాసం,

ఆంధ్రప్రతిక ఉగాదిపంచక (954.55), 2. అం కౌ.

జై మి ని రా మా య ణ ము

['ఆంధ్రకౌముది' అనే ఒక్క వ్యాకరణంతప్ప మరే ఇతరవ్యాకరణ గ్రంథంకానీ, చందోగ్రంథంకానీ జైమినిరామాయణాన్ని పేర్కొన్నట్లుగా కనిపించదు. ఉండే, ఒప్పే మొదలైన పదాలు వకారాదిపదాలనీ, అవి పరిపదాలుగా ఉన్నప్పుడు వందిలో వాటివకారం లోపిస్తుందనీ, పద్యాదిలోమాత్రం ఓష్ఠ్యా చ్చు వరమందున్న వకారం లోపించదనీ వివరించే వందర్పంలో ఆంధ్ర కౌముదీకర్త జైమినిరామాయణంలోని సీతాకల్యాణపుట్టంనుండి ఒక్క పద్యాన్ని ఉదాహరించినాడు. ఈ రామాయణకర్త ఎవ్వరో తెలియదు.]

1. ఉవిద యొకర్తు మేన దొడవల్దగిలించె ముదంబు మీఱగా
నవనిజ కప్పుదోర్తు వెలియన్నొసటన్ దిలకంబు నీదై నొ
క్క వనిత దొడ్గె మేన్ అవిక కాటుకిదెం గనులం దొకర్తు సాం
కవమృగనాభిపంక మొకకాంత యలందె విలాసమొప్పగన్.¹

నృసింహపురాణము

వేములవాడ భీమకవి

[నృసింహపురాణం, శతకంధర రామాయణం, భారవిలాసం—ఈ మూడు గ్రంథాలు లక్షణగ్రంథాల్లో భీమకవికృతంగా పేర్కొనబడ్డవి. ఇతే వీటిలో ఏ ఒక్కటి ఇప్పుడు లభ్యం కావడంలేదు. లక్షణగ్రంథాల ఎణ్ణామా అని వీటిలోని కొన్నిపద్యాల మాత్రమే లభిస్తున్నాయి.

భీమన నృసింహపురాణంలోనివిగా ప్రస్తుతానికి లభ్యమైన పద్యాలు తొమ్మిది మాత్రమే. ఆం. ప్ర. ర. లో ఉదాహరించబడ్డ 'కెంజిగురునకున్' అనే పద్యం నృసింహపురాణంలోని ఆలో ఆశ్వాసంలోనిదిగా పేర్కొనబడడం వల్ల ఇందులో కనీసం ఆరాశ్వాసాలున్నట్లుగా చెప్పవచ్చు.]

1. ఉల్లసిల్లుచు మేలిమి యొల్లమేటి

యజ్ఞగర్భుని ప్రోలఁ బ్రత్యక్షమయ్యె¹

2. నింగిపయినుండి గట్టుల

గొంగ కడున్ రాలిపోన్ గురియింపఁగ నా

లం గావ ముకుండుఁడు దా

రెం గోవర్ధననగంబు లీలగ నేలన్²

3. ఈ షీతికి వచ్చి వేగమె

దక్షరామమున వారతరుణుల నాట్యం

బీషించి యంతకర్మను

తత్క్షణమున నేర్చి కంధ ల్ వేర్వరంగన్.³

1. ఆం. ప్ర. ర. 13 a పు. ఆ రం చం 1 -337, 2 ఆం. ప్ర.

ర. 17 a పు. 3. ఆం. ప్ర. ర. 21 b పు.

4. శ్రీనాథః భవత్పదములు
 సానందధ్యానమహిమసంగతిచేతన్
 పూవిన కొలిచిన వారల
 కేనాఁడును వాఁచితార్థ మెల్ల పలింతున్.⁴

5. మానవనాథుఁడు గంగా
 స్నానాంతరము సకలదాసములు మహా
 దీనులగు విప్రకోటికి
 పేనాదయతోడ నిచ్చి శిష్య పేవించెన్.⁵

6. కెంజిగురునకుం గతివర
 వంజకు పాల్ పిచ్చుకుంబువానికి పకువున్
 నంజరుకు కమ్మఁదావియు
 లంజెకు మేలెందు లేదు రావిటరాయా⁶

7. నృపతి నెగ్గిన నేకరించుక జరి మెల్ల
 రాసీక యదిమి నిలమ్ము దనరె.⁷

8. గూనివీపు జనులు గుఱ్ఱపెట్టియు వ్రేలు
 చండ్లు పుసులుగారు రొండితీట
 నోరనొండి పల్లు నోరఁ బోయిన మోరఁ
 దనరియున్న లంజతల్లిఁ గాంచి.⁸

4. అ. ప్ర. ర. 37 పు. 5. అం. ప్ర. ర. 40a పు; అ. రం. చం. III -252.

6. అం. ప్ర. ర. 43 a పు.

7 అం. ప్ర. ర. 43a పు. 8. అం. ప్ర. ర. 25 b పు.

అంబికావ్య వక్యముకౌవళి

9. మరువముఁ బొంది పొంది విరిమల్లియపూవులఁ జెంది చెంది కే
సరములఁ గ్రాలి క్రాలి జలజాతపరాగము దూలి తూలి క
ప్పురమున నేచి యేచి సురపొన్నల వాసన మోచి మోచి తె
మ్మెరలునిరంతరంబును భ్రమించుచునుండుతదింతతంబుగన్

వీరేశలింగం వంతులుగాను పై పద్యాన్ని వేములవాడ భీమన నృసింహ
పురాణంలోనిదిగా పేర్కొన్నారు⁹

10. వాండిమి నల్లసిద్ధి జననల్లమఁ దోర్చిన రాజు భీరుఁడై
యాండ్రనుఁ గానకుండ వృషభాంకము పెట్టికొనంగఁ జూచితో
నేండిదె యేమి నీవనుచు నెచ్చెలులెల్ల హసింప నంతలో
మూండవకంటితోడదొరమూర్తివహించిన మ్రొక్కిరంగనల్¹⁰

పై పద్యం ఆం. ప్ర. ర. లో భీమన చెప్పిన పద్యంగా మాత్రమే
పేర్కొనితా ఇది భీమన నృసింహపురాణంలోనిదని మానవల్లి కవిగాడు
సూచించినాడు¹².

9. ప్ర. మ. భా. 253 వ.

10. అం. క. చ. . (238, 239 పుటలు) 11' ఆం. ప్ర. ర.

12. కుమారవంశవహీతిక (చూ:-మానవల్లికవి-చిహ్నము, 8 పుట)

పంచబాణవిలాసము

[దీని కర్త యెవ్వరో తెలియదు. సంస్కృతంలోని పుష్పబాణ విలాసం వంటి శృంగారకావ్యం కావచ్చు. ఇందులోని ఒకే పద్యం లభ్యమౌతుంది.]

1. చిత్తమ్మన రంజిల్లుచు
ముత్తైదువు లపుడు గదిసి పూవిత్తునకున్
చిత్తరికిఁ బలుతెఱంగుల
నెత్తిరి హారతులు పొరులెల్లఁ జెరింగన్¹

పంచాస్త్రవిజయము

మల్లకవి

[అంద్రకౌముది అనే వ్యాకరణగ్రంథంలో మాత్రమే ఈ కావ్యంలోని ఒక పద్యపాదం ఉదాహరింపబడింది. దీని కర్త మల్లకవి. ఈతడే మల్లకవో వృష్టంగా చెప్పలేం. కావ్యం పేరునుబట్టి మన్మథుని విజయం ఇందులోని వర్ణాంశమని తెలుస్తుంది.]

1. చురుకున నాట నేనె నవచూతసుమాకుగపంక్తి నా యెదన్¹

1. సు. సా. 102 పద్యం; ల.దీ.

2. అం.కా.

ప ర మ భా గ వ త చ రి త్ర

లక్షణకవి అప్పన

[శృంగారకవి తిరుమలనాథకవి. కట్టావరదరాజు, ఆలూరి తుప్పన. గణపవరపు వేంకటకవి, లక్షణకవి అప్పన మొదలైన కవులెందరో వరమ తాగ తాగవశీధరిత్రను రచించినాడు. కాని మనం ప్రస్తుతం చెప్పకునే వరమ తాగ వశచరిత్ర లక్షణకవి అప్పన రచించినట్టిది. ఆ. రం. చం; ఆం. ప్ర. ర. ను. మ. రం. ఈ కావ్యంలోని పద్యాలను ఉదాహరించిన లక్షణగ్రంథాలు, అరిద్దిమైన ఈ కావ్యంలో అరిద్దిమైన పద్యాలు మూడు మాత్రమే.]

1. ఆశీర్వదించి కుతుఁ డుచి

తాననుఁ డగుచు రాజనందను నునిచి యా

వేశకృపామతి కావ

క్షేపిషాదీక్తుఁ డగుటఁ గృతనిశ్చయఁడై ¹

2 ఈ సరణిన్ కుమారమణి హెచ్చు తపంబొనరింప విందిరా

వాసుఁడు పీతవాసుఁ డుపవాస ... దివ్యసమేతుఁడై దయా

రాశి లగేంద్రయానమున రాసుతమోలఁ బ్రసన్నుడై నము

ల్లాసముతోడ బాలకుతలన్ దనహస్తముఁ జెర్చి యిట్లనున్²

3. ముదమంది రామచంద్రుఁడు

మదిరాక్షిం గవి.... గూర్చి మౌనియుఁ దానున్

మిథిల చ్చినచో

యేదురుకొనియై విశ్రాంతమునీశ్వరు నదిపా ³

1. ఎ.మ.రం 1 - 76; ఆ.రం.చం.1 - 105; ఆం ప్ర.ర. 288 పుట.

1. ఆం. ప్ర. ర. 28 b పుట 3. ఆం ప్ర. ర. 22 b పుట.

ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము

[ప్రద్యుమ్నుని కథను తెలిపేకావ్యాలు తెలుగు సాహిత్యంలో రెండు మూడు కనిపిస్తున్నాయి. వీటిలో ఒక ప్రద్యుమ్నచరిత్ర విష్ణుకోట పెద్దన్న కృతి మని మానవల్లివారు భావిస్తే¹ వేటూరివారిది పొన్నూర పెద్దిరాజు కృతమని తెలిసినాడు.² ఇది అలభ్యం. కాన్ని పద్యాలు ప్రబంధరత్నావళిలో ఉదాహరించబడ్డవి.³ ముప్పిరాల సుబ్బారాయకవి రచించిన ప్రద్యుమ్న చరిత్రం మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారంలో ఉన్నది⁴. పదేరపుని మఠపుడు ప్రద్యుమ్నవిజయం రచించినట్లుగా తెలుస్తుంది. కాని అదీ అలభ్యమే. సురక్షణసారకర ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానంలోనిదిగా ఒక పద్యాన్ని ఉదాహరించినాడు. దీని కర్త ఎవ్వరో తెలియదు. లేదా ఈ పద్యం పైన పేర్కొన్న ప్రద్యుమ్నవిజయ, ప్రద్యుమ్న చరిత్రల్లో-వేదిలోనైనా ఉన్నదేనో. పరిశీలించవలె.]

1. పంచశరుం ధనగను జా

లించి మహాప్రదనభూమి నీక్షించి మదో

దంచితుడై శంఖముఁ జూ

రించెం గురిగిరులు దిక్కురీప్రణ మడఁగన్⁵

1. ప్ర. మ. భూ. పీఠిక. 5 పుట. 2. ప్ర. ర. పీఠిక. 21 పుట.

3. ప్ర. ర. 43-47 పుటలు.

4. D. 571

5. సు. పా. 127 పద్యం.

ప్రబంధసారకృష్ణాభ్యుదయము

ప్రోవడాంకమహాకవి

[ప్రోవడాంకమహాకవి ఈ కావ్యకర్త. ప్రోవడాంకుడనేది కవి విజ్ఞానమునా లేక విరుదనామమో తెలియదు. విరుదనామమైతే దానికర్థమేమో ! అం. కౌ. మాత్రమే ఈ కావ్యాన్ని ఉదాహరించింది.]

చెరువకు మనసార శిరసంఘ వేడుక
నీతె కాక మరొకవికి నలవియే.¹

బిల్ రౌ మ విజయము

నంది సింగయ

[అ. ప్ర. ర. తోమా. అ. రం. చం. లోమా ఈ కావ్యంలోని పద్యాలు శిదాహరింపబడ్డవి. నంది సింగయ ఈ కావ్యకర్త అని వీటిలో ఉన్నది. నందిసుంటరి జంటలో నంది వంశీయుడు మల్లయ కాని సింగయ కాదు. నంది మల్లయ అనడానికి బదులుగా నంది సింగయ అని పేర్కొనడం జరిగిందో లేక నందివారి వంశంలో ఒక సింగన ఉన్నాడో : మొత్తంమీద ఈ జంటకవుల ఇంటి పేర్లను నిర్దేశించేప్పుడు లక్షణ గ్రంథాల్లో కొంత వ్యత్యాసం కనిపిస్తుంది. అ. ప్ర. ర. లో శిదాహరింపబడ్డ 'లోకస్తుత' అనే ఈ కావ్యంలోని పద్యం మంట నాగయ బలరామవిజయంలోనిదని పేర్కొనబడింది. ఇందులోని ఒక పద్యం (ఒక వరము అనేది) పంచమాశ్వాసంలోనిదని శిదాహరించడంవల్ల ఈ కావ్యంలో కనీసం ఐదాశ్వాసాలు ఉన్నాయని చెప్పవచ్చు.

'లోకస్తుత హరిదిభ' అనే పద్యంలో తుకువ వంశానికి చెందిన రాజా ప్రళంప ఉండడంవల్ల ఈ కావ్యం తుకువరాజుకు అంకితమని ఊహింపచ్చు.]

1. ఒక వరము నీదు నెమ్మది

కిక కావలసినది యడుగు మిచ్చెద నని యం

తకవై రి యాన తిచ్చిన

మొకమాట మొకింత లేక మునివరుఁ డంతన్¹

1. అ. ప్ర. ర. 193 శ్లో. ఈ పద్యం పంచమాశ్వాసంలోనిదని పేర్కొనబడింది.

2. ముదిత ముదితయైతన
రదనరంతులు మదిఁ దెలియ మునివండ్రున్
మదనకదనమ్మునఁ దేలిచి
నదమదముగ పరకాల చయ్యన వెడలెన్²
3. లలిచిది కీర్తిహంసికి
జలజతవాండంబు గ్రుడ్డు³
4. లోకస్తుత హరిదిభదం
తీక్యతనిజకుట్రకీర్తిదీరివిభవా,
ప్రాకటపలువాన్వయనీ
రాకరరాకాళికాంకః రాజద్వదనాః⁴
5. క్షత్రియధర్మంబున మాం
భాత్యుడు రాజ్యంబు నీతిఁ దగఁ బాలించెన్
కాత్రవరహితంబుగ నిజ
గోత్రము వెలియంగఁ బ్రజలు గొనియాడంగన్⁵

2. అం. ప్ర. ర. 20 a పు.

3. అం. ప్ర. ర. 44 a పు.

4. అం. ప్ర. ర. 48 b పు.

5. అ. ర. ఛం. III - 71

బలవదరీ శతకము

కందుకూరి రుద్రకవి

[అంభ్యమైన ఈ శతకాన్ని చెప్పిన కవి కందుకూరి రుద్రకవి. నిరంకుశోపాఖ్యానం. సుగ్రీవవిజయం. కొన్ని అష్టకాలు ఈతవి రచనలు. వీటితో పాటు నరనమనోరంజనమనే కావ్యాన్ని కూడా రుద్రకవి రచించివట్లు ప్రతీతి ఉన్నట్లుగ కవుల చరిత్ర తెలుపుతున్నది.

రుద్రకవి బలవదరీశతకంలోని నాలుగు పద్యాలు మాత్రమే లభిస్తున్నాయి.]

1. కలశపయోధిమీదఁ దరఁగల్ మణి హోరని మ్రోయవేయుభ
గులతలపాన్పు పాము బుసకొట్టఁగ నేగతి నిద్ర చెందెదో
యలనతఁ దండ్రిఁ బీచు చిటుకన్నను నిద్దుర రాదు మాకు నో
బలవదరీ దరీకుహరభాస్వదరీయదరీదరీ హరీః
2. కలుషనరిత్రరీ పుషితగంధకరీ మహిభృత్కిరీ భవా
చలభిదురీ దయారవవిళాలయరీ నిగమార్థమాధురీ
ఖలగజకేసరీ విభవకంపితమేరుగిరీ లతాదరీ
బలవదరీ దరీకుహరభాస్వదరీయదరీదరీ హరీః
3. ఆల పగవాని తమ్ముఁడు భయాతురుఁడై చనుదెంచినంతనే
బిగిబిగి వచ్చిరీవనుచుఁ బట్టము గట్టవె లంక కప్పదే
కొలిచిన నిన్నె కొల్వవలె కోరికలిచ్చిన నీవ యీవలెన్
బలవదరీ దరీకుహరభాస్వదరీయదరీదరీ హరీః

అంధకారవ్యవస్థ ముక్కావ?

పై మాడు వద్యాలను ప్రకాశరశాస్త్రిగారు చా. వ. మ. లో పేర్కొన్నాడు¹. వీటితోపాటు ఈ క్రింది వద్యాన్ని కూడా పంచాననప్రకాశిని ప్రకటించినట్లు దా. రేవూరి అనంతవద్యనాథరావుగారు పేర్కొన్నాడు.²

4. ఏలువని కూటికిన్ వెలెఱ బెట్టు ధరావరుఱ దేలు వీటికిన్
ఐలములు లేని యేటికిని సారెకు ఐందుగులున్న చోటికిన్
ఐలుపురతోటి పోటికి నృపాయరిసాటికిఁ బోవరాదయా
ఐలవదిరీ దరికుహరభాస్వదరీయదరీదరీ హర్షి .

బృంహసంభవము

పదా (వృ) తం అప్పన

[ఈ పాద్యంలోని రెండు పద్యాలు మాత్రమే లభిస్తున్నాయి. వాటిలో 'పోసుద్యోగము' అనే పద్యం కొన్ని లక్షణగ్రంథాల్లో మధుసేనంలోనిదిగానూ, మరికొన్నింటిలో మదనసేనంలోనిదిగానూ ఉదాహరింపబడింది.]

1. పో సుద్యోగము చేసిన

ప్రాణంబా యిదియె నీకుఁ బాథేయంబా

మానిని మందస్మితమధు

రానన చంద్రికలఁ గ్రోలి యరుగుము పిదపన్¹

2. లేజవరాండ్ర చూపుచిరికి న్నెఱుగెక్కిన కల్కిరేకు జం

దా జరిపించి తక్కుపితనాథుల తాల్మి చిరాలు పచ్చ తే

జీ జగరౌతు కంఠే వడిఁ జించి హళాహళి నేయఁగానియం

దే జగదంబు లేదు భటులెన్న నలంకరజార్థసాధకుల్²

1. ఆ.రం చం. II - 37, ఈ పద్యం అ.క లో మధుసేనంలోనిదిగానూ, ల.క.ఆం.ప్ర ర,న ల.సా. వీటిలో మదనసేనంలోనిదిగానూ పేర్కొనబడింది.

2. ల.క. V - 123

బ్రహ్మ ం డ పు రాణ ము

కవిమూర్తపురు

[కవిమూర్తపురు కవీశ్వరుడీ పురాణకర్త. కస్తూరి రంగకవి, గణపవరపు వేంకటకవి-ఈ ఇద్దరు మూర్తిమే ఈ పురాణాన్ని ఉదాహరించినారు. కస్తూరి రంగకవి ఈ పురాణకర్త పేరును పేర్కొనలేదు. కావి గణపవరపు వేంకటకవి కాసుదాహరించిన ప్రతిపద్యంతోలుతా ఈ పురాణం కవిమూర్తపురు కవిని చెప్పినాడు.]

1. నృపవరాగ్రణి విను మిఁకమీద తావకా
స్వయమున సారసనాథుఁ డుదయ
మంది దురాత్ముల నడఁచు¹
2. రాక్షసేశ్వరుఁ డెదిరిన తల్వణమున
మూఱుకొని విబుధు లగ్గింప మన్నిగొందు²
3. రోషంబునను త్రోవరో మునీశ్వరులార
యని పల్కెదన విధి నరుగువేళ³
4. అర్చితయన నారాయణవిగ్రహ
యంబుజనాభ వేదాంతవేద్య⁴

-
1. ఆం.రం.చం. - 334, ఆం.ప్ర.ర. 13a పుట
 2. ఆం.ప్ర.ర. 21b పుట
 3. ఆం.ప్ర.ర. 50¹ పుట, ఆ.రం.చం. - 138
 4. ఆం.ప్ర.ర. 320 పుట

భల్లా శరాయచరిత్రము

భట్టాచ్యుడు

[కవిమేధాశిషియైన భట్టాచ్యుడీ ద్వీపదప్రబంధకర్త యని ఆంధ్రకౌముది వల్ల తెలుస్తుంది. ఇందులో ఉదాహరణంగా చూపబడ్డ ద్వీపక మోహినీ సౌందర్యవర్ణనపుట్టంలోనిదట.

పిందుకటకరాజైన భల్లాకుడనే కవభక్తుని కథ ఈ ప్రబంధంలోని వస్తువు కావచ్చు.

కూచిమంచి తిమ్మకవి, కొట్ర బాలకవి, మల్లవరపు వారేశ్వరుడు, ఏనుగు లక్ష్మణకవి, చిత్తరువు గంగాధరుడు మొదలైన కవులుకూడా భల్లాకుని చరిత్రను వ్రాసినట్లుగా తెలుస్తుంది.¹

భట్టాచ్యుని భల్లాశరాయచరిత్రలోని ఒకేఒక ద్వీపక అభ్యుదయముంది.]

1. కాము మామను రాహు కనిశించుమాడ్కి
కోమలి మొగము ముంగురు లాక్రమించో

1. చూ:- ఆంధ్రకవివస్తకతి; చిత్తరువు గంగాధరుని భల్లాణచరిత్ర శృంగారగ్రంథమాలలో నాల్గవపుష్పంగా ముద్రితమైనది. ప్రకాశకులు: జి. యస్. శాస్త్రి అండ్ కో, మదరాసు; 1928; మల్లవరపు వారేశ్వరుని భల్లాణచరిత్రప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారంలో ఉన్నది. RNO. 393,

2. ఆం.కౌ.

భా వ ప ం చా శ తి

[దీని కర్త ఎవ్వరో తెలియదు. ఇందులోని ఒక్క పద్యం మాత్రమే లభిస్తుంది. లభ్యమైన పద్యాన్నిబట్టి ఇందులో వేదాంతతత్వం వివరించబడి ఉంటుందని ఊహించవచ్చు]

1. జీవుఁడు కర్త నాశనము సృష్టియు వే దనుపుల్ నివాసముల్
దేవత శబ్దమాత్రము ఫలించు ఫలించిది కర్మవృత్తి దుః
ఖావళి మానిపోక యసమంచితనిర్వృతి యంచుఁ దత్వసం
ఖావము విన్యసించురు ప్రభాకరశాస్త్రమతానువాద(కు)ముల్¹

మ ద న వి జ య డు

రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు

[అంబికాళతళం, తారాపళి, ప్రేమాభిరామం, త్రిపురాంతకోదాహరణం, మదనవిజయం-ఇవి త్రిపురాంతకుని కృతులు పీటిలో మదనవిజయం రత్తికాష్ట గ్రంథమనీ, వాక్యాయన కామసూత్రాలకిది అనువాదగ్రంథమనీ మానవల్లివారు తెలిపియున్నారు అంతేకాక కవిగారు తాము చూచిన ప్రతిలో పూర్వపీఠికలేదనీ, తాళపత్రములు చూచావట్టి విడదీసినచో సహస్రశకలాకారములందుచుండెననీ, తద్ధృతిస్వాములు తమ పైకృతధనమని దానిని తమ కీనొల్లకుండి, రెండవరసీ మారు చూపలేదనీ త్రిపురాంతకోదాహరణ పీఠికలో వ్రాసి యు¹. ఒక ప్రాచీన కవి తెలుగులో సంకరించిన వాక్యాయనకామసూత్రాల అనువాదగ్రంథం మనకు లభించకపోవడం విచారకరమైన విషయం.

కవిగారు త్రిపురాంతకోదాహరణపీఠికలో మదనవిజయంలోనివిగా ఈ కింది రెండు పద్యాలను పేర్కొన్నారు.]

1. పతి గుణవతియగు నేనియుఁ
బతి కది రత్నంబ ప్రాణబంధువయమృతం
బతివయ దురుణి యగునేఁ
బతితెడపని చిచ్చు కాలుపక యది కాల్చున్
2. గుణమున్ సుందరరూపమున్ విభవముం గూటంబు సౌభాగ్యల
క్షణముం జారుచరిత్రమున్ వినయమున్ జాతుర్యమున్ ధర్మభూ
షణముం ల్గి పతి వ్రతామహిమ మించన్ గల్గెనేఁ దత్సతీ
మణిచింతామణి దానిఁదాల్చిఁ గలుగన్ మర్త్యుండె ధన్యుండింన్

1. మానవల్లికవి-రచనలు; 90-91 పుటలు.

మ ద న సే న ము

నంది మల్లయ్య

[నంది మల్లయ్య, పుంట పింగన అనే జంటకవుల్లో ఒకరైన నంది మల్లయ్య ఈ కావ్యాన్ని వ్రాసినట్లు జగ్గన ప్రబంధరత్నాకరంపల్ల తెలుస్తుంది. “జంటకవిత్వం మొదలుపెట్టకముందో లేక విడిపోయినతరువాతనో నందిమల్లయ్య ఈ కావ్యాన్ని వ్రాపిఉంటాడని ఆరుద్రగారు భావిస్తున్నారు ¹” ఐతే నిడదవోలు వారు మాత్రం పింగన్న కృతంగానే పేర్కొన్నారు. ప్రబంధరత్నాకరం లోనూ, ఆంధ్రప్రమోదరత్నాకరంలోనూ మనసేనంలోని పద్యాలు ఉదాహరింపబడ్డాయి. ప్ర మ భూ లోని ఒక పద్యాన్ని నిడదవోలువారు మదనసేనం లోనిదిగా భావించినారు.

అ.క; ల సా వం; సు.మ రం. మొరలైన లక్షణగ్రంథాల్లో ఉదాహరింపబడ్డ “పోసుద్యగముఁ జేపిన” అనే పద్యం మదనసేనంలోనిదిగా పేర్కొబడింది. ఐతే ఈ పద్యమే ఆం.ప్ర ర;ల ౪. మొదలైనవాటిలో మదనసేనం లోనిదిగా ఉదాహృతమైంది. మదనసేనమే పొరపాటున మదనసేనంగా పేర్కొనబడిందో లేక అది వేరే గ్రంథమో స్పష్టంగా చెప్పలేం. మనసేనుడనే రాజకుమారుని చరిత్రం ఇందులోని వర్ణాంశం కావచ్చు.

1. అపుడు తానావసానంబునందు మధ్య

కీలితంబయి యొప్పెఁ గెంగేలు వలికి

నలియవు గదా యటంచు నా నడిమి తీగ

నుపచరింపఁగ వచ్చినదో యనంగ²

1. ప.ఆం.సా (6వం 253పు.)

2. ప్ర.ర పీఠిక 20పు.

3. ప్ర.ర. (జ)

2. తళతళ మను పతాకలతోడ రవికాంతిఁ
 దలతల మనెడి రత్నములతోడఁ
 గనగనసౌఖ్య గతికంటె న పొడవుతోఁ
 గనకనమను హేమకాంతితోడఁ
 గలకలఁ బల్క చిల్కలతోడ గృహదీర్ఘి
 కలఁ గలహంస సంఘములతోడఁ
 బరిపరిగతి నాడు బద్ధులతో నిజో
 పరిపరిగతి మేఘపంక్తితోడఁ
 దముల విహరించు పారావతములతోడ
 త్రమదళి వ్రాతసుమవితానములతోడఁ
 బ్రమదవనవాసనలచేతఁ బ్రమద మొసగి
 యెనయు నీ మేడతోఁ బ్రీతి యెనయఁగలదే
3. పరిపుల్లహల్లకప్రభలు నిండినచోట
 సాంధ్యరాగద్యుతి చౌకళింప
 వికచనీలోత్పలప్రకరస్థలంబుల
 గిటికొన్న చీకట్లు గ్రేళ్లు రాట
 విరిద్రకుముదవనీప్రదేశంబులఁ
 దేలు వెన్నెల పిల్లతీపులాడ
 వికసిత కనకారవిందబృందంబులు
 తెరయునీరెండఁ బింపిళ్లు గూయఁ
 బగలు రేయును దమలోనఁ బగలు మాని
 కలసిమెలసిన బాగున గడలుకొల్పి
 వివిధమహిమలఁ దనరు నా విమలనరసిఁ
 జూచి నివ్వెఱపడి రాజసూనుఁ డపుడు.⁶

4. మెఱుఁగుశృంగములందు మెదలక యున్నవి
 వీరమేఘంబులు వీరజాన్య
 వెన్నెలపులుగులు వేకువ చంద్రువైఁ
 దేలుచున్నవి చూడు తియ్యఁబోడి
 మింట నాగదపలు మెల్లమెల్లన విచ్చి
 కానరావయ్యెనో కలువకంటి
 పారిజాతపుఁదీఁగ బహవర్ణపుష్పదా
 రంబు మోవఁగలేదు కంబుకంతి

యనుచుఁ దమలోన గర్భోక్తు లాడుకొనుచుఁ
 దనకు నుపచారములు వేయు ననుఁగుఁ జెలులఁ
 జూచి నవ్వుచు నహజన్య చూడనొప్పెఁ
 జారుదోహదలక్షణసహిత యగుచు."

5. పో నుద్యోగముఁ జేసిన
 ప్రాణంబా యింక నీకుఁ బాఠేయంబా
 మానివి మందస్మితమధు
 రానన చంద్రికలు గ్రోలి యడుగుము పిదపన్."

6. అందే.

7. ఆ.క(II -337), ల.సా.వం. (II -84) సు.మ.రం (I -198)
 వీటిలో ఈ పద్యం మధువేనంలోనిదిగాను, ల.శ. (IV -408),
 ఆం.ప్ర.ర.(18 శ పు)లో మధువేనంలోనిదిగాను ఉదాహరింపబడింది.

6. చూచి నమస్కరించి కడు సోద్యము తావకవర్తనంబు నీ
 కీ చిరజీవితగుణము నీ తనుకాంతియు నిత్యతృప్తియున్
 భేదరముఖ్యసిద్ధులును నిర్వరభావమునట్లు గల్గె మం
 త్రాచరణప్రభావము... యన సేవలు జేసినాడవో.*

7. ఆరాటాంకామారసూనారదివ్యా
 మరాధ్యజారోనమాంతానూజా
 కరాశస్సుర తీక్షణక్షయదారాం
 తరాశస్లవద్వైరిధావత్పుధర్మా*

8. తనకు ముందఱ నింక తిలవంపు లొనని
 నాతి చన్మక్కులు నల్లనయ్యెఁ
 దన యౌవనార్థమింతఁ దీరునో యని
 పల్లవాధరి మోము వెల్లనయ్యెఁ
 దనయులు లేమికిఁ దరుణి రోసినమాడ్కి
 నంతంతకును నోకిలింత పుట్టెఁ
 దన వంశమెల్ల వర్జన మొందుకై వడి
 పొలితి నెన్నడు మింతి పొదలఁదొడఁగె

8. ఆం.ప్ర ర. 38 b పుట.

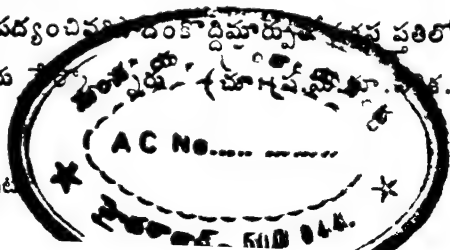
9. ఆం.ప్ర.ర. 38 a పుట.

నడపు జడనయ్యె వెడనిద్ర దొడరఁ జొచ్చె
జప్పి వాతెఱ జారింగ నుప్పతిల్లెఁ
గాంత కప్పుడు నవమాసగౌరవమునఁ
బుత్రుఁ డుదయించె యౌవనశత్రుఁ డగుచు.¹⁰

ప్రదింధమణిభూషణంలోని పై పద్యాన్ని విడదవోలువారు
ముద్రవసేనం లోనిదిగా పేర్కొన్నారు.¹¹

10. ప్ర.మ.భూ. 842వ. ఈ పద్యం చివరికి దొడ్డిమాట్టాడ అను పత్తిలో
ఉన్నట్లుగ విడదవోలువారు పేర్కొన్నారు. (ప్ర.మ.భూ. పీఠిక.
20పుట)

11. ప్ర.మ.భూ. పీఠిక. 20పుట

మ రు న్న ం ద న శ త క ము

చిత్రకవి పెద్దన

[లక్షణసారవంగ్రహకర్త చిత్రకవి పెద్దన చెప్పిన ఆంజనేయ శతకమే మరున్నందనశతకమని నిదదవోలు వెంకటరావుగారు ల సా.సం. పీఠికలో నిరూపించినట్లుగి ఎంగూరి సుబ్బారావుగారు శతకకవుల చరిత్రలో పేర్కొన్నారు.¹ కాకినాడలోని ఒకానొక చందోగ్రంథశాలపత్రప్రతిలో మాత్రం ఇది వెన్నెలకంటి చంద్రశేఖరకృతంగా పేర్కొనబడింది.]

1. కోపాదోపము కుప్పిగంతులు నిజాకుంతీభవచ్చౌర్యరే
భాసాండిత్య మయారె నీకును సమస్కారంబు లంకాపురీ
పాపగ్రంథికులాంగనాకుచరిటిపైతాపత ద్రాహణ
హాపాటచ్చర రామదాన తవదాసోఽహ మ్మరున్నందనా²
2. నీ బంటెవ్వరు నాని బంటను సుమీ నిర్ణిద్రశౌర్యాదిక
ప్రాబల్యోజ్జ్వలకింకరీకరణసౌభాగ్యంబు సామా...
కాబా సక్షికుమారసంహరణముష్టాముష్టసంగ్రామణ
హాపాటచ్చర రామదాన తవ దాసోఽహ మ్మరున్నందనా³

. పుట 742; 2. అ.క. -19.

3. ఈ పద్యం కాచిరాజు దనవన లక్షణసారంలోనిదని నిదదవోలువారు తెలిపినారు. చూ ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదినందిక-1954- 1955, 184పుట. ఆం సా.ప.లోని 159/7 పుటలకు కా.ప్ర.లో ఈ పద్యం ఉదాహరింపబడింది. ఐతే కా.ప్ర. అదృశ్యతాన లేకపోవడంవల్ల ఈ చందోగ్రంథం పేరు తెలియడంలేదు. ఇది నిదదవోలువారు చెప్పిన లక్షణసారమేనేమో!

యథా వాల్మీకి రామాయణము

లక్షణకవి అప్పన

[యథావాల్మీకిరామాయణం పేరుతో ఒక తాళపత్రప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక తాండాగారంలో ఉన్నది¹. కాని అది రామకవిప్రణీతం. ఈ రామకవి మనగిరి (పెనుగొండ) రామకవి కావచ్చు ప్రస్తుత రామాయణ కర్త లక్షణకవి అప్పన్న అని ఆం. ప్ర. ర. వెల్ల తెలుస్తుంది. ఇది అవాల్మీకా లైన కల్పనలు లేకుండా వాల్మీకానికి యథాతథమైన రీతిలో సంకరించబడ్డ అనువాదరచన అనే విషయాన్ని దీని పేరే తెలుపుతుంది.

యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణమనే పేరుతో ఒక తెనుగురామాయణం ఉన్నది. అది గద్వాల పోమఘాపాదుని ఆస్థానంలోని విద్వాంసులందరూ కలిసి పూర్తిచేసిన గ్రంథం.

లక్షణకవి అప్పన రామాయణాన్నే కాక పరమతాగపతచరిత్రను కూడా రచించినాడు. ప్రస్తుతం ఈ రెండూ అలభ్యాలే. ఈతని యథావాల్మీకి రామాయణంలోని ఒక్క పద్యం ఆం.ప్ర.ర. లో ఉదాహరింపబడింది.]

1. ఉంగరపుం గురుల్ దనర యొద్దిక కట్టినవారు ముంగలన్
సాంగు బలా యనంగ దొర సంగడికిన్ గయిలాగుతోడ తా
జంగలు సాపుచున్ నిజభుజిద్యయి యంతమురీతి చాచి మొ
క్కెంగవయుండు దాళరథికిన్ .. గోట్ల కపుల్ భజింపగన్²

య యా తి చ రి త్ర ము

రాయనం దత్తన

[ఈ యయాతిచరిత్రకావ్యం రాయనం దత్తనప్రణీతం. రాయనం వంశీయులు తిరుమల దేవరాయలు, శ్రీరంగ రాయలకాలంలో మంత్రులుగా ఉన్నారు. హరిశ్చంద్రచరిత్ర¹ వ్రాసిన దేవరాజభట్టు రాయనం వంశీయుడు కావచ్చుననీ, రాయనం అహోబిలమంత్రి తాను దేవరాజ కుటుంబంలోని వాడనని చెప్పుకోవడం దీనికి ప్రమాణమనీ ఆచార్య రామరాజుగారు అభిప్రాయ పడుతున్నారు.²

దత్తన యయాతిచరిత్రలోని ఒక పద్యాన్ని గణపవరపు వేంకటకవి తన ఆం. ప్ర. ర. లో ఉదాహరించినాడు.]

1 ఉరజీధరదారుణీ

ల్యరుణజనిలకృతివరుణ నీకుబెర గజా

సురహారనందితపాదాం

బురుహంకుళమర్చ్యుక్తులికభూర్వజరేఖా.³

1. ప్రబంధరత్నావళిలో హరిశ్చంద్రచరిత్రలోని రెండు పద్యాలు ఉదాహరింపబడ్డవి. చూ:- ప్ర. ర. 41 పుట.

2. ఆంధ్రకవివత్తళిలో 'దేవరాజభట్టు' అన్న కీర్తిక వద్ద ఆచార్య రామరాజు గారి విషయం వ్రాసుకున్నారు.

3. ఆం. ప్ర. ర. 46a పుట.

య యా తి చ రి త్ర

సూరపరాజు

1. వలఁ బద్ధ జక్కవల్వలె నున్న జిలుఁగు ప

య్యెదలోని గుబ్బిపాలిండ్లు మెఱయ.

(చం. గ్రం. డి 705. ఆం.వి)

(క. సం.వి.1-120)

రా ఘ వా భ్యు ద య ము

నన్నయభట్టారకుడు

[రాఘవాభ్యుదయమనే కావ్యాన్ని నన్నయ భట్టారకకృతంగా పేర్కొన్న ఒకే ఒక లక్షణగ్రంథం ఆంధ్రకౌముది. ఈ కావ్యంలోని ఒక్కపద్యం మాత్రమే లభిస్తుంది. లభించిన పద్యం నన్నయభట్టారకుని కవిత్వాన్ని పోలి ఉండకపోవడంవల్ల ఈకదాపేరు గల మరొక ఆప్రోధకవియై ఉండవచ్చునని వీరేశలింగం పంతులుగారు అభిప్రాయపడినాడు.]

1. వికలుని ఖరదూషణముఖ

సకలవనదరులు బొదివిరి సమ్మదముగ ని

ప్రకకుప్రకు మూఁగెడు మిడు

తుకపిందువితానభాతి తోచెడు బుద్ధిన్.¹

1. ఆం. కౌ.

రాజనరేంద్రచరిత్రము

[ఈ శావ్యకర్త ఎవ్వరో తెలియదు. రాజరాజ చరిత్రవర్ణనం ఇందులో వర్ణాంశం కావచ్చు. ఈ రాజరాజ నన్నయను మహాభారతరచనకై ప్రోత్సహించిన రాజరాజు లేక మరొక రాజరాజు చెప్పలేము. ఈ కావ్యంలోని మూడు పద్యాలు ఒకానొక చందోగ్రంథంలో ఉదాహరింపబడ్డవి]

1. ఆగణితభేరిధ్వనులును

బెగదొందె దరిత్ర మిన్ను బీటలు వాటెన్

నగములు వీరెన్ దిగిభము

లు గలంగె వడితె పకలలోకములెల్లన్.

2. పూజించి యర్ఘ్యపాద్యము

లోజం గావించి మణిసమంచితలీలన్

తేజమున నుంచుటయు దయ

తోఁ జూచి సుధారసంబు దొలుకఁగఁ బలికెన్.

3. భూసురవర్గముం గదిసి పూజలు నేసి యొసంగె వేగ నూ

తేసి తురంగమంబులుఁ బడేసి శతాంగములుం జెరింగి వే

యేసి విలాసదేనువు లనేకధనంబులు దారుణితలా

ధీకుఁడు వేటువేటు నలుదిక్కులఁ గీర్తులు పిక్కుటిల్లగన్.

1. నెం. 3448. ఆం. సా. ప; ఇందులోని కొంతభాగం ఆం,సా,ప.

పత్రికలో ప్రచురింపబడింది. చూ:- పంపుటం 8. పంచక 9-12;

రాజరాజ్యాభిషేకము

అంగర నృసింహకవి

[అంగర నృసింహకవి ఈ ప్రబంధకర్త. ఈతడు క్రీ.శ. 1700లకు తరువాతివాడని వీరేశలింగం పంతులుగారు, క్రీ.శ. 1500 ప్రాంతంవాడని విడదవోలు వెంకటరావుగారు అభిప్రాయపడుతున్నారు. అలభ్యమైన ఈ ప్రబంధంలోని పదమూడుపద్యాలు మాత్రమే ప్రస్తుతానికి లభ్యమౌతున్నాయి.]

1. శ్రీనతి చన్నఁ గ్రేవరినుఁ జెక్కుల నొక్కటఁ బత్రభంగముల్
వ్రాసుటకున్ విరించి నిటలంబుల నొక్కట భాగ్యవర్ణముల్
వ్రాసుటకున్ చతుర్భుజవిలాసము పూనినవేల్పు సత్కృపా
ల్లాస మెల్లఁ బ్రోచు శుభలక్షణుఁ గొప్పలవల్లభువరున్.

కవిస్తుతి

2. భారతపుట్టోల్లంపున
పారీణుఁ గళాదురీణబంధురభారా
ధీర ప్రబంధగంధ
ద్వారూఢిఁ బట్టనన్నపార్యునిఁ దలతున్
3. అంజలి వేతుఁ బద్మజనికాంతకరాంతవిరంతరోల్పణ
న్మంజులవల్లకీమధురమంద్రనిదనముల్లసద్దస్వి
న్యంజకవాల్మీగుంధనసమంచితనూతనసృష్టిచాతురీ
రంజితసత్కవీంద్రబుధరాజికిఁ దిక్కునసోమయాజికిన్

4. ఇద్దగుణం బ్రబంధపరమేశ్వరు నెఱ్ఱనప్రెగ్గడన్ మనః
పద్ధతి నిల్చి సూక్తిరుచిభాస్కరుడైన హాకిక్కి భాస్కరున్
బుద్ధి ముటించి సంతతము పూని భజింతు వదఃప్రసాద
సిద్ధునిఁ జిమ్మపూడి కులశేఖరు నయ్యమరేకు సత్కవిన్

కృతిపతినివాసము - కొల్లాపురవర్ణన

5. కుదురయ్యే నే వీటి కోటలోపరి నైశ్య
సుప్రతిష్ఠితుడైన శూరివాణి
పాయలేదే వీటి పర్యంతవనవాటి
మిండరాయండు లక్ష్మీధవుండు
విందారు నేవీట నెండకాలమునందు
జరిజాకరంబైన సాగరంబు
వదులొందు నేవీట సార్వకాలికపరి
స్ఫురీతంబు వేడంగి పోకతోట
సురపురంబునకైన నబ్బురము లగుచు
విష్ణువీగుచునుండు నే వీటి సిరులు
వసుమతీపాదపద్మసంవళితరత్న
నూపురం బగునట్టి కొల్లాపురంబు.

కృతిపతివర్ణన

6. మూర్తాభిషిక్తుల ముకుటంబు రేరాజు
పాదపీఠికకు సోపానపంక్తి
చతురస్రీవలయితపీఠికలం బే రాజు
బాహుదండమునకు బాహుదండ

భువనంబులేలు కప్పురగండి యే రాజు
 బీలాకటాక్షపాళికకు నీడ
 రజనికొంతజయంతరతిరాజు లే రాజు
 రూపరేఖకుఁ బ్రతిరూపకంబు
 లతఁడు పట్టు తలాటకేళాదిరాయ
 రాజదేవేంద్రరాజాధిరాజచంద్ర
 గాయిగోవాళజగనొబ్బగండదిరుద
 కాలి కొప్పులవల్లభూపాలమోళి

గ్రంథస్థపద్యములు - కథకు సంబంధించినవి.

7. పనిపడి చెప్పనేరి శిశుపాలుని విక్రమచేష్టితంబు లా
 తని పనిబూని దానవపదాతులు వచ్చిరి వీరె వారె యం
 చనిశము తెప్పవెట్టక సురావళి దిక్కులు సూచుచుండగా
 ననిమిషనామ మొక్కటియునర్థముదప్పకయుండెనిప్పుడున్.¹
8. ఆరియ విన్నమాత్రముననై ననుఁ జూచినమాత్రనై న నె
 వ్వారి మనంబులన్ బ్రణయవాసితమై యనురాగకందళం
 బీరికలెత్తుఁ గారణమొకించుక లేకయుఁబూర్వకరమనం
 స్కారవిశేష మంద్రది వికస్వరమై కొనసాగు నుర్వరన్.²
9. ఆమృతసరోవరంబుగ హిమాంకుని మూర్తి కరంగి లోన చి
 హ్నుము వికచోత్పలప్రకరమై చెలువొందిన నందులోన సం
 ద్రమమున నీదులాడి జడిమంబుగ నంగము లూనునేని యా
 హిమమున వించుకేని శమియించునొకో మదనాస్త్రవేదనన్.³

10. శుద్ధాంతఃకరణైకయోగ్యమగుచున్ శోభిల్లు నస్మద్వచో
 రాద్ధాంతం విది యిచ్చగింపక వృథాప్రజ్ఞాపరిజ్ఞానస
 న్నద్దుర్ కొందఱు కేవలంబుగ వితండావాదులై తా రసం
 బద్ధోక్తుల్ వదియించిరేవి మదమార్చన్ వారి ఖండించెదన్.⁴
11. మహిలో నీకిట మున్ను మే వితమౌ మాన్యత్వముల్ పూనుటల్
 సహియింపందగునంచు నిప్పుడును విజ్ఞాపింప మా కేటికిన్
 గుహనానాటకసూత్రధార భువి నీ క్రొవ్వాడి మాయావిధుల్
 బహురూపంబులుపన్నగాఁదిరుగరే బ్రహ్మాండ్రచంద్రార్కులున్
 పై పద్యాలు వీరేశలింగంపంతులుగారి ఆంధ్రకవుల చరిత్ర మండి
 గ్రహింపబడ్డవి.⁵
12. సౌధజాలకములు సాదించి చొచ్చి రా
 జాంగనాగరముల్ తొంగి చూచి
 చిగురాకుబోడుల చిలునవ్వు దొరికాడు
 నిద్దంపు జెక్కిళ్ళనీడఁ జూచి
 చంచలాక్షరి గుబ్బచనుదోయిమీది క
 ట్టాడిముత్తైపుచేరు లంటి చూచి
 రాజీవముఖుల కర్ణవతంసనీలార
 విందకోరకముల విప్పి చూచి
 యేవి చకచక విరిసిల్లు విందుకిరణ
 జాలమాలారిరంగము లోలి దాయ
 విరహిలోకంబు పూఁజాన్పు శరణుఁ జొచ్చెఁ
 బ్రళయ ముప్పుంగ సౌరకాయ పట్టినట్లు.⁷

4. 4 ఆశ్వా. 5. 5 ఆశ్వా. 8. ఆం.శ చ. శిథాగం. పుటలు 281-284

7 ప్ర.మ భూ. ౧౪౪ వ.

13. వర్ణిల్లుదురుగాక వసుమతీజనులెందు
 వెనఁ బుత్రపౌత్రాభివృద్ధి నొంది
 మే లొందుదురుగాక బాంగోబ్రాహ్మణుల్
 దాత్రిలో నాచంద్రతారకముగ
 దావింపుదురుగాకఁ బరమదార్మికవృత్తి
 రాజు లన్యోన్యవైరంబు మాని
 యాఁగింతురుగాక చేరి బృందారకుల్
 క్రతువురోదాశముల ...విందు
 సకలజనులకు సౌఖ్యంబు గలుగుఁగాక
 కిషులకభృదయంబులు గలుగుఁగాక
 యవదరింతురుగాక విద్యావిశేష
 తారతమ్యంబు దెలిసి వదాన్యవరులు.*

ప్రబంధమణిభూషణంలోని పై రెండు పద్యాలను విడదవోలు నాకు
 రాజరాజ్యాభిషేకంలోనివిగా గుర్తించినాడు*

రామచంద్రాభ్యుదయము

బడబా(నం)గ్నిభట్టారకుడు

[రామచంద్రాభ్యుదయకర్త బడబాగ్నిభట్టారకుడని ఆం.కౌ. పల్లి తెలుస్తుంది. ఈ కావ్యంలోని రెండుపద్యాలు ఆం కౌ లో ఉదాహరింప బడ్డవి.

ఒకనాడీవి సంద్యావందనం చేస్తూఉండగా చేతి ఉంగరం జారి కొలసులో పడిపోయిందట. అప్పుడీతడా చెరువులోని నీరు ఇంకిపోపరెనని శపించగా నీరు ఇంకి పోయిందనీ, తరువాత బడబాగ్నిభట్టు తన ఉంగరాన్ని తీసుకున్నాడనీ ఈ కవి విషయంలో ఒక కథ ప్రచారంలో ఉన్నది. కొలసు లోని నీటిని ఇంకింపజేయడంవల్ల ఈతనికీపేరు వచ్చిందో లేక వహజనామమో తెలియదు.]

1. ఇనవంశరాజపురు సౌం

పున విశ్వామిత్రమోని పొంట (జని)యః

జనకుని యింట హరశరా

సనము విఠిచి పెండ్లియాడె జగతీకన్యన్ ¹

2. రాముని

మహిమలోన మిగుల ప్రబలె కీర్తి.²

రామతీర్థాశ్రయ శతకము

గోగురిపాటి కూర్మనాథకవి

[గోగురిపాటి కూర్మనాథకవి ఈ శతకకర్త. 18 వ శతాబ్దికి చెందినవాడు. సింహాద్రినారసింహశతకం మృత్యుంజయ విలాస యక్షగానం, సంపాదమనే నామాంతరం కలిగిన లక్ష్మీనారాయణవిలాసం ఈతని ఇతర కృతులు. కూర్మనాథకవి రామతీర్థదేవస్థానాధికారిగా ఉండిన పందర్బంబో రామతీర్థాశ్రయశతకం చెప్పిఉంటాడని పండితుల అభిప్రాయం. అలభ్యమైన ఈ శతకంలోని మూడు పద్యాలు మాత్రమే లభ్యమౌతున్నాయి. ఈ శతకంలో అనుప్రావ విధి ౯ ఉంటుందని చెప్పవచ్చు]

1. పునకోపం బతిలోభితే పరుషవాక్యప్రోద్ధతుల్ పందకే
దనకార్యజ్యము పాపశీలునకె కాంతాబద్ధమోహంబు జా
రునకే నిర్మలసాధువంచనవిధుల్ మూర్ఖాళికే యిమ్మహిన్
మనుజస్వామికి ధర్మమా; విజయరామా; రామతీర్థాశ్రయా;

2. సముద్దైసది బారు మీ భజనచే జాగైనదే నోరు గ్రీ
ష్మములో; బాటిన దేలు సజ్జననివాసంబున్నదే యూరు రో
గము బాగైనది వేరు మీ పదవిరాగం బున్నదే నీరు ధ
ర్మముచే;గన్నది పేరు శ్రీవిజయరామా; రామతీర్థాశ్రయా;

స్వామిన్ గన్నది పూట, పుణ్యనది కేవలమున్నదే బాట మా
 రామంబున్నదే పేట ధర్మసత సత్యం బున్నదే మాట యే
 సీమన్ వస్తుసమృద్ధిచే తటారచే, జెల్వైనదే కోట పె
 న్నామిల్లున్నదే తోట శ్రీ విజయరామా! రామతీర్థాశ్రయా!

పై మూడు పద్యాలు ఆరుద్రగారి వ. ఆం. సా. మండి గ్రహంప
 బద్ధవి.¹

రుక్మాంగదచరిత్ర

చెడలువాడ మల్లన

[చెడలువాడ మల్లన రచించిన ద్వీపదకృతి యిది. ప్రస్తుతానికి అలభ్యం. అప్పకవి ఇందులోనుండి ఒక ద్వీపదను తేలిపలికే "అయ" శబ్దప్రయోగానికి ఉదాహరణంగా ఇచ్చినాడు. ఈ ద్వీపదమబట్టి ఈ కావ్యం రామయణాస్కరునికి అంకితమీయబడినట్లుగా తెలుస్తుంది. కృతికర్త, కృతిభర్తా క్రీ.శ. 1580 ప్రాంతానికి చెందినవాళ్లు.]

1. శ్రీకరగుణసాంద్ర చిరయశోమంద్ర

అకారచంద్ర రామయణాస్కరేంద్ర.¹

లక్షణవిలాసమనే లక్షణగ్రంథంలో పై ద్వీపద విప్రనారాయణ చరిత్రలోనిదిగా ఉదాహరింపబడింది.

1. అ. క. II -229.

2. R. 1024 కాగితం ప్రతి-(తిరువతి, ఓరియంటల్ మ్యూజిక్-ఫైల్స్ లైబ్రరీ)
పుట 48.

అక్షీనారాయణవిలాసము

కవరాక్షసుడు

[అదినారాయణచరిత్ర, అక్షీనారాయణవిలాసం అనే రెండుగ్రంథాలు కవరాక్షస కృతంగా అక్షణ గ్రంథాలవల్ల తెలుస్తుంది. అదినారాయణచరిత్రకే అక్షీనారాయణవిలాసమనేది నామాంతరమేమో! అక్షీనారాయణవిలాసం రోవిదిగా ఒక్కపద్యాన్ని ఆం.ప్ర.ర. ఉదాహరించింది. సాయంపర్వత ఇందు రోవి విషయం]

1. నగకోదండపరుండు తాండవమఖండన్మండలావృత్తి స
ల్పఁగ చేదప్పి నముద్ధరిన్ జెడిన జాలార్థక్కనా స్రుక్కె నా
కుగతిన్ బానుఁడు తద్వికీర్ణ మరిరజ్జుచ్చాయనా సంజ కెం
జిగిసొప్పెన్దగ మప్పురంబు దినమించెన్ చక్రవాకధ్వనుల్¹

వజ్రపంజరశతకము

పట్టాభిరామకవి

[ఈ శతకం పట్టాభిరామకవికృతమని శతకకవులచరిత్ర తెలుపుతుంది. మరున్నందనశతకం గువ్వలచెన్నశతకం, మలరాజగుండా రాయణోపాఖ్యానం, శమంతికోపాఖ్యానం, కవిసర్వగారుడం, కవిమూషికమూర్ఖారం - మొదలైన గ్రంథాలను కూడా ఈతడు రిచించినాడు. వజ్రపంజరశతకంమండీ, మరు: న్నందన శతకం మండీ అప్పకవి కొన్ని వద్యాలను ఉదాహరించడం వల్ల ఈ కవి క్రీ.శ. 656 కంటే ప్రాచీనుడని చెప్పవచ్చు.

కాకినాడ ఆం.సా.ప. లోని ఒకానొక చందోగ్రంథప్రతిలో ఈ శతకం పుత్రేటి రామభద్రకవికృతంగా పేర్కొనబడింది.]

1. తల్లివి దండ్రీవిం బలివి దైవమ వాపుడ వీప్సితంబు స
దిల్లగఁ జేయు దాతపును నీవని నిన్నె తలంతుగాక నా
యిల్లము దై వతాంతరము నొందని యంచకొలంకు వాసి వ
త్తిల్లనె యొందుచో రముపతి: శరణాగతవజ్రపంజరా:
2. కరిమొఱు యాలకించికృపంగావవొ, ద్రోపది శూర్తి మార్పవో
కరుణ దలిర్ప పిన్నపుడె గౌతమనందుమి యిల్లు నిర్వవో:
యురక యుపేక్షి నేసికొని యుండెడు నాయెడ నేను లాఁతినో:
స్థిరతరపౌరుషా, రముపతి: శరణాగతవజ్రపంజరా:

1. ఆం.క.ప. 116-117 పుటలు.

2. 158/7

3. ఆరులకు నొడ్డుకొందునొ, జరామయబాధల కొడ్డుకొందునొ,
యురగభయోగ్రవృశ్చికమహోద్ధృతచోరమహాభయో
త్కరముల కొడ్డుకొందునొ, సదా యిక నెన్నిటికొడ్డుకొందు ను
స్థిరకృపఁ గావవే రముపతి! శరణాగతవజ్రపంజరా :
4. పాపముఁ జాపవే కృప సుపర్వనదీజనకాంప్రివద్మ : నా
తాపము మాన్పవే జగదుదారకళానిధి రామచంద్ర : నీ
రూపముఁ జూపవే పకలదోగతమం బెడలన్ గటాక్షిదృ
గ్దీపముఁ జూపవే రముపతి! శరణాగతవజ్రపంజరా :
5. ఆర్తులపాల నెల్లఁ గలవంచు సదా కృతులెల్లఁ జాటు నా
వార్త వినంగ మిమ్ముఁ గొలువన్ చవిఁ బుట్టిన మీకు జానకీ
భర్తకు మీకుఁ బేరువిడఁ బాల్పడితిన్ మొఱు యాలకింపు న
త్కీర్తిదురంధరా రముపతి! శరణాగతవజ్రపంజరా :
6. మానము గోలు యిచ్చినను మాటికిఁ గీళ్లకుఁ గీడు చేసినన్
మేనికి హానిఁదెచ్చినను మీ తిరువశ్యము మీ పదాంబుజ
ధ్యానము నేయగా నెటులనై నను మంచిదె యన్యదేవతా
ధీనుఁడగాఁ బామి రముపతి! శరణాగతవజ్రపంజరా :²
7. శ్రీగజగమినీమణిని సీతనుగా విరపాయగా త్రిలో
కీగృహమేదిగా గరుడకేతనుగా భవరోగవైద్యుగా
నా గురువాన విన్నె మది నమ్మితి వేఱొకవేల్పుఁ గొల్వ నీ
వే గతి కావవే రముపతి! శరణాగతవజ్రపంజరా :³

8. గ్రహగతులేమి నేయు మఱి గండపుదోషము లేడ నుండు దు
స్పహదురితారివర్గములు సందిరినేర్చునె లేమి చెందునే
తహతహ లేటికిన్ బొదలు తావకదాస్యముఁ గాంచువారికిన్
జహపర సాధకారముపఱిఁ శరణాగతవజ్రపంజరా ¹
9. పరనారీహరణం బొనర్చిన మహాపాపాత్ముఁ డా రావణుం
డరియౌ నాతనితమ్మునిన్ శరణుఁబొందన్ దివ్యులున్ మెచ్చగా
పరిరక్షించిన నీ కృపామహిమ మెప్పుటన్ మహాన్నత్యమే
స్థిరగాంఢీర్యగుఱోదధీ రముపఱిఁ శరణాగతవజ్రపంజరా :

పై పద్యాలు ఎంగూరిసుబ్బారావుగారి శతకకవుల చరిత్రమండి గ్రహింప
బద్దవి. ⁴ సుబ్బారావుగారు వీటినొక ప్రాచీన తాళపత్రవంపుటినుండి గ్రహించి
నారట.

8. ఆ.చం.చం. iii 131, -చం.గ్రం. 159/7 (అం.సా.వ.)

4. శ.క.చ. 257 పుట.

వ సంత విలాసము

నాచనసోమన

[ఈ కావ్యంలోని నాలుగు పద్యాలు మాత్రమే లభ్యమైనాయి. వసంతర్తు
వర్ణనం ఈ కావ్యంలోని వర్ణాంశం కావచ్చు.]

1. అత్తటి విటనాగరికులు
చిత్తములు వసంతకేళి చివురొత్తంగా
మొత్తములు గట్టి తెచ్చిరి
ముత్తైపు యల్లరులతోడి బుట్టబకొమ్మలో¹
2. నారేయప్రతిసీర నేనఁ బరపెన్ బైపై వసంతం దిలం
గాలోన్మిలితికోరకోదరపరాగప్రౌఢకోపాగ్నియై
హాలాపానవిహారపౌరమహిళాలంకారదోస్సారమై
హేలాపల్లవ హేతిఖండితమహా హేమంతసామంతమై²
- 3 శ్రీ చన్ముంగవక్రేవఁ గ్రొమ్మెఱుఁగులన్.³

క.నం.వి. లోపై పద్యం మొదటిపాదంలో కొంత మాత్రమే ఉదాహరింపబడింది. మానవల్లివారు తమ క్రిడాభిరామపీఠికలో ఈ పద్యాన్ని పూర్తిగా ఉదాహరించినారు.⁴ అంతేకాక ఇది వసంతవిలాసంలోని తొలిపద్యమని కూడా తెలిపినారు. పూర్తిపద్యం ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నది.

1. అ క. -73; ల సా.నం. 1 - 232; సు.మ.రిం. 1 -236; ల.క. V - 328; న.వృ.ర; ల.వి; ల.సా నం (R235). 2. ఉదా.ప. 3. క. నం.వి. -18 4. మానవల్లికవి-రచనలు 74 పుట.

4. శ్రీ చన్ద్రంగవక్త్రేవః గ్రామ్యైరుగుణైః కృంగారపుం దోటకుం
బ్రాచీనం బగుచున్న వింశతినఖప్రాధీన్ సుఖాంభోధివే
లాచంద్రోదయమైన దేవుడు కృపారంకారచిత్తంబునం
జూచున్ మాచయబ్రహ్మధీమణిఁ గవిస్తోమైక చింతామణిన్.

5. వీణనాదముల్ వెన్నెలకేట
రాణ మీఱఁగా రమణులయాట
ప్రాణమైన పినబ్రాహ్మణువీట
జాణలు మెత్తురు జాజరపాట.

పై వద్యం బాలబోధచ్ఛందస్సులో విశాలచాపదకు ఉదాహరణంగా
చూపబడింది.⁵

వాణివిలాసము

ముక్కుతిమ్మన

[ముక్కుతిమ్మన అనగానే జ్ఞప్తికి వచ్చే కావ్యం పారిజాతాపహరణం. దీనితో పాటు తిమ్మన 'వాణివిలాసం' అనేకావ్యం కూడా రచించినట్లు రక్షణ గ్రంథాలపేర్కొంటున్నాయి. అరిబ్దిమైన ఈ కావ్యంలో ప్రస్తుతానికి ఒక పద్యం మాత్రమే లభ్యమౌతుంది.]

1. తెలువా తరువారిను గ్ర

చ్చుతి నీ నాయకుడు వక్రుఁ డగు నెట్లంటే

మఱువక విను కరి గాంచిన

తెలుఁగెల్ల నటంచుఁ దేటతెల్లమి గాగన్.'¹

1. సు.మ.రం. - 10¹; ఆ.రం.చం. 1 - 183; వ.ర.వ. 21²పు.
క ర.సా;

వామనచరిత్ర

[దీని కర్త యెవ్వరో తెలియదు. వామనాపతారచరిత్ర ఇంకాలోని ఇతి వృత్తం. అలభ్యమైన ఈ కావ్యంలోని ఒక్క పద్యం రి.శి.లో లభ్యమౌతుంది]

1. స్వస్తి యని పలుకుచుం గమ
లాప్తనకస్తూరికాదిలాంచన మగు శ్రీ
హస్తంబు సాది వేడిన
నాస్తి యనం బలుకనగునె యాదిమపురుషుల్.¹

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలోని ఒకానొక చందోగ్రంథంలో ఈ పద్యం తాగవతంలోనిదిగా పేర్కొనబడింది.- పోతనభాగవతంలో వామనచరిత్ర ఘట్టంలోమాత్రం ఈ పద్యం కావరాదు.

వామనపురాణము

నంది సింగన

[లింగమకుంట తిమ్మన, దొబళకవి—ఈ ఇద్దరు వామనపురాణాన్ని తెలుగులో రచించిన ప్రాచీన కవులు. తిమ్మన రచించిన గ్రంథం నష్టమైపోయింది. కావి దొబళకవి వామనపురాణం మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారంలో ఉన్నది ¹ నందిసింగన కూడా వామన పురాణాన్ని రచించినట్లుగా ఆ.రం.చం తెలుపుతుంది ఈ భంధంలో సింగన వామనపురాణం లోనివిగా రెండు పద్యాలు ఉదాహరింపబడ్డవి. లక్షణ గ్రంథాల్లో సింగన, మల్లనల ఇంటిపేర్లను నిర్దేశించడంలో అక్కడక్కడా వ్యత్యయం కనిపించడంవల్ల ఈ వామన పురాణకర్త నందిమల్లయ అని ఊహించడానికి అవకాశం ఉన్నది. ఐనా నందివంశంలో కూడా ఒక సింగన ఉండి అతడే ఈ వామనపురాణాన్ని రచించినాచో వృష్టంగా చెప్పలేం

అదునికుల్లో రామాచర్యుల కొండయ్యకౌత్తిగారు వ్రాసిన వామన పురాణం లభ్యమౌతుంది]

1. సరస చిత్రాన్నములును రసాయనములు
భక్త్యములు సూర్యులందును బాలు జన్ము.²
2. కాంతాలలామ నీ కే (?)
కొంతంబునఁ బల్కరింతుఁ గల్గినకార్యం
బంతయు ముద మలరఁగ విను
మంతట నీ మదికిఁ దెలివిదై యుండు సుమీ³

1. R 607, An Alphabetical Index of Teugu Manuscripts in the Govt. Oriental Manuscript Library Madras - Page 130

2. ఆ.రం.చం - 172. 3. ఆ.రం.చం. 1 - 175.

వా స వా భ్యు ద య ము

శ్రీనాథుడు

[వాసవాభ్యుదయకావ్యం శ్రీనాథవిరచితమని ఆం.ప్ర.ర. తెలుపుతుంది శ్రీనాథుడు దనంజయవిజయం వ్రాసినట్లుగ దంతుబారి పాపరాజు వ్రాసిన మూర్తిశ్రయోపాఖ్యానంలోని "శ్రీనాథసుకవీంద్రుడే దనంజయవిజయంబను వక్కావ్యమంది వెలసె" అనే పద్యంవల్ల తెలుస్తుంది. కావితరగ వాసవాభ్యుదయం వ్రాసినట్లుగ ఆధారాలు లేవు. ఐతే 'వాసవవ్య ఆయం వాసవః' అనే పుస్తకాన్ని ఆశ్రయించి వాసపుడంటే దనంజయుడని అర్థం చెప్పకుంటే దనంజయవిజయానికే వాసవాభ్యుదయమనేది నామాంతరమని ఊహించవచ్చునేమో పరిశీలించవలె.

ఇందులోని ఒక్క పద్యం మాత్రమే రథ్యమౌతుంది.]

1. చికిలి తొమ్మిది వగల మానికపునెట్టి

నలకజాలకజీతవినివాయ మెల్ల

లాలితాకారుడై నబాలకునకుదిరి

లాలిఁ గట్టిరి యింపెనలార నవ్వుడు."

1. దంతుబారి పాపరాజు వ్రాసిన మూర్తిశ్రయోపాఖ్యానం ఆం.సా.ప.లో ఉన్నది. గ్రంథ సంఖ్య 1960. ఈ కావ్యంలోని కొన్ని పద్యాలు ఆం.సా.ప. పత్రిక (సంపుట 5, సంచిక 3)లో ప్రచురించబడ్డవి. చూ 319 పుట.

విక్రమ సేనము

చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు

[చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు విక్రమసేనకర్త. క్రీడాభిరామ కర్త. కొరవి గోపరాజు, అనంతామాత్యుడు, రామరాజ భూషణుడు, కూచిపూడి జగ్గకవి మొదలైన కవులచే పూర్వకవిస్తుతుల్లో ప్రశంసించబడ్డ కవిశ్వరుడు. గోపరాజు (క్రీ.శ. 1490-1490)చే స్తుతించ బడ్డాడు కనుక అమరేశ్వరుడు ఆతనికి ముందువాడని చెప్పవచ్చు. పంకలవ గ్రంథాల పుణ్యమా అని అమరేశ్వరుని విక్రమసేనంలోని పద్యాలు దాదాపు అరవై ఆరువరకు లభించినందుకు మనం సంతృప్తి పడవలె. వీటిలో కొన్ని పోతన భాగవతంలోనూ, జక్కన విక్రమార్క చరిత్రంలోనూ, శ్రీనాథుని ఓమలండంలోనూ కనిపిస్తున్నవి. లభ్యమైన విక్రమసేనంలోని ప్రకీర్ణపద్యాలవన్నింటినీ ఒక క్రమంలో పెట్టి వీటికి ఒక కావ్యరూపాన్ని పంకరించినారు ఆరుద్రగారు.¹

రామరాజభూషణుడు అమరేశ్వరుణ్ణి సహస్రముఖదృష్టి అనీ, అంగర నృసింహకవి పదఃప్రసాదవంపిద్ధుడు అనీ స్తుతించడం వల్ల ఈతడు మహా కవుల కోరికలు చెందినవాడని చెప్పవచ్చు.

విక్రమసేనుడనే రాజకుమారుని వృత్తాంతం ఇందులోని కథాంశం కావచ్చు.]

1. ఆదై కై లాసము దృగ్విలాసము విహాయచ్చారిణీనమ్మద
పగ్గిదవిన్యాస ముదగ్గిభాసము మరుద్బాసూనదార్ధాస ము
భృదయన్యాస మసన్నిరాసము మయూరోదారనిధ్యానవి
భృదహివ్రాతకృతపగ్గివాసము తిగ్గినేతగ్గివాస ముర్విశ్వరా²

1. వ.అం.సా.3 సం. 100-134 పుటలు

2. 2వ-7వ. ఉదా.వ.

2. అరుణపుష్పావళి యగ్నిగా సంధించి

యశుల నుల్కలుగాగ నావహించి

దంపిడి వీతెంచు దక్షిణపవనంబు

భస్మానిలంబుగాఁ బరిధరించి

చిలుకలు పికములు నేదోడు నేయంగ

మాధుర్యము కనుమరి గదంగి

యంగులందను పతి యానతిఁ బనిపూని

మొగడలన్ములు కుల మొనలు చఱచు

కొరిమియొక్కొ యనఁగఁ గరియు పరాగంబు

విస్ఫులింగములుగ వికహరిలుక

నేచి పూచియున్న యీ యశోకమహీరు

హంబు గంటి మాళవాధినాథఁ

3. అలకలు తేటిదాటలును హస్తతలంబులు పల్లవంబులుం

బలుకులు గీరపోకముల భాషలు మేనులు బువ్వఁదీగెలున్

లలిఁ దమతోఁ దడంబద విలాసవతు ల్మదనాధిరాజ్యం

జ్వలిగతి నెల్లదో విరులు గోయుట చెన్నెసలాఠె దోటలన్.

4. అలరుల పాన్పులం దలిరుటాకుల పెజ్జల హర్మ్యవేదికా

తలములఁ దీవయింద్ల సితతాళయనంబుల మున్వియుక్తిమై

నలఁదురి వందు కందువల నప్పటికప్పటి కింపు బెంపఁ గో

ర్కులు దనివారి వేద్యపదఁ గూచిరి వేడుకతోడ దంపతుల్.

5. అలికలితపంకజము నొక్క యతివ దెచ్చి
చుట్ట మగునట్టి వనితకుఁ జూపుటయును
తన కురులు మోమునెదుట నద్దంబు లేక
తోచె ననుచు నమ్ముగ్ధ యద్భుతముఁ బొందె
6. ఇఱియు కుచంబులం దొకటి యించుక వీడ్వడ నొక్కకేర లేఁ
బొఱుఁ గబళించి విక్కుచును బూవున కెత్తినచేతిచంక క్రొ
మ్మెఱుఁగులు హస్తముం గడచిమీఁదికిఁ బ్రాకగమున్నుగన్నయా
గుఱుకులు దాసి కోసెఁ దుదికొమ్మలపూవులు కొమ్మ
నెమ్మితోన్
7. ఇఱ్ఱిపాపయి ల్కొందేలు మఱ్ఱి యనుచు
జనులు కనుకవి పలికెడు చందమామ
నదీమిమచ్చకు నెఱిగి పే రిడఁగ నేర్తు
రప్పురమున మేడలపయి నాడు సకులు.
8. ఏవునఁ జెలరేగి యేయు మనోజన్ము
చెఱకువిల్ రెండుగా విఱిచివైతుఁ
బలువలై పలుకు చిల్కల నాలుకలముల్లు
విఱిచి యీరములలో నెడల నడకు
మదమున మ్రోయు కుమ్మెదలఁ జంపక లతాం
తములలో మునుగంగ విమురింతుఁ (1)
దగులమై వీతెంచు దక్షిణాగంధ
వహ మహాహేంద్రుని వాతఁ ద్రోకు

నేటి కులితెడు నాయటి బోటి కలుగ
వెలది: నీ మదిలోపల వెఱవకుండు
మమ్ము, దైర్యంబు వదలకు మమ్ము యెందుఁ
గత్తలము గలు మేనికిఁ గలదె వాదా?

9. కటి వదకాడ నీల్ల నసికొను కరంబున నక్కులించి పి
న్నటి తరళంబుతోడ నయనద్యుతి భ్రాంతలం దెల్లర్ప నుం
గుటములు మోపి నిక్కుచును గ్రొవ్విరి చన్నులచాయమోముచ
క్కటికెనగంగఁజొచ్చె వొకకామినితోయజషండమిమ్ములన్

10. సమలినీకాంత యెంతయుఁ గంది వంద
వారుణీనక్తుడై వసువ్యయము చేసి
యరిగినట్లు సరాగియై యంబరంబుఁ
దొఱగి పశ్చిమజలదిలో నుఱికిఁ దరణి.

11. కలయంగ నలఁదిన కస్తూరిపెల్లన
జలముల దెల్లను గలఁగఁ జేసి
కుచమందలంబుల కుంకుమచర్చల
నీ రెల్ల జేవురునీరు చేసి
తనులిప్తసురభిచందనకర్దమంబున
వారి నెల్లఁ బులకవందు (?) నేసి
మూలల వవపుష్పమాలికావిశతుల
వనమెల్లఁ దెట్టువ గొనఁగఁ జేసి

యలక లలికవీధి నంటఁ గన్గవలఁ గెం
 పెలయఁ గామచిహ్న రెల్ల బెరయ
 నలరువాతు లమర జలకేళి సాలించి
 కొలను వెడలి రింతు లలసగతుల.

12. కులశైలంబులలో సువర్ణగిరిదిక్కుంబింద్రవర్గంబులో
 బలభిన్నాగము లోకపాలకులలోఁ బర్వస్యఁ డుగ్రోరగం
 బులలో శేషుఁడు పెంపుఁ గన్నకరణం బూజ్యాధిపశ్రేణిలో
 వెలసెన్ విక్రమసేనభూవిభుఁడు దోర్వీర్యప్రతాపంబునన్⁵

13. కేలిఁ దెప్పము సేసి క్రాలి లీలావతి
 నీడించుచును నొక్క యింతి దాసి
 చేయిచ్చి యిందు విచ్చేయు మంచునుఁ దిన్వి
 నడిపించుచును నొక్క పడఁతి నూది
 ముదితచేకూడను ముద్దులాడుచు నొక్క
 తరుణికి నిమ్మలఁ దమ్మ యొసఁగి
 రమణి పాపటఁ బుష్పరజముఁ దోయుచు నిదె
 మిగిలెఁ గొమ్మని యొక్క మగువ కిచ్చి

కదలఁ బడినట్లు లొక్కతెఁ గొగిలించి
 ముంపు మునిగిన ట్లొక్కతె మోవి యాని
 లలితనాయకకేలీవిలాస మమర
 లీల జలకేళి సలిపె భూపాలసుతుఁడు.⁶

14. కొలఁదికి మీఱఁ బెద్దయగు కోటతనర్వున వస్తుసంతతో
జ్వలతరసత్పరిభాతి రవిచంద్రుచుల్ సొరనేరకున్న సం
ధ్యలు దివసత్రియామలునుదత్పరి పౌ(వా)రజనంబెఱుంగుఁ ద
మ్ములముచవిన్ విహంగగతిఁ బూవులతావి రతిప్రసంగతిన్
ఈ పద్యం కుమావంశవంశో (VII- 105) కనిపిస్తుంది.

15. శ్రావణగన్నులు ముద్దుమొగములు దమకు
నసదృశప్రభావమునఁ జెల్వగుటఁజేసి
మునిఁగి మీలను దిలరెత్తి వనరుహములఁ
దూలపఱచిరి వనకేళివేళ సతులు.

16. గొనయముతమ్మిసూల్ చెఱకుఁగోల ధనుర్లత పూవులమ్ము లే
టునునొకమాటు తా నతనుఁడున్ మునునుగ్రు జయించె జీవరా
శి నొడుచు లేమి చెప్పనని చేయు నుతుల్ తగు మోహనప్రవ
ర్తన గల కాముఁదీపుత ముదంబున మీకిలఁగామసౌఖ్యముల్'

17. చనవున రెండు వక్త్రములు చన్నుల పాల్గుడువంగ నొక్క మో
ము నగఁగ నొక్కయాననముముద్ది నజింపఁగనొక్కయాస్యము
స్థనఁగ సిదేమి పల్కదని యాలపవంబునఁ బెక్కులింతు(?)ను
బ్బుననగుషణ్ముఖం దెలమిఁబొందిత్రికత్తులుమాకునీవుతన్.'

18. చూపులకట్టు పూఁదూపులఁ జేపట్టు
నబిరిల చూడ్కుల యాయుధములు
తాయంబునకు గండుఁగోయిలఁ గూయించు
బాలిల పదికుల మూలమంత్ర

మెదిరికిఁ దేఁటులనెడయాట లాడించు
 నబలల యలకల యాప్తబలము
 సవరణకుం జంద్రుఁ జాలించు మగువల
 మొగముల్ సేనకుఁ దగిన మొగము

భావభవునకు; నటుగాక బలమే బలము
 గాఁగఁ దిరిగెనే పీరిచేఁ గాసిఁబడదె ?
 యనఁగ సౌందర్యసంపద లభివవముగ
 వఱుదురు తత్పురంబున వారసతులు.

19. తరుణవయస్కుల యౌవన
 పరిపాకుల వృద్ధజనుల భటులను నిజసో
 దరులను గురులనుగాఁ జూ
 తురు పురము పతివ్రతాసతులు పుణ్యవతుల్

20. తరుణుండగు శీతలకరు
 మరగి వియల్లక్ష్మి తన్ను మాని ముదుకఁడున్
 ఖరకరుఁడును నని ద్రొప్పిన
 కరణిన్ రవి పశ్చిమాద్రికడఁ గ్రుంకె నృపాః *

21. తఱులు వడి యుత్తరాయణదక్షిణాయ
 నముల రవిచేర విడిలిన నఱువ లట్లు
 మెఱయుఁ గఱుఁగొనఁ గొమ్మలు మింటి కిడిన
 కుదురువిధమునఁ దనరారు కోటమీద

22. దక్షిణపవనంబు తనుగంధమున నూని

మలయాచలముమీది మరులు మానఁ

దివిచిపట్టిన రేతచివుకుల చాయకుఁ

గరతలంబుల కాంతి వరము లొనఁగఁ

గుసుమముల్గోయుచో గోళ్లమెఱుంగులు

తవి మొగ్గలకు గవునెవియ లొనఁగ

బలువగఁ జెలగెడు పలుకులు రాజకీ

రములకు నొజ్జతనములు నేయఁ

గురులు నలులపిండు బెరయఁగ వనమయూ

రముల గతులు వేడ గమనరీతి

ననఁగి పెనఁగి ప్రీతి వనకేళి సరిపిరి

వనజముఖులు వేడ్క పనుపు నేయ

23. దళమైన చీకటిగుళియలు నేపి ప

ద్వాసనుం డాయువు వోనె ననఁగఁ

దొలుకారుమెఱుంగులు కొలఁదికి నఱికి వి

రించి వాల్గనుల నూరించె ననఁగఁ

జంద్రికాసార మబ్జజుడు గట్టిగఁ బద

నిది యాజిపాజియుఁ బడనె (?) ననఁగఁ

బాటించి విధి రాగపరమాణువులఁ బల్ల

వితమూర్తి గాఁగ నిర్మించె ననఁగఁ

బొలుచు నలులను మదనునమ్ములను ముత్తి
 యముల విద్రుమవల్లక నపహసించి
 తరుణి యలరలు జూడ్కులు దళవములును
 యధరమును బ్రస్తుతింప నా యలవి యెట్లు ?

24. దానానేకపబ్బంహితస్వనము గంధర్వావలీహేషిత
 ర్వానంబున్ మృదువేదనాదమును గాంతానూపురారావమున్
 గానానూనరవంబుఁ దూర్యబహుళంఖస్పారావంబుఁ బె
 రై నీరాకరమోషమో యనఁగ విత్యంబుం జెలంగుం బురివ్

25. ధర వియోగుల నెల్లఁ బరిమార్చు బాని హృ
 దృవుఁడు గట్టివ పీరపట్ట మనఁగ
 విరహాలపై దండు వెడలుచో మదనువ
 కెత్తివ కెంజివురెల్లి యనఁగఁ
 దోయది వెడఁ గ్రుంకఁ దోచు పురందర
 కుంభిసిందూరితకుంభ మనఁగఁ
 గులికాయుధుని పెద్దకొలుపునఁ జెన్నొంద
 దీపించు మాణిక్యదీప మనఁగఁ

గుముదీసీరాగరసనిద్రముటిక యనఁగఁ
 గాము జనరంజనోషధీకబళ మనఁగఁ
 దొడుపుఁ గెంపున బింబంబు పొలుపు మిగులఁ
 జంద్రుఁ డుదయించెఁ గాంతిని స్తంద్రుఁ డగుచు.

2). ధమ్మిల్లభారముల్ కమ్మహువులతోడఁ

టొదికొని వెన్నులఁ బొలసి వ్రేల

నలికతలంబులఁ బొలుచుకుంతలములు

ఘర్మజలంబులఁ గలసి యంటఁ

గహ్వరదళముల కాంతి మిన్నక కొన్న

చెన్నునఁ గనుఁగవ జేగురింప

పోరెడువల్లులఁ బోరెడు మేనులఁ

బయ్యటగాలిచేఁ బ్రస్ఫురింపఁ

ఘనపయోధరములఁ గాశ్మీరచర్పలు

గలఁగ నలసగతులు చెలువ మొందఁ

బుప్పఁబోడు లంతఁ బుష్పావచయకే?

సోలి వచ్చి రా నృపాలుకడకు.

27. ధరణీశ : లవణాద్ధిపరివేష్టితశీతి

వఱలిన నేరెడుగఱితికొలది

నొక్కొక్కదిక్కున కొక్కొక్క లక్షయో

జనములు తన్మధ్యమున సువర్ణ

సారమై యున్నది చతురుత్తరాశీతి

సాహస్రయోజనసంఖ్య మొదలి

వలము పదాలువే ల్గలిగి వెడల్పు ము

ప్పదిరెండుపేలుగాఁ బాఁతు రోతు

మొదలి లమునంతయై తుదిఁ బదాఱు
 నేసి వేలుగా మేరువన్ శిఖరి యొప్పు
 దానిపై బ్రహ్మపురి చతుర్దశసహస్ర
 యోజనస్థితిఁ గనుఁగొనఁ దేజరిల్లు

28. నలువగు రక్తి మించిన మనంబున నుబ్బును లావు పుట్టి చెం
 గలువ వికాసవేళ మురుకంబు(?)నటింపఁగఁ బువ్వుఁబోడి మొ
 క్కలమునఁ బేర్చి నాధునధికారముఁ గైకొని కేళి సర్పె న
 చ్చలమున సిగ్గు చాలమియుఁ జిన్నవహారము లోలిఁ జెప్పగన్

29. నీర నగ్ని యునికి యారయ విస్మయం
 బనుచు బాదబాగ్ని కడలి యప్పు
 రంబుఁ జొచ్చె నొక్కొ రత్నాకరము మణు
 లనఁగఁ జెలువ మమరు నాపణములు.

30. నూఱు క్రతువులు నేయని పాఱుటిట్లు
 కోటి పడగలు లేని కిరాటగృహము
 జాతిరత్నంబు గాని పాషాణకులము
 వెదకి చూపిన వీటఁ బన్నిదము గలదు.

31. నెఱుపుగా విరియక నెగడు నెత్తావి తు
 మ్మొదలచే మునుమును మీఁదు వోక
 యకరువు నెఱయక మకరంద మొలుకక
 నెఱిదప్పు నొరగక కఱకు లేక

ఓంకంబు లొక్కింత ప్రీదులర జిగిసొంపు
చెదరర తేకులు చిక్కువడర
పొరటతో రాయక పొలుపుసొం పెడలర
నుడియు క్రీగాంచే సూరగిలక

కరము శోభిల్లు రుచిరమంజరులు గోసి
వనిత యొక్కర్తు తనదు లావణ్యరసము
నెలమి నుద్యాన మొక క్రొత్త చెలుపు చార్చి
లతలలో నాడు జంగమలిరవోరె.

32. పర పై యొప్పెనలారు మానిరపు సోపానంబులం బ్రజ్వల
ద్వరపత్రోపలనై రతంబులను సౌపర్ణికవిందంబులన్
హరినీలాసితవారిజంబులను జక్రాంగదివాఃపఱివి
స్ఫురణం గల్గు సరోవరంబుఁ గనియెన్ భూవల్లభుం డయ్యెడన్

33. పరముఁడు కంధరస్థలముపై నిడి వేడుక ముద్దులాడఁగాఁ
గరమున మౌళిగంగయుదరంబులు మెల్పునఁ బీచి యూది ి
కరములు భూషణేందువకు తారవ (?) తారకలీలఁ జేయు త
త్కరిపడినుండు మత్స్యతికిఁ దా సుముఖస్థితితోడఁదోడగున్

34. పరిణతఫణిలతాపత్రంబుఁ గదిసిన
చివురుచఁ జెక్కునఁ జేయి చేర్చి
కందర్పు మదరరి రరముపై జక్కవ
రెఱుఁగెఁ దోడఁ గుచ మిఱియ మోపి

దవనంబు పొరకలఁ గవిసిన మంచునఁ
 బలుచని చెమట మైఁ గలిసి మెఱయఁ
 గలువఱేకులు మౌక్తికముల నీనెడివనఁ
 గన్నుల రాష్ట్రంపుఁగణము లురల

వేడినిట్టార్చు గార్పులు విరహవహ్ని
 శిఖలు ప్రబలంగ వలవంత చింత నొగిలి
 యేకతం బున్నదాని రాజేంద్రతనయఁ
 గనిరి లతికాగృహంబులో వనజముఖులు.

35. పలుచని చంద్రికారసము ప్రిన్నని నున్నని తేట కొమ్మెఱుం
 గుల తుదలు న్విదిర్చు నెలకొమ్ములకాంతి పసిండినిగ్గతోఁ
 గలిపి యలంతి వన్నెయిడి కాయజు నిల్విన రత్నపుత్రిక
 న్నులువ సజీవిఁ జేసెనొకొనఁ దగు నాతివిభాతి చూడ్కిన్¹¹

36. పాంథుల హృదయముల్ పల్లటంబులు నేయ
 దర్పకు పనిచిన దండనంగ
 విరహిమృగంబుల సురిగింపఁ దివిరెడు
 కాయసంభవుని మొక్కల మనంగఁ
 గడు నల్గి జై తునాగారంబు ముద్రింప
 మనసిజు పనిచిన యనుఁగు లవఁగ
 సహచరుండగు గంధవహుఁ గానఁగా మీన
 కేతను పంచిన దూతలవఁగ

నఖినవాకారసౌందర్యసుభగలీల
 లలితయంబుగ మెలఁగుచు నసమబాణు
 పుష్పలావికాజనములపోరె నెఱసి
 కోమలాంగులు బువ్వులు గోసి రెలమి

97. పూవుల పోవులై చిలుకబోదలు కోయిలపిండు మందలై
 తావుల కోవులై యలివితానము గానము తానకంబునై
 కావను బండఁజాలుటఁ దీర్కాలముఁ గల్గి వరంబుఁ గన్నయ
 డై వనరాజి పొల్పుఁ బురాంధికభూముల నెల్లఁ జూడఁగన్.
98. పొడవుగ నెల్లయంగులఁ బోవులు వోసిన నూర్నరత్నముల్
 గడఁక ననేకవేషములు గైకొని వచ్చిన యర్థికోటికిన్
 విడికిట లాదిగాఁగ బలివెట్టుదు రప్పరి వైశ్యభామిను
 ల్గడవక హస్తకంఠణయశస్థను లొప్పఁగ నెల్లయప్పదున్.¹⁻
99. ప్రత్యగ్రదనాతిభాసురప్రాసాద
 విర్జితగోత్రావనీధరంబు
 ప్రాకారశిఖరాగ్రబంధురమణిగణ
 ద్విగుణితతారకావిభ్రమంబు
 పరిభాజలాంతరపరిమిలితద్రుమ
 స్ఫూరితపాతాళభూరుహంబు
 వరపుష్పసౌరభావర్జిత మధువళు
 వ్యక్తకళావారజేంద్రగండ

మప్పురఃస్పృహజీయ లీలాతిశయవి
 లాసిసీజననేత్రవిలాస జనిత
 కుసుమశరబాణవైహృత్య మనదృశార్థ
 విర్జితాలక ముజ్జయినీపురంబు.

40. ప్రాణంబు లెడల నభ్యాసంబు నేయు మా
 గ్గంజన నిట్టూర్పుగాడ్చు లెసఁగఁ
 గవ్యశాలను నేయి గ్రమ్ముకై వడిఁ గామ
 శిఖిఁ గ్రాఁగి మైదీగె చెమట వొడమ
 మదనునమ్ములు నీరుపదను వెట్టినక్రియ
 వాలుఁ గన్నులు బాష్పవారి మునుఁగఁ
 బగ లేదుటయు నెడఁబడు రథాంగము చంద
 మునఁ జిన్నులు ముఖోద్గముగ వడంక

ప్రాణ మెడలి నెఱపు వడియొడలు (1)
 భూషణములతోడి పొత్తు విడిచి
 లాఁతు రైరి సఖులు లలఁతులు వాయసి
 ప్రాఁత రైరి నిషధిరాజసుతకు.¹³

41. బలిమి రాహు సుధాంశుబింబంబు వెఱచి
 పాఱు గడు దాసి వెనుకొనుపగిది నొక్క
 యెడ సఖులు గూడి చెలరేఁగి యీఁడుచోట
 నీలవేణియు మొగమును నెలఁత కొప్పె.¹⁴

42. భట్టనారాయణభాషారమాదేవి

లబ్ధవస్తుల కర్థలబ్ధిఁ జేయు

బాణకాగ్నామినీప్రసవమంజరి విశా

రదుల కలంకారరమణఁ జేయు

రాజకేఠరథరతీజహ్నుకన్యక

సుకవీంధ్రులకు భావకుద్ధిఁ జేయు

మామవాణీశీతమారుతగతి సార

మతులకు రోమోద్గమంబుఁ జేయు

నని యెఱింగి వారి యడుగులు దలఁచి న

మస్కరించి దండి మఱి మురారి

వామనుని గుణాభ్యుక్తిమేంధ్రు నిల నలం

కాకవిదులఁ దలచి గారవమున.

43. భూమినిందె మింటఁ బూర్ణమై కర్కట

మకరమీనరాశి మహితమైన

హరియః స్సర్పరాష్ట్రయందుల తుంపురు

లనఁగఁ జుక్క లొప్పె నాకసమున.¹⁵

44. మకరధ్వజాని విల్లు మనము వాయుని నిడి

నమలింపుగాఁ జేయు వల్లఁజెఱుకు

మదిసుబాణావళి మనము క్రుమ్ముకొనె

బొలుపారఁ దుఱిమెదు పుష్పచయము

మనసిజాతుని యెల్లి మనము వినోదార్థ
 మై వచ్చి యాడెడు మావిచిగురు
 మరుతేరి హయములు మన యింద్లలోఁ బంజ
 రంబులఁ బొరలు కీరవ్రజంబు

తా ననంగుఁ డట్టివాని యలంచుట
 యేమి ? యతని కడిమి యేమి ? యతని
 వీర మేమి ? ధరణిఁ బిచ్చక యలుకేమి
 వాలఁగ.....నేమి వాలుఁగంటి[?] ¹⁶

45. మదవతీగందూషమదిరాభిషేచన
 వడి నంకురించిన వకుళములను
 నతివల మృదుపాదహతి నూత్నకోరక
 స్ఫురణఁ గైకొన్న యశోకములను
 సుదతుల శ్రేగంటి చూడ్కి పైఁబాటినఁ
 దిలకించి యలరిన తిలకములను
 నన్నుల నెవ్వీగుఁజన్నుల సోఁకునఁ
 గొమరొంది ననిచిన కురవకముల

నెరగఁ జరణములను నెఱకలు విరిసిన
 మొగడలందునుండి మొఱయు తేఁటి
 కొదమ రెలమిఁ బొంది ఘూర్జిల్ల వధికవి
 భూతిఁ దనరి చూతపోతములను.¹⁷

46. మరలఁగఁ బోదు రింద్రకుసు మా పపునంతకుఁ జేరిలోపలం,
దిరిగి యొకింత లేతవడ దేరెడు మోములఁ జెన్ను నేయుచున్
బరిగొని క్రాలు దృఘుచులపెల్లనఁ జీకటి నెల్లఁ బాచినం
దెరువదు లర్థిఁ గూడఁ బఱిశేరఁగఁ బామరభామినిజనుల్
47. ముత్తా కేకుజము ల్పడర్యేః మొగడల్మన్నే మహీజంబులం
దొత్తెంః బువ్వలుపిందఁగాఁబెరిగెనే యుర్విజముల్ఃపూఁపలన్
మొత్తంబై విరిసిరై నే ధరణిజంబుల్ః గాయలం బండులం
జిత్తానందముఁ జేర్యే నే పీఠిజముల్ చెల్వొందఁగాఁ జెప్పమా!
48. మొగములు విరిదమ్ములఁ గుచ
యుగములు గోకములఁ జూడ్కు చాత్పలముల మం
దగతులు హంసలఁ దోల న
యగుగతిఁ జొచ్చిరి సకు ల్సరోవర మెరిమిన్
49. నామనానేకవము చక్రవాళకుధర
భాతుతటముఁ గోరాదుచోఁ దరులు విఱిగి
కూలుబయ్య మింటి కెగపెడు ధూళివోరెఁ
బర్యే నెఱనంజ పదుమఱ పట్టుకొనుచు.
50. సకులు చల్లఁబోరాదుచో జలకణములు
నెఱికురుల్మీద విండి క్రిక్కిరిసి చెలవ
మమరెఁ గనుగొన వింద్రనీలములతోడఁ
గరియఁ గ్రుచ్చిన మౌక్తికంబులును పోరె.

51. సారథి శతవృద్ధు చక్రంబు లొనఁగూడి

జరగవు రథమున సంఘటించి

యుదకంబుసోఁకున కోర్వని యరదంబు

చేతికి బిరునైన తాతివిల్లు

గఱితాకు కోర్వక గడగడ వడఁకుచు

మువ్వంకఁ బోయెడి చివ్వనారి

మేష్టసిరును లేక మెదలాడ నోపక

వర్ణహీనంబైన వారువములు

నిట్టి సాధనములు నీకు నెట్లు లొదవఁ

ద్రిపుంముల నెట్లు గెలిచితి దేవదేవ :

యనుచు నగజాతచెలు లాడ వలరు శివుఁడు

చిత్త మిగుర్చి త మనల రక్షించుఁగాత :

52. సుదతులు దస్సినచో నలంతలు వోవ

సౌబగుండై చలిమిరి చూపి చూపి

యువిదలు తిలకించి యున్నచో వేడుకఁ

గొలఁది మీఱఁగ నొజ్జఁ గుదిసి కుదిసి

సౌబగుల పెనకువచోఁ దాన వలఁతియై

యెఱుకువ వాసవ కెక్కి యెక్కి

వెలఁదులు ముదమున విహరించుచో సోయ

గంబువ పీఠులఁ గ్రాలి క్రాలి

యతులితంబైన శృంగారరతుల నిజవి
భూతి పొందాన నేసి తత్పురముచోనఁ
బవలు రేయును నుడుగక తవిలి తిరుగు
మిందడునుఁబోలె మందావిలుండు లీల

53. హరగిరిసురగిరిరోహణ

గిరు లీనినకొదమ లనఁగ గృహములు పురి న
చెరు వగును కుడ్యరత్న
స్వరణను విలసిల్లి తగిన పొడవులతోడన్ ¹⁸

ప్రబంధమణిభూషణంలోని క్రింది ఐదు పద్యాలు విక్రమసేవంలోనివే
అవి విడదవోలువారు చెప్పకున్నారు. ¹⁹

54. శరదీప్రఖ్యము వేదమూర్తులు కుభృత్సంకాశముల్ మారుతో
ద్ధరవేగంబులు కిన్నరేశధను బద్ధులారు లద్రంకష
స్వరణాన్నత్యము లద్రగేహనిభముల్ పుష్కాప్తముల్ తత్పురీ
పరిభావిప్రగణాశ్వవైశ్యసుభటప్రాకారసౌదోన్నతుల్. ²⁰

55. వికచారవిందదీప్తిరలలో విహరించి

నలిఁ గమ్మఁదాపుల ననగి పెనగి

కుసుమితనవలతావిసరంబుఁ గదలించి

యల దేవియల పోన నలముకొనుచు

18. ప్ర.ర.(జ): ఉదా. వ.

19. ప్ర.మ.భూ; పీఠిక 16-17పు. 20. ప్ర.మ.భూ. 137 వ.

సహకారపాదపచ్చాయలకై యేగి
 శశికాంతవేడుల సంచలించి
 సురతకేళీశ్రాంతి సొగియు ముద్దియలపై
 చిట్టాడు తనువుల చెమట లార్చి

చంచరీరంబురీతిఁ బర్జన్యభాతి
 విరహపరితాపహరుమాడ్కి సురటిపోల్కి
 నప్పురంబున సరలజనానుమోద
 సరణ దక్షిణం దక్షిణగంధవహుడు.²¹

53. రత్నసుందరీ వత్తేంద్రురమ్యలీలఁ
 గాంచి విరిసిల్లె నృపనేత్రకైరవములు
 పొంగె రాగాంబులు నిట్టఁ బుష్పధన్వు
 సగ్గమగువారి చేష్టల నభినుతించు.

57. కప్పురపు ధూళి యొక్కఁడు
 గుప్పుం బ్రన్నేద మొదలఁ గూరకయున్నన్
 మెప్పువడఁ గుండలద్వయి
 నొప్పుగ వీడ్వడగఁ దాల్చు నొక్కం దొఱిమన్.²²

58. మంచాంతరమ్ముఁ దన పా
 దాంచలమున మెట్టి గర్వహాసవికాసా
 భ్యంచితవదనుండై యా
 దించున్ కలవారి మలపు దిగ్గం ద్రోవన్.²⁴

21. ప్ర.మ భూ. 147 ప. 22. అందే. 492 ప. 23. అందే. 493 ప.

24. అందే 494 ప; ప్రమ భూ. పీఠిక. 18. పు.

ప్రబంధమణిభూషణంలో పేర్కొనిన ఈ క్రింది మూడు పద్యాలను కూడా విదనవోయవారు విక్రమసేనంలోనివని ప్ర మ ఛా వీరిక (8 య)లో ఉదాహరించినారు. కాని ఇంతకుముందు విక్రమసేనంలోనివిగా చెప్పిన ఐదు పద్యాలతోపాటు వీటిని ఉదాహరించక విడిగా ఉదాహరించడానికి కారణమేమిటో లేక ఈ పద్యాలు విజయసేనంలోనివని. ఉదాహరించడానికి బదులుగా పాట పాటన విక్రమసేనంలోనివని చెప్పినారో

59. సుందరీసమితికి మందయానంబు ల

యిరవులఁ గఱపెడు గురువు లనఁగ
మధుకరబృందంబు మదజలక్షేపణఁ
జేసి యాకర్షించు సిద్ధు లనఁగ
జనుల చూడ్కికి గురుకై లభావంబులు
చూపియాడెడు బహురూపు లనఁగఁ
బరవీరభటుల నుద్ధరభీషణాకృతి
భంగుల వెఱపించు గొంగలనఁగ

గతుల యొప్పును దానాంబుగంధములును
నున్నతుల యొప్పుఁ జేష్టాసముద్ధతులును
నతిశయిలునుఁ బరిఁ బొలుపారుఁ జిత్త
రంజనాకృతు లగు భద్రకుంజరములు.⁵

60. రమణీవంశక్రమాగతరాజ్యలక్ష్మిఁ

గీర్తి లక్ష్మి సపత్నిగాఁ గీలుకొలిపి
యేలఁగల పట్టి లేమికి నీ మనంబు
కలఁగు నోడకంబము మీఁది పులుగువోరె. ⁶

25. ప్ర. మ. భూ. 104 వ.

26. ప్ర. మ. భూ. 171 వ.

6. లావణ్య మెల్లఁ బ్రతిబిం
బావహ మయి రూపుదార్చి యాత్మజఁ దంక
శ్రీ వహించుటకంచెను
భావింపఁగ నొండు గలదె పరమప్రియమై. ⁷
72. వల్లభ నీకు మున్నుగ దివంబునకుం జని యేన యచ్చటన్
వల్లభనై చరింతు సురకామల కుంతలమీరి చెన్నుగన్. ⁸
73. మా కెల్లం గలహంబు గూడ దీక్ష నీ మర్యాదఁ జెల్లింపవే ⁹
ఈ క్రింది మూడు పద్యాలను ఆరుద్రగారు విక్రమశేషంలోవివిగా
పేర్కొన్నారు. ⁰
74. అమరు లమృతాభిరోపిలి యమృతరసము
వెండిచేరుల పటికంపు కుండఁ గట్టి
చేదుకొనియెదరో నాఁగ శీతరోచి
మెల్లమెల్లన రుచులతో మిన్ను వ్రాకె.
75. ఉదయరాగ మించించుక యుజ్జగించి
విందుఁజంద్రుఁడు గన్నులపండు వయ్యె
ధావనానంతరస్నిగ్ధదాక్షిణాత్య
రాజకుద్ధాంతదంతవజ్రముల కాంతి. ³¹
76. తనరి రాగిల్లి ముక్తుడై తరతరంబి
విర్రులత్యము బొందుచు నీరజారి
ఃరమయోగియుఁబోలె సత్పథమునందు
నడువగాఁజొచ్చెఁ గువలయానంద మెనఁగ.

27. ప్ర.మ.భూ. 172వ. 28. ఆం. ప్ర. ర: 458 పు. 29. అహో. పం.

30. వ. ఆం. సా. - 3 వం; 115-117 పుటలు.

31. దీమఖండము | -43.

విక్రమార్క చరిత్రము

కవిభల్లటుడు

[అంద్రకర్ణచింతామణి, అంద్రకౌముది, అప్పకవీయం - ఈ మూడింటి లోను కవిభల్లటుని ప్రవక్తి కావవస్తుంది. తొలి రెండుగ్రంథాల్లో ఈతని అభిప్రాయం పేర్కొనబడగా అప్పకవీయంలో ఈతని 'కవిభల్లటవక్త' పేర్కొనబడింది. దీన్నిబట్టి ఇతడొక ప్రాచీనవ్యాకరణకర్త అని స్పష్టమవుతుంది. ఇతడు పదమంజరి, గణమంజరి అనేరక్షణ గ్రంథాలను; విక్రమార్కచరిత్రం, దేతావంచనిశతి, భూద్రకరాజచరిత్రం అనే కావ్యాలను కూడ రచించివట్లుగా తెలుస్తుంది. ఇతే ఇచ్చిన్న ప్రస్తుతం అంశాలు. పై వాటిలో ఒక్కొక్కకావ్యం నుండి ఒక్కొక్క పద్యం మాత్రమే లభిస్తుంది.]

1. చెప్పకున్న నీవు జీవంబు విడుతువు
చెప్పినపుడు తనకు జీవహాని
చెప్పి మున్న నీకు జీవంబు, విడిచెద
నీవు చన్న వెనుక నిలువరేను.

వీరేశలింగం పంతులుగారు ఈ పద్యం కవిభల్లటుని విక్రమార్క చరిత్రలోనిదిగా అని ఉదాహరించినాడు. ¹

2. కీర్తి విలసిల్లె విక్రమశీలివరుని.

1. అం.క.చ. (1 వం.) పుట 713.

2. అంద్రకౌముది అనే వ్యాకరణంలో ఈ పద్యం భల్లటవని విక్రమాదిత్య చరిత్రలోనిదిగా పేర్కొనబడింది.

విజయరామచరిత్రము

కళాంకుడు

[విజయరామచరిత్రమనే పేరు గల కావ్యమొకటి మదరాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారంలో ఉన్నది.¹ కావి దాని కర్త ఎవ్వరో తెలియదు ఈ విజయరామచరిత్ర కర్తకళాంకుడనేక్కవి. ఈ రెండు విజయరామచరిత్రలు ఒక్కటేనో చెప్పలేం:]

1. కై కయీనందనుం దతికౌతుకమున
మునిజనవినుతుడు రఘురామునకు మ్రొక్కె.²

1. An Alphabet cal index of Telugu Manuscr pts-R No. 583,

2. ఆం.కౌ.

విజయపేనము

తిక్కన

[పెదపాటి జగ్గన కూర్చిన ప్రబంధరత్నాకరంలోనూ; అన్వయవీయం. ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని రత్నాకరం మొదలైన లక్షణగ్రంథాల్లోనూ విజయసేనంలోని పద్యాలు ఉదాహరింపబడ్డవి. ఇది తిక్కన కృతమని నిశ్చయంగా చెప్పడానికి అంతగా ఆధారాలు లేవు. లక్షణగ్రంథాల్లో మాత్రం ఇది తిక్కనకృతంగానే చెప్పబడింది. కొన్ని లక్షణగ్రంథాల్లో దీనికి విజయసేనచరిత్రమనే పేరు కూడా కనిపిస్తుంది. విజయసేను ధనే రాజకుమారుని చరిత్ర ఇందులోని వర్ణనాంశం. ఈ కావ్యం లోనివి మొత్తం పద్దెనిమిది పద్యాలు మాత్రమే ఇప్పటికీ లభ్యమైనాయి. వీటిలో వైశ్యవర్ణనం, గణపతిస్తోత్రం, పరిభావర్ణనం మొదలైన విషయాలు వర్ణితాలు.]

1. అరిమానసమ్ములు దరికొని యేర్పు నె

వ్వని యుజ్జ్వలాకారవైభవంబు

బుధుల లజ్జానతిఁ బొందునట్లుగఁ జేయు

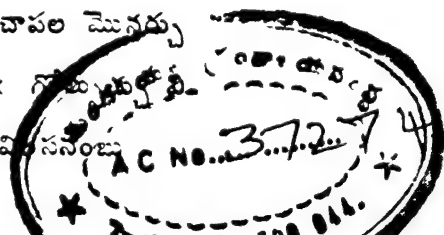
నెవ్వని పాండిత్య మెనకిమెనఁగ

నే వదాన్యులనైన నెవ్వని వితరణం

బులు వందిజనుల చాపల మొనర్చు

వసతాజనము మానధనముఁ గోరుదున్దోర్తి

చ్చలవిది నెవ్వని విశేషసంజు

అట్టి విజయసేను నభిరామమూర్తి వి
 ద్యానిరూఢమతి వదాన్యవరుడు
 మధురవిభ్రమైకవిధి యను జగమెల్ల
 నతడు చిత్రగుణసమగ్రుఁ డగుట¹

2. అల్లనఁ దొండ మెత్తి శివు నొదల యేటి జరింబు వుచ్చి నం
 పుల్లతఁ బాదపీఠకము పొంతనయున్న సహస్రనేత్రుపైఁ
 జల్లి శివార్చనాకమలసంహతిఁ బోక్షణ వేయునట్లు శో
 భిల్లు గజాననుండు మదభీష్మితసిద్ధికరుండు గావుతన్²

3 ఉత్పాహప్రభుమంత్రశక్తుల నజేయుండై పరీక్షించినన్
 దిత్వావ్యగ్రుఁడు గాక విగ్రహముచో దేశంబుఁ గాలంబు సం
 పత్నామగ్యముఁ జూపి శక్యము దెసన్ బ్రారంభియై భూప్రజా
 వాత్సల్యార్థమనస్కుడైన (వతి) శశ్వచ్ఛ్రీనమేతుం డగున్³

4. కిసరియకదశీవిసదించి
 బసుదాంతుపాయవస్తుబహువిధరూపో
 ల్లసము మద ముడుప నజుఁదొక
 యసమాకృతిఁ దాలె ననఁగ సంగవ యొప్పెన్⁴

5. కొనియెద మన్న బండరులు కోలుల కమ్ముదు రమ్మఁబూని తె
 చ్చిన సర కెంత పెద్దవెల చెప్పినఁ గొండ్రు తగంగ విచ్చి. న
 చ్చినవెల తీర్చి లక్ష్మీ తమ చెప్పినయట్టుల చేయు సొంపు పె
 త్కొన గణుతింపరాదు, పురికోమటులం బ్రణమింప నొప్పదే⁵

1. ప్ర.ర. (జ). 2. ఉదా.మేల్ 2. IV - 148; ఆ.రం.చం. III - 153;

ఆం.ప్ర.ర. 148 పు; ప్రభు డా. 30 వ. 3. ప్ర.ర. (జ)

4. ప్ర.ర. (జ) చం.గ్రం. D 705 (ఆం.వి) 50 b పుట.

6. గీర్వాణాచలసానువాత్మరదనక్రీడాహతం బైన న
 య్యుర్వీరంధ్రమునం దవంతపణరత్నోద్యత్పర ల్పర్వి దృ
 క్పర్వంతై పొది గట్టి పేర్చిన మదిం గంజంబ యంచున్ కన
 ద్గర్వోన్మీలితనేత్రుడై మెఱయు వేదండానమం గొల్పెదన్

7. తరుణుల వీగు జన్ముగవ తాఁకున మన్మథచక్రివాకబం
 దురగతిరీంః గామినుల తోరపుటూరుల పుట్టనంబులన్
 కరివరహస్తకాండపటుపుట్టనలన్ బరిభాతరంగముల్
 దిరుగుదువద్ద తీరములఁ దెట్టువుగట్టు సరోజరేణువుల్

8. పద్మంబులును వప్రిపద్మరాగప్రతి
 వింబములును తగ బెరసి మెఱయుఁ
 గల్గోలములును రంగన్మకరాయిత
 తుండములును నటు తొట్టుప్రదఁగ
 వినములు విహరణరససమాగతరసా
 తలనాగళికుపులు చెలిమి పేయఁ
 జక్రయుగ్మంబులు జలతేలిలోంచి
 తంబిసీ స్తనములు తడఁబడంగ

పొంపు మీఱినట్టి పెంపును గంభీర
 తయును బరపు (బోపు) వేడ్కఁ దగిలి జనులు
 సంస్తుతింప నఖిలసన్నివేశస్థితి
 నప్పురంబు పరితి యతికయిల్లు.

6. ఉదా. ప. 7. ప్ర.ర. (3) ఈ వద్యం తిక్కన విరచనోత్తరరామాయ
 10లో కావవస్తుంది. 1-151 8. ప్ర.ర. (3)

9. మదనవశీకారమంత్రదేవత దృష్టి
 గోచరమూర్తిఁ గైకొనియెనొక్కొ
 సితకరచింబవిస్ఫుతసుధాధార వి
 తందినీరూపంబుఁ చాలెనొక్కొ
 విదికామినీస్పష్టి విజ్ఞానవరసీమ
 భాసురతనురీరిఁ బడవెనొక్కొ
 శృంగారనవరస శ్రీవిలాసోన్నతి
 మందరాకారంబు నొందెనొక్కొ
- కాక యొక వదూటి కడుపునఁ బుట్టిన
 భామ తేరి యిట్టి రామణీయ
 కంబు గలుగు ననుచుఁ గన్నియపై మహీ
 పాలనుతుఁడు దృష్టి పఱపె నర్థి⁹
10. మహిమ చెడదు స్వామ్యమాత్యసుహృత్కోశ
 రాష్ట్రేదుర్గబలపరాయణులకు
 నీవు విదియు నెఱిగి కావింపు సప్తాంగ
 సంగ్రహంబు నీతికావ్రవిపుణ¹⁰
11. పరధనపరాంగనాజన
 పరిహారము పరమధర్మవథ మందురు న
 త్పురుషులు మునువక నీనిం
 బరికింపుము వినకు మెపుడు మైశున్యంబుల్¹¹

12. వల్లభుఁడే(ని)గురుల్లభుఁడు వావిదెసం దగులాదియిమ్మెయిన్
దల్లడ మందెదేల యుచితస్థితి కన్ననుఁ బాపఁ జూచినన్
దల్లియు బంధులోకమును దండ్రియు నేమను వారెఱింగిరే
నుల్లమ యిట్లు నీకుఁ దగునో తగదో వరికించి చూడుమా !¹²

ఈ శ్రీంధి మూడు పద్యాలు తిక్కవ విజయనేపథంలోనివిని విడదవోలు వెంకటాచార్యుగారు పేర్కొన్నారు. ¹²

13. అమ్మెద ననినఁ బద్యాక్షకౌస్తుభమైన
వెఱవక కొనియెడు వెరవు గలిగి
విలువ యిచ్చెద మని వేదినఁ బలిజాన్ము
గమ్మపసిండియు నమ్మఁ గలిగి
యే వస్తు వెంత ప్రొద్దెందఱుఁ జనుదెంచి
యెంతటి కడిగిన నెదురఁ గలిగి
తన యింట లేని యర్థము అర్థపతి యింట
నైన వెదకిన లేవగుట గలిగి

తమ కులాచారచారువర్తనము జ్ఞానకు
వంగదుల యొప్పునకును బేహార మాట
గాని లాభఁబాసకు వాట గా దనంగ
వఱులుదురు పురవరంబున వైశ్యవరులు

14. ఉన్నచో గతిమాలియునికి యిష్టం బని
గ్రుమ్ము నేర్పిన కొండ లనఁగ
గాలిచేఁ డూలెడు కష్టంబు వోవగ
ఘనమైన నీలమేఘంబు లనఁగ

12. అ.క. III -254; అ. రం. చం. III -139;

చం. గ్రం. D.Nor70b- (అం.వి.) 43b పుట.

13. ప్ర.మ.భా. పీఠిక 14-15 పుటలు.

విను రూపమై యున్కి వెల్లదవం బివి
 కడు నల్లనైన దిగ్గజము లనఁగ
 తిమిరారి యట యని ద్యుమణితో మార్కొని
 విలిచిన యిరులు మన్ని లనంగ

దానవారి నాభిదమ్మమై వీధుల
 నేలులట్ల పొంగి పాఱుచుండ
 బవనిఁబోయి వచ్చు ప్రథమకేళియ
 సారణములు పురము వారణములు.

15. పునసాకస్తూరికాగంధముల వన్య
 గంధబంధములు గలిపి కలిపి
 కుసుమితవల్లకాలసికవీధులఁ జొచ్చి
 చని నరోగ్యహముల మువిగి మువిగి
 సమధికాహార్యంగనంగీతములతోన
 కన్నెతీగెల కాట గఱపి కఱపి
 కుముదకుట్టులకుటికోరకంబులు దూఱి
 యలిదంపతుల నిద్రఁ దెలిపి తెలిపి

యనుదినమ్ము నవ్వరాంతికమ్మున గట్టి
 వాలువోరె విప్రవరుఁడువోరె
 నట్టునొట్టి వోరె నచ్చిన చెలివోరె
 మలయుచుండు మందమారుతంబు

ఈ క్రింది వద్యము విజయవేనం లోనివిగా మువవల్లివారిచే
మహారవంతవం (వ్రతమతాగం) అనుబంధంలో ఉదాహరించబడినవి.¹⁴

16. పల్లవపుష్పసంపదలఁ బంచి వసంతుఁడు కాపురాకకై
యెల్ల వనంబు సంకటము లేదగఁదా రొడికంబు మీఱ న
బిల్లన క్రోలి క్రోలి మలయావిలుఁ దండుఁ బరాణవక్రముల్
దుల్లఁగఁజేపె సత్కియఁ బటత్వము కాముఁడు విచ్చలించగన్

17. కలయంగ దారుణీతల మగ్నితప్తమై
యుప్పరిపెన మట్టు బిచ్చియుండుఁ
గుంపర్వతంబులు కొలిమిలోఁ గ్రాగిన
యిసుపముద్దలక్రియ నెవఁగియుండ.

14. మువవల్లికవి - రచనలు (పీఠికలు). పుటలు 22, 24.

వి రా ట ప ర్వ ము

సర్వదేవుడు

[చూ:- అదిపురాణము]

1. వచ్చునె నాటకకాలకు
నిచ్చట ననినట్లు రాద యే నీగతి నా
పచ్చవి
. . . త నెఱుంగ నిదె రాకుండన్¹
2. ఇక్షురస్థాని నీ రెట్టిదో యని మది
నూహించి యువ్వకులారకుండ
విరసంపు ముదిమికిఁ బరిహారం బగు రసా
యనముమీదికిఁ జిత్త మరుగకుండఁ
దివిరి దేహమ్ము వేధించు సిద్ధరసఖలు
కందున యచ్చోటి కందకుండ
నాయువుఁ జిరతరస్థాయిగాఁ జేయు ను
ధారసంబున వేడ్క దగులకుండ

నఖిలజనులకుఁ బంకేరుహాసమందు
నేర్పి యన్నింటి రుచు లొడఁగూర్చి తెచ్చి
సంచికంబులుగా సంగ్రహించె ననఁగ
భరితజలములై పురసరోవరము లొప్పు²

విశ్వేశ్వరశతకము

విశ్వేశ్వరుడు

[విశ్వేశ్వరుడనే కవిక ఈ శతకకర్త అనీ, ఈశడు క్రీ. శ. 1400 ప్రాంతానికి చెందినవాడనీ తెలుపుతూ విడదవోలు వారి శతకంలోని ఒక పద్యాన్ని అంధ్రవత్రిక ఉగాది పంచికలో ఉదాహరించినాడు.]

1. రీలాలలితనంపదల్ వయిపయిన్ లేకున్న లేకుండనీ
క్రొయంగన్నుల కామినుల్ వళగతిం గాకున్నఁ గాకుండనీ
జాలిం బొందగనేల నెల్లరుచులన్ జాలించి నిన్నాత్మలో
నాలోకించు తలంపు నాకొసఁగు విత్యానందవిశ్వేశ్వరా :

వీధినాటకము

శ్రీనాథుడు

[లాక్షణికులు శ్రీనాథుని వీధినాటకం లోనివిగా ఆనేక పద్యాలను ఉదాహరించినారు. క్రీడాభిరామం శ్రీనాథవిరచితమేననీ, దానినే శ్రీనాథుని వీధినాటకమని వ్యవహరిస్తూ వచ్చినారనీ కొందరి అభిప్రాయం. ఏమైనా రక్షణగ్రంథాల్లో శ్రీనాథుని వీధినాటకం లోనివి ఉదాహరింపబడ్డ పద్యాలన్నీ మనకు క్రీడాభిరామంలో కనబడడంలేదు. కనుక లాక్షణికులు శ్రీనాథుని వీధినాటకంలోనివి చెప్పటా ఉదాహరించిన పద్యాలన్నీ ఒక్కచోట కూర్చితే పరిశోధకులకువకరిస్తుందనే దృష్టితో వాటివన్నింటిని దిగువ ఉదాహరిస్తున్నాను.

శ్రీనాథవిరచిత వీధినాటకము (కృంగార పద్యములు) అనే పేరుతో నావిళ్ళవారు ఒక చిన్న పుస్తకాన్ని ప్రకటించినారు. దానికి మూలమేమిటో తెలియదు.]

1. కుసుమం బద్దిన చీరకొంగు వొలయం గ్రొవ్వారుపాలిండ్లపై,
ద్రుసరంబు తొలుతపార వేణి యవటూదేశంబుపై రాయగా,
బస నెవ్వడో యొకండు రాత్రి రతులం బల్గాసి గావించిన
స్వసీవాళ్ళాడుచు వచ్చుచున్నయది కర్ణాటాంగనం గంటిరే||

కందుకకేః సర్పైరు ప్రకారమునం బురుషాయితక్రియా
తాంధ్రపకేః సర్పైరు విధంబున తాపరథామ లేత ప్రి-
యేంద్రః బ్రహ్మకేః రభియించెను గుబ్బలమీది హారముల్
కుండలముల్గుల్ గదల గోమయపిండములింటిముందటన్

3. తాహకుం దెక్కి విడిచిన వారువంపు
గొదమయుం బోలె రతికేమదము దిగ్గి
యలసభావంబుతోడఁ గర్ణాటవేశ్య-
వచ్చుచున్నది యదె విప్రవర్య కంటె.³
4. కోయిల పంచమస్వరముఁ గూర్చిన భంగినిఁ గంతమెత్తి రా
మాయణ మాటు కాండములు నచ్యుతజాగరవేశఁ బాడు నా
రాయవిశంతురత్న మనురాగముతోడ 'నమశ్శివాయ శా
న్తాయ సనుస్తదోషహరణాయ, సమానమే దాని కెవ్వరున్'⁴
పై నాడుపద్యాలు క్రితాభిరామంలో కవిపిస్తున్నాయి.
5. ఒచ్చెం బింతయు లేక హంసనడతో నొయ్యారముం జాపుచుం
బచ్చల్లాపిన కీల్కదెంపు నగతో బాగైన నెమ్మొముతో
నచ్చందైన మడుంగుఁ గట్టి చెలితో నామాటలే చెప్పుచున్
వచ్చెం బో ఉచకుంభము ల్గదలఁగా వామాషి దా నీళ్లకున్⁵
6. హా జలజాషి హా కిసలయాధరి హా హరిమధ్య హా శర
ద్రాజవిభాస్య హా సురతతంత్రకళానిధి యెందుఁ బోయితే
రాజమహేంద్రవీధి కవిరాజు ననుం గిగురించి భర్గకం
తాజిరకాలకూట ఘటికామయమైన యమాసదీకటిన్.⁶

2. అ.క III—379 3. చం గ్రం. 159/7 ఆం సా ప.

4. చం గ్రం. 159/7 ఆం సా.ప. కాకినాడ 5. ర.సా పం.(కూ). I -66.

6. ర.సం. (R 235—తిరుపతి) 27 పుట; ర.వి. (R. 1024 తిరుపతి)

పై రెండు పద్యాలు వావిళ్లవారి 'శ్రీనాథుని వీధివాదకం'లోనూ ఉన్నాయి.

7. తెలికల మిందగీఁ దొకఁడు తియ్యని నూనెకు వందికమ్మి కో
కల కొక సారెవారు పరుగందిన వెచ్చముఁ బెట్టి వైకుంఠ
పుంఁ బిడుకంగ గొల్లఁ దొక దొక్కిన దానికి రంగరంగ యీ
పడివెం పలురాతలఁ జేసిపెట్టిరో'

8. వారక వారకామినుల వర్తులచారుకుచోపగూహముల్
గోరక కోరకోల్లసితకుంజములన్ జిగురాకు పాసుపుల్
రేరక వారు కేరళకళింగకుళింగ నరేంద్ర మందిర
ద్వారవిహారులై చనపు లందక నందకపాణిఁ గొల్వరో'

పై పద్యం వేములవాడ భీమకవి రచితమని కవుల చరిత్రంవల్ల తెలుస్తున్నదని శ్రీ రావూరి దొరస్వామికర్మగాడు చెప్పుతున్నాడు. (చూ:- అ.క.ళ.ప్ర. 134 పుట)

9. చంద్రబిందములతో నరివచ్చు ననవచ్చు
విమలదంష్ట్రాప్రరోహములవానిఁ
బవదంపు గొనలతోఁ బ్రతివచ్చు ననవచ్చు
కుటిలకోమలజటాచ్చటలవాని
నింద్రసీలములతో నెనవచ్చు ననవచ్చు
కమనీయతరదేహకాంతివాని
నుడురాజరుచులతో నొటవచ్చు ననవచ్చు
చంచన్మదాట్టిహాసములవాని

7. చం. గ్రం. 159/7 అం.పా.వ. కాకినాడ

8. ల.నం. (R 235, తిరువతి) 27, 28 పుటలు; చం. గ్రం. 173/6 అం.పా.వ.

సిగ్గుమాలిన మొలవానిఁ జిలుతవాని
 నెల్లకాలంబు మురికినా దేలువాని
 నర్థి మోహుర నవకారమైనవాని
 ధైరవునిఁ గొల్వ వచ్చిరి భక్తవరులు.*

లి. ప్ర.ర. (౩): అగ్గకవి ఈ పట్టియి వల్లభరాజుని పీఠినాటకంతోవిదిగా
 ఉదాహరించికాడు.

శత (కంధర' కంఠ రామాయణము

భీమన

(‘అంధ్రకౌముది’ అనే వ్యాకరణ గ్రంథంలో ‘..భీమకవికృతే శత కంఠరామాయణే’ అని ఉండడంవల్ల భీమకవి శతకంఠ రామాయణాన్ని రచించినట్లు తెలుస్తుంది. దీనికే శతకంధరరామాయణం అనే నామాంతరం ఉన్నది. ఇది ప్రస్తుతం అలభ్యం. ఇందులోని మూడు పద్యాలు మాత్రం లక్షణ గ్రంథాల వల్ల లభ్యమౌతున్నాయి.)

దవసీమన్ విహరింపు రామనయ సీతాదేవి సౌమిత్రులు
ద్దవిడిన్ బోవగ మింటనుండి దివిషద్వాదంబు వీషించి సం
స్తవముల్ నేనె¹

కలఁగకుఁదీ నభశృరులు కంపము జెందకు దెప్పుఁ గిన్నరుల్
దలఁకకుఁ దిప్పరుల్ మునులు తత్తరమందకుఁదేన వచ్చి మీ
యలజకు లెల్లవాపి మిము నందఱుఁ గాచెద నంతవట్టు మీ
గలివిలి మాని యుండుఁడని కైటభమర్దనుఁ దోలిఁ బల్కినన్²

భువిఁ బట్టి పీఠ మదఁచెను
దివిజారాకుల దినేశదీప్తు లదర రా
ఘవుఁ డనుచు మునులు వొగడిరి
దివిని దివౌకసులు మిగుల దీవించి రొగిన్

పై పద్యం భీమవ శతకంధరరామాయణంలోనిదని ఒక లక్షణ గ్రంథంలో ఉదాహరింపబడినట్లుగ వీరేశలింగం పంతులుగారు పేర్కొన్నారు.³

శతపక్షిసంవాదము

కీమేందుడు

(కీమేందుడనేది లక్కాభట్టుకుగల విరుదనామం. లక్షణ శిరోమణిలో ఉభయకవి లక్కాభట్టని పేర్కొనబడియుండదంవల్ల ఈతడు సంస్కృతాంధ్రాలలో కవియై ఉండివచ్చుగ ఊహించవచ్చు. శతపక్షిసంవాదం, కూద్రకరాజ చరిత్రం, ముద్రామాత్యం ఈతని కృతులని మానవల్లి కవిగారు తెలిపి యున్నారు.¹ కాని లక్షణ గ్రంథాల్లో కూద్రకరాజ చరిత్రం కవిభల్లభకృతంగా కవిపిస్తుంది. పై గ్రంథాల్లోని వద్యాలు వెల్లంకి శాతంభట్టు రచించిన కవి చింతామణిలో ఉదాహరింపబడినట్లుగ వీరేశలింగం వంతులుగారు ఆం.క.చ లో పేర్కొన్నారు.² కాని కవిచింతామణికర్త పై గ్రంథాల్లో ఏ ఒక్కడని నుండి కూడా ఉదాహరణవద్యాలు గ్రహించినట్లుగా కానరాదు.

1. ఒకమతమున మధ్యానా

మికలను నిరున్వేరి సవ్యమిడి మణి యపస
వ్యకరముగ నిడఁ ద్రిపుండ్రము
వ్రకటమహాపాతకప్రపంచముఁ జెఱుచున్³

2. ఏవీబంధము వీడు మోవి యదురున్ నేత్రంబు లల్లాడు చన్ గ్రేవల్ గానఁగవచ్చుఁ గ్రొమ్ముడి విరుల్ పృథ్వీస్థనిజెందు స ద్భావాగారము లోను చెమ్మగిలు చిత్తం బుత్తలం బొందు నా నావిభ్రాంతులు వుట్టు నింతులకుఁ జెంత వ్వింతవా రుండినన్⁴

1. వకలసీతివమ్మత పీఠిక. 2. 108 పుట

3. ల.శ. iv -102; చం. గ్రం. 159/7 ఆం.పా.వ.

4. ల.శ. iv -348, చం.గ్రం. D 705 ఆం. వి.

3. పద్మాసమానయగు మన

పద్మావతిః జూచి ధరణిపాలసుతుండు

ద్యన్మోదంబునఁ దన ముఖ

పద్మము నలరించె ననుచుఁ జరిజనులలరన్

4. అమలినాక్షరరూప యాద్యంతనకలలో

తైకసంస్తుత్య సురౌఘవంద్య

కమలాసన్నాత్కాంతార్థవరదేహ

కౌశికప్రియ రవికైరవాస్త

శిఖినేత్ర శీలవ్రతస్థిత

శేఖరీకృత సురసింధుమథన

గురుమంత్రసుస్థిర గూఢపాద్యూషణ

గోపతిద్విజ గోత్రవీరి

భృగువసిష్ఠాఽముపి మనోఽస్థవలద

ఋగ్యజుస్సామనుతపద....భక్త

సమితి రక్షింపుమనియెడి సంజ్ఞలెల్ల

కూడఁ జెప్పిన యీ గుణము మైత్రి

5. ల 4 iv 413:

6. ఆం.ప్ర.ర 306: క.వా: ల. పా. వం. (R 235)

శ్రమంతకమణిచరిత్ర

వణికురి గుర్వరాజు

[ఈ కావ్యంలోని ఒకేఒక పద్యం లభించింది. వణికురి గుర్వరాజు ఈ కావ్యకర్త ఈ పద్యం కావ్యావళిలోనిదై ఉంటుంది. ఇందులోని పీఠాన్ని అనే పదప్రయోగాన్ని బట్టి ఈ కవి అర్వాచీమదని ఊహించవచ్చు. ఇంతకంటే ఈ కవి వివరాలు తెలియవు.]

కాయవదోమనఃస్థలనకల్పితదోషము రెల్లఁ బాయగా
నా యెడలోన విత్యము సనాతనధర్మముఁ బూని యర్మిలిన్
బాయక కొల్లు రామనరపాలు నిరంతరసౌఖ్యదాయి నీ
తాయి సమస్త శోభనవిధాయి మహాఫలసిద్ధిదాయిగన్¹

శశిబిందుచరిత్రము

చరిగొండ నృసింహకవి

[శశిబిందుచరిత్రం చరిగొండ నృసింహకృతముని ఆంధ్రప్రయోగ రత్నాకరంపల్లి తెలుస్తుంది: అప్పకవి ఉదాహరించిన మూడు పద్యాలు, గణప వరపు వేంకటకవి ఉదాహరించిన రెండు పద్యాలు (అనంపూర్ణాలు) - మొత్తం ఈ కావ్యంలోనివి ఐదు పద్యాలు మాత్రం లభ్యమౌతున్నాయి. శశిబిందువనే రాజు చరిత్ర ఈ కావ్యంలోని వర్ణాంశం-నృసింహకవి ఈ కావ్యంలో శృంగారరసాన్ని అతివేలంగా వర్ణించి ఉంటాడనడానికి అతని 'వయ్యెడఁ దాసి' అనే పద్యం ఉదాహరణం.

నిదదనోయవారు ఈ కావ్యాన్ని చరిగొండ ధర్మవకృతంగా పేర్కొన్నారు¹. ఆధారమేమిటో తెలియదు.

ఈ కావ్యం మహమూద్ నగర్ జిల్లాకు చెందిన 'తాటికాయల' అనే గ్రామంలో ఒక వర్తకుని దగ్గర ఉన్నట్లు గోలకొండకవుల సంచిక తెలియజేస్తుంది.²

నాకౌకను రై నను నీ

రాకకు నిర్వేదరె కటకటా మము బోంట్లం

జేకొవి సంరక్షింపక

నీ కిటు బుచితంబె యురవణింప నరేంద్రా.³

1. నకలనీతివస్తుతం పీఠిక 64 పుట

2. 401పుట. 3. అ.క. II - 146

2. పయ్యెడఁ బాపి గుప్పలను బాహులఁ బట్టగ విచ్చి మోవిపైఁ
దియ్యవి మోవియు న్మనసు దీరగఁ గ్రోలగ విచ్చి యిప్పుడో
తొయ్యలి నీవి ముట్టిననుఁ ద్రోచెద వేనుగు విచ్చి యంకుళం
వియ్యక కయ్య మాడఁదగునే నను నీగతి నేచఁ బాడియే.⁴
3. నూవుంబువ్వును సంపెఁగ
పూవు గెలిచి విరుదుముత్తైపుంజల్లి దగన్
దా వైచె ననఁగ ముంగర
తో వనరుహనేత్ర నాన కుల లే కొప్పున్.⁵
4. నా స్తికుండు దురాత్ముఁ డవివేకి కొందీడు
పాషండుఁ డన్యాయుఁ పరుఁడు⁶
5. నీకు సరిపాటి గలరె మనీషిచంద్ర
యనుచు బెల్లించి చేఁ గల్గినంత లాగి⁷

4. అ.క. ii - 227: మ.మ.రం. iii-380

5. అ.క. ii - 254

6. అం.వ్ర.ర. 378వ

7. అం.వ్ర.ర.

శివదేవధీమణిశతకము

శివదేవయ్య

[శివదేవయ్య ఈ శతకకర్త. ఈతడు ఓరుగంటిని పరిపాలించిన గణపతిదేవునికి, దుద్రహదేవికి మంత్రిత్యం నెరవినవాడు. తిక్కనకు వసుకాలికుడు. గణపతిదేవుని దీక్షగురువైన విశ్వేశ్వరదీక్షితు లీతడే యని చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి అభిప్రాయం. ఆంధ్రశివశాసితామహాదన్న విరుడాన్ని పొందిన వాళ్లలో ఈయన మొదటివాడట. ఈతని శతకంలోనివి రెండు రెండు పద్యాలు ప్రస్తుతానికి లభ్యమౌతున్నాయి.¹]

1. అరయగఁ బిన్ననాట నిరియాకుఁడనై యెరిఁజ్రాయమందు స్తు
దరుఁ డను నంబియై పదను దప్పిన గుండయగారి చందమై
ధరఁ జరియింపఁ గల్గిన తథాఽస్తు వృథాపరిపా. రూపదు
ష్కరజననం విదేమిటికిఁ గాలుపనే శివదేవధీమణి :

2. ప్రాణు నపానుఁ గూర్చి యల పాముఁగదల్చి తదూర్ధ్వకీలితో
ద్యాణము నొత్తి మేను దృఢమై నిగుడం విగియించి దృష్టలం
మోణము జేర్చి యాఁజెనవమోషణమున్ విని యిందు మానస
క్షీణము నేసినం బవనసిద్ధుఁ డనా శివదేవధీమణి :

1. శ.క.చ. (అనుబంధం) 728 పుట

2. శ.క.చ 78, పుట. చం.గ్రం. M No. 324, D. No 705. 49a పుట.

3. శ.క.చ. (అనుబంధం) 727 పుట.

శుద్ధాంధ్రరామాయణము

అడిదము బాలభాస్కరుడు

[అడిదం బాలభాస్కరకవి ఈ అచ్చ తెనుగు రామాయణకర్త. ఈతని కుమారుడైన అడిదం సూరవ 'ఇది శ్రీమదశేషమనీషి హృదయంగమ మృదుపదనీరంద్రశుద్ధాంధ్రరామాయణ మటనా వైదుషీ దురందరాడిదముబాల భాస్కరతమాభవ...." అనే తన క.వం.వి. గద్యలో తన తండ్రి అడిదం బాలభాస్కరకవి శుద్ధాంధ్ర రామాయణం వ్రాసినాడనే విషయాన్నే కాక ఆ రామాయణం అశేషమనీషిహృదయంగమమనీ, మృదుపద నీరంద్రమనీ తచ్చైతిష్ఠ్యాన్ని ప్రశంసించినాడు. ఐతే ఈ కావ్యం మనకు లభ్యం కాలేదు. సూరవ క.వం.వి. వల్ల ఇందులోని ఒక్క పద్యపాదం మాత్రం తెలియ వస్తుంది.]

1. నిగిడిరువైపుల న్నెడల నేటయి నీటగు వీటికోట¹ .

శూద్రకరాజచరిత్రము

కవిభల్లటుడు

[విదనవోయనారు కవిభల్లటుని శూద్రకచరిత్రంలోనిదంటూ క్రింది పద్యాన్ని తమ తెనుగుకవులచరిత్రలో పేర్కొన్నారు. ఈ పద్యంలో శూద్రకుని పేరు కనిపిస్తుంది కనుక ఇది శూద్రక చరిత్రంలోనిదే అని చెప్పవచ్చు. కాని ఆ.రం.చం.లో మాత్రం ఈ పద్యం బ్రహ్మాండ పురాణంలోనిదిగా పేర్కొనబడింది.¹ క్షేమేంద్రుడు కూడా ఒక శూద్రకరాజ చరిత్రను వ్రాసినట్లుగా తెలుస్తుంది.]

1. సమదేవారి మసంగి పై సుతికినన్ శంకించి భూపాలుఁ డోలము గన్నం గు దాని శూద్రకుఁడు లీలం ద్రుంచె నే నప్పుడత్యమలోద్యత్రప్సవార్ధినై కుసుమగ్రంధప్రూణబిభ్రమ ద్యుమరభౌజితపాటలీవిటసమధ్యస్థుండనై చూచితిన్.²

ఈ పద్యభావమే ఉన్న మరోపద్యం ఒకానొక చందోగ్రంథంలో³ క్షేమేంద్రుని పద్యంగా పేర్కొనబడింది. ఆ పద్యంలోనూ శూద్రకుని ప్రవక్తి కనిపిస్తుంది. కనుక క్షేమేంద్రుడు కూడా శూద్రకరాజ చరిత్రను చెప్పినట్లుగా భావించవచ్చు. క్షేమేంద్రుని పద్యం చూడండి.

అతిరొద్రాకృతి(గెల్పొ)సంగిన మదేభారాతిపై దాటినం
బలి వంచించిన దాని శూద్రకుఁ దెడన్ భంజించె నే నప్పుడా
తతిసూనగ్రిహణగ్రిహగ్రిసనచేతస్కుండనై పాటల
క్షితిజాభ్యంతకషకోట్యదభ్యవిటవాసీనండనై చూచితిన్

1. 807 పుట; 2. 11-311; 3 చం.గ్రం. D 705(ఆం.వి.)51b పుట.
4. అందే 41b పుట

శేషభాగవతము

[అం.కా. లోశేషభాగవతంలోనిదిగా ఒక పద్యం ఉదాహరింపబడింది. ఇందులోనే చిత్రశేషభాగవతంలోనిదిగా మరో పద్యం కనిపిస్తుంది. ఈ రెండు భాగవతాలూ ఒక్కటేనో, వేర్వేరో చెప్పలేము. వీటి కర్తలెవ్వరో కూడా తెలియదు.]

1. హరి సర్వత్ర మేలంగుచున్ భువి సముద్యత్థదధారన్ సదా
సురవిద్యేషులఁ ద్రుంప నేటికి వినన్ జోద్యంబు నా కయ్యెడిన్
వరమానందరనై కకందకరుణాపాథోవిధీ సంయమీ
శ్వరకౌటిల్యమునున్ వినా ఫనమనీషన్ నీ వెఱింగింపవే.¹

శ్రీకృష్ణవిలాసము

వెన్నెలకంటి వెంకటాచలం

[‘కవిక పుట్టిల్ల వెన్నెలకంటి యిల్లు’ అన్న ప్రఖ్యాతిని పొందిన వెన్నెలకంటి వంశంలో జన్మించిన వేంకటాచలకవి శ్రీకృష్ణ విలాసకర్త. క్రీ.శ. 1800 ప్రాంతానికి చెందినవాడు. ఈకవి శ్రీకృష్ణవిలాసకావ్యం లభ్యం కాలేదు. గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు ఈ కావ్యంలోనుండి 14 పద్యాలను తమ ‘కవిజీవితము’లో ఉదాహరించినారు. మావవల్లివారు మరో రెండు పద్యాలను పేర్కొన్నారు. మొత్తంమీద ఈ కావ్యంలోని 16 పద్యాలు లభ్యమైనాయి. వీటివల్ల వెన్నెలకంటివారి వంశావళితో పాటు ఎన్నో చారిత్రికాంశాలు కూడా తెలుస్తున్నాయి.]

1. కాళిదాసునిఁ దిక్కకవి నన్నపార్కుని
భారవి భవభూతి పాండుసుకవి
మల్లుణు నిల్లుణు మాఘు మయూరుని
చోరుని నాచన సోము భీము
పింగళి సూరన్న పెద్దనామాత్యుని
పొలుపొంద బమ్మెరపోతరాజు
వంచేటి రంగన్న భాస్కరమంత్రిని
వెల్లంకి తాతప్ప మల్లుభట్టు

మహిమ మీఱంగ నాస్థానమండపముం
నకలరాజులచేతను నన్నుతింపఁ
బడిన సుకపురి నందఱఁ బ్రస్తుతింతు
నింపు మీఱంగఁ గృతి రచియింపఁ బూని

2. విక్రమార్కచరిత వేద్యతో నందిన
సిద్ధిరాజు జగత్ప్రసిద్ధిరాజు
అతిని పెదతండ్రి యైన సూరపరాజు
పరమశైవశాస్త్రపారగుండు.

- 3 సురుచిరసద్గుణాఢ్యుఁ డగు సూరసుధీమణిసంభవుండు శ్రీ
హరిపదసేవకుం డమరనార్యుండు పుత్రులఁ గాంచె మువ్వరన్
స్థితరసత్కవిత్వకుభశీలుండు సూరపమంత్రి చంద్రశే
ఖరబుధవర్యు ధీవినయకర్ముండు తిర్మలమంత్రిసత్తమున్

4. వీరలు మువ్వరలోపల
సూరప విఖ్యాతయకుండు సుకవిస్తుతుఁడై
యారయ విష్ణుపురాణము
దీరతఁ దెలిగించె నధికతేజ మెలర్పన్

- 5 సూరప కాంతిచే సూర్యప్రకాశుండు
వేదాది విద్యల వెలసినాడు
విష్ణుపురాణంబు వేడుకఁ దెలిగించి
విమలయశంబున వెలసినాడు
రావూరి బసవన్న రమణతో నిచ్చిన
యల మొగుట్లు రగ్రహార మొందె
వెలుగోటి తిమ్మభూవిభునిఁ జేకొనియెఁ దా
నాందోళికాచత్ర మగు పదవిని

కవిత పుట్టిలు వెన్నెలకంటి యిల్లు
ననెడి పౌరుషనామధేయంబు నిలిపె
సరసగుణములు గలిగిన సాధుసుకవి
మావనీయుఁడు సూరనామాత్యవరుఁడు.

6. పరఁగ గ్రద్దలూరు బాలజోస్యులు వేఁడఁ
జంద్రశేఖరయ్య జగతిలోన
దత్తవృత్తిఁ గొనియెఁ దగఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కి
మొదలిపేర వతఁడు బొదలుచుండె.

7. ఘనులు నేగురిలోపల గంగరాజు
అతని పుత్రుఁడు వెంగన యనెడువాఁడు
సరసుఁ డై నట్టి వేజెళ్ల సర్వఘనుని
మంత్రియై యొప్పె రాజునన్యానమునను.

8. వేజెళ్ల సర్రాజు విభవాధిపత్యంబు
పూనిన సర్వజ్ఞపుణ్యమూర్తి
పొలుపొంద నా కృష్ణభూపాలు బాలుని
దొరఁ జేసికొని కార్య మరసి నదాపె
శ్రీ రంగరాయంచే నొప్పుఁ గొని తెచ్చి
పంచవన్నెల బాలు పరఁగఁ జేసి
కొండవీటి సరద్దు గుడ్లూరి దనుకను
నేరించె కృష్ణభూపాలు నెమ్మి

నకలప్రజ్ఞానదక్షిణైః జనులఁ బ్రోచె
రాజనన్యానములచేతఁ దేజ మలరె
బిందుజనముల నకలసంపదలఁ దనిపె
మహితయశుఁ డగు వెంగయమంత్రి యపుడు.

9. రంగప్ప రూపసంపద
రంగప్పడు బుద్ధి సమరరాట్టరిముందొ
సంగరవిజయుఁ డుదారుఁడు
రంగుగ నా గోలుకొండరాజులు మెచ్చన్

10. రామన్న మర్యాద రామన్న వేజెళ్ల
నారాయణేంద్రుండు గారవమునఁ
జను లీయ నాయన సంస్థాన కర్తయై
పాలించుఁ బ్రజల సంపదలఁ బొదల
గోలుకొండ వజీర్ల గూడి దుర్గాలపై
ముత్తిక హత్తించి మొత్తి మొత్తి
కడు మన్నె సర్దార్ల వడి చెడగాఁ గొట్టి
రాజుల మెచ్చులు రమణ నందె

పొదిలి లింగప్పతోఁ గూడి భూములెల్లఁ
గొట్టి విప్రుల కన్నంబుఁ బెట్టి మించె
కలియుగంబున వెన్నెల కంటి రామ
మంత్రికిని నీడు లే రని మహికి నెక్కె

11. వరఁగ వేజెళ్ల కృష్ణభూపాలు కరుణ
కరణ మన నేర్పు మీఱంగ ధరణీప్రజల
వరసి పాలించి శుభముల నలవరించి
మించి బిందులఁ జాలఁ బోషించె నెరిమి.

12. ములుగు గురులింగమూర్తికిఁ
బొలుపుగ శిష్యుండ నభవు పూజాపరుఁడై
యెలమి నష్టాంగయోగము
లలవడి తన్మయత నొంది యానందించున్
13. యమవియమాదియోగము లహర్నిశముల్ సజపంగఁ గొంత చి
త్తము విమలత్వ మొంది వితతస్ఫురితేంద్రియజాలభీషణ
క్రమ మదగంగఁ బూర్వపునకల్మష దూరత చేయనంత త
త్త్వముమది నాటగా దనదు భావమునన్ గనియెన్ సదాశివున్
14. అట్టి ననుఁ గూర్చి జలదంకిపట్టణమున
నున్న జానకి రామేశుఁడోయ్యనొయ్యఁ
బలికె నీ చేత నుడువగాఁ బడిన కృతికి
నన్ను నధినాథుఁ జేయు మటన్న నలరి.
- పై పద్యములు పద్యాలు గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి కవిజీవితముల
నుండి గ్రహింపబడ్డవి ¹
15. అకాశనది యని యనిమిషాంగన రెల్ల
వేడుకతో జలక్రీడ నలుపఁ
బాలమున్నీ రవి పంకజనాథుండు
ఫణిశయ్యఁ గావించి పవ్వళింపఁ
బాదరసం బని మోదించి సిద్ధులు
మించి ఘటంబుల నించుకొనఁగ
యమృతపుసోనవి యఖిలామరక్రేణి
చెలఁగి పానంబులు నేయుచుండ

వెల్లి విరియుచు నుబ్బుచు వికడకాంతి
బొదలుచును దివ్య మగుచును భూరిమహిమ
నఖిలజీవుల కానంద మతిశయిల్లు
నచ్చవెన్నెల విమలమై పెచ్చు పెరిగె.

16. విజరూపరేఖల నెలఁతల వలపించు

చాతురి గల భద్రజాతివిటుల
వలసిన ధనము నవ్వారిగా నొసగుచుఁ
దరుణులఁ గరగించు దత్తవిటులు
మణిమంత్రములచేత నణుమధ్యల గరంచు
మగటిమి గల కూచిమారవిటుల
వలరాజుకళ లుండు నెలపులు భేదించి
నతులఁ దేలించు పాంచాలవిటుల

వరుస నందఱు దమ జాతివారి వారి
జాతవదనలఁ గూడి సంజాతమదన
కదనకేళిహారసంపదలఁ బొదలి
మెదలుదురు వీట నధికసమ్మదము బొదవ

పై రెండు వ్యాఖ్యలు శ్రీకృష్ణవిలాసంలోనివిగా మనవల్లవారిచే ఉదాహరింపబడినవి ²

“ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదలబ్ధ శంకరభవనానంద ములుగు గురులింగార్యపాదారవిందర్యావపరాయణ హరితనగోత్ర సుజనవిధేయ జగ్గ నామాత్య పుత్ర వెన్నెలకంటి వేంకటాచలనామధేయప్రణీతంబైన కృష్ణ విలాసంబను మహాప్రబంధంబునందు....అశ్వాసము”

“పై అశ్వాసాంతగద్యం కూడా గురుజాడవారి కవిజీవితము”ల నుండే గ్రహింపబడింది³

సత్యావధాప్రణయము

అల్లసాని పెద్దన

[రక్షణలోమణి అనే ఒక్క రక్షణగ్రంథం మాత్రమే ఈ కావ్యాన్ని పేర్కొన్నది. శ్రీకృష్ణుడు వత్యావధువుతో గావించిన ప్రణయవర్ణన ఇందులో వర్ణ్యాంశం కావచ్చు. ఈ కావ్యంలోని ఒకేఒక పద్యం లభిస్తుంది. అది గ్రంథారంభంలోనిది. అంజనేయుని స్తుతి ఈ పద్యంలోని విషయం.]

1. కనువిందై యభిషిక్తుఁడైన విభు నాజ్ఞం గొల్వలో సీత యి
చ్చిన ముక్తామణిహార మెవ్వరు ధరించెన్ మేరుకూటంబుఁ జు
ట్టిన మిన్నే అనఁగా మెడన్ బెడఁగుఁ బుట్టింపంగ నయ్యాంజనే
యు నజేయున్ గరుణావిధేయు నిరపాయుంఁగొల్తు వాంచారతన్.

సునందనచరిత్ర

శ్రీనాథుడు

[శ్రీనాథుడు నందనందనచరిత్రను రచించినట్లుగ ఆంధ్రకవిసప్తకతి పేర్కొంటుంది. కాని లక్షణగ్రంథాలు శ్రీనాథుని సునందనచరిత్ర అనీ, నందనచరిత్ర అనీ పేర్కొన్నాయి. కాని నందనందనచరిత్ర అని మాత్రం పేర్కొన్నట్లుగ కానరాదు. రంగరాట్నందాకర్త ఒకచోట శ్రీనాథుని సునందన చరిత్ర అనీ, మరొకచోట శ్రీనాథుని నందనచరిత్ర అనీ పేర్కొన్నాడు. మొత్తంమీద శ్రీనాథుని ఈ గ్రంథాన్ని పేర్కొనడంలో లక్షణకర్తలో, లేఖలో పొరబడ్డారనే చెప్పవలసి ఉంటుంది.]

1. కాశ్యపవిశ్వవిశ్వంభరాచక్ర మీ
రాజకుమారుఁ దేరింగఁగల్గుడు.⁴
2. రామానుజుండు నిరంతరము పదాఱు
వేరి నూచెనమండ్రు వెలఁదు లతని.⁵
3. అనవరతమును లోభత్వమున మెరింగు
నాస్తికున కెన్న కీర్తి యెందైన గలదె⁶

-
1. 275 పుట. 2. సునందనచరిత్రను పేర్కొన్న లక్షణగ్రంథాలు.
అ. న. ర. సా. (R 552 తిరుపతి) అ. అ.రం. చం. iii - 274.
నందనచరిత్రను పేర్కొన్న లక్షణగ్రంథం. 1. ఆం. ప్ర.ర.
సునందనచరిత్ర iii - 274; నందనచరిత్ర. iii - 342.
సు. మ. రం. ii - 277; అ. రం. చం. iii - 274; న. ర. సా.
(R 552 తిరుపతి) 28 పుట.
సు. మ. రం. ఈ పద్యాన్ని మరుత్తచరిత్రలోనిదిగా పేర్కొన్నది.
అ. రం. చం. iii - 342; ఆం. ప్ర. ర. 13b పుట
ఆం. ప్ర. ర. 370 పుట. ఇందు నందన చరిత్ర అని ఉన్నది.

సునందనోపాఖ్యానము

హాళక్కి భాస్కరుడు

[ఈ కావ్యంలో పద్యాలు ఆం. ప్ర. ర. లోనూ, ఆ. రం. చం.లోనూ ఉదాహరించబడ్డవి. దీని కర్త హాళక్కి భాస్కరుడని ఆంధ్రప్రయోగ రత్నాకరం వల్ల తెలుస్తుంది. భాస్కరరామాయణకర్తల్లో ఒకడుగా హాళక్కి భాస్కరుడు ప్రసిద్ధుడే. ఇతే ఇతడు సునందనోపాఖ్యాన కావ్యాన్ని రచించినట్లుగ తెలియజేసే ఇతరాధారాలేవీ కావరావు. ఇతడు 'దళగతు'లనే గ్రంథాన్నికూడా అనువదించినట్లుగ మొదేవల్లివాడు¹, మావవల్లివాడు², చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు తెలుపుతున్నారు.

అర్ధమైన ఈతని సునందనోపాఖ్యానంలోని ఆరు పద్యాలు మాత్రమే (వీటిలో కొన్ని అనంపూర్ణాలు) లభ్యమౌతున్నాయి.]

1. భూతలపతి మదిలోపల

నీతము చాలించి యమ్మెయిన్ విప్రగురు

వ్రాతముల ధనము లంతయు

నాతడుర్మతి హరించి యలమట నిడియెన్³

2. ఇప్పుడేను దలచిన యభీష్టమెల్ల

చేతుర నొనర్చి నీవు రక్షింపవయ్యో⁴

1. భాస్కరరామాయణ పీఠిక.

2. క్రీడాఖిరామపీఠిక, మావవల్లికవి - రచనలు - పుట 67.

3. ఆంధ్రుల చరిత్ర.

4. ఆం. ప్ర. ర. 148 పు; ఆ. రం. చం. iii - 347.

5. ఆం. ప్ర. ర; ఆ. రం. చం. iii - 352;

6. స్వాతంత్ర్య సమరాలు వర్తనము మాని
యన్యసతిఁ గూడువాఁడు సామాన్యుఁ డంద్రుఁ
7. అంజెరిమిడి నడుపులు బెడ
రుంజూపులు కప్పు నెఱిగురుల్ సిబ్బపులుట
బుం జనుగుబ్బలు గల చెం
చుంజవరాలిఁ దిరికించి చొక్కు నృపాలుర్
8. కృష్ణుఁడు వచ్చినంత మువిబ్బందము దెందము లుల్లసిల్లగా
జిష్టనిఁ గూడి
9. విభిలజనములు గనుఁగొన నీ బలంబు

6. అం.ప్ర.ర. 40వ పు.

7. అం.ప్ర.ర.

8. అం.ప్ర.ర. 48 వ పు.

9. అం. ప్ర.ర. 14 వ పు; అ. రం. భం. iii - 848

స్మరతత్వసారము

[ఈ గ్రంథాన్ని రచించిన కవి ఎవ్వరో తెలియదు. ఇందులోని ఒకే ఒక పద్యం ఒకానొక చందోగ్రంథంలో, ఉదాహరింపబడింది.]

1. మలయసమీరు వేడియును మావుల వేడియు రాజకిరకో
కిలముల వేడియున్ మకరకేతను వేడియు మాన్పవేడియున్
మృలయ సమీరు వేడియును మావుల వేడియు రాజ కిరకో
కిలముల వేడియున్ మకరకేతను వేడియు మ్రొక్కిరంగనల్

హరవిలాసము

కీమన

[అర్ధమైన ఈ కావ్యంలోని రెండు పద్యాలు మాత్రమే అ.రం.చం.
వల్ల తెలియవస్తున్నాయి.]

1. ఎంతయును దుస్తరంబు దు
రింతరసంసారవారిరాకి యది వెసన్
గంతుకొను మానవుం దొక
యింత శివస్మరణ చేసి యేచిన భక్తిన్¹
2. భువిలో మిక్తుండగు వాఁ
దవిరతమును పేలు లేక యాత్మీయమహో
త్సవముఖకృత్యంబులన
ధ్యవసాయం బెఱుకవలుపడగు సంప్రీతిన్²

1. అ.రం.చం.- iii - 344; చం. గ్రం. D 705. పు. 50b

2. అ.రం.చం.- iii-346

హరికథాసారము

అల్లసాని పెద్దన

[ఆంధ్రప్రబంధకవుల్లో అగ్రస్థానాన్ని ఆలంకరించిన అల్లసాని పెద్దన పేరు చెప్పగానే మనకు జ్ఞాపకం వచ్చే ప్రబంధం మనుచరిత్రం. పెద్దన వ్రాసిన ప్రబంధం ఇదొక్కటేనా అంటే కాదు. వకలకథాసారవంగ్రహం, పత్యావధూ ప్రణయం, హరికథాసారం అనే ప్రబంధాలు కూడా పెద్దన రచించినట్లుగ లక్షణగ్రంథాలవల్ల తెలుస్తుంది. వకల కథాసారవంగ్రహం, పత్యావధూ ప్రణయం - వీటిలో ఒక్కొక్క వద్యమూ, హరికథాసారంలో పద్నాలుగు పద్యాలూ లక్షణగ్రంథాల్లో ఉదాహృతాలై ఉన్నాయి. వటవత్రళాయిగా పవ్వకించిననాటినుంచి బలరామావతారంలో ప్రలంబాసుడుని సంహరించేదాకా హరికథలన్నీ హరికథాసారంలో ఉన్నట్లుగా భావించవచ్చుని ఆరుద్రగారు తెలుపుతున్నారు.¹]

1. శయధృతపణివలయ భవా
వ్యయరహిత విశుద్ధసంవిధాత్మక మాయా
మయ నానావిధరీతో
దయ సదయకటాక్ష శైలతనయాద్యజ్ఞైః ।

2. అఖిలపారికాంక్షికాశ్రయపరశా
లోపకంఠమునకు లోకభర్త
చేర నేగి యచట వారువంబును డిగ్గి
యథివసించి యుండునట్టి యెడను.³

1. వ.ఆం సా. VII వం. 178పుట;

2. ఆ.రం.చం. III - 333; ఆ.ప్ర.ర. 13 శిషు.

3. బాలరసాలకిసాలము
గ్రోలుచుఁ బలికెడి పికంబి కో యనఁ జాలా
జాలిపడి యాన యతిమధు
రాలాపము లనియె నాదరణమున వినఁగన్⁴
4. అంబరము వగుల నార్చి ప్ర
లంబాసురుఁ డాగ్రహము వెలయఁ గదిరినవే
ళం బిలరాముఁడు చేమున
లంబున వాని తలఁద్రుంచె లా వమరంగన్⁵
5. గంధయుతవాక్యవిలస
ద్గ్రంథనన యంధ్రకవిశాపితామహ మాపై
గ్రంథము పుటింపు మని శ్రీ
గంధము కపురపువిదెము కరుణ నొసంగెన్⁶
6. ఆ దేవోత్తముఁడు సుధాం
భోధి వదైకాగ్రమదళమున బాబుండై
చేదోయిచేత దక్షిణ
పాదముఁగొని నోటఁ జేపెఁ బకపక నగుచున్⁷
7. ఆ త్రినేత్రుఁడు వనజాతదళాక్షవి
గూఢిలి తవముఁ గైకొనిన చోటో

-
3. ఆ.రం.చం. iii - 351. ఆ.ప్ర.ర. 14a పు; 4 ఆ.రం.చం. iii-356
ఆం.ప్ర.ర. 14 b పు.
 5. ఆ. రం. చం. III -42; వ. ర. వం. 38పు; ఆం.ప్ర.ర. 18a పు.
 6. ఆం. ప్ర. ర. 21b పు; సు. మ. రం. I 253; ఆ. రం. చం. III
68; ఆం. ప్ర. ర. 22a పు.
 7. ఆం. ప్ర. ర. 23a పు; ఆ. రం. చం. III -73.

8. వసుదేవ్యర వినుము ప్రచే
తనుఁడు వ్యాసుని కతండు తన తనయుండై
నీకుకుల కత్తాపసమణి
వసిష్ఠునకుఁ దెలిపె నతఁడు వరతంతునకున్⁹
9. కుండాత్మ చలింప కదికొనె
యిదుదల దొర యెదు రేగుఁదెంచె¹⁰
10. అతం డక్కడ నుక్యత
స్నాతుండై యేగుదే పథమ్మునను మహా
భూత మొకటి యెదుట విలువ
వీతుగ నన దానిఁ జూచి పేర్కొని పలికెన్¹¹
11. శతకోపయతికి ఖలతరు
కుతారరూపమతికి శతగురుమతహృత్క
ర్మతవిరతికిఁ జతురాగమ
పఠనాయతనియతికి యజపాదికర్పతికిన్¹²
- 12 . నస్తాశ్వషితిపాలక
క్లప్తి యగు దశావతారలీల లదిగితే
గుప్తమ్ముగఁ దెలిపెద నని
.. ప్రద విసవలయు ననిన నతఁ డిట్లనియెన్¹³

9 అం. ప్ర. ర. 278; 10. అం. ప్ర. ర. 11. అం. ప్ర. ర.

12. అ. రం. చం. III - 317; అం. ప్ర. ర;

13 అం. ప్ర. ర.

13. తెంపరియై మదియింత చ
లింపక యనిలోవఁ దెగియె నెవ్వఁడతఁడు నై
లింపనభ నుండు ననుఁడు ని
దంపడి యాత్ములు వచింపఁ దా నిట్లనియెన్¹⁴
14. ఏవునఁ గృష్ణరాయజగరీశ్వరుఖడ్గము మింటి మార్గముం
జూపివ భానుమండలము బొంచి హుటాహుటి శత్రు భేగుచో
రేపటి దాపనయ్య పగలింటి మహోగ్రపుజంగ మయ్యె యో
మాపటిదాసరయ్య మము మన్నననేయు మటందురెంతయున్¹⁵
15. రాజులు నమ్మతిం దరతరంబుల ప్రాతల భ క్తియుక్తులన్
రాజితశత్రుపాణుల పరాక్రమవంతుల నప్రమత్తులన్
భోజనపేయవస్త్రపరిపుష్టులఁ దుష్టుల నైన వారిగా
నోజు.....నొద్దన పాయకయుండు భృత్యులన్¹⁶

14 అ. రం. చం. III - 188, వ. ల. నం. 20b పుట

15 వ. ల. నం. (4.30.)

16 చం. గ్రం. 159/7 కాకినాడ

హరిలీలావిలాసము

తెనాలి రామలింగయ్య

[రామలింగకవికృతంగా మనకు పూర్తిగా లభ్యమౌతున్న కావ్యాలు ఉద్భటారద్యచరిత్రం, పుటికాచలమాహాత్యం, పాండురంగమాహాత్యం. ఈ మూడు మాత్రమే. కంఠర్పకేతువిలాసం, హరిలీలావిలాసం, -ఈ రెండూ రామలింగకవికృతమే అని సంకలనగ్రంథాలవల్ల తెలుస్తుంది. జగ్గకవి ప్రబంధరత్నాకరంలో హరిలీలావిలాసంలోనివి ఇరవై ఒక్క పద్యాలను ఉదాహరించినాడు. ఈ పద్యాలు వగరం, సూర్యోదయం, సూర్యాస్తమయం, పుష్పలావికలు, మొదలైన విషయాలను వర్ణించేవి.]

పురవర్ణన

1. వినుతిమాణిక్యవందనమాలికా

కాండకల్పితరోహితాకారరేఖ

జాలకానననిర్వచితలోలవాసనా

గరుధూపబోషితకంధరాళి

చంద్రకాలాతిగర్జనస్మృదంగధ్వన

విరచితపరిమోష విభవలహరి

సంభోగసంరంభనమయవిచ్చిన్నము

క్రౌహరమణిక్యతకరకనికర

మదదమదభారమంథరమత్తకాళి

నీద్యగంచలసంచితనివిదచంచ

లాలితాతల్లజయు నై యిలావివిక్త

వర్ణయన నౌస్ఫుర గాతుస్థవంశ్యనగరి

1 చూ:-ప్రబంధరత్నావళి 431-451 పద్యాలు

2. నరళదలత్సరోరుహనసారపరాగవరంపరాపరి
స్ఫురితసువర్ణ వర్ణమును పూరితదిట్టాభిహంసవాదమే
దురమును నై యగర్త కనుదోయికిఁబండువునేయ మ్రోయుఁ ద
త్పురవరలక్ష్మి యెప్పుడును బూనెడు కాంచనకాంచియో యనన్
3. పున్నమచందమామఁ బొరపుచ్చి సుధారసమొయ్యఁ జిల్కించున్
సన్నముగాఁగ నూరి ఘనసారమునం బ్రతిపాకమిచ్చి మీఁ
దన్నెఱుయంగ నల్కినవిరమ్మున వెన్నెల గాయ నస్ఫురిన్
సున్నపుమేడ లత్రదచుంబిళిరోగ్యహరాశి రాశిబున్
4. పురవిధిరక్షకునై ఫణి
పురము వెడలి వెట్టివెట్టి పొంగారు ఫణా
దరపరివృధుకరణి భయం
కరమగుఁ బ్రాకారపరిధి కడు వచ్చెరువై
5. పరసుల పొందు గల్గినఁగఁజారి బహున్నతచారుకాఖరిం
బెరిగి మహద్విజ్ఞాననమె పేర్మి విజాయతిగాఁ దనర్చి ని
ర్భరజనతాపసంహరణపాత్రములయ్యు మహిజవాటికర్
పురి వెలి విరెచి మేటియు నపూజ్యఁడగున్ మధుసానుకూలతన్
6. వేదపురాణకావ్యములు వేరుకవిద్యలు సర్వయజ్ఞసం
పాదనశక్తి విత్యనిరసాయవిధిప్రతిపాలనంబు, దా
రాదిమత త్వముం గనుట హస్తగతమలకంబుఁ గంట, దా
త్రీదివిజ్ఞానతంసుల కరిందమ మమ్మరిఁ గల్గవారికిన్

7. ఏటి మహాసుభావుఁ డిహిహీ జమదగ్నితనూజుఁ డేరుము
 మ్మాటులఁగావి శత్రుమదమర్దనదక్షుఁడు గాదు గోత్ర మే
 తూఁటుగఁ జేతఁ దల్లిమెడఁద్రుంచెఁ గదా యవి యీసడింతురొ
 గాటపు పంతగాండ్రు కురిగణ్యు లగణ్యులు పుణ్యు లప్పరిన్
8. యుగములు వేయు వోపు నొక యుద్ధరువుల్ గణుతించునంతకే
 యుగములు లక్ష చెల్లుఁ బొరినున్న ధనంబు మితింప నమ్మహా
 యుగశతకోటు లేఁగు వికరోన్నతవస్తువు లెన్నఁ గీన వె
 త్తిగ నలకాదినాదులు గదే పురిలో మను వైశ్యపుంగవుల్.
9. చంగునఁ దాటు దే యవిన నప్తనముద్రములైన వేగ వా
 గెం గుడియింప నిల్చు నదుగెంటనె శత్రువిపాకధీరతన్
 సంగరరంగవీధిఁ దమ స్వామికి గెల్చు ఘటించునట్టి యు
 త్తుంగతురంగరత్నములు తొంటి హయాకృతి శార్ఙ్గపుట్టువుల్.
10. ముదురుఁజీకటి మన్నె మూకకుఁ గైజీత
 మొవఁగు కుంతలమల యొప్పు వెలయుఁ
 బందువెన్నెలరాజు బంటుగా నేలు చ
 క్కవి మొగంబుల నిక్కుఁగవి భజింపఁ
 బసిడిగ్రఁజేసిఁ జేవట్టు కుంచము వేయు
 జిగిమిందు చన్నుల విగువు విగుడ
 గబ్బి యేవికదొర గారాము గాఁ గ మ
 న్నించు లేనడవుల వేర్పు మెఱయ

నూరువులె గాదు రంభ మైయొలుపుఁ దమ వ
శమ్ము గావించఁ బదసంఖ్యచయమె కాదు
విలసనముఁ దార పాటింప వీటఁ బద్య
పత్రనేత్రలు చాలఁ జూపట్టుచుండ్రు

11. ఆ కరివేల్పుసామి చరణాబ్జములన్ జనియించినారు మం
దాకిని తోడునీడలయినారు నిజంబుగఁ గమ్మకట్టి దా
మై కమనీయకీర్తి మహిమాతిశయంబున మించినారు త
ద్రాకృతు లిద్దిదీరులు ప్రభాద్రుల మాద్రులు శూద్రులప్పురిన్²

12. మదభిన్నకటగళనౌక్తికంబులు తొట
తొట రాల మస్తవిధూననముల
అనమత్కుతలంబులగు పదకమముల
మణిమణంకృతి నాభిమంబు లులియఁ
గీర్తిచంద్రికల యాకృతి దట్టమై ధళ
ధళఁ బర్వ దంతకుంతముల రుచులు
పుష్కరపూర్వార్థముల నకాలపువాన
కారు రెల్లెడఁ దమ తార కురియఁ

దమకుఁ బరవాహినులలోను దఱియఁ జొచ్చి
కీర్తిదలాడుట యుచితంపు జాడ లనఁగఁ
బెరిగి పరయాజలంబుల పరసలీలఁ
గౌరవఁ జనుచుండు నప్పురి గంధకరులు.

2 ఈ పద్యం కూచిమంచి తిమ్మకవి లక్షణపారవంశగ్రహంలో విందు
యతికి ఉదాహరింపబడింది చూ || - 155

13. వలమానచంపకోత్పలమాలికాదినం

గృథనచాతురి నెఱకవులఁ బోలి
దళము గెలిచిన మాత్రమున నూర్కొల్చు నే
ర్చున యోధవీరుల పొలుపుఁ దెలిపి
ఖండితత్వమున రాగము గల పల్లవా
వఱిఁ గోయుటల వేళ్యవలపు నెఱపి
పలుతావు లరసి యెత్తులు పచరించుపెం
షన జూదరుల లేవ పొడమఁజెసి

తమ నిజాంగమరీచులు తత్తదన్య
పుష్పములసావి నిక్కంపుఁబువ్వు లమరు
పేరఁబేర్కొను పౌరులఁ గేరితేరి
నవ్వుదురు పుష్పలావికానలినముఖులు

14. రాసి సహస్రభామఫణరత్నములెల్లను బోవఁదన్నుచున్
వాసరభోగిఁ గాలఫణిపై రి కడున్ వడి నొక్కి నక్కుగాఁ
జేసినఁ గృమ్మ తదుద్ధిరశీకరపూరవిజృంభణం బనం
గా సముదగ్రతం బొలిచెఁ గృమ్మ జపోపమసాంధ్యరాగముల్.

ప్రాతఃకాలవర్ణన

15. తెలతెలవాఱ నొయ్య నరుదెంచు నిశాంతరతాంత తాంతలౌ
చెలువల కింపుగా మెలఁగుఁ జెక్కులఁ గూరిన చూర్ణకుంతలా
వఱి సరసంబుగా జడియ వాదిననెజ్జలమీఁది ప్లావిరుల్
దొలఁగగఁజేయు నూడిగవుఁ దొయ్యలులంబలెవేఁదెమ్మెరల్

16. సీరింకఁ దొడఁగె వెన్నెల మానికంబుల
వేడి రాతూపుల విడిసెఁ బహ్ని
కలఁగె జీవంజీవముల నిండి మనములు
జక్కవపులుఁగుల జాలి వదలెఁ
గనుమూసెఁ గుముదకాననవిభావిభవంబు
శ్రీ లక్ష్మి నిలిచె రాజీవపీఠి
వాజువాఱఁగఁజొచ్చె వరుణని దిక్కువ
నేర్పడి దీపించెఁ దూర్పువలను

తార జడివోయె వికసించెఁ దరుల విరులు
చంద్రికలు గందెఁ గొలఁకులు చాలఁదేర
దీపరుచి దాఁగెఁ దలసూపె రేపఁతెండ
చందురుఁడు వ్రారెఁ బొడిచెఁ గంజాశహితుఁడు.

సాయంవర్ణన

17. ఎంతయు రాజుతోడివగ యేకొదవో : మధుప్రసక్తి య
శ్రాంతముఁ గల్గి తమ్ములప్రచారము గాదని చూడ నోడి దే
శాంతరమేగె నాఁగ నపరాళఁ బతంగుఁడు దాఁగె నట్టి వృ
త్తాంత మెఱింగి సి గ్గొలసినట్టులు గందె సరోరుహంబులున్
18. ఉడుపథంబను ములుదోసకొడిమ యూడఁ
దామరనబంధుఁడను పండు తనకుఁ దానె
వికృతి గనుపింపఁ గనుపట్టు విపత్తుఁ లనఁగఁ
దనరె నెఱుంగఁగెం పగు తారకములు

19. కాలధనంజయుండు తనుఁగాంచి దివాకర మతస్వయంశ్రమున్
 గీరెడలించి సంధ్యయను కృష్ణ నుదంచితరూపవిభ్రమ
 శ్రీలలితాంగినిం దగ వరించి తమోమయధార్తరాష్ట్రభూ
 పాలకసేననేయు సితభల్లములో యనఁ బర్వఁ దారకల్

భోజనవర్ణన

20. అలఘృతంబు వేడియగు నన్నము నుల్చినముద్దపప్పు క్రొం
 దాలిపుకూర లప్పడము ద్రబ్బెడచారులు పానకంబులున్
 మేలిమిపిండివంటయును మీఁగడతోడి దదిప్రకాండమున్
 నాలుగు మూడుఁతోయముల నంజులు కంజదళాక్షి పెట్టగన్

21. వర్షర్తురాత్రివర్ణన

భానుశశిమండలంబుల లోనడంచి

యిరులుపెనువానఁ గురియుచు నేపు చూపు

రాత్రి వర్షర్తువునఁ బుట్టెఁ బ్రితిగృహక

రములఁ బటుదీపవై దూర్యరత్నసమితి.

హరి (ర) విలాసము

నాచనసోమన

[లక్షణగ్రంథాల మూలంగా నాచనసోమనకృతంగా తెలియవస్తున్న ఆంధ్రగ్రంథాల్లో హరివిలాసం ఒకటి. ఆం. ప్ర. ర. లో ఇది హర విలాసమనే పేర్కొనిరి. అ. రం చం. లో ఒకచోట హరివిలాసమనీ, మరోచోట హరవిలాసమనీ కనిపిస్తుంది. ఐతే ఈ కావ్యంలోని “నీలింక నేను, కృష్ణిగాగ హర్యవళారీం రెల్ల, తెలివిడిగవచియించెద దెలిసికొనుము” అనే పద్యాన్ని బట్టి ఇది హరివిలాసకావ్యమని ఊహించవచ్చు. కాని, ‘అథవుఁడాపావ’ (౩పం); ‘శంబరవైరి’ (10ప.) అనే పద్యాల్లో మాత్రం హరుని ప్రవక్తి కావవస్తుంది.]

1. జయవిజయవినుత జన్యా

వ్యయ దూరానందరూపభాసుర దత్త
భయ హరిహయమునిర్జర
నయనన్నక్షత్రయాథ వళినీనాథా !¹

2. భూకాంతవర్య పుణ్య

శ్లోకులు నీవలననే పరోన్నతి చాలం
గైకొందురు విజముగ నవి
రేకల తెలుగెల్ల విస్తరింపఁ గడంగెన్²

3. మౌని తిలక సజ్జనసం

తానమహీరుహ భవత్పుధాలాపము నా
వీనులకు విందొనరెన్ను
మేనునఁ గల తాప మణచె మృషగాదు సుమీ !³

1. III - 214 ; 2. III - 40 ; 3. ఆం. ప్ర. ర.; అ. రం. చం. III - 348.

4. ఆం. ప్ర. ర. 148 పు. 5. ఆం. ప్ర. ర. 148 పు.

4. చెంగలువల తళతళమను
కంగవనిద్దాపసిండి కలకల నగు మే
నంగజువి కుంభికుంభము
లం గేరు సురోజములు నెలంతకుఁ దనరెన్⁶
5. పకియా : వినవే నీతో
నిక యేమి వదింతు నాడు హృదయేశ్వరునీ
దకు తోడి తెమ్ము లేదే
నీ కదలు ప్రాణములు మేన నిలువకయైనన్⁷
6. జపము చాలించి యత్తపసి యచ్చరకన్ని
యను కంట వింపెసలారఁ జూచె
చూచి వెంటిడి⁸
7. జయమగుటకు నీ మది సం
శయమేటికి విను మనుచు సమంచితకరుణా
లయుఁడగు మునీంద్రుఁడతయున్⁹
బ్రీయఘాగ మంత్రంబుఁ జెప్పె వృషవరుఁ డెలమిన్¹⁰
8. అభవుఁ డాహవమదోద్ధకుఁడైన యంధకా
సురుబారి గొనకేల కూల మూవి¹¹
9. రేదొరయల్లుడు మెఱయన్
గేడఁ గితేకు తెలిగచ్చనె జనుగుమ్మెన్
పైదలి గుబ్బల నడుమను
వాడుకుకగు బలము చుట్టువారు వరాంగన్¹²

6. ఆం.ప్ర.ర.234పు 7.ఆం. ప్ర.ర. 19పు. 8. ఆం. ప్ర.ర. 338 పు.
9. ఆం. ప్ర. ర. 346 10. ఆం.ప్ర.ర. 346 11. 35 పుట.

10. శంఖరవై రివిభంజన
 సాంబశివా యంధకారికాసన గజచ
 ర్మాంబరదర యవి వీడు వ
 దంబుర్ పూజించువాడు ధన్యుడు నుమ్మీ¹²
11. గౌడనరపాల మౌలిశేఖరుల వార్త
 కృష్ణకథ విన్నయట్టి నీ కింక నేను
 కృష్ణ గాక హర్యవతారరీతిల్లె
 తెలివిదిగ వచియించెద తెలిసికొనుము¹³
12. అంజెదపుగాక ననుఁ జెం
 తం జేరఁగనీక యెంత తగ్గిన మిరియా
 యం జొన్నల పరిగావే
 లంజెతనమునందుఁ కొమిరెలం గెలువన్మా¹⁴

12. అం. ప్ర. ర. 366పు. అ. రం. చం. III-214. 13. అం. ప్ర. ర. 41 8 పు.

14. ర. సా. పం. I-83. వీరేశలింగం పంతులుగారి పద్యాన్ని పవంత విలాసం లోపిదిగా అం.క.చ. (1 భాగం)లో తెలిపినాడు. (పుట 355)

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

(హరిశ్చంద్రకథ)

చంద్రమాళి

[గౌరవ ద్విపద హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానప్రభావంతో చంపూరూపంలో వెలసిన కావ్యం ఇది. చంద్రమాళికవి దీని కర్త ఈతడు తురగారాజకవి. ఆయ్యంకి బాలవరవృతులచే పూర్వకవిస్తులలో స్తుతింపబడినాడు.]

1. అలసత బొంకు నా స్తికత యాయతచింత యయుక్తి కారితా
కలనము దీర్ఘ సూత్రము వికాసము బొందమి దుర్వ్యయంబు పె
ల్లలుక నిరర్థకార్యులుచి యర్థమతచ్యుతి మంత్రహాసి ప్రా
జ్ఞుల వెలి శాంతసౌమ్యకృతి శూనూత నా నివి రాజదోషముల్¹

అతటా చేరెడు నేలఘనమున నప్తాంబోదివేష్టిభవ
త్సకలద్విపకలాపభూపమృకటాంధత్వస్మరాగోజ్జ్వల
ప్రకటానర్గునైర్గోత్కరజనుబలాన్వదై నట్టి రా
జకుష్మణ్డంధుని యెద్దె కన్నుగవ నశ్రుల్ కాల్యలై పారగన్²

1. ప్ర. ర. (జ) : చం.గ్రం. D. 705. (అం. వి) 578 పుట

2. వ.అం. పా. సం. III. 899.

అనుబంధము

నృసింహపురాణము
భీమన

1. భూపాలవర్య కుటోదయం బొదవు నీ
వీ మంత్ర మింత పఠించినంత¹
2. వరనాథ యతని దానమ్ముల చేత న
వాప్తకాములు గాని యగ్రజన్ము.²

పద్మపురాణము
అయ్యలరాజు సింగన

ఆ శతమన్యువైతపుఁ డహర్వతితేజుఁడు చంద్ర చంద్రికా
.....నూనకీర్తియగు గౌరయమల్లనమంత్ర దిక్కులన్
వాసికినెక్కి టక్తివి హిరణ్య.... గుడికట్టి....రా
మేకుఁ బ్రతిష్ఠఁజేసి సుతికెక్కెను నమ్ములపూరు వాకిటన్³

మిత్రవిందాపరిణయము
చక్రపాణి రంగనాథుడు

1. వనమాలిఁ గొలుచునంతననె యెల్లప్పుడ
వాప్తకాములు గానివారు లేరు.⁴

-
1. అం. ప్ర. ర (నెం. 895) 17^a పుట
 2. అం. ప్ర. ర. (నెం. 895) 18^a పుట
 3. అం.ప్ర.ర.266 పుట.
 4. అం.ప్ర.ర. 15^a

వజ్రపంజరశతకము

- - - - - మ
 క్కువ వినుఁ గొర్చినన్ బదునొకొండవచోటి ఫలంబులిత్తువో
 దివిజకులాప్తదా రముపతి శరణాశవజ్రపంజరా.¹

విజయవిజయము

చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు

1. ఉబుకకువె తల్లి నే నా
 విం బలిగొనెద సుమ్ము తృత్యునిగ లేవియెడన్
 పొబగుగ నా సరి రొవెలం
 ది బవరమునకు దిగుడుగ మదిఁ దలంపగదే.²

శంతనుచరిత్ర

సోమయాజి అనంతయ్య

1. ఈ నెలమెకమ్ము పాహన
 మేనొక్కఁడ తెలుపువాఁడనె వెంటరు వి (1)
 యానాదులు తెలిపిన నీ
 మావసమున తెలుఁగవచ్చు మనుజుడీశా గ³

1. అం.ప్ర.ర. 48a పుట.

2. అం.ప్ర.ర. 18 b పుట . 3. అం.ప్ర.ర. 25b పుట.

2. అండములు పెక్కు పేలువుఁ
దండ్రువారలు గవ్వితత్తడి యొందన్
దండదరు జక్కి యెక్కటి
తుండింపఁగ మావినాడ దోనంబునుచున్¹

యమకళతకము
గణపవరపు వేంకటకవి

1. కమ్మవి తమ్మిదొడ్డుమివి గమ్ముక నమ్ముక....దెమ్మియై
యిమ్మెయియిమ్మెయింగదిమియిమ్మెయిగుమ్మెనురమ్మరమ్మ వే
రమ్మ కరమ్మ నెమ్మది తిరంబుగ నమ్మి నన్ను నెంచ చి
త్తమ్మన నుంచి కేలు విరత మ్మిక వేంకటశైల నాయకా² :

శ్రీగిరికళతకము

1. చరితమెల్ల విందజాలంబు కలఁపెల్ల
నెల్లదంబుమాట రెల్ల దంభ
మిట్టి కుమతిఁ గొలిచి యెవ్వఁడు మననోపుఁ
జిరతరప్రకాశ శ్రీగిరిక³

-
1. అం.ప్ర.ర. 280 పుట;
2. అం.ప్ర.ర. 280 పుట.
3. వ.పి.వ. 241 పద్యం.

శ్రీరంగమాహాత్యము

తెలుగురాయలు

1. ఆ యిజ్జెకుపరంపర

రీ యరిసినచోట భూతలేశ్వరులగుటన్

పాయవి కృపతోడుత నా ✽.

రాయణుడరుగు దేరఁగలఁడు రంగమునందున్¹

శ్రీరామాయణము

కర్త?

1. బలియునకుఁ దనకు నడుమై

నిలిచిన సామంతుఁ జెఱుప నేరమి వచ్చున్

పులిబోను తలుపు తెఱచినఁ

బొలియింపదె మీద నుఱికి పురుషనిధానా.²

అదినారాయణచరిత్రము

కవిరాక్షసుడు

1. శ్రీయుతలోచనోజ్జ్వలమరీచులు తానుమరీచి విష్ణుర

త్తేయజకాంతికోడఁ దులఁదూగగ పచ్చవిపట్టు గట్టి య

త్యాయత శంఖ చక్ర రుచిరాసి గదాధరుఁడేగుఁడెంచె నా

రాయణుఁ డార్ధరక్షణపరాయణుఁడౌ కరిరాజు పాలికిన్.³

1. ఆం.ప్ర.ర. 32b పుట.

2. వ.సీ.వ. 808 పద్యము.

3. ఆం.ప్ర.ర. 15a పుట; చం.గ్రం. 159/7 కాకినాడ: D705. ఆం.వి.

శ్రీకృష్ణ (రీలా) విలాసము
కటికనేని రామయ్య

1. సమేయవరుండు పశ్చిమదిశానతి కంఠతలంబునందుఁ గుం
కుమకలితాంకుమూత్రమున .గూరిచి కట్టిన తాళి సంజయున్
ప్రమద మొవర్చుటోవఁ గుచపాళిని చా నరమాటుజెందె నా
వమరగఁ గానవయ్యె నవరాద్రి ముఖంగున భానుదర్శమై
2. ఆ రామామణివేణి రాహువు లలాటార్థేందునిం బట్టు దీ
జ్వలంభంబున రాఁ దలంచి యసమత్వాశంకచేఁ బుత్రులన్
ప్రారూఢిం బనుపన్ శ్రవఃకుహర నిర్వాతాత్ముడై దృఙ్మనో
భూరాజద్విశిఖార్తి విరెచన నొప్పన్ దీర్చు సుత్రూలకల్¹

తందకతకము
భాస్కరుడు

1. పేకేటి మృగాంకుఁడు బడి
సాకుల పాటొందఁ గల్పమాదికి నొందన్
కాకోదరపతి నీ యశ
మాకలితద్యుతులు మీఱ నల్లయవేమాః²

1. ఈ పద్యాలు "కువలయానంద ప్రకాశిక"లో ఉదాహరింపబడినట్లుగ
అరుద్రగారు పేర్కొన్నారు. (వ.అం.పా;వం. xii 297 పుట.
2. ల.క. iv - 152.

మహాభారతము

క ర - 1

[నారాకవి రఘునాథయ్య లక్షణదీపికలో¹ వదిహేడు మహాభారత పద్యాలు లక్ష్యంగా ఉదాహరింపబడ్డవి. వీటిలో ఐదు పద్యాలు కవిశ్రయ భారతంలోనూ, ఒక పద్యం ఆశ్వురభారతంలోనూ కవివిస్తున్నవి. తక్కిన పదకొండు పద్యాలు ఏ భారతంలోనో చెప్పలేం. కవిశ్రయ భారతం తప్ప ప్రసిద్ధంగా ఉన్నవి - విన్నవి ఆశ్వుర భారతం, మర్వదేవుని విరాటపర్వం మాత్రమే. ఐహళః ఈ పద్యాలు ఈ రెండింటిలోని కావచ్చేమో, ఆ పదకొండు పద్యాలను దిగువ ఉదాహరిస్తున్నాను.]

1. దుర్జనుఁడగు రాధేయుఁడు
గర్జించిన నేమి దీని కాండభవునకై
నిర్జరనాథునిఁ దఱిమిన
యర్జును సాహసము లెఱుఁగరా మీ రెల్లన్.
2. ఓ కమలాక్ష వింటివె సుయోధనుతో కురునేపరెల్ల వీ
కాకు పదంగ ధర్మజుఁడు కౌతుకమందఁగ నీవు మెచ్చ నా
నాకవికుండు లేఖితతి యచ్చెరుపాటున నమ్ముఁ జాడనే
నీ కమలాప్తనందను వదించెద శౌర్యము నిర్వహించెదన్.
3. పాయక ధరణీభారము
మాయింపఁదలంచి భద్రమహిమలు భువిలో
నీ యరువు రిపుడు నర నా
రాయణులై యుద్భవించి రవనీనాథా.

1. దీని కాగితపుత్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారంలో ఉన్నది. నెంబరు ౧ 1829. శ్రీరామూరి దొరసామిశర్మగారి వద్దనున్న దీని ప్రతి మండి ఈ పద్యాలను వ్రాసి పంపినవారు డా॥ జి. లలితగారు. వీరిద్దరికీ నా కృతజ్ఞతలు.

4. ఆ నవ్యసాచి నొంచెడి
యానం గర్జుండు కర్ణు వడఁచెదనని పె
ల్లనునఁ గవ్వడియును నూ
తేసి శరంబులను విరువరేసిరి పెలుచన్.
5. భండవమున నెదిరిన రిపు
మండలములనెల్లఁ గినిసి మర్దించి మదో
ద్ధుండుండై కవ్వడి మా
ర్తాండసుతుం దొడరి పోరె నాకులు మెచ్చన్.
6. దేవదత్తంబు పూరింపఁ ద్రిదశగణము
వడరె వినువీధి పరగ నుద్ధతి వడంతె
నంబునిధు లింతె జగము లల్లలనాడె
కులనగంబులు కంపించె కురువరేణ్య!
7. అంగాధినాథుపలుకుల
కుం గనలుచుఁ గెరలి నొక్క గజచుచు రిపునే
నం గనుఁగొని రెండవ పా
రంగధరుని లీల ద్రోణుఁ డరదము బలపెన్
8. ప్రాణభయాతురులకు న
జ్ఞానులకును హీనులకు జ్ఞానద్వేషులకున్
9. ప్రాణముకన్నను నెక్కుడు
మానము మానవులకెల్ల మఱి ధరలోనన్
దానము పాపహరంబును
జ్ఞానంబున సూర్యులొక సంపద-గాంచున్.

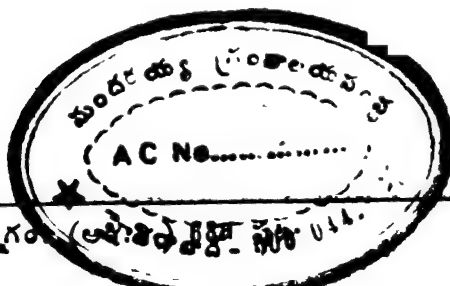
10. ఆఱు రసంబులం జవులయందలి క్రొత్తలు పుట్టి నిచ్చులున్
 వేఱొక భంగి పాకముల విన్నను నొప్పగఁజేసి చేసిన
 మీఱఁగఁ బానసిన్నొకవినింబురిఁ గావనియిట్లు గాగిమేల్
 కాఱియ బెట్టు....న నొడికంబుగ వండుదు కూడుగూరలున్.
11. తక్కులు వైనికు లాతని
 నొకని దిగవిడిచి పారిరో లావునఁ బే
 రుక్కును మీఱఁగఁ దోడ్పడి
 పెక్కుండ్రొగ బడిరో పెనసి పీనుంగులుగన్.

మంద్రరాక్షసము

(కర్త-1)

1. మనుజాదీశ్వరుకంటె మంత్రివలసామర్థ్యంబు నర్థంబు రా
 జ్యవియోగంబును నగ్గలంబగుచు నాజ్ఞోల్లంఘనోద్యుక్తుడై
 మను దుష్టవ్యవసాయుడేమది మదోన్మత్తాత్ముడై కూలుఁగ
 క్కువ మున్నాతనిఁ జెందడికుడు నదికూలావనివాక్యతన్.¹

1. చం. గ్రం. (అభివృద్ధికి) పేజీ 044.

ఉ దా హృ త కా వ్యా లు

కావ్యనామము	పుట	కవినామము
అంబారి భాణము	1	?
అందికా శతకము	2	రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు
అథర్వణ భారతము	5	అథర్వణుడు
అరుణాచలపురాణము	14	పెదపాటి సోమనాథుడు
అదినారాయణ చరిత్ర	204	కవిరాక్షమకు
అదిపురాణము	19	వర్వదేవుడు
ఇంద్రవిజయము	20	వన్నయభట్టు
ఉమామహేశ్వరము	23	?
ఎఱ్ఱవ రామాయణము	24	ఎఱ్ఱాపెగడ
కందర్పకేతువిలాసము	36	తెనాలి రామలింగకవి
కందశతకము	205	భావ్యుడు
కమలాకరచరిత్రము	39	?
కన్కేరి వృక్షము	40	పండితులైయ, పుంటి సింగవ
కళావరీ శతకము	47	శేషశాస్త్రి కవవరాజు
కళావిలాసము	49	వన్నెచోడుడు
కాదంబరి	52	శేతవప్రెగ్గడ
కువలయాశ్వచరిత్ర	55	ఏర్పూరి సింగవ
కుర్యపురాణము	59	మరియమారుతం మల్లవ
కృష్ణవిలాసము	60	నారన సోమవ
కృష్ణవిలాసము	61	పరా(వృ)తం. అప్పవ
కొట్టియశంకరేశ్వర శతకము	62	కస్తూరి తట్టరాజు

గాతావస్తకతి	63	శ్రీనాథుడు
గిరిజాకల్యాణము	66	సింగళి సూరవ
గోదావరీ శతకము	68	ప్రెగ్గడపల్లి పోతయ్య
గోరీకల్యాణము	69	కస్తూరి భట్టరాజు
చంద్రాభరణ శతకము	70	చక్రపాణి రంగనాథుడు
చమత్కారరామాయణము	72	,
చారుడేష్ఠ చరితము	73	,
చిత్రశేష భాగవతము	74	,
జాందివరీ కల్యాణము	75	కళాధరకవి
తైమిని రామాయణము	76	,
తైళికంకనోపాఖ్యానము	77	కవిసింగరన్న
దళగతులు	78	తానక్కరుడు
దేవీవిజయము	79	,
ద్రువ చరిత్ర	80	నరసింగన్న
నృసింహపురాణము	81, 201	వేములవాడ భీమకవి
నంచడాణవిలాసము	84	,
నంచాప్రవిజయము	84	మల్లకవి
నర్మపురాణము	201	అయ్యలరాజు సింగవ
నరమ భాగవత చరిత్రము	85	లక్ష్మణకవి అప్పన
ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము	76	,
ప్రబంధసారకృష్ణార్జునదయము	87	ప్రోవడాంకమహాకవి
బిలరామ విజయము	88	నంది సింగయ
బిలవనరీ శతకము	90	కందుకూరి రుద్రకవి
బృందావం భవము	92	వరా(వృ)తం అప్పన

బ్రహ్మాండపురాణము	93	కవిమాధవుడు
భల్లాళరాయ చరిత్రము	94	భట్టాభ్యుడు
భావవంచాళతి	95	;
మదన విజయము	96	రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు
మదనసేనము	97	నందిమల్లయ
మరున్నందన శతకము	101	చిత్రకవి పెద్దన
మహాభారతము	208	;
మిత్రవిందాపరిణయము	201	చక్రపాణి రంగనాథుడు
ముద్రారాక్షసము		;
యథావార్తీకరామాయణము	103	రక్షణకవి అప్పన
యమక శతకము	203	గణపవరపు వేంకటకవి
యయాతి చరిత్రము	104	రాయవం దత్తన
యయాతి చరిత్రము	105	సూరవరాజు
రాఘవాభ్యుదయము	105	నన్నయ భట్టారకుడు
రాజవరేంద్ర చరిత్రము	106	;
రాజరాజ్యాభిషేకము	107	అంగర వృసింహకవి
రాజవంశరాజ్యుదయము	112	బిడదా(వరి)గిన్ని భట్టారకుడు
రామతీర్థాశ్రయ శతకము	113	గోకులపాటి కూర్మనాథకవి
కుక్కాంగద చరిత్ర	115	చెడలువాడ మల్లన
లక్ష్మీనారాయణ విలాసము	116	కవిరాక్షసుడు
వజ్రపంజరశతకము	117, 202	వట్టాభిరామకవి/ పుత్తేటి రామభద్రకవి
వవంతవిలాసము	120	నాచన పోమన
వాణివిలాసము	122	ముక్కు తిమ్మన
నామన చరిత్ర	123	;
నామనపురాణము	124	నంది సింగన
నానవాభ్యుదయము	125	శ్రీనాథుడు

విక్రమ సేవము	126	చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు
విక్రమార్క చరిత్రము	149	కవిభల్లటుడు
విజయరామ చరిత్రము	159	కళాంకుడు
విజయవిజయము	202	చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు
విజయ సేవము	161	తిక్కన
విరాట వర్ణము	158	వర్ణదేవుడు
విశ్వేశ్వరశతకము	150	విశ్వేశ్వరుడు
వీధినాటకము	160	శ్రీనాథుడు
శంతనూ చరిత్ర	202	పోమయాజి అనంతయ్య
శత(కంఠర)కంఠ రామాయణము	164	భీమవ
శతపతి వంశావళి	165	షేషేంద్రుడు
శమంతకమణి చరిత్ర	167	వణుకూరి గుర్వరాజు
శబిందు చరిత్ర	168	చరిగొండ వృసింహకవి
శాలివాహన వృత్తశి	63	చూ:-గాథావృత్తశి
శివదేవదీపణి శతకము	170	శివదేవయ్య
శుద్ధాంధ్రరామాయణము	171	అడిదం బాలభాగ్యుడు
శూద్రకరాజ చరిత్రము	172	కవిభల్లటుడు
శృంగార వృత్తము	40	వందిమల్లియ, మంజుసేంగవ
శేషభాగవతము	173	;
శ్రీ కృష్ణరీతివిలాసము	205	కటికనేని రామయ్య
శ్రీకృష్ణ విలాసము	174	వెన్నెలకంటి వెంకటాచలము
శ్రీగిరి శతకము	203	;
శ్రీరంగమాహాత్మ్యము	204	తెలుగు రాయలు
శ్రీరామాయణము	204	;
వత్సావధూవ్రణయము	180	అల్లపాని పెద్దవ
సువందన చరిత్ర	181	శ్రీనాథుడు

౫

సువందనోపాఖ్యానము	182	హాళక్కి తావ్కుడుడు
వ్యరత త్వసారము	184	౪
హరవిలాసము	185	భీమవ
హరికథాసారము	186	అల్లసానిపెద్దవ
హరిరీతివిలాసము	190	తెనాలి రామలింగకవి
హరి(౦)విలాసము	197	నాచవసోమవ
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	200	చంద్రమౌళి

ఉ ప యు క్త గ్రం థ పా చి క

అప్పకవీయము (1862)

కాకుమూరి అప్పకవి: వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు ఆండ్ వమ్మ.

ఆంధ్రకవిసప్తకతి (1956)

బులుసు వేంకట రమణయ్య: బాలవరస్వతి బుక్ డిపో, మదరాసు.

ఆంధ్రకవుల చరిత్రము

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ఆంధ్రకౌముది

మండ లక్ష్మి వృసింహాచార్యులు. (కాగితపు ప్రతి నెం. 1223;

మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యరిఖితపు పుస్తకభాండాగారము.

ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రము (1957)

వంగూరి సుబ్బారావు-కమల కుటీర్, వరసాపురము.

ఆంధ్ర ప్రయోగరత్నాకరము

గణపవరపు వేంకటకవి. (కాగితపు ప్రతి నెం. D 685, D 698

వరస్వతి మహర్ లైబ్రరీ, తంజావూరు.

ఆనందరంగరాట్టండము (1822)

కస్తూరి రంగకవి -వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు ఆండ్ వమ్మ

ఉదాహరణపద్యములు

కాగితపుప్రతి, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు గ్రంథాలయము, కాకినాడ

కవిచింతామణి (1982)

కాకంబట్ల- ఆం. ప్ర. ప్రభుత్వ ప్రాచ్యరిఖిత పుస్తక భాండాగారము,

హైదరాబాద్.

కవిజన పంజీవని (1980)

ముద్దరాజు రామవ-వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు ఆండ్ వమ్మ.

కవిజీవితములు (1855)

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి. నావిక్ల రామస్వామి శాస్త్రిలు అండ్ వన్స్
కవితరంగిణి

చాగంటి శేషయ్య

కవి నాగ్నందనము

రిక్తివ పోమయ్యాజి. (కావత్ర ప్రతి: నెం. 703. వరవ్యతి మహర్
లైబ్రరీ. తంజావూరు.)

కవిసంకయవిచ్ఛేదము (1855)

అర్తిరము సూరకవి - నావిక్ల రామస్వామి శాస్త్రిలు అండ్ వన్స్.

గోంకొండకవులపంచిక (1884)

వంసాదకులు:-సురపరిము ప్రకాశరెడ్డి- గోంకొండవర్రెణ శార్యా
లయము, హైదరాబాద్.

చందోగ్రంథము

కావత్ర ప్రతి. నెం. 158/7 ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు గ్రంథాలయము
కాకినాడ.

చందోగ్రంథము

నెం. D .705, M ,328. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము. విశాఖ
పట్టణము.

చందోగ్రంథము

(నెం. R 235: శ్రీ వెంకటేశ్వర ప్రాచ్యరితికపుస్తక శాంతాగరము,
తిరుపతి.)

చందోగ్రంథము

నెం. 173/8 ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు గ్రంథాలయము, కాకినాడ

పరిబంధ మణిభూషణము (197.)

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ హైదరాబాదు.

పరిబంధ రత్నాకరము (వ్యాకరణపరి)

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు గ్రంథాలయము, కాకినాడ.

మరుగుపడిన మాణిక్యాలు (1961)

డా. బి. రామరాజు, ప్రచురణ : గోలకొండ పత్రిక.

ప్రబంధ రత్నావళి (1976)

సంపాదకులు :- వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, శ్రీ ప్రభాకరపరిశోధకమండలి

హైదరాబాదు.

మానవల్లికవి-రచనలు (1972)

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, హైదరాబాదు.

బాలబోధచంద్రుని

నెం. R 1212 శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము.
తిరువతి

రెడ్డి సంచిక (1947)

సంపాదకులు : వడ్డాది అప్పారావు, ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధకమండలి,
రాజమహేంద్రవరము.

లక్షణదీపిక

వాస్తవ రఘునాథయ్య; (కాగితపు ప్రతి; నెం. D 1329 మదరాసు
ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము-మదరాసు)

లక్షణవిలాసము

కాగితపు ప్రతి; నెం. R 1024; శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రాచ్యలిఖిత
పుస్తక భాండాగారము; తిరువతి

లక్షణశిరోమణి (1979)

పొత్తపి వేంకట రమణకవి; ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ,
హైదరాబాదు.

లక్షణసారసంగ్రహము (1971)

కూచిమంచి తిమ్మకవి; ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ,
హైదరాబాదు.

వీరభూపాలీయము

కాగితపు ప్రతి నెం 1319, మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక
భాండాగారము

శతకకవుల చరిత్ర (957)

వంగూరి సుబ్బారావు; కమల కుటీర్, నరసాపురము.

నకలనీతిసమ్మతము (970)

మరికి సింగన; ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, హైదరాబాదు.

సకలలక్షణసారసంగ్రహము

ఉప్పలూరి వెంకటరెడ్డి; కాగితపు ప్రతి-శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రాచ్యలిఖిత
పుస్తక భాండాగారము తిరువతి.

సమగ్రాంధ్రసాహిత్యం

అరుద్ర; శేషచలం ఆండ్ కంపెనీ.

నరసాంధ్రవృత్త రత్నాకరము లేదా మాత్యూర్ నృసింహచ్యందము;

వెల్లటూరి లింగయమంత్రి. (కాగితపుప్రతి. నెం D 1229 శ్రీవేంక
టేశ్వర ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారము, తిరువతి.

సుకవిమనోరంజనము

కూచిపూడి రామకవిశాస్త్రి; ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ,
హైదరాబాదు.

సులక్షణసారము 1972

లింగమగుంట తిమ్మకవి; వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు ఆండ్ సన్స్.

ఉదాహృతకావ్యకర్తృసూచిక

అథర్వణుడు. 6
అనంతయ్య. సోమయాజి. 202
అప్పన. వరా(వృ)తం 81,92
అప్పన. రక్షణకవి 85,103
అమరేశ్వరుడు, చిమ్మపూడి 128,202
ఎఱ్ఱాపెగడ 24
కవిభల్లటుడు 149,172
కవిమాధవుడు 93
కవిరాక్షసుడు 118,204
కవపరాజు, తేళ్లపూడి 47
కళాధరకవి 75;
కూర్మనాథకవి, గోగులపాటి 113
కేశవప్రెగ్గడ 52
గుర్వరాజు, వణుకూరి 167
చంద్రమౌళి 200
తిక్కన 151
తెలుగురాయలు 204
త్రిపురాంతకుడు, రావిపాటి 2,98
దత్తన. రాయవం 104
నన్నయభట్టు 21,105
నన్నెచోడుడు. 49
నరసింగన్న 80
నాచనసోమన 60, 120, 197
నృసింహకవి, అంగర 107

- వృషింహకవి, చరిగొండ 188
 పట్టాభిరామకవి 117
 పెద్దన (పెద్దిరాజు) అల్లసాని 180, 188
 పెద్దన, చిత్రకవి 102
 పోతయ్య, ప్రెగ్గడపల్లి 88
 ప్రోవణాంకకవి 87
 బడణ(వల)గిల్లి భట్టారకుడు 112
 బారణ్మరుడు, అదీరం 171
 భట్టరాజు, కస్తూరి 82, 89
 భట్టాచ్యుడు 94
 భాస్కరుడు 78, 205
 భాస్కరుడు, హాళికి 182
 భీమకవి, వేములవాడ 81
 భీమన 184, 185, 201
 మల్లకవి 84
 మల్లన, చెదయవాడ 115
~~మల్లన, మునియ్యపూరుతం~~ 59
 మల్లయ, నంది 40, 97
 ముక్కు తిమ్మన 122
 రంగనాథుడు, చక్రపాణి 70, 201
 రామయ్య, కటికనేని 205
 రామలింగకవి, తెనాలి 38, 180
 రుద్రకవి, కందుకూరి 90
 విశ్వేశ్వరుడు 159
 వెంకటాచలం, వెన్నెలకంటి 174
 వేంకటకవి, గణపవరపు 203

శకాంకకవి	150
శివదేవయ్య	170
శ్రీనాథుడు	63, 125, 160, 181
వర్ణదేవుడు	19, 158
పింగవ, ఆయ్యలరాజు	201
పింగవ. ఏర్పూరి	55
పింగవ, ఘంట	40
పింగయ, వంది	88, 124
పింగరన్న	77
సూరవ, పింగళి	88, 105
పోమనాథుడు, పెదపాటి	14
కేమేంద్రుడు	165

పద్యానుక్రమణిక

అంగజాదను	22	అదలిచి నిర్వ వారిగవి	40
అంగముతోడఁ గట్టు	24	అదె కై లాపము	106
అంగయుక్తంబుగా	14	అనఘ యకంపమై	25
అంగాదినాకు	207	అనయము వర్వ	31
అంజలి కరగి	67	అనవరతమును	19, 181
అంజలిసేతుఁ బద్యము	107	అని కొనియాడుచున్	33
అంతెదవు గాక	199	అని యీ విద్య	46
అంతెరిమిదీ వరుపులు	183	అనిలజరాపరామజాలు	29
అంబరము వగుల	187	అనుబయుఁ గృష్ణ	42
అంబరసీమఁ దారలు	9	అనుబయు మంత్రి	42
అండములు పెక్కు	203	అనురామకుర మవ్వబ	13
అకటా చేరెడునేలకుం	200	అప్పుడు తానాపిసానంబు	97
అక్కఱముగఁ జూపుంగుడయి	30	అర్చికయవ నారాయణ	99
అక్కమరాక్షిఁ గల్గొని	99	అతవు దాహవచుదో	198
అభిలషాకాంక్షికా	88	అమరు లమృతాల్చి	148
అగణితభేరి	108	అమలినాక్షరహాస	186
అచ్చరలు వందవంబువ	73	అమృతవరోవరంబుగ	109
అట్టి ననుఁ గూర్చి	178	అమృత వనివఁ బద్యాక్షి	5
అతడదరించు శత్రుముల	32	అరయగ దిన్ననాది	170
అతిరొద్రాకృతి	172	అరయగ వారెల్లరు	10
అకులంబై వశవర్తియై	32	అరాధితకామం	100
అత్తఁ విటనాగరికులు	120	అరిగి వసుకృష్ణవస	44

అరిమాననమ్ములు	151	ఆ పుణ్యవ్రతబట్టివచ్చుటె	32
ఆరుణపుష్పావళి	127	ఆ యిజ్యోకు వరంపర	204
ఆరులకు నొద్దుకొందునొ	118	ఆరయ విన్నమాత్రమున	109
ఆలకలు తేటిదాటులు	127	ఆ రామామణి	205
ఆల పగవానికమ్ముడు	90	ఆ రీతిన్ భువనశ్రయన్	33
ఆలదుల పాన్పులన్	127	ఆర్తుల పొన్నెల్ల	118
ఆలవళ దొంకు	200	ఆఱు రవంఱులన్	208
ఆలికలికవంకజము	128	ఆల మృతంబువేడి	196
ఆలికులవేణులన్	34	ఆ శతమన్యు	201
ఆలివిభవేణి	29	ఆశీర్వాదించి కుకుడు	85
ఆల్లనఁ దొందమెత్తి	152	ఆ నరసింహాక్షికానుకు	21
ఆవవిజనంబురెల్లను	31	ఆ వవ్యసాచి	207
ఆ కంజానన	47	ఇంచిన బారతే?	65
ఆ కరివేల్పుసాని	193	ఇంటికిఁ జనుటయు	44
ఆ కర్ణు దురాలాపము	8	ఇక నొకసారి వర్కివ	8
ఆకాళనది యని	178	ఇక్షురసాష్టి నీ రెట్టిదో	158
ఆశందక్కడ	188	ఇద్దగుణం బ్రబంధ	108
ఆశని రాద్రరేఖ	31	ఇనవంశరాజపుడు	112
ఆ శఱి చెలికిచ్చిన	6	ఇప్పుడేను దలచిన	182
ఆ త్రినేత్రుడు	187	ఇఱియు కుదంబులన్	128
ఆ దళరథసూనుడు	28	ఇఱ్ఱి పావయిల్కొందేలు	128
ఆదిబ్రహ్మముఖా?	55	ఇవ్విధంబున మఱియు	42
ఆదిమళక్తి యీ తరుణి	2	ఈ షితికి వచ్చి	81
ఆ దేవోత్తముడు	187	ఈ గహవటూమి	39
ఆనక యమృతంబు	53	ఈ నెలమెకమ్ము	202
ఆ నెఱుజోదుకేలు	28	ఈ లలిత వేలుపుంజవ	73

ఈ వరణీన్ గుమార	86	ఓ నారీమణి యీ	27
ఉంగరపుంగురుద్	103	ఓ శశిముఖి లోపా	72
ఉగ్రులను వదునొకొండు	13	ఉండక గాజావాఱక	30
ఉడువతంబను	195	ఉండుకతేళి చర్చెడు	161
ఉత్సాహావ్రభుమంత్ర	152	ఉటి వడకాడ	129
ఉదయప్రాణవిహారమై	18	ఉడువేడిపెల్లెండ	64
ఉదయరాగ మించించుక	148	ఉమ్మచిందై యది	180
ఉన్నచో గతిమాలి	155	ఉప్పరపురూళి	146
ఉబుకకుపె	202	ఉమరిసీకాంత	129
ఉల్లసిల్లుచు మేలిమి	81	ఉమ్మచి తమ్మి	203
ఉవిద యొకర్తు మేన	76	ఉరముల వచ్చిరుండ	30
ఋషిపర్యా మనమైన	46	ఉరిణీయానంబు	28
ఋనులు ప్రార్థింప	61	ఉరిమొలు యాలకించి	117
ఎంతయును దుష్టరంబు	185	ఉలఁగకుడి సభళ్ళరులు	184
ఎంతయు రాజాశోడి	185	ఉలయంగ రాదుణి	167
ఎనగఁ జాత్రిక	43	ఉలయంగ వలదివ	129
ఏటి మహాసుభావు	182	ఉలశపయోధిమీద	90
ఏవునఁ గృష్ణరాజు	189	ఉలుషనఁ తరీ	90
ఏవునఁ తెలరేగి	126	కాంకాలలాను	124
ఏమే పూర్వకాంక	48	కామిచి చంద్రుఁ జూచి	37
ఒకనా డిందుదరుండు	29	కాముమానుసు రాహు	94
ఒకవలునాకఁగొన్న	22	కాయవచోమనఃస్థలన	147
ఒక మతమున	166	కాలధవంజయుండు	186
ఒక వరము నీడు	88	కాళకరూళి కోవల	39
ఒచ్చెం వింతయు	161	కాళిదాసుచిఁ దిక్కకవి	174
ఓ కమలాక్ష	206	కివలయకడళి	162

కీర్తి విరిసిల్లె విక్రమ	149	గురుకుచకుంభమూర్	47
కుదురయ్య నే వీటి	108	గురుబంధుర్దమ	44
కురువతి రవిసుతుని	12	గురుభీష్మకర్ణ	8
కులకై లంబులలో	130	గూవి వీఁపు జనులు	82
కువసుం బద్దినచీర	160	గొనయము తమ్మి	131
కూడెడు వెండ్రుకర్	3	గోపురగోపురప్రతిమ	56
కృష్ణుడు వచ్చినంత	183	గొడవరపాలమాని	199
తెంజిగురునకుం గతివత	82	గ్రహగతులేమి సేయు	119
తేలిఁ దెప్పముసేసి	130	ఘనకోపం బితిలోభితే	113
కొంచక కోటపై	34	ఘనసారకస్తూరికా	156
కొవియెడ మన్న	152	ఘనులు నేగురిలోవల	176
కొలదికి మీఱ	131	చంగున దాటు దే యనిన	192
కోపాటోపంబున	66	చండాంకుప్రభ చిక్క	41
కోపాటోపము కుప్పి	102	చంద్రఖండములతో	162
కోయిల వంచమ	161	చనవున రెండు వక్రక్రములు	131
కోలులు మగ్గునుగ్గయిన	25	చరిత మెల్ల వింద్ర	203
కై కయినందనుం దతి	150	చల్లవి పండువెన్నెలల	56
క్రాలుఁగన్నులు ముద్దు	131	చికిరి తొమ్మిది వగల	125
క్షత్రియధర్మంబున	89	చిగురాకు బోడిఁ	40
ఖలువిఁ గబంధునిన్	33	చిత్తమ్మున రంజిల్లుచు	84
గంధయుతవాక్య	187	చిత్తమ్మున రంజిల్లుచు	84
గంధర్వాత్మజ	53	చురుకున నాటినేపె	84
గిటగిట వగు	57	చువ్వన మేను	28
గీర్వాణాచలసాను నాత్మ	153	చూచి నమవ్కురించి	100
గుండయ యుత్తమో	62	చూపులకట్టు	131
గుణమున్ సుందర	96	చెంగలువల తళతళ	198

చెప్పకున్న సీపు	149	తరుణుల పీఠ	153
చెఱుకుందోటల	25	తఱుచైన కురుబలంబుల	12
చెలువకు మనసార	87	తఱుముదు రంతకు	15
జడలల్లి భూతి	71	తఱులువడి	132
జవవరేణ్యుఁ గాంచి	52	తలపోయఁగ కుదు	59
జవము చాలించి	198	తలిరాకుబోజి	59
జయవిజయవినుత	198	తల్లిదండ్రీయు	42
జయమగుటకు	197	తల్లివి దండ్రీవిం బడివి	11
జలనిది గట్టి మిండు	34	తళతళమును	98
జాఱుబియుం దదూరు	45	తారకజిచ్చికుండి	71
జీవుఁడు కర్త	95	తారామనోరంజనా	37
రుషకేతుద్విషవకు	77	తాఱంగగిన నేల	25
దాచే యంకతలంబు	52	తాలాంకు కుముల	10
రాంధమితభేరికా	9	తిమిరమంతయుఁ బాసి	58
తకతికతాళమానమున	48	తృష్ణాతంకునిబద్ధ	10
తక్కటు వైవికు	208	తెంవరియై మది	189
తడిపిన వచ్చుని	6	తెంపును బెంపును	12
తనకు ముఱుకొనిండ్ల	100	తెలువా తరువాతమ	122
తన జన్మమప్పుల	57	తెలతెలవాఱ	194
తనతో వర్గిన వాణి	41	తెలికల మిందగిరొకరు	162
తవరి రాగిల్లి ముక్తురై	148	తొడవులు పెట్టి	50
తమ చూపుటొగి	56	త్యాగులు పాతకేతరులు	26
తమ్ముడ నేడు నాకు	29	త్రెవ్వెడు గంటులన్	27
తరుణవయస్కుల	132	దవసీమన్ విహరింపు	184
తరుణాదిత్యనిధ	31	దళమైన చీకటి	133
తరుణుండగు శీతల	132	దక్షిణవవనంబు	138

దాన మిచ్చితి నవి	28	నిగి డిరువై పుంన్	171
దానానేకపద్మంపాత	134	నిజరూపరేఖల	179
దీవిలోపలఁ గొన్ని	53	నిను నేవించిన	35
దుర్జనుఁడగు	206	నిన్నుఁ జెఱగొన్న	72
దేవదత్తంబు	207	నిరుపమదర్శస్థితి	57
ద్విచరణ కేవరుల్	18	నిరుపమమూర్తి	33
ద్విరదాకారతఁ బేర్చి	68	నిర్మలహేమబిందు	27
ధమ్మిల్ల భారముల్	135	నీకు పరిసాటి గలరె	169
ధరణీధరదారుణ	104	నీ బంతువ్వడు నావి	102
ధరచేళ లవణ్యాబ్ధి	135	నీర వగ్నియునికి	136
ధర వియోగులనెల్ల	134	నీ రింకఁదొడగె	105
ధర్మతనయ	9	నీపీబిందము వీడు	165
ధాత్రీసురసేవారతి	26	నుమమై కల్మివదంతి	22
నగకోదండధరుండు	116	నూలు క్రతువులు	186
నగజాత నారదు	49	నూలుతెలుంగుల	25
నగరాజవైరి	21	నూర్వురు నొక్కచందము	26
నతనానావనినాధ	10	నూపుంబువ్వును	169
నయమార రాసువుడు	7	నృపతి నెగ్గిన	82
నరనాథ యశవి	201	నృపవరాగ్రణి	93
నలువగు రక్తి	136	నెఱపుగా విరియక	186
నాకొకసులై నను	168	నెఱపె నెఱవంజ	44
నాఁదొకనాడు నిన్ను	48	నేనిదిగొ మత్కులో	7
నావంటిదాని నెంచక	60	వంచకరుండవగను	86
నా స్తికుండు దురాత్ము	169	వటురుండూపననో	64
వింగివయినుండి	81	వదముల్ దొట్రె	41
విఖిలజనములు	183	వదిదినములై దు	11

హృంబులును వస్త్ర	153	పేసన తక్కిపాముల	62
ః ద్దానమానయగు	166	పొడవుగనెల్ల	133
పనివడి చెప్పనేల	119	పోసుద్యోగము	92, 97
పయ్యెడఁ బాపి	169	ప్రకటతరాత్మ	31
పరఁగ గ్రదలూరు	176	ప్రకటితలీల	47
పరఁగ వేతెళ్ళ	177	ప్రణతాశేష	7
పరదనపరాంగనా	154	ప్రత్యగ్రరచనాతి	139
పరనారీహరణం తొనర్చిన	119	ప్రతిభావిలంఘిత	15
పరపైయొప్పు	137	ప్రాచీనంబులు రత్న	58
పరముఁడు కంధర		ప్రాణంబులెడల	140
పరిణతపటిలతా	137	ప్రాణభయాతురులకు	117
పరిపుల్లహల్లక	98	ప్రాణముకన్నను	207
పలుకు జెఱంగులావన	78	ప్రాణునపానుఁగూర్చి	170
పలుచని చంద్రికా	138	ప్రాయశ్చిత్తాదులు	46
పల్లవపుష్పనవదల	157	ప్రారేయప్రతిసీర	120
పాంతుల హృదయముల్	138	పారతలభివృ	71
పాథోవిదిగాంభీర్యున్	49	బంగరు బొంగరాల	67
పావముఁ బాపవే	118	బంటుతనంబు నైతవము	18
పాపముఁ దగ్గ	206	బలిమి రాహుసువాంకు	140
పిలువని కూటికిన్	౯౯	బాలియునకుఁ దనకు	204
పున్నమ చందమామ	191	బాలరసాలకిసాలము	187
పురివిడిరక్షకునై	191	బాలసువాంకు	27
పూజించి యర్ఘ్య	196	బృందావనమున జేవట	74
పూవులప్రోవులై	139	బెడగగు రత్న	8
మృతులవిశ్వంభరా	50	భండనమున	207
మెరిగిన యీసునన్	44	భట్టనారాయణ	141
పేకేటి మృగా	205	భాగ్యపతులు ముమ్మి	62

భానుళిమందలంబుల	196	మహిమ చెడదు	154
భారతపుట్టోలంఘన	107	మహిలో నీకిట	110
భారతీవై నరోజభవు	3	మాకందఫల రవంబుల	23
భువిఁ పట్టి పీఠ	164	మాఝెల్లం గలహంబు	148
భువిలో మిత్రుండగు	185	మాఘమాసంబు	64
భూకాంతవర్య	197	మాటలకేమి వచ్చె	30
భూతలవతి మది	182	మానము గోలు	118
భూపాలవర్య	201	మానవనాథుఁడు	82
భూమినిందె	141	మీఱవ భద్రనాగముల	57
భూసురవర్గమున్	106	ముత్తాకేకుజముల్	143
భేరీకాహళశంఖ	34	ముదమంది రామచంద్రుడు	85
భ్రమరకావళి	16	ముదిత ముదితయై	89
మంచాంతరమ్ము	146	ముదురుఁ జీకటి	192
మకరద్వజాని విల్లు	141	మురదైత్యభేదిత	43
మదనవశికారమంత్ర	154	ములుగు గురులింగ	78
మదభిన్నకట	193	మూర్ధాభిషిక్తుల	108
మదపతిగంధూష	142	మెఱుఁగు శృంగమూలందు	991
మనమున నిశ్చయించి	30	మొగములు విరిదమ్ముల	143
మనుజాదీశ్వరు	208	మౌలికీయక వజ్రన	197
మనుజులలోవల	40	యమవియమాది	178
మరువముఁ బొంది	20, 88	యగములు పేయుచోవు	192
మఱలగఁ బోదురింద్లకును	143	రంగప్ప రూప వంపద	177
మలయజగంధి నీ	48	రక్షింపవయ్య భావ్యత్	12
మలయనమీరు వేది	184	రత్నసుందరి వత్త్రేందు	146
మవలక రామరావణులు	30	రమణివంశక్రమాగత	147

రాక్షసేశ్వరుఁ దెదిరిన	93	వడి నమరేంద్రముక్త	32
రాజమండలపూర్ణ	11	వనమాలి గొలుచు	201
రాజులకును వివర్యాన	80	వయసునఁ విన్నవాడ	45
రాజులు విక్రమోగ్ర	18	వరదౌఘ్యచార్యపురస్సర	7
రాజులు వమ్మరిందర	189	వర్తిల్లుదురు గాక	111
రామన్న మర్యాదరామన్న	177	వలఁబడ్డ జక్కవల్	105
రామానుజుండు	181	వలమాన చంపకోత్పల	194
రాముని మహిమ	112	వలవదు భయంబు	
రామైవ తమిసి	45	వలుదకుచంబులున్	17
రావణుఁ గూర్చి	34	వల్లభ నీకు మున్నుగ	148
రానె వహత్రభాను	194	వల్లభుడేగు దుర్లభుడు	155
రేదొరయల్లుడు	198	వసుదేవతవయుండు	75
రోషంబునను బ్రోవరో	93	వసుదేశ్వర విమము	198
తెక్కలతో వరాగము	45	వాండిమి వల్లసిద్ధి	83
తెప్పల బోడు	3	వాత్రితేత్రాంగనా	79
లంపలు గొందఱాత్మ	5	వామనానేకవము	143
లలితపద్యము	89	వారక వారకామిమల	182
లలితవర్ణజపాంధ	87	వారణసేయ దావ	85
లలితాస్యాంబు	38	వారిజ మీన కోక	37
లూచి వరాంగవల్	3	వారివకమ్మ ముంగురులు	4
లావణ్యమెల్ల వ్రతి	148	వాహకుండెక్కి	161
లీలాలారికవంపడల్	159	వికచారవింద	145
లేజవరాండ్ర చూపు	92	వికలుచి ఖరదూషణ	105
లోకస్తుతహరిదిభ	89	వికవిక వగి విగి	67
వగ మీఱువ్	9	విక్రమార్కచరిత	175
బువ్వనె నాటకకాంతు	158	విమలమాణిక్య	190

విపణికోరో యన్న	17	శ్రీయుతలోచనోజ్జ్వల	284
వీదెము తెత్తునో	48	శ్రీరామామణి	45
వీణనాదముల్	121	శ్రీవతి చన్నుగ్రోవలను	107
వీరలు మువ్వరలోపల	175	వంతతథ క్రియుక్తి	42
వేజెళ్ల వరాజా	176	వందడి యధ్వర	24
వేదపురాణకామ్రములు	181	వకియా వివవే	198
వైరిజయంబు గాంచి	92	వకులు చల్లుబోరాడు	143
వ్యాసుని వార్మికి వరదుచి	17	వతి గుణవతి	98
శంబరవైరివిభంజన	199	వస్తాశ్వశితిపాలక	188
శతకోవయతికి	188	వమదేహరి మవంగి	199
శయధృతపణి	186	వమయవరుండు	205
శరదివృత్తిము	145	వములదైనది బారు	113
శాలివనారి గ్రారి	29	వరవచిత్రాన్నములును	124
శాశ్వతమ్ముగ	13	వరసీజాతవిరాగ	19
శాశ్వతవిశ్వవిశ్వంధరా	181	వరమల పొందు	191
శిక్షణమ దృతియు	20	వరశదలత్పరోరుహ	191
శిమ్రుంబేటికి వచ్చి	41	వవిత్పాడు చంద్రుడున్	88
కుండాత్మ చరింపక	188	సారథి శతవృద్ధు	145
కుద్ధాంతఃకరజైక	110	పారోదారవమంచిత	28
శేషవణులకు	58	సుందరీవమితికి	147
శ్రీకంఠ దెదురువప్పుడు	8	సుదతి....కంబదడి	59
శ్రీకరగుణసాంద్ర	115	సుదతులు దస్సినచో	145
శ్రీగణగామినీమణివి	118	మరుచిరవద్దుబా	175
శ్రీచన్నుంగవ	120, 121	సూరవకాంతిచే	175
శ్రీనాథ భవత్పదములు	82	పౌధకాలకములు	110
శ్రీమంతుడు గుణ	51	స్థిరపుణ్యోదయ	68

౨౩

స్వాతయగు వా	183	చారగిరి మరగిరి	145
వ్వస్తి యని వలుకు	123	హరిసింహుడి	19
స్వామిన్ గన్నది	114	హరి వర్వత్త	173
చాంపపమావగామికిని	43	హా జంజాడి	161

31274

